

**Recognitio Propheticae & Apostolicae doctrinae, de vera
majestate Domini Nostri Jesu Christi, ad dexteram Dei Patris
sui omnipotentis. : In hoc Scripto refutatur liber Henrici
Bullingeri, cui author titulum fecit, Fundame[n]tum firmum,
cui tuto? fidelis quiuis inniti potest, [et]c.**

<https://hdl.handle.net/1874/423836>

3
Recognitio

Propheticae & Aposto-

LICAE DOCTRINAE, DE VERA
MAIESTATE DOMINI NOSTRI IE-
SU CHRISTI, AD DEXTERAM DEI
PATRIS SUI OMNIPO-
TENTIS.

In hoc Scripto refutatur liber Henrici Bullingeri,
cui author titulum fecit: Fundamētum fir-
mum, cui tutò fidelis quiuis inniti
potest, &c.

Authore Ioanne Brentio.

*Item appendix publicorum testimoniorum, quibus manifestè osten-
ditur, Cinglianos nostram, hoc est, verè piam sententiam
de caena DOMINI, mala conscientia
oppugnare.*

TUBINGÆ APVD VL-
duam Vlrici Morhardi.

1564.

Recognitio

Josephus & Apollonius

DOCTRINE DE VERA
MORALIUM
PRINCIPALIUM
PRACTICARUM

Authore Ioanne Bernicio

Authore Ioanne Bernicio

Authore Ioanne Bernicio

Authore Ioanne Bernicio

1764

A D E C C L E S I A S

in quibus docent propugnato-

res Cingliani dogmatis de cœna

DOMINI, excusatio

IOHANNIS BRENTII.

V I D E B O R F O R T A S S E
nonnullis in hoc scripto acrius &
vehementius in Cinglianos inue-
ctus esse. non enim debui ad con-
tumeliam summæ maiestati Do-
mini nostri Iesu Christi illatam,
ignauiter stertere, & veritati osci-
tanter patrocinari. Volo autem testatum esse, me
nomine Cinglianorum, non intelligere Ecclesias, in
quarum cathedra regnat dogma Cinglianum de cœ-
na Domini; sed tantum dogmatistas, qui Ecclesiis
impiam suam doctrinam, omni grauissimarum aduer-
sus nos criminationum genere, petulanter & perui-
caciter obtrudunt. Nullum quidem impium dogma
est in Ecclesia filij Dei approbandum: sed interea non
omnes eius auditores sunt nostra morositate in tarta-
rum detrudēdi. Multi horum flagrant desiderio cog-
noscendæ veritatis: sed præ imbecillitate iudicij sui,
& improbis ac speciosis dogmatistarum suorum uo-
ciferationibus, abripiuntur, præter animi etiã senten-
tiam, in communem errorem. Multi vel tandem, vt

EXCVSATIO IOAN. BRENTII

ſperamus, in extremo agone, in viam redeunt, & abiecto, aut præ alijs grauioribus tentationibus non cogitato hoc certamine, in ſolo vero fundamento, quod eſt Ieſus Chriſtus, Dominus noſter, conſiſtentes, ex hac vita excedunt. Non eſt ignotum, quanta fuerit piæ doctrinæ vaſtitas in regno Iſraëlis. Et tamen extat cœleſte oraculum: Reliqui mihi ſeptem millia virorū, qui nō curuauerunt genua ſua ante Baal. In regno quoq; Iudæ, eſſi publica obtinebat idolomania, vera tamen Eccleſia Dei non periit. Montes, inquit Dñs per Eſaiam, commouebūtur, & colles contremiſcent: miſericordia autem mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non mouebitur. Temporibus Aſmonæorum ſeu Simonenſium, manifeſta fuit profeſſio Epicureiſmi & Hypocriſeos per Saducæos & Phariſeos introducta: ſua tamen filio Dei eccleſia conſerua ta eſt. Nec eſt inuſitatum, quòd oues Chriſti conſeruentur etiam in medio luporum. Nemo (inquit) poteſt eas de manu mea rapere. Et Paulus cū ad Philippenſes ſcribit: Attamē (inquiēs) quouis modo ſiue per occasionem, ſiue per veritatē, Chriſtus tamen adnunciatur, aperte oſtendit, Chriſtū, quoquo modo adnunciatur, tantummodo adnunciatur, nō eſſe ceſſatorem, ſed occasione quaqua per miniſterium exhibita, ſuam colligere eccleſiam. Omnino quidem faciendum eſt noſtrum officium: et dāda eſt, quoad eius fieri poteſt, ſumma opera, vt verè pia doctrina, ſine vlla corruptela, in eccleſia inſtauretur, conſeruetur & ad poſteros propagetur. Sed ſi ita res cadat, vt Satang et membrorum

AD ECCLESIAS.

rum eius malitia, doctrina veræ religionis, sordibus impietatis inquinetur, non est tamen animus de salute veræ ecclesiæ despondendus. Quantum fuit impietatis in Arrianismo, in vniuerso orbe terrarum? Et tamen electi sunt conseruati. Quantum fuit, & adhuc est reliquum Idolomania & Magiæ in Papismo? Et tamen quia retenta fuit ibi aliqua pars ecclesiastici ministerij, & generalis Catechismi, non dubitamus, quin in ea impietatis inundatione, multi veram sint salutem consecuti. Maiores nostri non rebaptizarunt baptisatos antea ab hæreticis, et conferentes se ad ecclesiam Catholicam, Quo haud obscure significarunt, quòd, etiamsi hæreses sint impiæ, & dånandæ, tamen Christus non desinat, etiam in medio hereseon (sed earum, per quas fundamentum, et ministerium non est prorsus sublatum) suas oues eripere & conseruare. De hac re voluipium lectorem initiò admonere, vt sciat, me in hoc Scripto, & in id genus alijs, non ecclesias ipsas, sed impios & obfirmatos dogmatistas, ac impia eorum dogmata infectari.

RESPONSIO IOAN. BREN:

BE NE IGITUR VERTAT.
 Statui propitio Deo, maiestatem Domini nostri Iesu Christi, iterum, non dico, pro sua dignitate, quis enim hic esset conatus tam temerarius? sed pro mea virili, explicare, & ab hostibus eius, quoquo modo possum, vindicare. Quam si tu Bullingere, cum tuis gregalibus, inuiolatam & sacrosanctam reliquisses, cum tuæ ipsius saluti magis consuluisses, tum veram filij Dei Ecclesiam minus offendisses. Nunc autem, quia iecisti aleam, & perfricuiisti frontem, agedum: reputabo cum animo meo, non quid tu sis meritis, sed quid mei sit officij. Et suscipiam, aspirante diuina gratia, docendum, quod nobis in expositione maiestatis Christi, neque cum Nestoriana, neque cum Eutychniana, neque cum Suuencofeldiana, neque cum vllis alijs vel veterioribus, vel recentioribus impietatibus, quicquam prorsus sit commune: sed quod illud pro nostra tenuitate explicemus, quod tam prophetica quam Apostolica scripta, de Christo vero Deo & vero homine tradunt: & quod creditu ad æternam nostram salutem necessarium est. Hic exclamabit protinus quispiam incogitantior. Quid? Amphora caput, vt dici solet, institui, cur vrceus exit? Hactenus de cœna DOMINI, & de vera corporis & sanguinis Christi præsentia, sermo fuit: nunc de maiestate Christi differitur. Quid hoc ad illud? Bullingerus ipse arbitratur mysterium cœnæ potuisse longè alia ratione illustrari, quàm

AD I. PARTEM BVLLINGERI.

quàm, vt certissima capita fidei nostræ in disputatio-
nem traheretur. Quæso autē te, optime mi lector, rece-
de mihi memoria tua paulisper, ab hoc tempore, ad
huius controuersæ à Cinglianis excitatæ, initium: an
non depræhendes eos illos ipsos esse, qui cum incipe-
rēt, veram corporis et sanguinis Christi præsentiam in
cœna negare, susceperint eam his fidei articulis: Ver-
bum caro factum est: Ascēdit in cœlum: Sedet ad dex-
tram Dei patris: Inde venturus est ad iudicandos vi-
uos & mortuos, oppugnandam: Verbum, inquiunt,
caro, non panis, factum est. Christus ascendit corpore
suo in cœlum: corpus igitur eius non est in cœna.
Christus sedet ad dexteram Dei in certo loco: non est
igitur nunc corpore suo præsens in cœna. Christus
venturus est ad iudicium. Corpus igitur eius non est
interea in cœna præsens. Hæ sunt Cinglianorū argu-
mentationes. His complent vtrancq; paginam. In his
omnem causæ suæ fiduciam collocāt. Et Bullingerus
oblitus veteris prouerbij, Oportere mendacem esse
memorem, cum ab initio exprobrasset nobis, quod
paulo ante comemorauimus, nos capita fidei nostræ in
disputationem trahere, fatetur tandem ipse, se & suos
expositioni nostræ verborum cœnæ dominicæ oppo-
suisse articulos fidei. Quid igitur faceremus? Certè
hæc capita omnino iuxta veram sacre scripturæ sen-
tentiã explicanda erant, vt falsò illi cōquerātur, se in
perplexissimam eorum, (sic enim Bullingerus loqui-
tur) disputationem pertrahi. Scilicet conniuēdum fu-
isset, vt carnali & peruersa sententia deprauarentur, &
ad stabi-

ad stabilienda impia dogmata detorquerentur. Illud etiam, non semel, sed iterum atq; iterum Bullingerus, penè muliebriter conqueritur, se in hanc harenam à me pertractum. Qua in re non video, quid sibi delictus homo velit, nisi vt capret sibi apud suum theatrum beneuolentiam, & amoliat in me huius dissidij culpam. Etsi autem in præsentia nõ quaeritur quis primus fuerit harum rixarum author, sed quis causam piè, rectè, & iuxta veram Propheticorum & Apostolicorum scriptorum sententiam explicet: tamen vanitas istorum hominum non est silentio prætereunda. Cum Bullingerus ædidisset libellum suum de cœlestibus mansionibus, non suscepi eum priuata temeritate, sed publica autoritate iudicandum. Fatebor enim, quod res est, nisi huc mandato ^{imp. x. v. s. l. g. v. i. a. d.} ductus fuisset, illum libellum, ne quidem dignatus essem inspicere. Vsq; adè iam aliquot annis pertaxus sum lectionis Cinglianarum nugarum: præsertim cū Cingliani haberent alios antagonistas, qui me hyperaspista minimè indigerent. Et quid? Nulla certè verecundia essem Bullingero obstrictus, etiamsi mea sponte suscepissem damnandum illud dogma, quod meritò damnandum iudicabam. Tabulæ publicarum legum concedunt cuiuis è vulgo, in multis scelerum generibus, actionem, quam vocant, popularem. Ego autem censeo, Bullingerum suo errore non in vnum tantum hominem priuatum, sed in vniuersam ecclesiam Christi peccare. Quomodo ergo non licuisset mihi, iam in publico ecclesiæ ministerio, plus quam

AD I. PARTEM BULLINGERI. 4

quàm quadraginta annos, versato, impetum grassantis in ecclesiam adoriri, & conari propellere? Stertendum scilicet, dum Calydonius aper vineam Domini vniuersam deualtaret, & nō potius gladio verbi Dei excipiendus esset?

Cæterum, quod aduersarius de sua modestia iterū atq; iterum iactat, haud scio, num etiam *στυγνυχοι* eius ab ipso risu & vanitatis suspitione sint lecturi. Fuit quondā Socrates à petulantibus nōnullis adolescentibus contumeliosè tractatus, ac facie quoq; profcisus. Visum autem est ei, non aliud vindictæ genus v̄surpare, quàm vt ad frontem nomina eorū adolescentium adscriberet: quò obuius quisque, notatis nominibus, autores tantæ contumeliæ cognosceret. Ego: quia nomen conuitiatoris mei notissimum est, adscribam huc quædam tantum selectiorum conuitiatorum nomina, vt quiuis intelligat, quanta sit huius hominis modestia. Ego enim Bullingero sum rixator, spiritus inflatus, calumniator, scurrilis, lusor, momus, peruersor, mendax, impurus, impudens, garrulus, logodædalus, iactator, eiector Christi è cœlesti suo throno, furens, leuis, leprologus, conuitiator, contumeliosus, Eutygianus, sophista, debacchator, et peior Suuenciofeldio ipso. Hæc ex multis pauca sunt epitheta, quibus homo scilicet modestus me ornat. Doctrinam autem quam profiteor, & librum quem de maiestate scripsi, vocat Brentianas nebulas, figmenta, nugas vanas & futiles, scurriles ineptias, doctrinam dissoluentem spem de certa fidelium salute in cœlo, insaniam,

B phanta.

phantasiam, artem Sophisticam, ambages subdolas, cōmentafallissima, elumbe scriptū, sophismata, versutias, librum maiestuosum, librum perplexorum, chīamæram vbiquariam, sophisticā Ægyptum, nugas putidas, vbiquitatem prodigiosam, verba furiosa, & si quid est his amarulentius. Habes Bullingeri erga me modestiam toties iactatam, quam certè nullus curassem, si potuisset ipse sibi à tam impotēti iactantia temperare. Miror autem, quid in præsentia concionetur de modestia nobis inter se belligerantibus. Nō ignoro, modestiam eam esse virtutem, quæ semper suam, in quauis re habeat commendationem. Sed aliæ sunt leges belli hostilis, ad quod gerendū diuinitus es vocatus & impulsus; alig, domestici dissidij, quod carnali magis affectu quàm spiritali iudicio suscepisti. In hoc quicquid importune aut dixeris aut feceris, immodestum & repræhensione dignum est: in illo vero audis: Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter, et prohibet gladiū suum à sanguine. & Beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petrā. Quid ergo est, quòd Bullingerus modestiam in præsentia vel de se iactat, vel à nobis requirit? Si belligeratur cōscientiæ bonæ causæ, & ex vocatione Dei, licebit belli iure, quoquo modo potest, vti, et ligonē vocare ligonē: scaphā, scapham. Sin aut pergit nullo Spiritus sancti impulsu, sed mera tantum animi, in defendenda mala causa, obstinatione (de quo equidē non dubito) in vineam Domini hostiliter grassari, tum siue modeste, siue immodeste scribat, iuxta refert: quandoquidē peccatum est,

AD I. PARTEM BULLINGERI. 6

est, quicquid nō fuerit ex fide. Ego, quod sciat Bullingerus, fui iā inde ab initio, quo Cingliani à nobis, hoc est, à doctrina verè pia, discesserūt, nō clancularius, sed apertus aduersarius impij ipsorū de cœna dñi dogmatizans. Quare cū agnoscam eos hac in parte cōiuratos esse hostes piæ doctrinæ, & belligerer cū ipsis, nō ex carnis affectu, sed è spirit^o vocatione, nō debet mihi fraudi esse, si quando alacriori animo, & liberiori stylo, in mēdacia, calūnias, et impietatē ipsorū incurrā. Bullingeri autē, quod ad me quidē attinet, seu modestiam seu immodestiam nihil moror, causa ipsa mihi curę est: ad quā explicandā, precor Iesum Christū filium Dei, de cuius maiestate agitur, vt Spiritu sancto suo illas mihi vires clementer largiatur, quibus & meum studium, tam ipsi, quā ecclesię eius probem, et cœlestem veritatem, quo ad eius per me fieri potest, defendam.

Sed anteq̄ ad principalē causā accessero, nō nihil dicēdū est de priori parte Scripti Bullingeri: in qua profiteretur, se medicū offendiculorū, quæ ex ecclesiasticis dissidijs oriri solent, ^{καὶ ἀποκαταστήσει τὴν ἐκκλησίαν}, qui ex his rixis ita perturbantur, vt nesciāt, qua via insistant. Et quę quidē de vsitatis in ecclesia certaminibus cōcionatur, hystorica sūt, ac peritis rerū ecclesiasticarū minime ignota: & iā antè à nostris diligenter exposita. Hęc quia ad nostram hanc causam propriè nihil pertinent, prætereō. Laudo etiam in hac parte diligentiam Bullingeri, quòd scribat: fundamentum nostræ salutis esse solum Dñm nostrum Iesum Christum: & omnes ecclesiasticas cōtrouersias, doctrina Christi et Apostolorū

7   *R E S P O N S I O I O A N . B R E N .*

eius definiri ac componi posse. Et si enim inspergiti in his semina quædam suorum errorū, tamen in his expendendis, non libet nunc nobis sollicitis esse. Illud autem non est dissimulandum, quòd, etsi quædam vera dicit, & recta docet, non tamen idcirco probandæ sunt hallucinationes eius de cælo suo, de dextera Dei, de absentia corporis Christi in cœna, deq; alijs id genus articulis. Memoria maiorum nostrorum fuit Romæ Psittacus. (quemadmodum monumenta literarum tradunt) centum aureis numis emptus, qui Symonibolum Apostolicum tam disertè recitavit, vt si non vidisses, existimares te vocem eruditi hominis audire. Si hoc potuit auicula edoceri, quid mirum est, si homo ab ineunte ætate in schola ecclesiæ versatus, possit summam doctrinæ ecclesiasticæ, expedite commemorare? Apud Euangelistas vociferatur legio demonum, Iesum filium Dei altissimi. In actis Apostolicis clamat spiritus Pythonis de Paulo, & comitibus eius: Isti homines serui Dei excelsissimi sunt, qui annunciant vobis viam salutis. Nunc quid ergo, quia dæmones semel verum dicunt, semper verum dicere existimandi sunt? Non igitur sentias, Bullingerum in posterioribus partibus scripti sui consentanea veritate idcirco docere, quòd in priori parte quædam à veritate non abhorrentia recenset.

Quod autem hic ecclesiasticorum morborum medicus, & cōtrouersiarum diremptor, existimat, lites in ecclesia excitatas, posse, recitato vno & altero, eoq; in explicato, seu cum ijs, quæ videntur pugnare, nō col-

lato

lato scripturæ loco, cõponi, aut simplicioribus satisfieri, generalius est, quàm quòd perturbatis animis succurrat. Quam enim regulam orthodoxus suo auditorio præscribit, eandem hæreticus etiam apud suos usurpat. In Arriana controuersia, dicit orthodoxus ad simplices suos auditores: Noli, quæso, offendi his rixis doctorum de consubstantialitate filij Dei cum Deo patre suo: Habes manifestum scripturæ testimonium. Ego (inquit Christus) & pater, vnum sumus. In hoc testimonio conquiesce: hic fige pedem: nec sinas te ab hac statione depelli. Sed idem repetet hæreticus apud suos simplices: Noli, quæso, offendi his rixis doctorum de consubstantialitate filij Dei, cum Deo patre suo: Habes manifestum scripturæ testimonium. Pater (inquit Christus) maior me est. In hoc testimonio conquiesce: hic fige pedem: nec sinas te ab hac statione depelli. Quid hic faciant homines simplices? Audiunt ex vtracq; parte scripturæ testimonia, eacq; vt apparet, manifesta: & tamen alterum aliò detortum est. Quò igitur se vertent?

In controuersia de inuocatione Sanctorũ, orthodoxus dicit ad suum auditoriũ. Habes perspicuum scripturæ dictum. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Hic consiste firmus: ab hoc dicto non patiaris te dimoueri, etiamsi fractus illabatur orbis. Sed idem repetet apud suos Papista: Inuocetur (inquit patriarcha Iacob) nomẽ meum, MEVM, inquam, super eos. Et Iob: Ad aliquem sanctorum cõuertere. In his dictis consiste firmus: ab his dictis non patiaris:

te dimoueri, etiamsi fractus illabatur orbis. Quò nunc se vertent simplices?

In controuersia Sacramentaria, Catholicus monet suos simplices, vt verbis cœnæ Dominicæ: Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus, firmam fidẽ adhibeant, nec patiantur se à simplicitate horum verborum abducì: quòd & Christus sit verax, qui non mentitur; & omnipotens, qui, quod affirmat, re ipsa perficere queat. Cinglianus autẽ apud suos vociferatur. Habetis, auditores, perspicuum Christi dictum. Reslinquo mundũ, & vado ad patrẽ. Et. Caro nihil prodest: Fieri ergo nõ potest, vt corpus Christi et sanguis eius sint in cœna substantialiter præsentia: & ibi illud edendum, hic autẽ bibendus corporaliter, distribuatur. Simplicior quispiam audit vtrunq; , audit testimonia scripturæ vtrunq; : & si personas respexerit, videt autoritate apud suos prædictum vtrunq;. Si auditores intueatur, videt suos habere assensores & applausores vtrunq;. Quid igitur faciat? quò inclinẽt? Possẽm ad eundem modum omnia exempla, quæ recitat Bullingerus, & his plura percurrere: sed quid profuerit in re aperta longos facere logos? Illud enim tantum ostendere volui, quòd quo pharmaco hic medicus suscipit imbecillitati suorum simplicium medendum, eodẽ liceat omnibus, quãuis hæreticissimis, ad seducendos suos simplices, abuti: ideoq; dimittat suos simplices hac regula multò incertiores & perturbatiores, quàm antea fuerant. In ecclesiasticis enim controuersijs, non agitur tantum de verbis ipsis scripturæ, quippe quorũ

rum auctoritatem vtraque pars agnoscit et approbat: sed agitur de scripturæ sententia, quæ non priuato arbitrio excogitanda, sed ex collatione aliorum scripturæ locorum cognoscenda est & explicanda. De intelligentia, inquit Hilarius, hæresis, non de scriptura est: & sensus, non sermo fit crimen. Et Hieronymus, Non sibi blandiantur, inquit, si de scripturarum capitulis videntur sibi affirmare, quod dicunt: cum & diabolus de scripturis aliqua sit loquutus: & scripturæ non in LEGENDO consistant, sed in INTELLIGENDO. Non sunt quidem simpliciores homines onerandi superuacaneis, curiosis, & à sacra scriptura alienis quæstionibus. In controuersijs autem, quæ sunt de rebus necessarijs, et quarum cognitio ad æternam salutem pertinet, non sunt generalitatibus, quibus Cingliani in primis gaudent, ludificandi, sed diserta, veræ sententiæ, dictorum, explicatione erudiendi, vt sint matritia quidem pueri & simplices, sensibus autem perfecti. Vides ergo in pollicitatione Bullingericæ medicinæ, parturire quidem montes, sed nasci ridiculū murē. His paucissimis respōsum est, penè ad dimidiā partem scripti antagonistæ nostri. Non enim libet singula, ac præfertim, quæ nihil aut parum ad principalē causam faciunt, pluribus perstringere, quòd debeat vel tandē ecclesiasticarū controuersiarū, & modus & finis esse: ac magis delector in expoliendo sacrae scripturæ auro, quàm in euoluendis aduersarij sordibus versari. Ad causam igitur ipsam propero, de qua, etsi antè mea sententia perspicue extat, tamen visum est eam & recognoscere,

Hilarius lib. 2.
de trinitate.

11 DE INCARNATIONE CHRISTI.

noscere; & quo ad eius iterum fieri potest, explicare, omnino fore sperās, vt qui sunt verè pijs, & causā rectè iuxta Prophetica & Apostolica scripta explicatam intelligunt, non sinant se lædorijs, conuictijs, tergiuersationibus, scommatis, mendacijs & calumnijs, quibus Bullingerus in me grassatur, à vera sententia abduci.

Sequar autem in hac mea responsione vsitatum ordinem, non illum qui antagonistæ arridet, sed quem ipsa rei natura tradit. Non enim vtiliter exposueris ascensum Christi in cœlum & sessionem eius ad dexteram Dei patris sui, nisi antea incarnationē, seu vnionem eius personalem, rectè & piè intellexeris: quippe quòd ex huius cognitione, illa omnino pendeant.

Scio mysterium incarnationis filij Dei, esse humano captu imperscrutabile, adeoq; etiam ineffabile: Spiritus sanctus tamen non voluit nos ad verba sacrae scripturae, quæ est epistola Dei ad humanum genus, esse stipites ac truncos: sed potius exigit, vt cognoscamus veram sententiam eorum, quæ nobis credenda proponuntur. Illud oro, inquit Paulus, vt charitas vestra adhuc magis ac magis exuberet in agnitione, omnique intelligentia, vt probetis, quæ sint præstantia. Et iterum: Non desinimus pro vobis orare, & poscere, vt impleamini cognitione voluntatis eius in omni sapientia & prudentia spirituali, vt ambuletis dignè Domino. Dicam igitur primum omnium de personali duarum naturarum in Christo vnione, qua possum perspicuitate. Quæritur quidem Bullingerus de meorum scriptorum perplexitate & obscuritate, non est autem

autem mirum, quòd quæ sunt per se perspicua & expedita, videantur homini cæcitate mentis percusso, obscura et perplexa. Et si autem antea satis multa à nobis de hac re dicta & exposita sunt, tamē nouis calumnijs & mendacijs occurrendum est: & non possunt tam multa de vera Christi maiestate dici, quin adhuc infinita supersint dicenda.

Cæterum, vt lector intelligat, quid sibi expectandum sit in hoc scripto, distribuemus in sua capita. Ac primum dicamus de incarnatione Domini nostri Iesu Christi. Adhæc, de ascensu Christi in cœlum, de accessu eius ad Deum patrem suum, & de ascensu eius super omnes cœlos. Deindè, de sessione eius ad dextram Dei. Postremò, de adoratione & inuocatione Christi, vt, demonstrata ex his omnibus vera maiestate Christi, vera etiam præsentia corporis & sanguinis Christi in cœna demonstretur & cognoscatur.

De incarnatione CHRISTI.

Incarnationem igitur Domini nostri Iesu Christi, seu personalem filij Dei cum filio hominis vnionem, vocamus coniunctionem diuinæ & humanæ naturæ in Christo: quarum altera quidem non mutatur in alterâ, nec altera cum altera cõmiscetur, sed ita sunt vnitæ, vt et si vtracq; manet salua & inuiolata, tamen nunq̃ in æternum separentur, aut dissoluantur: nec constituentur

C duas

31 DE INCARNATIONE CHRISTI.

duas, sed vnam tantum personam, in qua diuina natura effundit omnem suam maiestatem in humanam naturam, & ornat eam omni cœlesti sua virtute, gloria, honore ac dignitate, vt verè dicatur, et sit, totus Deus homo, & totus homo Deus. Existimo nullum hic esse inuolucrum, nullam obscuritatem. Et tamen nō grauius explicentur, verum etiam suis Propheticae & Apostolicae scripturae testimonijs confirmentur.

Ac initio, nō iam in vocabula, quibus hæc vnio effecta ferri solet, accuratius inquiram. Alij vocant duarum naturarum coniunctionē, alij cōpositionem, alij conglutinationem, alij coagmentationem, alij consociationē, alij copulationē. Nihil horum displicet, vera modo et pia sententia retineatur: videlicet, Iesum Christū Dominū nostrū, non ex vna tantum et sola diuina, nec ex vna tantum & sola humana, sed ex vtracq̃, diuina et humana natura, constare, quæ duæ naturæ in vna persona Christi ita conueniunt, vt nunq̃ dissoluantur, & a se inuicē separentur. Deinde, nomine humanæ naturæ, hoc loco nō intelliguntur (quemadmodū aliàs copiosè est expositū) proprietates humanitatis accidentariæ, sed essentia ipsa seu substantia humanitatis, vt, si cut diuina natura significat substantiā spiritualem, ab æterno, & rerū omnium creatricē, ita humana natura significet substantiam animæ rationalis & corporis, à Deo creatam. De qua re lectorē idcirco tam diligenter admoneo, quòd videā Cinglianos vocabulum humanæ naturæ cōfundere, ac hunc nomine eius intelligere

ligere substantiã rei, nũc accidẽtia seu inherẽtia eius, vt liceat ipsis sub hac vocabuli ambiguitate errorẽ suũ lectori obtrudere. Cũ enim dicimus, quòd in hac vnione vtracq; natura in Christo maneat integra & inuio-
lata, nos quidẽ intelligimus, nec substantiã diuinitatis mutari in substantiam humanitatis, nec fieri ex vtracq; substantia vnã tantum naturã, per commixtionẽ, sicut ex cõmixtione aquæ et vini vna tantum fit natura: sed dicimus, vtrancq; substantiã saluam et incolumẽ, in sua essentia permanere. Neq; enim diuinitas fit humanitas, neq; humanitas fit diuinitas, sed ex diuinitate & humanitate inter se vnita seu coniuncta, seu copulata seu consociata fit vna persona. Cingliani autem intelligunt nomine naturæ, accidẽtia seu proprietates, quæ substantiæ inhærent: ac fingunt, quòd quæ accidunt substantiæ humani corporis, iuxta huius corporalis mundi conditionẽ, ea necessariò inhæreant ipsi etiã in altero spiritali & cœlesti mundo: nec possint à corpore, salua eius substantia separari. Etsi enim videntur suum, inter inhærentia & proprietates, discrimen obseruare, tamẽ multas accidentarias proprietates, inter quas nõ postremum locũ obtinet physica corporis locatio, ita substantiæ infigunt, vt existiment, eas, nõ nisi interitu eius, ab ipsa separari posse. Sed de hac re suo loco copiosius. Nũc pergemus in descriptione personalis duarũ naturarũ vnionis in Christo. Spero autẽ meam, hoc est, orthodoxam sententiã de duabus in Christo naturis, in prioribus meis scriptis tam perspicue extare, vt non nisi aut furore mentis cæcati, aut

virulenti Sycophantæ queant me vel Eutychniani, vel
 Suuencofeldiani, vel alterius impij erroris verè ac-
 cusare. Prosequor igitur in præsentia reliqua. Hacten-
 nus enim nondum peruenimus ad proprium & pe-
 culiare discrimen, quod est inter Christum et alios ho-
 mines. Sicut enim Christus constat ex duabus natu-
 ris, diuina videlicet, & humana, ita negare non po-
 test, quin & alij homines constent suo quodam mo-
 do, ex his duabus naturis, idèq; inseparabiliter. Homo
 enim, quisquis is fuerit, dum manserit homo, & non
 redigatur in nihilum, ea est conditione, vt humana
 eius natura, à diuina nunq; deferatur ac separetur. Si
 enim Deus implet cælum & terram, quomodo non
 impletet etiam hominem quemuis? Deus, inquit
 Paulus, non longè abest ab vnoquoquo nostrum. In
 ipso enim & viuimus, & mouemur, & sumus. Habes
 igitur in quouis homine vtrancq; naturam, diuinam
 videlicet, omnia implentem, & humanam, à diuina su-
 stentatam & conseruatam. Hoc certè non est oscitan-
 ter considerandum. Postq; enim sermo nobis de v-
 nione duarum naturarum in Christo, institutus est,
 inuestigamus in præsentia, verum & proprium discrimen,
 et specificam (vt Dialectici loquuntur) differen-
 tiam, inter Christum & alios homines. In hoc igitur
 proposito, verè quidem dicitur, duas esse in Christo
 naturas, diuinam & humanam: easq; esse inter se, cum
 distinctas, tum indissolubili nexu vnitas. non autem
 satis dicitur. Sic enim in quouis homine sunt duæ di-
 stinctæ naturæ, quæ vsq; adeo sibi sunt coniunctæ &
 connexæ,

connexæ, vt humana absq; diuina, ne momento quid-
 dem temporis constare queat. Epistola ad Hebræos
 affirmat, quod filius Dei assumpserit, non angelos, sed
 semen Abrahæ. Hinc rectè dicitur, quod in incarna-
 tione, diuina natura assumpserit humanam. Sed nisi
 explicueris, posset morosior quispiam vociferari, hoc
 commune esse cum omnibus hominibus. Dauid ait :
 Pater & mater dereliquerunt me, Dominus autem
 assumpsit me. Nec de benevolentia tantum, qua De-
 us afflictum complectitur, dici potest, quod Deus as-
 sumat hominem, verumetiam de essentia seu omni-
 potentia, qua Deus hominem creat, non absurde dicitur,
 quod Deus assumat hominem in conceptu suo, vt cre-
 et, viuificet, & conseruet eum. Tu possedisti (inquit)
 renes meos, suscepisti me de vtero matris meæ. Qua-
 re opus erit applicatione, vt tandem rectè intelliga-
 mus, quid sibi velit incarnatio Christi: & quæ sit vera
 illa & indissolubilis duarum naturarū vnio in Chri-
 sto Domino nostro. Pergamus igitur. In Christo
 enim diuina & humana natura non sunt simplici &
 vulgari quodam modo indissolubiliter vnitæ, sicut in
 alijs hominibus, sed ita sunt vnitæ, vt vnã tantum
 personam constituant. Hic iam haberemus proprium
 discrimen, & specificam differentiam inter Christum
 & alios homines, nisi vanitate & deprauata interpre-
 tatione Cinglianorū corrumperetur. Sentiunt enim,
 diuinam naturam in Christo, cum humana, in vnitate
 personæ, ita vnitam, vt tamen interea humanitas eius,
 non solum inanitione, verum etiã exaltatione & ma-

iestate sua in vno tantum certo sit loco, siue in terra, siue
 in cœlo: sola autem diuinitas cœlum & terram im-
 plet. Quid autē hoc aliud est, quā ex Christo vul-
 garem facere hominem & ex vna persona duas? Non
 ignoro, quāta contētiōe Cingliani negēt, se ex Chri-
 sto vel vulgarem hominem, vel duas personas facere.
 Sed aliud sermo, aliud res ipsa loquitur. Nam si diui-
 na natura in Christo non vniuit sibi humanā propius
 & coniunctius, q̄ vt relinquat eam maiestate sua, in
 vno certo loco, ipsa interim totū vniuersum imple-
 te, quid quæso Christus differt hac in parte à quouis
 alio homine? Siquidē & Petri humanitas in vno tan-
 tum loco est, diuinitas autem, qua & impletur & su-
 stentatur, vbiq; sese diffundit: & cū propter hanc cau-
 sam, Petrus & Deus, seu filius Dei, qui est in Petro,
 sint duæ distinctæ hypostases seu personæ, quomodo
 non etiā propter eandē causam filius Mariæ & filius
 Dei, qui est in filio Mariæ, duæ fierēt personæ? Quod
 si ratio vnitatis personæ in Christo, nō eō se extendit,
 vt diuinitas Christi vbiq; habeat sibi humanitatē, quā
 assumpsit coniunctam, & indissolubili nexu copulatā,
 quid aliud sequeretur, quā quod Christus in vno
 tantum loco Deus esset & homo, in omnibus autem
 alijs solūmodo Deus? An non est hoc clarē, apertē &
 manifestē duas facere personas? Synodus Chalcedo-
 nēsis, cuius decretū in prioribus scriptis recitauimus,
 cōtinet in descriptione personæ Christi duas præci-
 puè partes, quarū vna est, quod duæ naturæ, diuina &
 humana in Christo, sint vna persona, incōfusē, immu-
 tabiliter,

tabiliter, indiuisè, inseparabiliter. Altera est, quòd propter hanc vnionē non auferantur, seu aboleantur proprietates naturarū. Hæc certè ita sunt intelligēda, nō vt secum ipsa pugnent, nec vt altera pars alterā destruat, sed vt sibi probe consent & conueniant. Cingliani autē sic interpretantur, vt posterior pars reijciat & aboleat veram prioris partis sententiā. Dicunt enim: In Christo vna quæuis natura seruat suas proprietates saluas & inuiolatas. Proprietas autem humani corporis, est, in loco esse localiter: ac ne omnipotentia quidem Dei fieri potest, vt corpus humanū non sit, salua sua substantia, in loco localiter. Quare duæ naturæ in Christo, non sunt personaliter, iuxta sententiam Cinglianorum, vnitæ, nisi in vno loco: In alijs autem omnibus locis, sola est diuinitas absq; humanitate. Hæc est falsa interpretatio, qua vera sententia de indiuisa & inseparabili vnitate personæ Christi destruitur. Nā cum Synodus Chalcedonensis dicit, in vnitate personæ Christi retineri proprietates naturarum saluas, non est intelligendū de proprietatibus accidentarijs, sed tantum de proprietatibus essentialibus, seu de ipsa naturarū substantia. Nusq; inquit Synodus, sublata essentia naturarū. In hac enim vnione, essentia seu substantia diuinitatis et humanitatis manet salua, incolumis & immutata. Quæ autem accidunt essentiæ humanitatis (quod genus est: esse mortalē, esse corruptibilem, esse album aut nigrū, esse in loco, esse vestitum, & infinita alia) ea, vt sunt mutationi obnoxia, ita si auferuntur, non aboletur substantia.

19 DE INCARNATIONE CHRISTI

stantia. Quare decretum Synodi Chalcedonenſis ſic eſt intelligendum, vt vtracq; eius pars maneat vera, et altera alteram non infirmet, ſed confirmet, videlicet, duas, diuinitatis & humanitatis, naturas ſeu ſubſtantias eſſe quidem inter ſe, inter ſe (inquam) ita diſtinctas, vt nulla earum in Chriſto vel in alteram mutetur, vel aboleatur: in perſona autem Chriſti, ita indiuiſe & inſeparabiliter vnitas, vt nullis vnq; locis, nullis locorum ſpacijs, à ſe inuicem ſeparentur, & in duas perſonas diſtinguantur. Itaq; neceſſe eſt, vt vbicunq; fuerit diuinitas Domini noſtri Ieſu Chriſti, ibi habeat ſecum aſſumptam ſuam humanitatē. Videtur quidē hoc pugnare cum proprietate humanæ naturæ: non autem pugnat cum eſſentiali ſeu ſubſtantiali, ſed tantum cum accidentalī eius proprietate: nec pugnat cū omnipotentia & voluntate Dei. Poſteſt enim Deus humanā ſubſtantia ornare, qua & quanta vult gloria: et voluit (iuxta illud dictū: verbum caro factum eſt) humanitatem, à ſe in vnā perſonam aſſumptam, omni cœleſti ſua maiestate inſignire. Sic ergo duæ naturæ in Chriſto ſunt inter ſe diſtinctæ, vt tamen maneat in perſona Chriſti inſeparabiliter vnitas: nec fieri poſſit, vt vbicunq; eſt diuinitas, ibi non ſit etiam humanitas eius. Sed conſideremus tandem, idē non iuxta anguſtias humanarum artium, ſed iuxta maiestatem cœleſtis doctrinæ, quā latè vnio perſonalis, ſeu vnitas perſonæ in Chriſto pateat, & ſeſe, vt ita dicam, extendat: vt Ieſum Chriſtum DOMINVM noſtrum, cuius notitia vita eſt æterna, verè cognoſcamus,

scamus, & cœlestem salutem reportemus. Quid enim profuerit semper in ore circumferre, ac vociferari, Deum & hominem vnam esse in Christo personam, aut filium Dei, cum filio hominis personaliter esse vnitū: & interim vim horum verborum, aut ignorare, aut quod detestabilius est, negare? Cùm ergò dicitur, quòd Deus seu filius Dei assumpserit, aut vniuerit sibi hominem, seu filium hominis, personaliter, non id solum significatur, quòd Deus substantia seu essentia sua existat in homine, & conferat aliquot dona sua in hominem, (sic enim dici posset, quòd Deus vniuisset sibi personaliter, non tantum semen Abrahæ, aut filium Mariæ virginis, verumetiam quemuis hominem, imò, quamuis creaturam, implet enim cœlum & terram, & confert sua peculiaria in quamuis creaturam dona,) Sed illud propriè significatur, quòd Deus ita se coniungat, & vniat cum homine, vt in ipsum omnem suam maiestatem conferat, nec eum vno tantum & altero, aut etiam multis, sed infinitis, adeoq; omnibus, omnibus (inquam) suis cœlestibus ac diuinis donis ornet. Quod beneficium nulli alteri creaturæ, ac ne Angelicæ quidem, sed soli semini Abrahæ, quod est Iesus Christus, Dominus noster, contigit. In arcano enim illo et imperscrutabili, per Euangelium autem, pro ratione huius seculi, patefacto Dei patris & filij & spiritus sancti consilio, iam inde ab æterno constitutum est, vt filius Dei fieret in plenitudine temporis filius hominis, propter quem & angeli, & hic orbis, & humanum genus conderetur, & in quē omnis

D diuini

diuinitatis maiestas conferretur. Non illud constitutum est, vt diuinitas mutaretur in humanitatem, nec vt humanitas mutaretur in diuinitatem, sed vt diuinitas effunderet omnia maiestatis suæ bona in humanitatem. Ecce virgo, inquit Esaias, concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius *IMMANUEL*, hoc est, nobiscum Deus. Quid hoc? An non, cum crearetur Adam, cum nasceretur vel Abraham, vel Moses, vel Dauid, vel alius quispiam, aut Patriarcha aut Propheta, nobiscum erat Deus? Certè erat, implet enim cœlum & terram: & conferebat in Patriarchas ac Prophetas varia sua beneficia. Quid ergo noui factum est, quòd, cum Christus nasceretur, homo vocatus sit Immanuel (hoc est) nobiscum Deus? Erat quidem, vt modò dicebamus, Deus semper in mûdo, erat cum Patriarchis ac Prophetis, ac ornabat eos multis admirandis donis: sed nullus eorum vocatus est Immanuel, propterea quòd in nullum alium, præterq̃ in hunc hominem, quem ex virgine assumpsit, omnem diuinitatis suæ thesaurum contulerit, & eò euexerit, vt non solū vnà secum vbiuis esset, & omnia gubernaret, verum etiam, vt quisquis hunc hominem videret, verum Deum videret, quisquis adoraret, verum Deum adoraret, & quisquis eo confideret, vero Deo confideret: vt verè dicatur Immanuel, primùm quidem et præcipuè ad illustrandam personæ ipsius conditionē, deinde etiam ad testificandam de nostra per ipsum salute certitudinem: non enim sibi tantum sed etiā nobis verè est Immanuel, hoc est, nobiscum Deus, propterea

terea quòd effecerit, vt Deus sit nobis propitius, adop-
tet nos in filios, & faciat nos hæredes quidem suos,
cohæredes autem Christi.

Omnia, inquit Psalm. subiecisti sub pedibus eius. *Psalm. 8.*
Quæso te, non intuearis hoc Spiritus sancti oraculū
oscitanter. Primum, hic fit sermo de humanitate Chri-
sti, vt intelligas, non tantum diuinitati, sed etiam hu-
manitati Christi omnia esse subiecta, quæadmodū ali-
às demonstratū est. Deinde Psalmus nō dicit, subiecta
ei esse quædā, quædam non subiecta, sed OMNIA. Et
exponit Epistola ad Hebræos: In eo, inquit, quòd
omnia ei subiecit, nihil dimisit non subiectū ei, præ-
terq̄ seipsum, quemadmodum aliàs Paulus ait.

1. Cor. 15.

Postremo addit: Sub pedibus eius, vt scias, omnia
subiecta esse humanitati Christi, nō absentī, sed præsen-
ti, & ita præsentī, vt pedibus ea cōtingat. Quòd si ad-
huc tergiversaris, scias omnia sub pedibus eius ita sub-
iecta, vt etiam ei sint in manus tradita. Pater, inquit
Baptista, diligit filium, & omnia dedit in manu eius.
Si filius omnia habet, & sub pedibus, & in manu, cer-
te non absens, sed præsens sit, necesse est. Non affin-
go vel diuinitati vel humanitati filij Dei, tam lon-
gos pedes, & tam latas manus, vt extendat & por-
rigat eas, velut Briareus quispiam, mundano, cor-
porali & crasso modo, ad extrema vsque cœli & ter-
ræ: sed doceo, quòd quæ sunt ei subiecta, & in po-
testatem eius tradita, ea tam diuinitate quàm huma-
nitate sua coram præsens gubernet & conseruet. Non
enim dubium est, quin cum acceperit à Deo patre

Ioan. 3.

suo regnum & imperium omnium rerum cœlestium, terrestrium & infernorum, non alio modo, alia ratione hoc gubernet, q̄ Deus pater eius. Amen, amen, dico vobis (inquit) non potest filius à se facere quicq̄, nisi quod viderit patrem facientem. Quæcunq̄ enim ille fecerit, hæc eadem & filius facit. Manifestum autem est, quòd Deus pater omnia gubernet, non absens, sed præsens, non longè distans, sed propè astans.

3. Reg. 20. Deus (inquit) non est Dominus tantum montium, sed & vallium. Et iterum: Si ascendero in cœlum, illic es, si descendero ad infernum, ades. Ac rursus: Putas ne Deus è vicino ego sum, dicit Dñs, et non Deus de longè: Si occultabitur vir, & ego non videbo eum? Nunquid non cœlum & terram ego impleo? Et iterum: Deus non longè abest ab vnoquoquo nostrum, in ipso enim viuimus, mouemur & sumus. Quare cū Deus pater tradiderit regnū suum, quod coram præsentissimus gubernat, in manu humanitatis (diuinitate enim sua habuit ab æterno) filij sui, manifestum est, quòd filius gubernet illud, non tantum diuinitate, sed etiam humanitate sua præsentissimus.

Anteq̄ autem progrediar, & ad obiecta Cingliarum respondeam, visum est alterū è scriptis Apostolicis oraculum recitare. Christus enim, cum amandaret Apostolos suos in vniuersum orbem: Data est, inquit, mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Notū quidem dictum, & sæpè in hac causā à nobis repetitū: sed aduersarijs non videtur tanti momenti, vt operam suam in eo expendendo diligentius collocent. Initio enim,

enim, cum Christus dicit : DATA est, idēq; MIHI, manifestè loquitur de sua humanitate: & sentit, omnē potestatem suæ humanitati datam. Quod enim ad æternam eius diuinitatem attinet, habet omnem potestatem, non in plenitudine temporis datam, sed ab æterno, vt ita dicam, cognatam aut possessam. Christus inquit (Cyrillus) omnia possidet, vt Deus, omnia recipit, vt homo. Quod igitur ad humanitatem attinet, data est ei tum primū, cum homo cōciperetur. Vnde & aliās dicit. Pater dedit filio omne iudicium. Et paulo post exponens, addit: Dedit ei potestatem iudicandi, *QVIA FILIVS HOMINIS est*, respiciens videlicet in Daniele, apud quem, filius hominis peruenit vsq; ad antiquum dierum, qui dat ei potestatem, honorem & regnum: & omnes populi, tribus & linguæ seruient ipsi. Potestas eius, potestas æterna, quæ non auferetur: & regnum eius, quod non corrumpetur. Deinde Christus filius hominis, non simpliciter ait: DATA est mihi potestas: sed *OMNIS*, *OMNIS* (inquam) potestas mihi data est. Quid autem est *omnis* potestas, nisi *OMNIPOTENTIA*? & quid est *omnipotentia*, nisi *omnis potestas*? Considera nunc mihi, quid sentiendum sit de his, qui negant Christo homini datam esse omnipotentiam. Sed de his postea.

Postremo non simpliciter dicit, in cœlo, nec tantum, in terra, sed tam in cœlo quam in terra. Quid autem est *OMNIS* in cœlo & in terra potestas, nisi potestas infinita? Quare manifestū est, humanitati Christi datam esse omnipotentiam, & infinitam potesta-

9 DE INCARNATIONE CHRISTI

tem, Quid autem maiestatis non contineretur nomine omnipotentis? Huc enim pertinent, quæ Dñs apud Esaiam dicit. Quis mensus est pugillo aquas, & cælos palmo ponderat? Quis appedit tribus digitis molem terræ, & librat in pondere mōtes, & colles in statera? Huc etiā pertinet, quod Paulus semel & iterū, (ne quis existimet oscitanti excidisse) dicit, Christū exaltatum super omne nomen, & donatū esse nomine super omne nomen. Et quod est illud nomen? certè nō est creaturæ, sed creatoris, non est angeli, sed Dei. Donatū est igitur homini Christo, vt vocetur nomine Dei. Quid ergo? Nū nomen tantū, & nō res ipsa deitatis est ipsi cōmunicata? Nihil minus. Spiritus sanctus non imponit rebus vana nomina: Vocabitur, inquit, filius altissimi, Non est inane vocabulum, sed erit reuera filius altissimi. Vocabis nomen eius Ihesus, Non est inane nomen, sed res ipsa, quia saluat populum suum à peccatis suis. Cum igitur donatū sit Christo, homini, non tantū, vt vocetur, sed etiam vt sit Deus, Deus autē omnem habeat potentiā, & omnia præsens gubernet, manifestū est, quod & homo Christus sit omnipotēs, & vbiuis corā potentissimè regnet. Hic nūc cooriantur in nos toto impetu Cingliani, & sublata voce exclamant. An non hoc est humanitatē mutare in diuinitatem? An nō tantam maiestatem tribuere humanitati, est naturā & proprietatē eius abolere, ac profusus annihilare? An non hoc est ex re finita facere infinitam? Synodus Chalcedonensis affirmat quidē duas naturas in Christo esse indiuisas & inseparabiles, Sed addit,

addit: Nusquam sublata essentia naturarum propter unionem, magisque salva proprietate utriusque nature. Quomodo autem maneret salva proprietate humanitatis, si in tantam diuinitatis maiestatem euehatur? An non hoc est hæresin Eutychianam, iam dudum tenebris obuolutam in lucem reuocare? An non hoc est Suuencofeldi vanitatem approbare? Fatemur quidem humanitatem Christi capacem esse maximorum donorum Dei: sed conferre in eam, omnem diuinam maiestatem, hoc demum scelus est omnibus seculis inauditum, & vniuersæ tam vetustati quam nouitati ignotum. O cælum, o terra, o maria Neptuni. Quis ad tam horrendum errorem, & ad tantam impietatem non toto corpore contremisceret? Talibus vociferationibus Cingliani orbem complent, & omnium aures obtundunt, quibus tamen nihil aliud faciunt, quam quod virulentiam animi sui erga maiestatem Christi prodant, & sua ipsorum somnia, figmenta, mendacia & calumnias detestentur & refutant. Ego in scriptis meis toties testatus sum, me nec diuinitatem Christi mutare in humanitatem, nec humanitatem eius in diuinitatem: sed seruare utranque naturam in Christo saluam & inuiolatam, ut hac Cinglianorum accusatione nihil sit impudentius. Adhæc, cum amarulentum Cinglianorum ingenium non sit mihi ignotum, soleo hanc rem tam diligenter, data quauis occasione, repetere & inculcare, ut Cingliani ipsi vocauerint coccyssimum. Bullingerus ipse aliquoties hæc mea verba commemorat: & tamē tam perfricta est fronte, ut audeat me Eutychianismi & Suuenci-

& Suuencofeldianismi coram vniuersa ecclesia accusa-
 re. Quid est proiecta impudentia, si hæc non est? Eu-
 tyches sensit, sicut veterum scripta tradunt, vnam
 tantum naturam in Christo. Ego, propicio Deo, tam
 absûm ab hac impietate, quàm Cingliani absunt à ve-
 ra pietate. Suuencofeldius scripsit, Christum homi-
 nem, seu carnem Christi, non esse creaturam. Nouit
 autem Suuencofeldius ipse, me hanc suam phantasi-
 am ita detestari, vt ferè aduersus nullum hominem,
 quàm contra me, virulentius scripserit: & tamen non
 possum à Sycophantarum morflu tutus esse. Quid er-
 go facias? quid dicas? quid scribas? Hoc certè est in
 medio luporum versari, & inter scorpiones habitare.
 Non tamen grauabor iterum quædam de hac re dice-
 re, non quòd sperem Cinglianorum dogmatistas pla-
 catos fore, & calumniandi ingenium mutatu-
 ros, sed vt nostri, meam (hoc est) orthodoxam senti-
 tiã, clari-
 rius intelligant. Nam Iesus Christus DOMINVS no-
 ster, etsi vna tantum est persona, duabus tamen natu-
 ris, diuina videlicet & humana, constat, quæ in hac
 vna persona inseparabiliter quidem sunt vnitæ, sed
 ita, vt vnaquæq; suam proprietatem saluam retineat,
 quemadmodum paulò antè dicebamus. In hac autè lo-
 cutione nomen proprietatis intelligendum est, non
 pro inhærentibus accidentarijs, sed pro ipsa seu essen-
 tia seu substantia, aut pro proprietatibus substantiali-
 bus. Ac de diuina quidem natura manifestum est, quòd
 siue vniatur cum homine, siue per se consideretur,
 nunquàm in æternum mutetur, sed semper & perpetuo
 seruet

seruet suam essentiam inuiolatam, nec quicquid est in ea
 aduentitium, Omnia enim in Deo sunt essentia ipsa.
 Ego Deus, inquit, & non mutor. Et iterum: Tu Do-
 mine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt
 cœli: Ipsi peribunt, tu autem permanebis. Et: Tu idem
 ipse es, & anni tui non deficient. Humana autem na-
 tura duplicem habet considerationē. Vna est secun-
 dum suam substantiam, seu essentiam, qua constat ex
 corpore & anima ratione prædita. Hæc etsi per se est
 mutationi obnoxia, posset enim in nihilum redigi, ta-
 men assumpta in Christo à diuina substantia in vnita-
 tem personæ, nunquam, in æternum, nec in diuinam sub-
 stantiam mutatur, nec in nihilum redit, sed manet sem-
 per salua & incolumis. Et quanquam in morte Christi,
 anima triduo non exercuerit suas actiones in corpo-
 re, tamen interea nec anima nec corpus perierunt. Nō
 dabis, inquit, vt sanctus tuus videat corruptionem.
 Alia consideratio est secundum accidentarias suas pro-
 prietates, & condiciones huius mundi, quæ vt sunt
 mutabiles, ita siue adsint humanæ substantiæ, siue ab-
 sint ab ea, nihil derogant essentiæ. Siue enim homini
 abstuleris longitudinem, siue albedinem, siue vestem,
 & dederis ei breuitatem, nigredinem, aut reliqueris
 nudum, nihil de substantia seu essentia eius peribit. Quid
 autem sibi hæc volunt, aut quorsum spectant? Non re-
 citantur ociose, Volui enim significare, quod etsi in
 personali vnione duarum naturarum in Christo, hu-
 manitas accipiat dona diuinitatis, non tamen aut an-
 nihiletur, aut in diuinitatē mutetur. Inhærentia enim

siue adsint siue absint, non mutant essentiam. Et quia
 in hac vnione diuinitas assumit humanitatem, non au-
 tem humanitas diuinitatem, idcirco illa huic nihil im-
 becillitatis confert: hæc autem confert illi, manente
 interim essentia eius inuiolata, omnem suam gloriam,
 et ornat eam omni cœlesti ac diuina sua maiestate. Cas-
 ro, inquit Cyrillus, nō ad corruptibilem suā naturam
 iunctum Dei verbum detraxit, sed ad melioris virtu-
 tem eleuata est. Sed sic ornare, sic eleuare (exclamant
 Cingliani) humanitatem, est eam prorsus tollere &
 abolere. Neque enim humanitas capax est tantæ maie-
 statis. Et qui tantam gloriam in ipsam confert, fieri
 non potest, quin sentiat, humanitatem mutari in diui-
 nitatē: et faciat vnā tantum naturā in Christo reliquā.

Hic iam versamur in proprio huius controuersie
 statu. Nū Incarnatio Christi seu Vnio personalis eō
 se extendat, vt filius Dei effuderit in filium hominis
 omnem suam maiestatem, videlicet, omnipotentiam,
 omniscientiam, omnifapientiam, omniustitiā, omni-
 præsentiam & omnifœlicitatem? Et num humanitas
 Christi sit tantæ maiestatis ita capax, vt si eā acceperit,
 mutetur in diuinitatem, aut prorsus aboleatur? Ego
 verò quid de hac re sit respondendum, edoctus sum
 propitio Deo, nō in scola philosophica aut Mathema-
 tica, in qua suæ sunt definitæ rerum dimensiones: sed
 in schola Prophetica, & Apostolica, in qua sola indefi-
 nita & immensā maiestas Domini nostri Iesu Christi,
 verè ac rectè illustratur. Affirmo igitur, personalem
 duarum naturarum vnionem in Christo, tam latè pa-
 tere

tere, vt diuinitas non vnā tantū & alterā partem suæ maiestatis, sed omnem suam maiestatem in humanitatem Christi conferat: quod rectè Communicatio idiomatum, hoc est, proprietatum, vocatur. Nego autem, & iterum nego, adeoq; pernego, quòd humanitas Christi, hac communicatione, aut mutetur in diuinitatem, aut prorsus aboleatur. Affirmo item, quòd humanitas Christi, etsi sua natura, & iuxta conditionem huius mundi, finita est, tamen capax sit infinitæ maiestatis Dei: & quòd hac capacitate in tantum non aboleatur, vt potius perficiatur & exornetur. Ac rectè quidem dicitur, humanam Christi naturam non plus accipere, quàm sit capax. Affirmo autem, eam esse capacem infinitæ maiestatis Dei, & tamen retinere interim veritatem suæ essentiæ. Hoc, cum in prioriscripto perspicuè explicauerim, & manifestis scripturæ testimonijs munierim, tamen meus antagonista tam athletico animo est, vt ea fortiter transiliat, & aliò se proripiat. Quid enim faceret? Tonitrua sunt cœlestia, ad quæ necesse habet omnis Cinglianorum impietas toto pectore cohortescere. Perstringamus igitur ea iterum, & addamus, quæ ad confirmationem eorū faciunt: vt tam veritatem, quàm capacitatem humanæ naturæ in Christo copiosius ostēdamus. Paulo antè produximus in medium duo testimonia, quorum alterum est Propheticum: Omnia subiecisti sub pedibus eius: alterū Apostolicum: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Omnia autem habere sibi subiecta, omnem ha-

bere potestatem in cœlo & in terra, est esse omnipotentem, & infinitam, ac immensam habere potestatem. Et tamen vniuersa scriptura docet, Christum verum esse hominem, & veritatem humanæ essentiæ perpetuò retinere. Quid igitur aliud reliquum est, quam quòd homo Christus, qui est natura sua pro huius mundi conditione finitus, sit capax infinitæ potentiæ? Quæris: QVOMODO fieri potest, vt res finita possit fieri capax rei infinitæ? Respondeo, quod Cyrillus de Iudæis, quærentibus: Quomodo potest hîc nobis dare carnem suam ad manducandum? scribit: Iudaicum, inquit, hoc verbum (QVOMODO) est, & supplicij extremi causa. Ideo Nicodemus etiam cum diceret Quomodo hæc fieri possunt? merito audiuit: Tu es magister in Israël, et hæc ignoras? Aliorū igitur culpa edocti, cum Deus operatur, non quæramus, QVOMODO, sed operis sui viam atq; scientiam illi soli concedamus. Qui ergò negant, hominem Christum esse capacem omnipotentis, hoc est, infinitæ potentiæ, nō solum negant cœlestia illa de Christo oracula: Omnia subiecisti sub pedibus eius, & : Dara est mihi omnis potestas in cœlo & in terra, verum etiam eo ipso, quo non sinunt Christum esse hominem omnipotentem, affirmant, eum esse hominem impotentem. Et quantū videntur ei tribuere multipotentiam, tamen hæc, si conferas ad Dei omnipotentiam, non est nisi impotentia, vt quocunq; sese verterint, faciant ex Christo, hominem impotentem. Vides quanta impietas in Cingliano dogmate hæreat. Apud Esaiam de
 maiestate

maiestate humanitatis Christi dicitur : Egredietur
virga de radice Isai, & flos de radice eius ascendet, Et
requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapien-
tiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spi-
ritus scientiæ & pietatis. Et replebit eum spiritus ti-
moris Domini. Hoc Baptista apud Euangelistam ex-
ponens, Deus (inquit) nō dat spiritum ad mensuram.
Et Paulus: In quo (inquit) sunt oēs thesauri sapientiæ
ac scientiæ reconditi. Accipere autem spiritū non ad
mensuram, est accipere immensa & infinita dona spi-
ritus. Et habere omnes sapientiæ thesauros recondi-
tos, est habere infinitam sapientiā. Quis nunc est tan-
ta impudētia, qui neget, Christum, finita humanitatis
sue substantia, capacem esse infinitorum donorū spiri-
tus? Adijciamus & illud, de viuificatione carnis Chri-
sti. Non est dubiū, quin cum Christus de carne & san-
guine suo dicit: Qui edit meam carnem, & bibit meū
sanguinem, habet vitam æternam, & ego suscitabo
eum in nouissimo die, sentiat, carnem & sanguinem
suum esse viuifica. Huc facit etiam, quod Paulus ad
Corinthios scribens: Factus est, inquit, primus ho-
mo Adam in animam viuentem, extremus Adam in
spiritum viuificantem. Primus enim homo, ex spiri-
tu & corpore constans, viuit tantū, sed alijs vitam
præstare non potest. Alter verò, non modo carne &
spiritu suo viuit, sed etiam carne sua, ex vnione perso-
nali cum verbo, viuifica facta, etiam alios viuificare
potest. Quod vt rectius intelligatur, visum est illud
non meis, sed Cyrilli verbis exponere. Cum enim

33 DE INCARNATIONE CHRISTI

Cyrl. lib. 4. in
Ioan. cap. 29.

Cyrellus explicaret illud Christi: Spiritus est, qui uiuificat, caro non prodest quicquid, addit. Non imperitate, inquit, omnino uiuificam carnem esse negatis. Nam si sola intelligitur, nihil prorsus uiuificare potest, quippe quæ uiuificante indigeat. Cum uero incarnationis mysterium laudabili cura scrutati fueritis, & habitantem in carne cognoueritis, quis nihil penitus caro per seipsam possit, uiuificam tamen esse factam crederis: nisi etiam spiritum sanctum non posse uiuificare contemneris. Nam quoniam cum uiuificante uerbo caro coniuncta est, **TOTA** est effecta uiuifica. Non enim ad corruptibilem suam naturam iunctum Dei uerbum detraxit, sed ipsa ad melioris uirtutem eleuata est. Quamuis ergo natura carnis, ut caro est, uiuificare nequeat, facit tamen hoc, quia **TOTAM** uerbi operationem suscepit. Corpus enim est, non cuiusuis hominis, cuius caro prodest se nihil quicquid potest (non enim Pauli aut Petri aut cæterorum) sed ipsius uitæ, & saluatoris nostri lesu Christi corpus, in quo Deitatis plenitudo **CORPORALITER** habitat, facere hoc potest. Nam si mel, cum naturaliter dulce sit, ea dulcia facit, quibus immiscetur, nonne stultum erit, uiuificam uerbi naturam, putare non dedisse homini, in quo habitat, uiuificandi uirtutem? Quas ob res caro quidem cæterorum omnium quicquam uere non prodest: caro autem Christi, quia in ipsa filius Dei unigenitus habitat, **SOLA** uiuificare potest. Et paulo antea. Mire (inquit) statim incipiens Euangelista clamauit: Verbum caro factum est. Non enim in carnem ipsum uenisse, sed uerum mirabilem

Cap. 15.

mirabilem vnionem ostenderet, carnem factum esse, dicere non dubitauit. Nec tamen, quoniam ita dictum est, aut verbum Dei in naturam carnis mutatum, aut hominem in naturam verbi transformatum esse credimus. Manet enim inuiolata vtraque natura, & vnus ex vtrisque Christus est. Sed ineffabiliter, & vltra quam possit mens humana intelligere, Verbum humanitati coniunctum, TOTAM in se ipsum ita reduxit, vt indigentia vite possit viuificare. Hacenus verba Cyrilli. Hic aperte ex verbis Christi docet, quod viuifica natura verbi, dederit homini, in quo habitat, virtutem viuificandi: & quod caro Christi non modicam, sed TOTAM viuificandi virtutem, ex verbo, eū quo summè cōiuncta fuit, hauserit: Et totā in seipsum ita reduxit, vt indigentia vitæ possit viuificare. Si autem caro Christi hausit ex verbo TOTAM vim (quæ est infinita) viuificandi, negari non potest, quin hauserit etiam ex eo infinitam potentiam & præsentiam. Nam de nihilo ad esse, seu de morte ad vitam, est infinitum & interminabile spacium, aut intervallum. Ad hoc autem spacium permeandum, & aliquid de nihilo ad esse producendum, aut è morte ad vitam reducendum, & in vita conseruandum, opus est infinita potentia & præsentia. Quare, sicut caro Christi facta est capax infinitæ virtutis viuificandi, ita & facta est capax infinitæ potentia & præsentia. Dicamus etiam de regno Christi. Non dubium est, quin Deus collocauerit hominem CHRISTVM in cœlesti regno, & fecerit eum regem regum,

regum, & dominum dominantium. Hoc autem regnum, vt est infinitæ amplitudinis, ita etiam est infinitæ durationis. Multiplicabitur, inquit Esaias, imperium eius, & pacis non erit finis. Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud & corroboret in iudicio & iusticia, à modo & vsq; in sempiternum. Et additur: Zelus Domini Zebaoth faciet hoc: vt intelligas, quòd etsi natura rerum non fert, vt finita regis substantia sit capax infiniti regni, tamen hoc queat zelo Domini Zebaoth facillimè fieri. Vides igitur, quòd in Philosophia quidem Cinglianorum, nulla sit proportio finiti ad infinitum: in Theologia autē spiritus sancti, tanta est inter ea proportio, vt verbum infinitum fiat caro finita, hoc est, vt Deus fiat homo, & homo Deus. Ideoq; quisquis negauerit hominem esse capacem infinitæ potentia, infinitorum donorum spiritus, infinitæ virtutis viuificandi, & infiniti regni, is reuera negat (etiamsi ore suo multum reclamauerit) incarnationem Dei, & personalem Dei ac hominis vnionem: hoc est, negat Christum hominem esse Deum. Et quid? An non remittere peccata infinitæ est potentia? At hoc communis esse finitæ humanitati Christi, non est, nisi planè impius, & ^{idcirco} qui negare possit. Vt sciatis, inquit Christus, quòd potestatem habeat filius hominis in terra remittendi peccata, tunc dicit paralitico: Surge, tolle tuum lectum, & abi in domum tuā. Non ignoro Appstolis quoq; datam esse potestatem remittendi peccata: non autem suo, sed Christi nomine. Et quod

quod ipsi acceperunt ministerio & gratia, hoc habet
 Christus homo, autoritate & natura, hoc est, iam in-
 de à conceptione & natiuitate sua. Petrus ad Claudū
 ait: In nomine Iesu Christi Nazareni (non ait, in no-
 mine meo) surge & ambula. Et Paulus ad spiritum
 Pythonis: Precipio, inquit, tibi, per nomen Iesu Chris-
 ti (non ait, per nomen meum) vt ex eas à puella. Sed
 de hac re postea fortassis suo loco plura. In præsentia
 autem satis fuerit demonstrare, quòd etsi filius homi-
 nis in Christo, natura sua, finitus est, tamē fuerit pro-
 pter personalem vnionem cum filio Dei, capax infini-
 tæ potestatis remittendi peccata. Hic dicet Cinglia-
 nus: Audio quidē testimonia de omnipotentia huma-
 nitatis Christi: nondum autem quicquid, aut pauca ad-
 modum diuinorum testimoniorum audiui, de omni-
 præsentia, seu (quo vocabulo Cingliani delectantur)
 de vbiuitate eius. Fieri enim non potest, vt substan-
 tia finita, qualis est humanitas Christi, queat, salua es-
 sentia sua, extendi in infinitum: & perindè esse vbi-
 que, sicut Deus est, Dogma igitur de vbiuitate nouum
 est, & hactenus inauditū, ac vniuersæ vetustati igno-
 tū. Hac vociferatione impleti sunt Cinglianorū libri:
 nec dubitant, quin inculcatione vocabuli vbiuitatis,
 reddant impiam suam causam apud rerum imperitos
 maximè plausibilem, nostram autem piam, odiosissi-
 mam: Quo satanico artificio plurimum valent. Sed
 lacum aperiunt ac effodiunt, & incidunt in foueam,
 quam faciunt. Primum enim, fateor quidem libenter,
 quòd hæc literæ & syllabæ (HUMANITAS CHRISTI
 F EST

EST VBIQUE) nō contineantur hoc ordine, et cōre-
 tu in Prophetiis et Apostolicis scriptis. Sed quōd in
 his scriptis nō contineatur vera huius dicti sententia,
 hoc tām verum est, quā verum est, Cinglianorum
 dogmatistas esse bonos & candidos viros. Deinde,
 non ego sum vel inuentor, vel author dogmatis de
 vbiuitate, Sed ante multos annos docuit D. Luthere-
 rus, fœlicis memorię, publicis scriptis, ac propugnauit
 vsq; ad extremum vitæ suæ spiritum. Nec finxit ex se,
 sed quo fuit pio & heroico spiritu, testimonijs coele-
 stium oraculorum ita explicuit & muniuit, vt nullus
 eorum Theologorum (quod ego quidem sciam) qui
 Augustanam confessionem agnoscunt, se de illo, su-
 perstite adhuc Luthero, vel saltem dubitare significa-
 uerit. Et quanq; Cinglius & gregales eius oppugna-
 re conati sunt, tamen magis suam imperitiā & im-
 pietatem prodiderunt, quā veritatem expugnarunt.
 Cæterum quā ignotum fuerit hoc dogma Aposto-
 licæ vetustati, mox, propitio Deo, suo loco demon-
 strabitur. Postremò, illud semel iterum atq; iterum
 aduersus omnes omnium Cinglianorum prætextus,
 tergiuersiones, præstigias, calumnias & mendacia,
 dictum & testatum volo, nec Lutherum, nec me, vlla-
 lam talem vbiuitatem, qualem Cingliani fingunt, &
 nobis, ad cāptandum theatri sui applausum, virulente-
 ter adscribunt, localem, extensam, corporali modo di-
 latatam, & ampliā, statuere. Sic enim, nè Deus qui
 dē ipse vbiq; esse dicendus est. Sed illam, eamq; solam
 statuimus, ac assertā volumus, quā & incarnatio Dñi
 nostrā

nostri Iesu Christi tradit, & personalis diuinæ ac humanæ naturæ vnio in Christo exigit, & sessio eius ad dextrâ Dei patris sui confirmat. Et quia filius hominis potuit esse capax, vt salua & incolumi essentia sua assumeretur à filio Dei, & vniretur cum ipso in vnâ personam, atq; collocaretur ad dextram Dei patris sui, idcirco nihil certius est, quam quòd sit etiâ factus capax eius, quam nos affirmamus, omnipresentis, seu, vt illi loquuntur (quanq; prauè intelligunt) vbiuitatis. Quod vt clarè ostendamus, libet hic iterum cõmonefacere pium lectorem, eorū, quæ supra de omnipotentia, humanitati Christi cõmunicata, diximus. Nam si filius Dei habet suam omnipotentiam cõmunem cū filio hominis, què in vnâ personam assumpsit, nihil amplius aut vetat, aut impedit, quò minus habeat etiam cum ipso communem omnipresentiam suam. Et si filius hominis factus est, ex assumptione humanitatis ipsius in Deum, inuiolata sua essentia, capax omnipotentia Dei, quemadmodū supra perspicuè probauimus, quomodo non etiâ factus esset capax, salua humanitatis natura, omnipresentia? Ex omnipotentia enim pendet omnipresentia: ac nisi Deus ipse esset omnipotens, nõ posset esse omniprensens. *Leuate, inquit Dñs apud Esaiæ 40.* in excelsum oculos vestros, & videte. Quis creauit hæc? qui educit in numero militiam eorū, & oēs ex nomine vocat, præ multitudine fortitudinis et roboris, virtutisq; eius, neq; vnū reliquū fuit. Habes omnipotentiam Dei. Audi nūc etiâ omnipresentiam, quæ suā ex omnipotentia originē habet. Quare ergo (inquit) dicis Iacob & loqueris Israël; Abscõdita est via mea

à Domino, & à Deo meo iudicium meum transibit?
 Nunquid nescis aut non audisti, Deus sempiternus
 Dominus, qui creauit terminos terræ, & non deficit
 et, neq; laborabit, nec est inuestigatio sapientiæ eius.
 Qui dat lasso virtutem, & cui non sunt vires, robur
 multiplicat. Habes omnipræsentiam Dei. Si enim via
 Israël non est ab ipso abscondita, et si dat lasso virtu-
 tem, certè non tantum omnipotens, sed etiam omni-
 præsens sit, necesse est, quod Psalmus 138. copiosius
 exponit. Quare cum filius Dei in incarnatione con-
 tulerit in filium hominis omnipotentiam suam, nega-
 ri non potest, quin etiam contulerit in eum omnipræ-
 sentiam suam, & euexerit ipsum in eam maiestatem,
 qua omnia coràm præsens intuetur et gubernat. De-
 inde repeto & illud Ioannis Euangelistæ: Verbum
 caro factum est. Nam si non piget Cinglianos, Philo-
 sophica sua somnia de finito & infinito, & de mensura
 capacitatis identidem inculcare, cur nos pigeret cœ-
 lestia spiritus sancti oracula, semper nobis ob oculos
 ponere, ne quis nos per Philosophiam & inanem de-
 ceptionē deprædetur? Est autem hoc dictum: Ver-
 bum caro factum est, omni obseruatione dignum, &
 preciosius auro & topazio. Etsi enim in prioribus
 scriptis veram eius sententiam pro virili exposuimus,
 & supra etiã nonnulla ad hanc rem pertinentia com-
 memorauimus, tamen quia hic locus exigit, operepre-
 cium est, de sententia eius iterum quædã dicere. Ma-
 ximè ergo omnium docet, quòd humanitas Christi non
 solum ea sit capacitate, vt facta sit omnipotēs, verum
 etiam,

etiam, vt facta sit omnipræsens. Si enim caro Christi facta est capax verbi, aut quod Græci dicunt, τοῦ λόγου, qui fieri potuisset, quòd nō etiam facta esset capax omnipotentiae & omnipræsentiæ? Negari enim non potest, quin verbum, seu λόγος, sit & omnipotens & omnipræsens. Quid igitur tergiuersaris? Reclamat Philosophia, reclamat etiam externus ipse sensus, qui manifestè videt, & palpat, carnem Christi in vno tantum loco esse. Quid hoc ad me, qui iam non in schola humanæ sapientiæ, sed in schola fidei versor: & cogitandum mihi est, nō quid externus sensus, sed quid verbum Dei & spiritus sanctus doceat. At enim, inquires, non est huius dicti sententia, quòd verbum mutetur in carnem, aut caro mutetur in verbum: fateor et ipse, & iam antè sæpè testatus sum. Nihilominus tamen non possum à Sycophantis tutus esse, quò minus hæreseos accuser. Quæ est ergò vera eius sententia? certè non alia, quàm quæ à Prophetis ipsis & Apostolicis scriptis traditur: nec potest esse alia, quàm quæ hoc dictum nulli hominum, præterq̃ vni & soli Iesu Christo Domino nostro competit, vt sit suum inter Christum & omnes alios homines discrimen: videlicet, quòd verbum caro factum est, nihil aliud significet, quàm quòd filius Dei, filiū hominis ita assumpsit, vt effundat in eum, & communicet ipsi omnem suam maiestatem: adeoq̃ faciat eum (non tamen mutando, sed ornando substantiam eius) verum Deum, quo confidamus & perpetuò seruemur. Cùm igitur dicis: Verbum caro factum est, illud dicis, Aeternus fi-

filius Dei, assumendo carnem seu filium hominis ex
 Maria virgine, in vnam personam, nō simpliciter im-
 plet eum, sicut alios homines: nec communicat ei
 tantum aliquam maiestatis suæ partem, sicut alijs ho-
 minibus, Sed ita eum implet, vt communicet cum eo
 omnem suam potentiam, sapientiam, scientiam, foeli-
 citatem, & præsentiam. Nisi enim hæc sit sententia,
 non habebis inter Christum & alios homines discrimen.
 Sed age, conferamus inter se Iesum Christum,
 & Petrum Apostolum, sicut & alias contulimus
 Christum cum alijs hominibus: vt aduersarij excita-
 rentur, ad demonstrandum verum discrimen inter
 nos & Christum: sed frustra. Nos igitur nobis & no-
 stris ista commemoremus. Quod ergo est inter Chri-
 stum & Petrum discrimen? Vterq; enim est homo,
 & in vtroq; est Deus. Dicis, illud est discrimen, quod
 Christus non tantum sit homo, verum etiam Deus:
 Petrus autem tantum sit homo, & non Deus. Rectè.
 Sed vt melius, quæ dicis, intelligam, age recensea-
 mus, quæ habent inter se communia, & quæ pecu-
 liaria: vt cognoscamus, qua in re consistat discrimen.
 In Christo inhabitat diuinitas, eaq; tota secundum
 essentiam, potentiam & præsentiam. Sed & sic to-
 ta inhabitat in Petro. Vbicunq; enim est Deus, ibi
 totus est, quippe qui sit simplicissimus, nec diuida-
 tur in partes, vt pars Dei sit in Petro, pars in Philip-
 po, pars in Bartholomæo. Non potest igitur hac ra-
 tione inter Christum & Petrum discrimen esse, vt di-
 camus, Christum hominem esse Deum. Petrum au-
 tem

tem non esse Deum. Deinde Christus ædedit multa miracula, sanauit leprosos, cæcis reddidit visum, paralyticos restituit sanitati, ambulauit super mare, sicut super aridam, denicq; excitauit mortuos. Sed ædedit etiam Petrus magna & multa miracula. Sanauit claudum iacentem ad templum, ambulauit super mare, restituit ægrotos sanitati vmbra corporis sui, adeoq; excitauit & ipse mortuos. Et ædedit hæc miracula potentia diuina: eaq; non longè absenti, sed omnino presenti, quemadmodum antea ostendimus. Non igitur ne hac quidem ratione discrimen est inter Christum & Petrum, vt dicamus, illum esse Deum, hunc autem non esse Deum. Præterea Christus vidit futura, sed & Petrus vidit futura, & vaticinatus est, sicut & multi Prophetæ, Vide Epistolam Petri, & Actor. cap. 5. Ergo nec hac ratione fit, vt Christus sit Deus, non autem Petrus. Adhæc, Christus mortuus & sepultus, resurrexit à mortuis, & ascendit in cælum. Sed & Petrus resurget à mortuis, & ascendet in cælum, sicut Paulus ait: Rapiemur simul cum illis in nubibus, in occursum Domini. Et quod admirabilius est, Petrus iam corpore suo in puluerē redactus, & in myriades locorum dispersus, aut in formas rerum innumeras, interea dum mortuus iacuit, mutatus, resurget tādē à morte, cum Christus nondum putrefactus, sed membris adhuc integris à morte resurrexerit: vt illud in Petro penè admirabilius, q̄ hoc in Christo videatur. Dicis, Christus resurrexit à morte,

43 DE INCARNATIONE CHRISTI
à morte, sua ipsius virtute, Petrus autem aliena. Imò,
sicut Christus excitatus est diuina virtute, ita resur-
get etiam Petrus diuina virtute: eaq̃ non absenti,
sed omnino presenti: nec minus ipsi, quam Christo in-
timè præsentì, eaq̃ tota præsentì, quòd vbicunq̃ est
diuinitas, ibi sit tota. Quare ne hac quidem ratione
dici potest, quòd Christus, non autem Petrus, sit De-
us. Dicis, Christum idcirco esse Deum, non Petrum,
quòd natus sit ex virgine, absq̃ peccato: nec peccatū
vnquam fecerit. Sed si hac ratione constaret discrimē,
tunc multò magis Adam esset Deus, & Eua Dea:
quòd ille creatus sit manibus Dei è pura terra, Eua
autem è costa viri, absq̃ omni peccato. Quod certè
mirabilius videtur, quàm quòd Christus conceptus
sit è Spiritu sancto, in muliere, virgine quidem, mulie-
re tamen, ad generationem apta: cum limus terræ, ex
quo Adam creatus est, non fuerit natura sua ad gene-
rationem aptus. Postremò Christus vidit absentia,
vidit & Petrus absentia, Act. 5. sicut et Elizeus. Quod
ergò est discrimen inter Christum & Petrum, vt ille
dicatur et sit Deus, & hic nec dicatur nec sit Deus: Et
quid est, quòd de Christo dicitur: Verbum caro factum
est, non autem de Petro: cum verbum, seu ^{ὁ λόγος}
non minus sua essentia, potentia, & præsentia, habitet
in Petro quàm in homine Christo? Nec sentiendum
est, quòd homo Christus, nihil amplius, præ Petro,
ab in habitatione verbi seu ^{τοῦ λόγου}, præter nudum Dei
vocabulum reportet. Reliquum igitur est, quòd cum
Euangelista de Christo scribit: Verbum caro factum
est,

est, non sentiat, æternum filium Dei simpliciter habitare in filio hominis, quem ex Maria virgine assumptus, sed ita in eo habitare, vt euehat ipsum vnà secum in diuinam maiestatem, & effundat in eum omnes suas proprietates: sicut Deus existens (inquit Cyrillus) natura, & ex Deo natus, propria facit humana, ita & homo factus, deitate dignum honorem & gloriam tantq̃ propriam habet. Adoratur enim non solum super terram, sed & in coelis. Itaq̃ discrimen Christi & Petri, non est sumendum simpliciter ab inhabitatione filij Dei, sed à communicatione proprietatum eius. Filius enim Dei, etsi sua essentia implet Petrum, sicut & hominem Christum, non tamen communicat Petro omnes suas proprietates, sed tantum nonnullas. Viuificat Petrum, conseruat Petrum in vita, dat Petro potestatem eijcendi Demones, imò excitandi etiã mortuos. Interea autem non facit eum omnipotentem, omniscientem, omnifipientem, omniiustum, & omnipræsensem. Filium verò hominis, assumptum ex Maria virgine, ornat, non aliquibus tantum, sed vniuersis suis donis, & cõmunicat ipsi omnes suas proprietates. Tu quidem, Cingliane, ita astringis, quòd communicet ipsi eas tantum proprietates, quarum capacax est. Ego verò & paulò antè ostendi, eum factum esse omnium Dei proprietatum, sine vlla exceptione, capacem: & nisi eam habeat capacitatē, non esse discrimen inter Christum & alios homines: nec verbũ potuisse fieri carnem. Quæ certè absurdiora sunt, & magis abominanda, quàm quæ pius animus admittere

G queat.

queat. Huc facit etiam Augustinus. Fortè putat, in-
 quiens, quispiam vestrum, fratres, quia homo ille su-
 scepit à sapiëntia Dei, equalis erit cæteris hominibus,
 si in tuis membris multum distat inter caput & cæte-
 ra membra. Certè omnia membra faciunt corpus
 vnum. Multum tamen interest inter caput & cæte-
 ra membra. Etenim in cæteris membris non sentis
 nisi tactu, tangendo sentis in cæteris membris: in
 capite autem & vides, & audis, & olfacis, & gustas,
 & tangis. Sit tanta excellentia est capitis ad membra
 cætera, quanta excellentia est capitis vniuersæ ec-
 clesie, id est, illius hominis, quem voluit Deus me-
 diatorem esse, inter Deum & homines: Et mox, Con-
 firmatum est in Catholica fide, hominem illum, quem
 suscepit sapientia Dei, nihil minus habuisse, quàm cæ-
 teri homines, quantum pertinet ad integritatem na-
 turæ: quantum autem ad excellentiam personæ, al-
 liud quàm cæteri homines. Nam cæteri homines posse
 sunt dici particeps verbi Dei, habentes verbum Dei:
 nullus autem eorum potest dici verbum Dei, quod
 dictum est illi, cui dictum est: Verbum caro factum
 est, etc. Hactenus Augustinus. Qui cum docet omnes
 sensus esse in capite, perspicuè significat, omnem Dei
 maiestatem esse in humanitate Christi. Quod autem
 illud dictum: Verbum caro factum est, habeat eam sen-
 tentiam, quam recitauimus, exponit Paulus, qui ad
 Colossenses scribens: In ipso, inquit, inhabitat omnis
 plenitudo Deitatis corporaliter. Hoc dictum sudes-
 est in oculis Cinglianorū, nec possunt lucē tanti splen-
 doris

Colos. 2.

coris ferre. Quare cum obijcitur eis, aut conuincunt,
 aut veterem coccyssimum suum nobis occinnunt: tan-
 tum esse deitatis in humanitate Christi, quantæ sit ca-
 pax: aut vocabulum deitatis exponunt pro foelicitate.
 Qua varietate vulnus conscientiae suæ manifestè
 produnt. Sed his seu tergiuersationibus, seu impostu-
 ris possunt quidem incautum et oscitantem lectorem,
 non autem veritatem opprimere. Primum enim, ma-
 nifestissimum est, quod Paulus eo loco de Christo lo-
 quatur. Deinde manifestissimum est et illud, quod lo-
 quatur ibi de humanitate Christi. In ipso videlicet HO-
 MINE Christo. In æterna enim deitate Christi, qua
 filius Dei, seu *ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ*, vna est essentia cū patre & spiritu
 sancto, nō dicitur habitare deitas, seu plenitudo dei-
 tatis: quid enim dictu absurdius esset? Sed in huma-
 nitate Christi, rectè dicitur deitas habitare.

Præterea, non fit hic sermo de vulgari seu generali
 inhabitatione deitatis in homine: nam si hanc respe-
 xeris, plenitudo deitatis non minus inhabitat in Pe-
 tro, quàm in Christo: quippe quod deitas sit res sim-
 plicissima, & vbicunq; fuerit (implet autem non Pe-
 trum tantum, sed & coelum ac terram) ibi tota sit
 & perfecta. Sed fit sermo de inhabitatione persona-
 li, hoc est, de inhabitatione eius deitatis, quæ per
 filium Dei, seu *τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ*, filio hominis communicatur.
 De hac ergo dicit Paulus, quod in homine Christo
 inhabitet omnis plenitudo deitatis corporaliter. Nō
 simpliciter dicit, inhabitat in eo deitas, nec simpliciter
 dicit, plenitudo deitatis: sed dicit, omnis, OMNIS, inquã
 G 2 deita-

deitatis plenitudo. Et addit, CORPORALITER, hoc est, nō vmbra-
liter, sicut in alijs creaturis. Nulla n. est
creatura tam abiecta, cui nō cōmunicetur aliquid dei-
tatis, et in qua Deus non adumbret quippiam sue ma-
iestatis ac proprietatis. In homine autem Christo non
adumbratur aliqua tantū pars deitatis, sed deitas
absoluitur in eo perfectissimè, hoc est, communicatur
ei omni sua plenitudine. In omni autem & perfecta
Dei plenitudine continetur non tantū omnipoten-
tia, verum etiam omnisapientia, omniscientia, omniu-
stitia, omnisfelicitas, & omnipræsencia, quæ & vno
omnipotentia nomine, sicut suprà dictum est, com-
prehendi possunt. Reliquum igitur est, Paulum cla-
rè, manifestè, perspicuè, & sine omni tergiversatione
palàm sentire, docere, & vrgere, quòd humanitas
Christi, quæ est à Deitate in vnam personam assump-
ta, non solum facta sit capax omnipræsentiæ, verum-
etiam re ipsa hanc maiestatem verè possideat, & vnà
cum verbo, seu λόγῳ, omnia coràm gubernet: vt iam mi-
nimè obscurū sit, quòd illud dictū Euangelistæ: Ver-
bum caro factum est, intelligendū sit, interprete Pau-
lo. verbum seu τὸν λόγον, qui est æternus filius Dei, euexif-
se & exaltasse carnem Christi, in incarnatione & as-
sumptione eius, in tantam maiestatem, vt sit vnà cum
ipso omnipotens, & omnia tam cœlestia, quàm terre-
stria & inferna, præsens gubernet. Si enim humani-
tas Christi facta est capax omnis plenitudinis Deita-
tis, seu donorū eius, corporaliter, quomodo non etiā
caperet vnā & alteram plenitudinis eius partem?
Sed

Sed hoc est (inquit meus antagonista) creaturã mutare in creatorem, & humanitatem in deitatem. Cum enim in priori scripto recitasset blasphema verba eius, videlicet: Si assumptus ille homo, euectus est supra omnes creaturas, desijt vtiq; esse creatura, Si autem creatura esse desijt, quomodo postea pro nobis pati & mori potuit? Ibi suavis homo, etsi intelligit se impiè hallucinatum, tamen non dat honorem veritati: sed illud tantum agit, vt quærat effugium, & tergiueretur. Non nego, inquiens, neq; negavi vnq; Christum exaltatum esse super omnem (prout Paulus sentit) creaturam, et quòd sit verus Deus, nego autẽ, quod de suo subinde assuit aduersarius, assumptam videlicet in incarnatione humanam Christi naturam, ita esse exaltatam, vt extra omnes elata creaturas, iam infinita & vbiuaria sit facta. Humanitas enim Christi in vnione illa admirabili cum diuinitate, in sua natura, veritateq; permansit, & in diuinitatem non est permutata, &c. Atqui, bone scilicet vir, verba tua manifestiora sunt, quàm vt sinãt se hoc colore induci. Si, inquit, assumptus ille homo euectus est, supra omnes creaturas, desijt vtiq; esse creatura. Si autem creatura esse desijt, quomodo postea pro nobis pati & mori potuit? Hæc, inquam, sunt verba eius, quibus non negat tantum, quod me de meo assuisse dicit (quanq; ego sententiam Pauli de exaltatione Christi simpliciter recitauerim, nec quicq; de meo assuerim) sed negat etiam rem ipsam: et, vt Dialectici loquuntur, non negat tantum consequentiam, sed etiam antecedens.

49 DE INCARNATIONE CHRISTI

Addit enim & distinguit ipse, si vltra & extra omnes creaturas euectus est (habes vnam partem, quam cōtinuò sequitur altera) Et vbiuncq; diuinitas est, ibidem & humanitas est. Vides non negari tantum à Bullingero, humanitatem esse vbiuncq; fuerit diuinitas, verumetiam, humanitatem euectam esse supra omnem creaturam. Deinde falsum est, quòd humanitas Christi desinat esse creatura, aut mutetur in diuinitatem, si euehatur supra omnes creaturas. Quid enim stultius esset, q̄ sic argumentari: Cēsar euehitur maiestate sua super oēs homines, ergò desinit esse homo? Nam & Archangelus finit humanitatem Christi esse creaturā, nec mutat eam in diuinitatē, cum affirmat eū concipiendum in vtero virginis, & nasciturū ex virgine: & tamen euehit eū super omnes creaturas, cum vocat eum filium altissimi. Christus quoq; ipse finit suam humanitatem esse creaturam, & non mutat eam in diuinitatem, cum vocat se filium hominis, & tamen euehit eam super omnes creaturas, cum dicit: Data est mihi OMNIS potestas in cœlo & in terra. Similiter Paulus finit humanitatem Christi esse creaturam, & non mutat eam in diuinitatem, cum dicit, eum in plenitudine temporis factum ex muliere, & factum sub lege: & tamen euehit eum super omnes creaturas, cum ait: Ascendit super omnes cœlos, & : Dedit ei nomen super omne nomen, non solum in hoc seculo, verumetiam in futuro. Falsum igitur est, quòd Bullingerus euomit, humanitatem Christi desinere esse creaturam, aut mutari in diuinitatem, si euehatur

tur super omnes creaturas. Et sceleratè nos accusat, vel Eutychianismi vel Schuencofeldianismi. Eutyches sensit, vnam tantum esse naturam in Christo. Hæc impietas, nunquàm, ne per somnium quidem mihi in mentem venit. Schuencofeldius scribit humanitatem Christi non esse creaturam, quemadmodum & supra attingimus. Hoc figmentum tam detestor, quam veritatem diuinæ & humanæ naturæ in Christo, magna fide amplector. Et tamen Bullingerus tam proiectæ impudentiæ est, vt audeat coram vniuersa ecclesia vociferari, me Schuencofeldium etiã superare. Hæc scilicet est Bullingeri modestia. Sed quid si ego ipse Bullingerum Schuencofeldianismi apertè conuincam? Age, faciamus periculum. Bullingeri axioma est. Si assumptus ille homo euectus est supra oēs creaturas, desijt vtiq; esse creatura. Hoc scribit, hoc affirmat, hoc defendit Bullingerus. Si assumptus, inquit, ille homo (libet enim *ῥα καὶ* iterum repetere) euectus est supra oēs creaturas, desijt vtiq; esse creatura: Pergamus. Manifestum autem est, quod assumptus homo euectus sit super oēs creaturas. Hoc necesse habet Bullingerus fateri, si modo agnoscit autoritatē Apostoli Pauli. Dicit enim Paulus, hunc assumptum hominem esse exaltatum in summam sublimitatem super omnem principatum ac potestatem, & virtutem & dominium, & omne nomen, quod nominatur non solum in seculo hoc, verum etiã in futuro. Hoc certè est euehi super oēs creaturas. Quid ergo ex axioma Bullingeri sequitur? Illud videlicet, hominem illum assumptum, iuxta Bullingerum, desijisse esse creaturam.

Hoc

Hoc est Schuuencofeldij delyriū. Delyrat igitur vna cum Schuuencofeldio Bullingerus. Et verū est, quod Psalmus dicit: Incidit in foueam, quam fecit. Sed prosequar institutum. Quærit à me Pyrgopolinices, satis pro imperio, vt ingenuè dicam: Christus ne iuxta humanam naturam creatura sit, an creatura non sit. Quid sibi hac quæstione velit, cogitare non possum, nisi si iterum me pro ingenio suo, palam obscuritatis arguat, qui tot scriptis meis nondum apertè meā sententiam, de humana in Christo natura, exposuerim. Quid igitur toties repetitum illud, quo affirmo, diuinam & humanam naturam esse inter se diuersissimas substantias, quippe quòd altera sit spiritus creator, & infinitus ac immensus, altera autē CORPORA CREATA, finita & dimensa? An hæc, & id genus alia nō sunt satis ingenua, clara, aperta & perspicua? Quid ergò sibi vult hæc aduersarij insolentia? Sed ait, se hæc locutionem (Christus iuxta humanam naturam elatus est extra & supra omnem creaturam) aliter nō posse intelligere, quàm humanitatem eius, quæ supra & extra omnes creaturas elata est, inter creaturas nō amplius deputari. Si ergò non potest eam aliter intelligere, quàm commemorauit, agnoscat se nondum, necatechumenum quidem, non solum Christianæ doctrinæ, verumetiam scholasticæ Dialecticæ. Admonui paulo antè lectorem, de illa argumentatione. Cæsar elatus est sua maiestate supra omnes homines. Nō est igitur amplius homo. Admonui etiam de Archangeli, Christi & Pauli dictis, quibus humanitas Christi

Christi probatur tam creatura quàm elata super omnes creaturas. Sed quia habeo catechumenum hebetiorem, quàm qui ista intelligat, non grauabor ea alijs, intellectu sanioribus, copiosius exponere. Credo enim, ideo & loquor clarè, affirmo ingenuè, asseuero aperte, quòd humana natura in Christo, sit vera creatura, & maneat perpetuò vera creatura: nihilominus tamen sit elata supra & extra oēs creaturas. Et e contra, Etiam si sit supra & extra omnes creaturas elata, tamen sit & maneat perpetuò vera creatura. Quid amplius à me exigitur? illud nimirum, vt quod ingenuè dicitur, solidè comprobetur: idq; non è Philosophicis axiomatis, sed è cœlestibus oraculis. Etsi autem dedi in priori scripto mediocrem operam, vt ista disertè explicarem, & Bullingero, qui omnino obstinauit nō assentiri nihil satis est, tamen non pigebit, vel saltem ad nostrorum confirmationem, præcipua ex illis repetere: vt si Cinglianis omninò libet de his rebus scribere, respondeant, omisissis superuacaneis, & non necessarijs, ad illa, quæ sunt vera huius causæ fundamenta. Ad Ephes. 1. Deus exercuit in Christo efficaciam roboris fortitudinis eius, quum suscitaret eum ex mortuis, & sedere fecit ad dexteram suam in cœlestibus supra omnem principatū ac potestatem, & virtutem & dominium, & omne nomen, quod nominatur, non solum in seculo hoc, verum etiam in futuro. Et omnia subiecit sub pedes illius, & eum dedit caput super omnia, ipsi ecclesiæ, quæ est corpus illius, complementum eius, qui omnia in omnibus adimplet.

Hic locus Pauli notissimus quidem est, sed à multis parum pro dignitate obseruatur. Est autem descriptio & encomium maiestatis, ad quam euectus est Christus. Primum enim non est dubium, quin Paulus loquatur de euectione humanitatis Christi, dicit enim, eum suscitatum à mortuis: quod certè humanitati Christi competit. Deinde addit: Sedere fecit eum ad dexteram suam in cœlestibus, non dicit, collocauit eum in certo loco cœli Empyreï, quemadmodum Bullingerus nugatur. Falsum enim est, quòd dextera Dei, in hoc fidei nostræ articulo: Sedet ad dextrâ Dei patris omnipotentis, significet certū & circumscriptū in cœlo locum: sed significat omnipotentiam & maiestatem Dei, quemadmodum aliàs copiosè demonstratum est, & suo loco iterum, Deo volente, demonstrabitur. Præterea subiicit: In cœlestibus. Quo vocabulo non intelligit loca, quæ sunt corporaliter supra nos, in cœlis corporeis, siue visibilibus, siue inuisibilibus. Est enim Christus sua diuinitate & humanitate omnia tã infera quàm supera gubernat, tamē hoc loco, in cœlestibus, non intelligenda sunt loca corporalia in cœlis corporalibus, sed opponitur terrestribus, vt sit sententia: Christus collocatus est à Deo, ad dextrâ suam, nō pro more terrestriū regnorum, in quibus filius sedet ad dextram patris corporali et terrestri modo, in quibus etiã filius gubernat regnū patris, aliquoties longè absens, et per præfectos ac officiales. Christus autē collocatus est ad dextrâ patris sui, in cœlestibus videlicet, vt præsit omnibus rebus, tam superis, quàm inferis, cœlesti modo.

sti modo: nec absit longè, sed omnia coràm gubernet, viuificet & conseruet, cœlesti ac diuina potentia. Et, vt Paulus nō tantum exponat, quid sit sedere ad dextram Dei, verum etiam summam maiestatem humanitatis Christi illustret, addit, non simpliciter, super principatum ac potestatem, sed super omnem, OMNEM, inquam, principatum ac potestatem, & virtutem & dominium. Nulla res est, habens vllum vel in hoc corporali & mundano, vel in altero spirituali & cœlesti seculo principatum, potestatem, virtutem & dominium, quæ non sit subiecta homini Christo. Huc etiam pertinet quod Petrus scribit: Vt bona, inquit, cōscientia benè respondeat apud Deum, per resurrectionem Iesu Christi, qui est in dextra Dei, profectus in cœlū, subiectis sibi angelis & potestatibus et virtutibus. Nō illud vult Petrus, quod Christus sedeat in corporali cœlo, & ad corporalem dextram Dei, sed quod susceperit administrandū cœleste imperiū, cœlesti potentia, & subiecerit sibi omnē angelicā & humanā maiestatem, vt ipse sua maiestate OMNES superet et excellat.

Cæterum cum Paulum, in illustranda maiestate humanitatis Christi, verba deficere inciperent, & tamen vt nihil de ea deterreret, addit: Super omne nomen, quod nominatur, non solum in seculo hoc, verum etiam in futuro: & omnia subiecit sub pedes eius. Et ad Philippenses adhuc clarius: Donauit illi nomen super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu se flectat cœlestium ac terrestrium, & inferorum: omnisq; lingua confiteatur, quod Dñs sit Iesus Christus ad gloriā

Dei patris. Quid de maiestate humanitatis Christi potest sublimius aut excellentius dici? Paulus etsi didicit in tertio cœlo & in paradiso maiestatem humanitatis Christi, tamen non inuenit vocabula, quibus eam pro dignitate explicet. Quare ait: Super OMNE nomen. Illud vult dicere: Maiestas hominis Christi tanta est, vt eã nulla, nec humana, nec Angelica vox satis dignè exprimere possit. Dicam igitur breuiter, quantum possim vno & altero verbo: Euectus est super omnia, quæ vel in hoc seculo, vel in altero nominari queunt, vt omnia cœlestia, terrena, & inferna habeat sibi subiecta. Postremò, Christus elatus est humanitate sua super omnia, non solum generali dominatione, & maiestate, verumetiam elatus est super ecclesiam suam, singulari quadam ratione in omnibus rebus. Etsi enim implet omnia in omnibus, & omnia sunt ei subiecta, tamen ecclesia subiecta est ipsi peculiari quodam modo, propterea quòd sit corpus & πληρωμα, seu plenitudo eius, videlicet populus ille, quo vniuersum corpus, cuius ipse caput est, absoluitur. Et ad hanc Christi euectionem, & exaltationem conficiendam, vsus est Deus non simplici quodam, aut etiam mediocri robore, sed vsus est omni sua potentia, & virtute. Exercuit (inquit) efficaciam roboris, fortitudinis suæ, (hoc est) Deus in suscitando, & exaltando Christo domino nostro exercuit, quicquid habuit virium & potestatis. Quare fieri non potest, quin Christus sit elatus in summam gloriã, & maiestatem. Hunc Pauli ocum, visum est hic copiosius percurrere, vt ostenderem,

derem, quòd etsi humanitas Christi est creatura, ac substantia finita, tamen facta sit capax infinitæ maiestatis, & euecta super omnes alias creaturas. Sed in personali (inquis) vnione duarum naturarū in Christo, vnaquæq; natura seruat suas proprietates: nec fieri potest, vt finitum sit infinitum. Non grauatim, inquit Bullingerus, alioqui fatemur omnia ea esse Christo subiecta, quæ veritatem corporis eius, aut proprietatem naturæ humanæ assumptæ, non destruunt. Et mox, Assumpsit cum suis proprietatibus naturam humanam, quam nunquam deponit, vel sua proprietate spoliat. Respondeo quod sæpe, sed surdo, & excecato respondi. Siquidem nomine naturæ intelligatur humana essentia aut substantia, omnino sentiendum est, quòd in Christo humana natura nunq; vel mutetur, vel tollatur, aut destruatur. Assumptus enim homo, suam semper substantiam, & essentiam ita seruat, vt nunq; mutetur in diuinam. Si autem naturæ nomine intelligas ea, quæ substantiæ inhærent, quæ & citra iacturam substantiæ adesse possunt, aut abesse, falsum est, quòd natura humana in Christo non sit mutationi obnoxia. Christus iuxta humanam suam naturā (hoc est) substantiæ inhærentia, in hoc seculo esuriit, sitiit, ambulauit de loco in locum, defatigatus est, contritus est, doluit, fleuit, deniq; mortuus est. Hæc nunc mutata sunt, abolita sunt, sublata sunt. Fructus quidem harum passionum perpetuò manet: ipsæ autem passiones abierunt. Euectus enim in maiestatem suam non amplius nec esurit, nec sitiit, nec moritur: ac ne

quidē mouetur amplius de loco in locū, nisi si quando sese in hoc seculo conspicuum reddere voluerit. Hæc enim omnia nostræ, hoc est, humanæ sunt imbecillitatis, non excellentiæ diuinæ maiestatis, ad quam humanitas Christi nunc euecta est. Idem dicendū est de nomine proprietatis, quod dictum est de nomine naturæ. Si enim vocabulo proprietatis intelligas essentiã ipsam substantialē, nihil certius est, quod Christus perpetuò seruet proprietatē humanæ naturæ: nec ea vnquē mutetur aut aboleatur. Si autem hoc nomine intellexeris conditiones humanæ substantiæ accidentarias, manifestū est, quod ips mutatis, non mutetur essentia seu substantia hominis. Sed iterum audio. Fatemur ingenuè, suum esse discrimen inter substantiam & proprietates: Interea autem monemus, inter proprietates prudenter esse discernendum: quod alię sunt essentielles, quibus abolitis, aboletur & substantia: alię autem sunt accidentarię. Immortalitas (inquit Bullingerus) splendor, claritas, pulchritudo summa, & alia huius generis, verum Christi corpus ornant, non destruunt. Immensitas autem, & vbiq̄uitas auferunt suam corpori proprietatem, vnde per ipsa non ornatur, sed potius deperditur. Hactenus Bullingerus, quæ non tantum ipse, verum etiam vniuersa factio eius vbiuis ferè inculcant. Ac siquidem nomine immensitatis, & vbiq̄uitatis, intelligunt immensitatem, & vbiq̄uitatem crassam, corpoream, extensam, in omnia loca corporali modo diffusam, quibus cū obsecro pugnāt: quid vociferantur? Quis est, qui tribuit talē immensitatem,

sitatem et vbiuitatem corpori Christi: Ipse ego, quoties publicè & priuatim testatus sum, me à tali delirio longè abhorrere: Nec vllum vnq̃ vel audiui vel legi, qui talem immensitatem, & vbiuitatem, aut Deo ipsi aut vlli creature eius affingat, et tribuat: nisi fortè Cingianos ipsos in medium produxero, qui sentiunt suū confictum cœlū Empyreum esse, & corporeum, & tamen immensum. Hic habes corporalē immensitatem. Et quid? Etiam si diceremus corpus Christi esse vbiq̃ corporali modo, in hoc cœlo & terra extensum, num ideo faceremus immensum? quandoquidē ne hæc quidē corpora sunt immensa, sed suis terminis circumscripta. Visum autem est, quod antè dicebamus, virulentis hominibus, talem nobis et tam crassam immensitatem, ac vbiuitatem affingere, vt faciant suam causam in suo theatro plausibiliore, & detineant suos auditores in impia doctrina de absentia corporis & sanguinis Christi à cœna eius, et de fictitijs Christi ac sanctorum ambulationibus, & sessionibus in cœlo, quod somniant, Empyreo. Quare, cum in hac controuersia pugnent cum suo ipsorum figmento, non cum nostra sententia, sinamus eos (siquidem ita ipsis libet) delictijs suę insanie frui. Si verò vocabulis immensitatis, infinitatis, & vbiuitatis intelligatur, quod in scriptis Prophetiis et Apostolicis, de incarnatione Christi, de assumptione humanitatis in Deū, de sessione Christi ad dextrā Dei patris sui, et de exaltatione eius super oēs creaturas, traditur, et credēdū exigitur: credim⁹ et cōfitemur, nos verā eius sententiā, quā ex Prophetiis &

Apostolicis

Fol. 143. licis scriptis iam sæpè exposuimus, modis omnibus amplecti. Quod si Bullingerus hanc vbiuitatem, vocat vbiuitariam chimeram, nō dubito, quin tantam blasphemiam in verā maiestatem Christi, nō sit impunè laurus. Etsi enim humanitas Christi est substantia creata, & iuxta suam naturā finita, ac dimēsa, tamen ostendimus iam dudum, & suprā iterum è dictis Prophetis & Apostolicis demonstrauimus, quòd ea finita, & dimensa substantia, facta sit in incarnatione, capax infinitæ, & immensæ maiestatis: & euecta, atq; exalta ad rerum omnium, siue in cœlo, siue in terra, gubernationem (hoc est) ad omnipotentiam, & omnipræsentiam. Omnia enim, OMNIA (inquam) cœlestia, terrestria, & inferna, rectè, constanter, & perpetuò gubernari nō possunt, nisi omnipotenti, & omnipræsenti virtute. Adhæc nemo negare potest, quin homo ille assumptus, sit exaltatus ad summam beatitudinem, pulchritudinem & fœlicitatem. Non esset autē summè beatus, summè pulcher, & summè fœlix, nisi etiam esset omnipotens, & omnipræsens. Tantum enim summæ beatitudini, pulchritudini & fœlicitati deest, quantum deest potentiæ: & tantum deest summæ potentiæ, quantum præsentia. Loco enim circumscriptum esse, & de loco in locum ambulare, non est diuinæ excellentiæ, sed corporeæ imbecillitatis: non est cœlestis maiestatis, sed terrenæ paruitatis, non est spiritualis pulchritudinis, sed carnalis (si quidem ad cœlestem venustatem conferatur) deformitatis. Cum igitur homo assumptus, sit elatus in summam maiestatem

maiestatem, qua non potest esse aut maior aut subli-
 mior, necessarium est, quòd sit etiã elatus ad summam
 potentiã, quæ est omnipotentia: & ad summã altitu-
 dinem, quæ est omnipræsentiã. Hoc illud est, quod
 vult incarnatio Christi, quod docet sessio Christi ad
 dextram Dei patris sui, et dominatio rerum omnium,
 in qua assumptus homo collocatus est. Nisi enim ho-
 mo ille factus esset tantæ maiestatis capax, verbũ non
 potuisset fieri caro, & caro non potuisset ascendere ad
 dextram Dei, & suscipere rerum omniũ gubernatio-
 nem. Hæc quidem sunt in oculis nostris miranda, sed
 non incredibilia: tradit enim ea nobis credenda A-
 postolica doctrina. Et nisi ea credamus, fœlicitate
 Christi nunquã in æternum fruemur. Nec quicquam
 potest nobis in his terris iucundius, et beatius cõtinge-
 re, quã cum vera fide consideramus, carnem de nostra
 sumptam in tantam maiestatem esse euectam, vt non
 tantum ipsa sua fruatur fœlicitate, verumetiam coram
 nos in omnibus aduersis præsens conseruet, vitam no-
 stram gubernet, & tandem nos ex omnibus miserijs,
 ac morte quoquẽ ipsa, ad fruendum eterna beatitudine,
 liberet. I nunc, Cingliane, specularare tecum, vel etiam,
 si libet, vociferare palam, quomodo finitum, et dimen-
 sum possit fieri infinitum, & immensum: quomodo
 corpus possit esse sine loco, aut in omnibus locis, &
 quæ sunt id genus alia. Insane, non versamur in illorũ
 schola, in qua nulla est finiti ad infinitum proportio, et
 in qua nullum corpus est sine loco: sed in huius scho-
 la, qui docet, verbum esse factum carnem, seu Deũ ita
 I assumpsisse

assumpsisse hominem, vt in eum conferret omnem suam maiestatem. Nec hoc est aboleré substantiam hominis, sed ornare: non est eam tollere, sed exaltare: non est eam perdere, sed efferre. Si tibi aliud videtur, quid ad nos? scimus, si quidē humanam Philosophiā, & rationē huius mundi cōsulas, quòd finitū non possit fieri infinitū, & quòd corpus nō possit esse sine loco. Si autē cōsulamur oracula spiritus sancti, manifestū est, quòd finitū possit fieri capax (quemadmodū satis antē demonstratū est) infiniti; et quòd corpus substantia sua verum maneat corpus, etiamsi ab omnibus locis absoluatur, & ad cœlestē maiestatem transferatur. Accedit huc, quòd, sicut magnū, paruū, longū, breue, altū, profundū, superū, inferum: ita loco circumscriptū, & finitum, vocabula sunt, non spiritualis, & cœlestis illius, sed huius nostri corporalis mundi. Et si quādo ex hoc, ad illū transferuntur, non fit propriē, iuxta humanā intelligentiā, sed iuxta cœlestis maiestatis rationem. Nulla enim est comparatio rerū huius seculi, ad ineffabiles, & humano captu imperuestigabiles illius seculi conditiones. Nam, vt temporis, ita & loci distinctiones, in hoc mundo sunt solo, & cum mundo gentilitatē, ante aut extra illum nullæ sunt.

Quare etsi humanū corpus habet suam in hoc mundo circumscriptionē, & certo loco continetur, tamen si contuleris te cū corpore, aut ad cœlestē maiestatem, aut ad spirituale mundū, nihil tibi negotij est cū loco, et corporali circumscriptione. Et quid dicā de infinito et immenso? Nobis quidē hominibus in hoc mundo, multa sunt

ta sunt infinita, et immensa, sicut et Deus ipse nobis est infinitus & immensus. DOMINO autē Deo nostro nihil prorsus est infinitū, nihil immensum. Ac ne ipse quidē sibi est infinitus, & immensus, quippe qui optimē noverit suā maiestatem definire, et metiri: alioqui non esset scientissimus, & sapientissimus omnium rerum gubernator. Nondū igitur finitum & dimensum, sit in conspectu Dei infinitum & immensum, etiamsi conferatur in humanitatem Christi tanta maiestas, quæ nobis hominibus videatur infinita, & immensa.

Quod si verò adhuc quispiā metuit, ne hac ratione humanitas aboleatur, aut mutetur in diuinitatem, age, explicemus illud vulgata Dei descriptione. In Deo enim nihil aliud est, quæ solum esse. Nullū igitur est in eo accidens, nullum inhærens. Quare, cum quæritur, quid propriè, propriè inquam, sit Deus, non solet responderi, Deus est omnipotens, bonus, iustus, foelix, ubiq; præsentem existens: quippe quòd hæc vocabula, quæ Dialectici vocant concreta, videntur significare, Deo multa tanq; accidentia inhærere. Sed respõdetur, Deus est omnipotentia ipsa, bonitas ipsa, iustitia ipsa, vita ipsa, foelicitas ipsa, præsentia ac essentia ipsa. Et si enim, ne hæc quidē vocabula ^{divinæ} Dei p dignitate satis explicant, tamen cum nō habeamus nisi humana, permittitur nobis de Deo, quoquo modo possumus, vel saltem balbutire. Solemus quidē attribuere Deo, quas in hoc seculo inter nos animaduertimus excellentias: sed ipse oēs illas nostras excellentias longè superat. Ecce quia fide tantū spirituali, nō intelligētia humana, Deū

62 DE INCARNATIONE CHRISTI

in hac carne pro suo modo agnoscere possumus, non est mirandum, quod in eo describendo non suppetant nobis verba. Facimus igitur quod possumus, & cum dicendo, Deum esse omnipotentem & bonum, videamur minus dicere, quàm oporteat, rectè loquimur, Deum propriè esse omnipotentiã, & bonitatem ipsam. Conferamus nunc ista ad nostrum institutũ. Affirmamus, Christum non Deum tantum, sed etiam hominem esse omnipotentem, & omnipræsensem. Hinc accusamur, quod mutemus humanitatem Christi in diuinitatem, & exæquemus diuinitati humanitatem: & quod sentiamus, Christum hominẽ ubiq; esse, perinde ac Deus ipse est. Sed hanc aduersus nos accusationem peperit partim inscitia, partim malitia. Nam si diceremus, hominem Christum, seu humanitatẽ Christi, esse ita omnipotentem & omnipræsensem, vt esset etiam omnipotentia, & omnipræsencia ipsa, iure accusaremur: hoc enim verè diceretur (quod in nobis esset) humanitatem mutare in diuinitatem. Nunc autem palàm affirmamus, Christum hominem nõ esse omnipotentiam, & omnipræsenciam ipsam: Sed tantum habere eam à diuinitate communicatam, vt verè quidẽ sit omnipotens & omnipræsens, nõ autem sit diuinitas, hoc est, omnipotentia, & omnipræsencia ipsa. Præterea quod Deus seu diuinitas est, hoc est natura ipsa ab æterno. Quod autem homo Christus habet, non habet natura ab æterno, sed accepit in tempore plenitudinis, & habet iam inde à cõceptione, & natiuitate, per gratiam vnionis. Adhæc, Deus in Christo est spiritus æternus

æternus, & rerum omnium creator. Homo autem as-
 sumptus, est substantia corporea, creata: & quantū di-
 catur pro sua ratione de cælo, cœlestis, & corpus eius
 factum sit in resurrectione spirituale, tamen nunquā in
 æternum mutatur in spiritum. Non igitur exæqua-
 mus humanitatem Christi diuinitati ^{o^uis}, sed tantum
^{is^ou^{is}}, non essentia sed potentia, non natura sed gloria,
 non substantia, sed maiestate. Hoc enim sibi vult in-
 carnatio Christi, hoc sibi vult articulus ille Religionis
 nostræ rectè & piè intellectus. **SEDET AD DEX-
 TRAM DEI PATRIS.** Hoc exposuit nobis Paulus,
 (quemadmodum supra ostendimus) qui in tertium
 cœlum & in Paradisum raptus, multò rectius didicit,
 quanta sit maiestas humanitatis Christi, quàm angu-
 stia humani ingenij, uel capere vel explicare potest.
 Hic verò obiicitur nobis ab antagonista Lutherus Fol. 156.
 ipse, & recitantur verba eius: Humanitas (inquit Lu-
 therus) Christi, sicuti & alius aliquis sanctus, & na-
 turalis homo, non omni tempore cogitauit, locutus
 est, voluit, animaduertit, sicut nonnulli ex ipso omni-
 potentem hominem faciunt, commiscētes impruden-
 ter duas inter se naturas, & naturarum opera, sicut il-
 le non omni tempore vidit omnia, audiuit, sentitque
 omnia, &c. Hactenus Lutherus. Aliàs autem oppo-
 nitur Luthero Cinglius, qui scribit. Si humanitas ve-
 bicque esset, iam in diuinitatem transiisset, nec ampli-
 us Christus esset, &c. Sed prius de Luthero, & testi-
 monio eius. Quid enim tu mihi in medium producis Folio 123.
 testimonium hominis temerarij, irati et furiosi: Patiar

ne me à tali homine persuaderi, & in sententiam suam
 pertrahi: Cum enim in meo scripto recitarem senten-
 tiam Lutheri, de Dogmatistis Cinglianorum, qua pa-
 lam arguit eos impietatis, & incredulitatis, idq; fecis-
 sem illo tantum consilio (quemadmodum ibidem per-
 spicue testificabar) vt admoneretur sui periculi, & nō
 essent in propugnando suo dogmate tam petulantes,
 ac pertinaces (metiebar enim eos hac in parte, ex meo
 ingenio: qui certè non omnino contemnerē, si vel su-
 bulcus quispiam serio de me, quamuis nihil mihi con-
 scio, spargeret, me multa quidem verbis de Deo iacta-
 re, nihil autem eorū verè credere) Hic Pyrgopolinia-
 ces cooritur in me, quasi qui patriam prodidissem, ac
 tantum non cum Caïpha, conscissa veste, exclamat:
 Blasphemauit. Quid adhuc egemus testibus? Sed pa-
 rum retulerit, quid de me impuro suo ore euomat. Il-
 lud, scio, detestabuntur omnes verè p̄j, ex animo,
 quòd in Lutherū, iam in Christo, cui summa fide ser-
 uiuuit, quiescentem, ita grassatur, vt non vereatur eum
 palam coram vniuersa ecclesia Christi, nota furiosi in-
 signire. Prouocamus, inquit, ab irato, & FVRIOSO
 Lutherò. Hæc est gratia, quã tantus heros à Cinglia-
 nis reportat. Hæc est gratitudo, quæ refertur ei à Sa-
 cramentarijs, pro tãtis beneficijs, quibus filius Dei per
 ipsum vniuersam ecclesiã affecit. Suprà scripserat Bul-
 lingerus: D. Lutherò (inquiens) beatæ memoriæ, nō
 sumus ingrati, multò minus psequimur eū vllò odio.
 Nunc aut̄ parum memor horum verborū, & ad inge-
 nium suum rediens, audet perfricta fronte, & proiecta
 temeritate, singulare organon Dei publicè pro homi-
 ne

ne furioso traducere. Non institutam encomiū Lutheri: nec in præsentia iterū expendam, quæ verum sit iudiciū eius de Cinglianorū dogmatistarū fide: Illud autē dico, nisi tu, Bullingere, furis exagitareris, hæc nō scriberes. Et haud dubie DOMINVS hanc vesanam tuā impietatē, videt, ac iudicabit: DOMINVS, inquā, videt, ac iudicabit. Ipse enim Lutherus sese exponit, & tuetur. Loquitur enim non de tēpore glorificationis, sed exinanitionis Christi. De quo, si sermo fuerit, rectē reprehenduntur, qui faciunt ex Christo talē omnipotentem hominē, qui omni tēpore cogitauerit, viderit, audiuerit, & senserit omnia. Etsi enim, si maiestatem hominis Christi intuearis, fuit ille iā inde ab initio incarnationis in forma Dei (quemadmodū in priori scripto copiosius explicabamus) & potuit omni tēpore, omnia cogitare, audire, videre, & sentire: tamē exinaniuit se ipsum, forma serui sumpta, et cōstitutus est in similitudine hominū, vt nunc ederet, nūc biberit, nunc cōcinnatus fuerit, nūc dormierit, nec omni tēpore omnia cogitauerit, aut viderit. Quid ergo? Num idcirco nō fuit re ipsa omnipotēs? Non quidē fuit ad hunc modū omnipotens, qualē fingebant ij, quos Lutherus reprehendit, videlicet, quod tēpore inanitionis suæ, omnia omni tempore viderit & senserit: nihilominus tamen fuit verē omnipotens: et testificatus est hanc omnipotentiam, quādo visum fuit, multis admirandis operibus, donec eam resurrectione à mortuis, & sessione ad dextram Dei patris sui, manifestē in ecclesia sua patefecit. Quid multis opus? Lutherus sententiā ipse suam perspicuē exponit. Postquæ, n. dixisset, sicut (Christus)

non

non quolibet tempore omnia vidit, audiuit, atq; sentit: ita etiam corde non omnia semper agnouit, sed quantum illum duxit, ac docuit Dominus: mox subiungit hæc verba. Plenus tamen, inquit, gratia, & sapientia fuit, etiam in hac vita, vt quicquid illi obiectum fuisset, potuerit intelligere, & iudicare, eò quòd diuinitas, quæ omnia videt & præsentia habet, in ipso personaliter præsens esset. Porrò, quicquid de deificatione, vel exaltatione Christi dicitur in scripturis, id totum humanitati eius tribuendum est. Hæc ille. Cur autem Bullingerus in recitando testimonio Lutheri, hæc verba, quæ sunt interpretatio sententiæ Lutheri, omiserit, facile cogitari potest: videbantur enim calumniam patefacere. Quare tantum abest, vt testimonium Lutheri patrocinetur errori Bullingeri, vt potius vanitatem eius arguat. Sed transeamus à Luthero ad Cinglium, & testimonium eius. Hic verò pertrahit me Bullingerus in locum mihi minime iucundum, ac ipsis quoq; Cinglianis futurum non omnino, nisi fallor, amœnum. Itaq; optarim, vt & mihi, & ipsis pepercisset. Sed quia sic ei libet, age, sequamur, quòd pertrahimur. Initio tanta est stomachi eius ^{inimicitia} vt ne scripturam quidem vocabuli Cinglij conquire possit: & tanto est otio, vt liceat ipsi etiam in literas & syllabas inquirere. Cur ille (Brentius) per vniuersum (inquit) librum suum subinde Cinglium nuncuparit, per incogitantiam an malitiam, nescio, &c. Mallet enim audire Zuuinglij, quàm Cinglij vocabulū. Ego autem verè affirmare possum, quòd soleam scribere

Fol. 121.

scribere nomē Cinglij, nullo prorsus priuato iudicio, sed tantum secutus morem Clariss. viri, foelicis memoriae D. Philippi Melanthonis, cui, ante me, solenne fuit scribere potius Cingliū quàm Zuuinglium, siue delectatus fuerit vocis illius cōcinnitate, haud scio: siue vt competeret in versiculos, qui in Carione eius de tempore casus Cinglij extant.

Occubuit patrio bellator Cinglius ense,

Et pressa est armis gens populosa suis.

Ac profecto siue Cinglium siue Zuuingliū scripseris, parum retulerit. Si enim gregales eius abhorrent ab horum vocabulorum etymologia, non est ignotū, Græcum verbum *κινδύλιος* parum admodum significato suo à cogēdi verbo, differre. Quare iuxta ponendum est, siue Cinglium siue Zuuinglium scripseris. Deinde vt Bullingerus aliquantulum exoneret cor suum plenum felle amaritudinis, & euomat in me virum animi sui, scribit se demirari, quàm vehementer laborem inuidia, atq; odio vsq; ad eò graui, pertinaci, atroci atq; inexpiabili in Zuuinglium, &c. Et paulò post. Odiū, inquit, istius Vatiniani erga Zuuinglium, nullam causam nouimus, aut suspicari possumus, quàm quòd per initia belli in foelicis Sacramentarij forè non magnificè satis de Brentio, & scriptis eius hic sensit, & alicubi scripsit. Hactenus ille. At enim, nisi ex abundantia cordis vestri, vos Cingliani, os vestrum loqueretur, & animus vester plenus esset veneno aspidum, nō concepissetis de me talem suspitionem, multo minus publicis literis mandassetis. Sed

K quia

DE INCARNATIONE CHRISTI

quia visum est vobis excetram vestram in me effundere, rem ipsam, bona fide commemorabo. Anni sunt triginta octo, ex quo Oecolampadius scripsit librum de verbis cœnæ Dominicæ; & in fine libri addidit epistolam ad eos, qui Euangelium Christi in Suuevia adnunciabant. Videbatur scriptum ad me quoque pertinere, qui tum eram minister ecclesiæ, quæ est in Hala Suueuica. Itaque quia amabam Oecolampadium præceptorem ex animo, inspexi librum; sed, vt dicam quod res est, nõ videbantur mihi argumenta eius tam firma, vt me sententiæ eius adscriberem. Interea conuolant ad me Halam aliquot finitimarum ecclesiarum pastores, à me nec excitati, nec congregati, quemadmodum nugabatur Cinglius, sed suo pte, eorumque consilio, vt scriptum Oecolampadij, quemadmodum fatebantur postquam aduenerant, mecum conferrent. Petunt igitur, quia existimabant & ipsi, id scriptum ad se pertinere, vt non grauarer cum ipsis scriptum percurrere & conferre. Feci haud grauatim. Contulimus inter nos, vt animo erga Oecolampadium candidissimo, ita etiam summa concordia. Quod cum factum esset, instant iterum, vt quæ familiariter de eo negotio inter nos collocti eramus, conijcerem in chartas, se peculiari tabellarario ad Oecolampadium missuros. Etsi autem videbar graues habere causas, cur hoc officij detrectare, tamen cum vrgerent, nolui odiosè resistere. Et quod ex sententia ac penè dictatu eorum scripsi, cõfestim suo ipsi impendio ad Oecolampadium miserunt: nec cogitarunt tum quod ego sciebam, de publica eius scripti additione,

tione, nec in hoc erat in literas collatū: Sed dum hec
 aguntur, ecce tibi alius quidā, nobis & inscijs, & cum
 rescuimus, repræhendentibus, ædit scriptū in lucem.
 Paulo post vulgatur etiam è Latina in Germanicā lin-
 guam versum, et à Luthero non improbatū. Hic Cin-
 glius occasionem arripiens, etsi nostrū multi erāt, qui
 id scriptum contulissimus, tamen in me solum impetū
 facit: et velut Goliath quispiā, hastā suā in me vibrans,
 minatur, se carnes meas daturum volatilibus, cœli, &
 bestijs terræ. Ac primū nugatur, sicut paulò antè di-
 cebā, me Episcopulos (hoc enim vocabulo utebatur)
 conuocasse: cum sua sponte me, qui nullā habebā con-
 uocādi eos autoritatē, accessissent. Deinde accusat me
 ingratitude in præceptorē: Scilicet, ingratitude est,
 si discipulus aliquid de doctrina pietatis, familiariter
 cum præceptore confert, & errori eius, seruata sua er-
 ga præceptorē veneratione, cōtradicit. Adhæc tanta
 erat libido eius grassandi in me (qui tamē ipsum nullo
 vnq̄ contumelioso verbo, quod ego sciā, læsissem, nisi
 forte, si quid in dogma dictū esset, in sui contumeliam
 raperet) vt etiā mihi meā dicendi infantiam summi &
 extremi probri loco obiiceret, ac planè pedibus cōcul-
 caret: quasi verò hîc fuisset certamē eloquentiæ, & nō
 potius simplicissima veritatis inuestigatio: & quasi in
 hac causa ageretur, non quis esset in asserenda verè pia
 sententia fidelior, sed quis facundior. Quid ergò face-
 rem? Compensarem ne maledicta odio (vt Bullin-
 gerus loquitur) Vatiniāno & rescripto maledico?

Fingamus hoc mihi licuisse, tamen iudicabam me non fatis iustas habere causas, cur in hominem maledicum inueherer. Quod de mea convocacione scribebat, manifestum erat mendacium, omnibus meis collegis notum. Manifesta autem mendacia non indigent defensione: & sua sponte solent evanescere. Quod dicebat de ingratitude erga præceptorem, calumnia erat: à qua scriptum ipsum nostrum, me coram omnibus bonis & prudentibus viris liberabat. Et non est ignotum, quid illud Christi sit: Si oculus tuus offendit te, erue eum, & projice abs te. Et illud Hieronymi. Licet in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem, sicis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem. Quod ad meam dicendi infantiam, & balbutiem attinet, agnosco eam ipse: ut si quis mihi adimit laudem eloquentiæ, perinde afficiar, ac si quis negaret me esse regem Persarum. Etsi enim donum eloquentiæ in alijs et admiror, & laudo, tamen quia mihi hoc donum diuinitus est negatum, non succenseo, sed æquo animo fero. Nec, etiamsi haberem, existimarem ad hanc causam tuendam necessarium. Veritatis simplex est oratio. Et veritati testimonium perhibere possunt non tam eloquentes, quam infantes. Ex ore infantium, & lactentiũ, inquit Psal. perfecisti laudem. Illis autem necessarium est lenocinium verborum, & picturata oratio, qui suscipiunt malas, & impias causas tuendas. Vobis igitur Cinglianis harum diuitiarum laudem, siquidem eam vobis arrogatis, concedo. Nos nostra pauperticula contenti erimus.

erimus. Itaq; ne hac quidem Cinglij exprobratione
 habebam dignam causam, cur eum odio prosequerem.
 Et si quid in eum (quod absit) odij concepissem, po-
 tuissem horribili eius casu, quo non longè, post con-
 iecta in nos probra, miserrimè interiijt, exatiari. Acce-
 dit huc (fatebor enim quod res est) quòd indignum
 iudicarem, cui responderem: quippe qui sentiebam,
 eum esse hominem à vera filij Dei ecclesia alienum, &
 habebat tum suum antagonistam, qui me hyperaspista
 minimè indigeret. Malui igitur eum cum suo Her-
 cule, & Numa Pöpilio in suo caelo relinquere, quàm
 in his terris exagitare. Quod autem scribo in Cinglia-
 nos, non sit odio personarum, seu Cinglij, seu Bullin-
 geri, seu aliorum, quibus ego, si ferre possunt, omnem
 veram salutem precor: sed sit iusto & pio odio impij
 dogmatis eorum: quod ego non iam primum cœpi
 detestari, sed pugnavi cum eo, semper ab huius certa-
 minis initio. Prudentius igitur fecisset Bullingerus,
 si aut planè à mentione huius rei nihil prorsus ad cau-
 sam necessariæ, abstinuisset: aut suum discrimen inter
 personã, cui bona quævis opto, & inter dogma, quod
 improbo & persequor, fecisset.

Sed nec illud debet Bullingerus impunè ferre,
 quòd impotenti iactantia cõmemorat, ad quàm multa
 regna Cinglianũ dogma peruenit. Nunquam (in-
 quit) efficiet ille (Brentius) vt multa illa hominum
 millia per Germaniam, Galliam, Angliam, Italiam,
 Poloniã, Lithuaniã, Hungariã, &c. percipiant alia regna,
 quæ per gratiam Dei ex prædicatione & scriptis Cin-

72 DE INCARNATIONE CHRISTI

helij veram Christi cognitionem hauserunt, non sine
 honore debito & digna gratitudine virum tantum
 profecturi, &c. Haec Bullingerus. Precor au-
 tem pium lectorem quàm diligenter, vt si quid aduer-
 sus hanc Bullingeri gloriationem liberius, & alacrius
 dixerò, non eò interpretetur, quasi homini mortuo,
 & nunc ad tribunal Dei suam causam agenti, petulan-
 ter insultare cupiã; nec mihi, sed insolentiæ Bullinge-
 ri imputet. Cedo igitur Cingliane, tot ne sunt regna,
 quæ Cinglius suo dogmate (quod Bullingerus pro sua
 sententiã, verã Christi cognitionẽ vocat) inuasit, & ex-
 pugnavit? Quid ergò faciamus? Quid? nisi vt veterẽ
 Cinglij triumphum renouemus. Spero autẽ vos Cing-
 glianos mihi ppitios fore, quòd haecenus ignorave-
 rim vestri Patriarchæ maiestatem. Putabam eum esse a-
 liquem tantũ gregariũ bellatorem, iuxta vulgatũ ver-
 siculũ, quẽ suprã recitavi. Nunc autẽ intelligo eum esse
 inuictũ Imperatorẽ ac triumphatorẽ. Imãne, quantus
 est hic heros? quid cessant viri, mulieres, maiores, mi-
 nores, senes, iuvenes, ac etiã infantes, quin ad Bullinge-
 ribuccinã cõclamẽt: Cinglius triumphator, Germani-
 cus, Gallicus, Anglicus, Italicus, Polonicus, Lichua-
 nicus, Hungaricus, et plus vltra, etiã Callicuticus? Sci-
 amus igitur quæ sint heroica illa stratagemata, quæ in
 tot regnis peregit. Nõ enim frustra tanti honoris titu-
 los reportat. Ecce igitur tibi, docuit (nõ enim huc per-
 tinet, quæ cõmunia habet cũ Luthero, et quæ Deus ini-
 tio his temporibus per Lutherum, nõ per Cingliũ, in
 Ecclesia patefecit, sed de his loquor, quæ peculiaris ha-
 bet contra Lutherum) in Eucharistia panem esse pa-
 nem

nem, vinum esse vinum. An non hoc est insigne stratagemæ Pergamus. Docuit, imagines, & statuas Sanctorum, non esse nisi fictitios colores, non esse nisi lapides & ligna, ideoque luto conspergendas, aut è medio tollendas. O quantum hoc est beneficium? Quid amplius? Docuit, Herculem, Theseum, Socratem, Numam Pompilium, & alios Ethnicorum heroes commorari in cælo cum Abraham, Isaac, Iacob, & alijs Sanctis. Plaudite igitur omnes gentes manibus, & *ἀσχηματίζοντες* vestrum dignis prosequimini laudibus? Vanissimi hominum gloriantur de multitudine, perinde ac si ex multitudine vera religio penderet. Et quid? An non totus orbis factus est quondam Arrianus? Num igitur Cinglianismus vera esset doctrina, etiamsi nunc totus quoque orbis fieret Cinglianus? Quasi verò Deus non referuet etiam his temporibus, sua sibi septem millia in medio Cinglianorum, qui non curvant genua sua ante Cinglianum Baal? Quasi verò mendacium & impietas diu consistere possint, etiamsi aliquandiu florescere videantur? Et ut diu constent, num idcirco sunt veritas et pietas? Quanto tempore constitit Arrianismus? quanto Papismus? Nunc tam bene cum humanis rebus actum est, ut optima plurimis placuerint. Et vetus dictum est: Maior pars vincit meliorem. Hec voluit Bullingerus audire, cum nobis regna sua obtruderet. Ac nisi desinat, audiet fortassis plura, et præsertim illud, quod de Arrio, ni fallor, dictum est, tanto grauiora fieri supplicia eius in inferno, quanto plures gentes ad impietatem eius accesserint.

Sed abeant ista *πρότερα*, ad quæ Bullingerus nos per-

traxit. Suscipiamus autem testimonium seu confessio-
nem Cinglij, quam recitat expendendam. Credo &
confiteor (inquit Cinglius) quòd duæ istæ, quæ in
Christo Iesu sunt naturæ, nunquàm scindi, vel ab inuicem
separari aut dirimi possint, sic vt non vna persona sit
& eadem, &c. Hactenus audiuius verba Ecclesie
catholica & orthodoxa. Sed interea non obliuiscamur
verborum Apostolicorum: Deum profitentur
verbis, negant autem factis. Et habentes speciem qui-
dem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Re-
uocemus etiam in memoriam, quòd nõ furiosus quis-
piam fanaticus, sed Lutherus singulari spiritus sancti
dono ornatus, de Cinglianis scribit. Credo & ego,
(inquies) quòd in recessu, & latebris cordium ves-
trorum nihil quicquid nec de Deo, nec de potentia eius
credatis, de qua re etiam certus sum, &c. Quæ cum
ita se habeant, progrediamur ad alia Cinglianæ con-
fessionis. Si humanitas (inquit) vbiq; esset, iam in di-
uinitatem transiisset, nec amplius Christus esset. Et
mox: Si Christi humanitas vbiq; esset, non alia huius
posset esse causa, quàm quòd in diuinitatem esset con-
uersa. Hactenus Cinglius. Ego verò nego quòd as-
sumit. Falsum enim est, quòd humanitas Christi ne-
cesse habeat in diuinitatem transire & conuerti, si fue-
rit vbiq;. Hoc inquam, quòd & Bullingerus, & gre-
gales eius toties inculcant, falsum est. Humanitas e-
nim Christi non transit, non conuertitur, non muta-
tur in diuinitatem, etiam si fuerit vbiq;: sed assumitur
tantum à diuinitate in eandem personam, & ornatur,
salua

salua essentia eius, maiestate diuinitatis. Vocabulo autem (vbiq̃) non intelligimus crassam in omnia loca extensionem, qualem sycophantæ nobis affingunt, quemadmodum etiam supra admonebamus: sed eam ineffabilē, & humano captu inperuestigabilē coniunctionem ac vnionem, qua humanitas Christi in æternum nunq̃ villo loco, aut locorum interuallo à diuinitate, vbiq̃ ea fuerit, abest. Intelligimus etiam eam euectionem & exaltationē, qua humanitas Christi ad dextram Dei patris omnipotētis ita eleuata est, vt non solum transcenderit omnes principatus et potestates, verum etiam habeat omnia sibi subiecta, & ea coram præsentissimè vnà cum diuinitate gubernet & conseruet. Vt, cum dicimus, humanitatem Christi esse vbiq̃, non aliud intelligamus, nec intelligi velimus, quàm eam assumptam esse à diuinitate in vnā indiuisam personam, & collocatam ad dextram Dei patris omnipotentis: quemadmodum quidem scripta Prophetica & Apostolica interpretantur, & nos supra commemorauimus.

Sed obijcitur iterum. Omnipræsentia seu vbiquitas eiusmodi est proprietas diuinitatis, vt soli Deo competat, nec possit creaturæ communicari, propterea quòd sit proprietas diuinitatis essentialis. At enim, si ob hanc causam est incōmunicabilis proprietas, quòd sit essentia Dei, nihil certè, quod est in Deo, erit communicabile. In Deo enim nullum est inhærens, nullū accidens. Quicquid est in ipso, essentia est, imò nihil est in ipso, sed ipse est totum esse. Itaq̃ iuxta sen-

76 DE INCARNATIONE CHRISTI

tentiã huius obiectionis, nec bonitas, nec sapientia, nec iustitia, nec fœlicitas Dei, erunt communicabilia. Hęc enim nō sunt inhærētia Dei, sed ipsa Dei essentia. Nunc autem benè habet. Condidit Deus omnia ad participatum suæ bonitatis, & imprimis condidit hominem ad participatum suæ sapientiæ, iustitiæ & fœlicitatis: & quem ita condidit, eū etiam fecit horū bonorum capacē, quantū voluit. Ac voluit quidē, vt alij homines, qui credunt in Christum filium Dei, fierent participes, & vt Petrus loquitur *κοινωνοι*, consortes diuinæ naturæ, iuxta suam quisq; mensuram. Ipsum autem hominem Christum, propter quem omnia alia condita sunt, voluit esse *χωρητικὸν ἢ κοινωνοῦν*, capacem & participem omniū suorum bonorum sine vlla mensura. Itaq; sicut effudit in eum omnem sapientiam, bonitatē, iustitiam, scientiam & fœlicitatem, ita etiam extulit eū in summam sublimitatē, vt vnà cum ipso omnia impleeret, & præsentissimus gubernaret. Quod cum copiosè antea demonstratum est, prosequar nunc reliqua. Rursus enim audio, sicut Deus voluit, vt homo Christus ornaretur omni cœlesti maiestate, ita etiã voluit, vt verus esset homo, & verū haberet ac naturale corpus. Rectè. Non voluit autem, vt hīc naturalis homo teneretur semper naturalibus legibus: nec voluit, vt corpus eius nō esset nisi animale corpus. Politici scriptores eximunt suum principem à suis politicis legibus, quas posuit: Princeps, inquiunt, legē dat, non accipit. Et Deus pater omnipotens non eximeret, salua substantia, à legibus naturæ, quas ipse tulit, eum hominem,

minem, quem vnigenito filio suo, in vnam personam copulauit, & ad dextram suam sedere fecit. Hic recenseri solent à nostris non solum ieiunium Christi quadraginta dierum et noctium, ambulatio in mari tanquam arida, transfiguratio, disparitio, & id genus alia, verum etiam clausus vterus virginis, saxum monumenti, & clausæ ianux, quæ non obstiterunt corpori Christi, quò minus contra legem naturæ per ea penetrauerit. Nec obscurum est, quod maxima pars Ecclesiasticorum scriptorum tam veterum quam recentiorum, senserint, Christum natum esse non effractis claustris virgineis, & resurrexisse à mortuis, ac penetrasse per saxum monumenti, priusquam angelus saxum amoueret. Venisse quoque à resurrectione ad discipulos, non per ianuas, vel à se, vel ab angelo inuisibiliter apertas, sed clausas. Difficile, *Ser. de temp.* inquit Augustinus, surgeret, si non, antequam resurgeret, *138.* regnaret. Nã quomodo de sepulchro exire non posset, qui ex incorruptis matris visceribus salua virginitate processit. Fefellit custodes, exiit de sepulchro, apparuit discipulis ianuis NON APERTIS. Inde clausus exiit, huc, exclusus, intrauit. Item in Epist. 3. ad Volusianum: Ipsa virtus per inuiolata matris virginea viscera, membra infantis eduxit, quæ postea per clausa ostia membra iuuenis introduxit. Et aliàs: Miraculum est, quòd *Sermo. 159.* Dominus noster Iesus Christus in carne vera intrauerit ad discipulos per ostia clausa. Requiris à me forsitan rationem, et argumentum requiris. Si vera, inquires, caro fuerat quæ resurrexit, quomodo ipsa clausis ianuis ad discipulos

pulos introiuit? Et mox. O homo, si rationem à me poscis, non erit mirabile. Exemplū queritur, non erit singulare. Credis nempe DOMINVM Christum super aquas maris firmis gressibus ambulasse? Credis vtiq; Dicis igitur mihi, si per ostia clausa Christus intrauit, vbi est corporis pondus? Recedant paulisper moles & pondus. Ille hæc fecit, cui nihil impossibile est. Christus: qui carnem suam potuit de sepulchro producere, non potuit clausis ianuis ad discipulos introire? Quando audis miraculum, serua fidem, non inquietat animus rationem. Ille viuens per clausas ianuas intrauit, qui nascendo integritatem matris nō violauit. Ac rursus. Moli corporis, vbi diuinitas erat, ostia clausa non obstiterunt. Ille quippe NON BIS APER TIS intrare potuit: quo nascente, virginitas matris inuiolata permansit.

*In Ioannem
Tract. 121.*

Et Hieronymus aduersus errores Ioannis Hierosolymitani. Quod clausis, inquit, ingressus est ostijs, eiusdem virtutis fuit, cuius & ex oculis euanescere. Lynceus, vt fabulæ ferunt, videbat trans parietem: Dominus clausis ostijs, nisi phantasma fuerit, intrare non poterit? Aquilæ & vultures transmarina cadauera sentiunt: saluator Apostolos suos, nisi ostium aperuerit, non videbit?

Et Chrysostomus. Vis scire quomodo de virgine natus sit, & post natiuitatē mater ipsa sit virgo? Clausa erant ostia, & ingressus est Iesus. Nulli dubiū, quin clausa sint ostia. Qui intrauit per ostia clausa, non erat phantasma, non erat spiritus; verè corpus erat. Quid enim

enim dicit: Respicite & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, quæ me habere videtis. Habebat carnes, habebat ossa, & clausa erant ostia. Quomodo clausis ostijs intrauerunt ossa et caro? Clausa sunt ostia, & intrat, quem intrantem non vidimus. Vnde intravit? Omnia clausa sunt. Locus non est per quem intret, & tamen intus est, qui intrauit, & non apparet quomodo intrauit. Nescis quomodo factum sit, & das hoc potentia Dei. Da potentia Dei, quia de virgine natus sit.

Cyrillus: Clausis, inquit, foribus repente Dominus omnipotentia sua, natura rerum superata, ingressus ad discipulos est. Nullus igitur quærat, quomodo clausis ianuis corpus Domini penetrauit: cum intelligat, non de homine nudo, ut modo nos sumus, sed de omnipotente filio Dei hæc ab Evangelistis conscribi. Nam cum Deus verus sit, rerum naturæ non subiaceret, quod in cæteris quoque miraculis patuit. Omnem enim mentem ac rationem excedunt, quæ fecit. Qua enim ratione dices ipsum super maria quasi per aridam ambulasse, cum aquarum natura corporibus nostris naturaliter non substernatur? Beda: Potuit clauso exire sepulchro, qui clauso exiit utero. Vulgarius: Iesus venit & stetit, quia præstolabatur, ut omnes conuenirent. Ostijs vero clausis, ut ostendat, quia eodem modo resurrexit, adiacente lapide super monumentum. Possem in hanc sententiam multa, & vetustiorum, & recentiorum Patrum testimonia commemorare. Sed quid in re aperta multis opus? Hæc cum in meo

scripto attigissem verius, quàm copiosius tractassem,
 vt significarem, corpus humanum posse salua substan-
 tia consistere, etiamsi non esset loco circumscriptum,
 Immane, quantum ferocitas, sed quid dixi? modestia
 Bullingeri efferuescat. Demiror (inquiens) vehemen-
 ter putidas has nugas non sordere aduersario, neque
 tantarum suppudere ipsum ineptiarum. Et mox: De-
 clarat (Brentius) huiusmodi elumbibus planè nixi-
 bus, quæ sustineat causam morbidam. Cedo, quæ sunt il-
 læ putidæ nugæ, quæ tantæ ineptiæ, qui tam elum-
 bes nixus, quæ tam morbida causa, vt me mei facti pu-
 dere debeat? Attigi, de clauso virginis vtero, de sã-
 xo monumenti, & de clausis ianuis, sententiam in
 vniuersa ecclesia, iam inde à veteribus vulgaram: &
 ostendi non meo somnio, sed veterum testimonio,
 corpus Christi retinere veritatem corporis, etiamsi
 non sit certo loco circumscriptum. Quid? Sententiæ
 veterum putidæ nè sunt nugæ, & ineptiæ, quarū ipsos
 pudere debeat? Quantū obsecro vociferationis, quan-
 tum iactationis oritur inter Cinglianos, cum e scriptis
 veterum decerpunt aliquod dictū, quod somnio ipso-
 rum nonnihil tribuere videtur? Ibi gloriātur, vniuer-
 sam vetustatem à parte ipsorū stare. Quid igitur noui
 accidit Bullingero, quòd nunc veterū sententiæ puti-
 dæ sint nugæ & ineptiæ? Sed hæc est Bullingeri mo-
 destia, & hoc est fundamentum firmū, cui tuto fidelis
 quiuis inniti potest. Cum nescit quò se vertat, & quid
 respondeat, conuertit se ad contumeliam, & conuitia,
 quibus si ego respondere conarer, quis esset tandem
 scribendi

scribendi modus & finis. Ad causam igitur ipsam. Cinglianorum dogma est: Ne Deum quidem ipsum sua omnipotentia efficere posse, ut corpus, salua essentia eius, non sit in loco. Huic impietati obiectum est iamdudum à nostris, & inprimis à fœlicis memoriæ Luthero (ne fortè existiment, me tam industrium esse, qui primus ista excogitauerim) vniuersum corpus huius mundi, quod est mole sua inter corpora longè omnium maximum: hoc enim iuxta suam exteriorem superficiem nō est vlllo loco circumscriptum, sed continetur admirabiliter in manu Dei, quæ non est locus corporalis. Deinde obiecta est penetratio corporis Christi per clausum vterum virginis, per saxum monumenti, & per clausas ianuas domus, in qua Apostoli à resurrectione erant congregati. Hic tantum abest ut dent honorem & veritati, et vetustati, ut etiam audeant perfrieta fronte contra apertam scripturam, presertim de clausis ianuis, noua commenta excogitare. Dicunt creaturam celsisse creatori. Et angeli opera ianuas fuisse apertas (quemadmodū etiā Act. 5. & 12. factum est) ut Christus potuerit intrare. Amabo autē te, putas ne eos intelligere quid dicam? Ac recte quidē affirmāt, creaturā celsisse creatori. Sed quomodo? Nū creator aperuit ianuas inuisibiliter, quò minus corpus Christi excluderetur? At si des creatori, ut vel reddat ianuas inuisibiles, & aperiat inuisibiliter, vel percutiat Apostolos *ἀπαρτία*, ut aperiat ianuas cecatis Apostolis visibiliter, quæ est illa omnipotentiæ Dei impotentiā, quod nō queat efficere, ut corpus Christi ianuis prorsum

prorsum clausis introeat? præsertim cum scriptura aperte testetur (cui etiam sententiæ adscribunt se tam veteres quam recentiores Patres) Christum intrasse ad discipulos ianuis *CLAVSIS*, non apertis. Sed inquirunt: Corpus non manet verum corpus, si traducatur per ianuam clausam. Nos verò negamus iterum atque iterum. Nec hactenus vnquam à vobis probatum est, vllò vel saltem verisimili argumento, quòd cum manifestè scriptum sit, Christum corpore suo intrasse ianuis *CLAVSIS*, Deus non potuerit omnipotentia sua, in hoc tam admirando introitu, veritatem corporis conseruare. Et quid? Fingamus ecclesiam Patrum, qui manifestè sentiunt, ianuas nec ab angelo, nec alia quadam occulta Dei potètia apertas, sed clausas mansisse, in ea re hallucinatos: illud tamen perspicuum est, quòd senserint, corpus Christi retinuisse veritatè corporis, etiamsi penetraret ianuas clausas, & non esset interea in loco. Quid ergò tu ausu tam temerario insultas ecclesiæ? Quid noua nobis commenta aduersus vniuersæ penè ecclesiæ sententiam obtrudis? Rectè igitur dictum est, creaturam in hoc miraculo cedere creatori: non autem eo modo, quem Cingliani somniant, videlicet ianuam fuisse inuisibiliter apertam: Sed illo modo, quòd ianua non obstiterit sua mole, quò minus corpus Christi, seruata suæ essentiae veritate, per eam in sua quoque substantia saluam, penetraret. Recedant, inquit Augustinus, paulisper moles & pondus: ille hæc fecit cui nihil est impossibile. Et, Christus, qui potuit carnem suam de sepulchro producere, non

nō potuit **CLAVIS** ianuis ad discipulos introire? Nā quod de Angelo, qui aperuit Apostolis, & Petro ianuas carceris, adducitur, videt quilibet diligens rerū inspector, num conueniat argumentatio: Angelus aperuit ianuas carceris, Apostolis & Petro: Necessariō ergō sequitur, quōd etiam aperuerit ianuas Christo ad discipulos intraturo. Hic enim manifestē scriptum est, Christum intrasse ianuis clausis, non ianuis apertis. Et absurdissimū est sic argumentari: Angeli semel & iterum aperuerunt Apostolis ianuas clausas: necessariō igitur cōsequitur, quōd semper, semper, inquam, aperiant eas, etiam Christo ipsi. De saxo monumenti, etsi non est obscurum, quōd Angelus remouerit illud ab ostio, tamen negari non potest, quin vniuersa ecclesia, attestantibus tam vetustis, quā recentioribus Scriptoribus, senserit, Christum resurrexisse à mortuis (siuē id in media nocte, siuē diluculo, aut summo mane, factum sit) priusquā Angelus saxum à monumento remouit. Scilicet, nisi Angelus subuenisset Christo amotione saxi, Christus necesse habuisset adhuc hodieq; in monumento iacere. Et qui potuit seipsum mortuū excitare ad vitam, non potuit se viuum, absq; saxi amotione, discipulis conspiciendum proponere. Fefellit (inquit Augustinus) custodes, exiliuit de sepulchro, apparuit discipulis ianuis **NON APERTIS**. Inde clausus exiit, huc exclusus intrauit. Et Hieronymus: Angelū (inquit) nō putemus idcirco venisse, vt aperiret sepulchrum Domino resurgenti, & reuolueret lapidem. Sed postquā Dominus resurrexit hora

qua ipse voluit, et quæ nulli mortalium cognita est, indicasse quod factum est, & sepulchrum vacuum reuolutione lapidis, & sui ostendisse præsentia. Mauult igitur Bullingerus à sententia veterum, quorum autoritate toties iactat, recedere, quàm figmentum suum de circumscriptione corporis abijcere. De virginitate autem Mariæ nulla est in præsentiarum disputatio: fatemur eam perpetuò mansisse virginem. Illud autem agitur, num Christus in natiuitate sua venerit in hunc mundum, in uiolato pudoris claustrò, an perruperit illud: Nec nos scrutamur arcana, vel Dei, vel mulierum: sed recitamus tantum sententiam veterum. Nec in præsentia sollicitè expendemus, num rectè docuerint, Christum natum esse clauso virginis utero: sed erimus interim contenti, quòd sic senserint, & docuerint. Et si quispiam existimauerit, sibi testimonijs, quæ supra recitauimus, nondum esse satisfactum, audiat veterem in ecclesia Poetam.

*Sedulius lib. 1.
diuinorum mirabilium.*

*Iamq̄ nouem lapsis decimi de limine mensis.
Fulgebat sacra dies, cum virgine facta.
Promissum compleuit opus, verbum caro factum est.
In nobis habitare volens, tunc maximus infans,
Intemerata sui conseruans viscera templi
Illasum vacauit iter, pro virgine testis
Partus adest, clausa ingrediens, & clausa relinquens.*

Clausam, inquit Sedulius, ingrediens, & clausam relinquens. Reliquum igitur est, quòd senserit, duo corpora posse esse simul in vno loco: & corpus posse veritatem corporis retinere, etiamsi cum alio corpore nihil mutato, absq; loco fuerit. Viderit autem Bullingerus, quomodo interea conuenerit cum Martyre, Certè antea sensit,

sentit, quod in meo scripto recitavi, Christū videlicet per clausum virginis vterum exiisse: Martyr autē diuersum. Quare si Bullingerus recitauit priorem suam sententiā, et adscripsit se sententię Martyris, ne videatur duo corpora in vnum, eundemq; locū concludere, & penetrationem dimensionum, contra generalem naturę regulam, concedere: gratificatus quidē est amico, sed interim pugnat cum sententiā veterum, & cum vera omnipotentia Dei. Habes, amicissime Lector, putidas nugas, & ineptias, quas mihi antagonista obiicit. Nunc tuum erit iudicare, quā iustam habuerit causam sic contumeliosē in me grassandi.

Cæterum Bullingerus, nec illud potuit absq; atrabile vel præterire, vel refutare, quod dixi, locum esse corporis accidens, non substantiam. An nō iudicabit, inquiens, homo sobrius ad Sophisticam in primis pertinere demonstrationem aduersarij de eo institutam, quod locus sit corporis accidens, nō substantia? Et addit. Sed qualis hīc obsecro cernitur mutatio? Ille qui hætenus in nobis reprehendit mordaciter, quod Aristotelem in multis videamur sequi, ille, inquā, nunc nobis suum profert Porphyriū, dicentē: Accidens est, quod adesse, & abesse potest, præter subiecti corruptionem. Hætenus Bullingerus. Quod futurum diuinabam, hoc euenit. Exposui in priori scripto, substantiam corporis posse saluam manere, etiā si non sit in loco, propterea quod accidēs, siue adsit siue absit, nō mutat substantiā. Locus autē non est substantia, sed accidens corporis. Quod argumentū cum absoluissem, addidi: Sed quia sumūt, inquiēs, sibi p̄ sua autoritate,

ex Aristotelica schola, ius probandi, et damnandi que
 libet: et fortassis illud quoque, quod de inhærentium
 natura exposuimus, abijcient. Agedum, ingrediamur
 in scholam Spiritus sancti. Hic vides me præuidisse
 calumnias & impudentiam Bullingeri, & voluisse ea
 cauere, palam scribens, me nolle consistere in schola
 dialectica, sed velle progredi ad scholam Spiritus San-
 cti. Quomodo potuissem mihi apertius à temeritatis
 nota cauere, et aduersario calumniandi occasionem præ-
 cidere? & tamē animus eius tanto amaritudinis felle
 oppletus est, vt ne candorem quidē ipsum possit can-
 didē interpretari. Re igitur ipsa comperio, quod tuti-
 us sit cum Scorpionibus habitare, quam cum hoc ho-
 minum genere aliquid conferre. Equidem fateor, me
 aliquoties reprehendisse, quod Aristotelē sequantur,
 non volui autem significare, nullum prorsus esse vsum
 eius in rebus humanis. Video aliqua ex parte, quanto
 ingenio, quanta industria naturas rerum in hoc seculo
 indagauerit: nec immeritō, si in suo gradu relinqua-
 tur, dictus est Philosophorum princeps. Sed illud re-
 prehendere volui, quod vos abutamini eius in suo lo-
 co & gradu benè dictis, ad confirmanda vestra impia
 dogmata: & transferatis axiomata eius physica ac mū-
 dana, ad refutandam doctrinam nostram Hyperphy-
 sicam et cœlestem. Hoc demū reprehensione dignissi-
 mum est. Ego autem reuocaui vos ad pueriles Diale-
 cticorum regulas, siuē illæ à Porphyrio, siuē ab alijs
 id genus authoribus traditæ sint, de natura substan-
 tiæ & Accidentis: vt ostenderem, vos vestris argu-
 menta

mentationibus nō pugnare tantum cum scriptis Propheticis & Apostolicis, verum etiam cum rudimentis philosophicis, hoc est, cum sensu cōmuni. De qua re maximè à vobis ipsis admonitus sum. Martyr enim opponebat nobis, Illud tollere naturam rei, quod pugnaret cum definitione eius. Hoc cum necesse haberim explicare, venit mihi in mentem eius definitionis, qua nomē Accidentis describitur. Ac profectō res optimè cecidit. Vos enim Cingliani dicitis: Substantiam corporis non manere saluam, nisi sit in loco: ac ne omnipotentia quidem Dei fieri posse, vt corpus non sit in loco, idq; localiter. Huic ego, admonitu definitionum Substantiæ et Accidentis, opposui: locum non ingredi in essentialē definitionē Substantiæ corporis, sed esse corporis accidens, quod, iuxta puerilia rudimēta, a esse & abesse præter subiecti corruptionē possit. Nec loquimur de mutatione ex vno loco in alium, vt Bullingerus tergiuersatur: sed de loco simpliciter, videlicet, quòd ad Substantiæ corporeæ cōseruationē, sicut nō requiritur absoluta necessitate tempus, ita nec locus: propterea quòd nec tempus, nec locus ingrediantur essentialē corporis definitionē, sed sint tantum accidētia eius. Hoc argumentū cōstat adhuc inuictū, aduersus Bullingerū. Et cum nō possit vlla ratione euertere, cōuertit se ad conuitia. An nō (inquiens) iudicabit homo sobrius ad Sophisticam imprimis pertinere demonstrationem aduersarij de eo institutam, quòd locus sit corporis accidens, non substantia? At enim, Bullingere, quisquis sobrius fuerit, nulla prorsus difficultate videt, te hīc prostratum

88 DE INCARNATIONE CHRISTI

iacere, ac allatrare quidem hanc demonstrationem, nō autem mordere posse. Vociferaris eam esse Sophisticam: Ergo iudicas eam falsam. Falsum igitur est, locū esse corporis accidens, non substantiam eius: Falsum item est, accidens dici, quod possit adesse, & abesse, præter subiecti corruptionem. Hic iam tibi rixandum erit, non mecum, sed cum schola Philosophica, in qua pueris notum est: locum non ingredi in essentialē corporis definitionem: & è qua ego mea sponte egressus, contuli me in scholam Spiritus sancti (quemadmodum paulò antè dicebam) in qua etiam euidentiora extant, quæ et commemorauī, testimonia, quòd corpus Christi euectū sit maiestate sua supra & extra omnem locum: & maneat tamen substantia sua verum corpus. Nam quid sibi velit vestrum illud axioma, quod nullibi, id est, nullo loco est, non est: et quod Theodoretus de circumscriptione glorificatorū corporum scribit, satis perspicuè in priori libello exposui: quæ etiamsi Cingliani pro suo ingenio, aut conuitijs allatrant, aut calumnijs peruertere student: tamen spe-ro ea quibusuis verè pijs, & cognitionem causæ serio suscipientibus non esse ingrata. Quare quoquo modo Bullingerus sese inuoluat, euoluat, conuoluat, tamen nunquā euincet, vt corpus non possit esse salua sua substantia absq̃ loco. Transirem autem nunc de vno loco ad plura, nisi me calumniæ, et deprauationes aduersarij apprehenso quasi pallio retraherent. Existimant enim me mihi non congruere, quòd dicam (vt ille quidem recitat) corpus nullo esse in loco, esseq̃ hoc
in

in pluribus, adeoque in omnibus locis. Hæc est iterum
 malitiosa calumnia, qua Lectori significat, quasi doce-
 remus, corpus esse simul in nullo loco, localiter, & in
 pluribus ac omnibus locis localiter: cum manifestum
 sit, nos de cōditione corporis differere: videlicet, quòd
 corpus retineat suam substantiam, etiamsi non fuerit
 in vlllo loco localiter, aut fuerit in pluribus, adeoque in
 omnibus locis, illocaliter: vt siue fuerit in vno loco
^{ἑνὶ τόπῳ}, siue in nullo, siue in pluribus, siue in omnibus
 locis ^{ἢ ἐν πολλοῖς τόποις}, non amittat corporis veritatem. Ad-
 munt enim Cingliani Deo illam potētiā, quòd que-
 rat corpus substantia sua saluum conseruare, etiamsi
 absoluat à loco, aut efficiat, vt sit in pluribus aut omni-
 bus locis. Contra hanc Cinglianorum impietatem do-
 cemus, et hætenus euidentissimis è scriptura testimo-
 nijs demonstrauimus, Christum Dominum nostrum
 vero suo corpore, fuisse à loco, hoc est, locali condi-
 tione exemptum, cum, iuxta veterum sententiam, pe-
 netraret in resurrectione, saxum monumenti, & clau-
 sas ianuas: implere autem loca omnia, tam supera, quàm
 infera (non quidem crasso, sed cœlesti modo) cum col-
 locaretur ad dexteram Dei, & eueheretur super omne
 nomen, non solum in hoc, verumetiam in futuro se-
 culo. Quæ vt minimè sunt pugnantiā, sed potius ma-
 iestati Christi testificantia, ita perspicuè indicant, ani-
 mum Bullingeri spiritu calumniæ, ita esse suffocatum,
 vt omnem capter, quoquo modo potest, occasionem,
 rectè dicta inuertendi & deprauandi.

Nam, quòd colloquia Christi cū Paulo in itinere ad
 Damascū, in tēplo, et carcere, ex Augustino interpre-
 tetur

90 DE INCARNATIONE CHRISTI

tetur, recitat quidem verba Augustini, sed sordidat ea salua suæ ipsius phantasiæ, Fingit enim Christum commorari localiter in cœlo Empyreo, longissimè à nobis distanti, & in certas, ac locales mansiones distincto, & inde colloqui cum Paulo. Augustinus autem ignorat fictitium illud Cinglianorum cœlū. Et cum dicit: iam non inuenis loqui Christum in terra: Inuenis illum loqui, sed in cœlo, & de ipso cœlo intelligendum est, iuxta sententiam eorum dictorum, quæ testantur. Christum abiisse ex hoc mundo, et deseruisse hunc mundum. Non enim abiit ex mundo hoc, nec deseruit mundum hunc, vt non coram eum tam diuinitate, quàm humanitate sua gubernet & conseruet, sed vt non amplius post ascensum suum in cœlum, in hac terra, terreno modo commoretur, deambulet & loquatur: sed quod facit, faciat in cœlo, & de cœlo, propterea quòd iam cœlestem ducat vitam, & secum vbiq; cœlum, hoc est, summam & cœlestem maiestatem, beatitudinem & felicitatem habeat. Quare firmū adhuc et fixum manet, quòd Christus, filius Dei, maiestate diuinitatis, non solum æternæ istius, quam habet à patre suo ab æterno, & quam habet comunem cum omnibus hominibus, imò cum omnib. creaturis, sed etiam illius, quam filio hominis in vnā personā assumpto, in tempore plenitudinis communicauit, impleat non mille tantum, aut duo millia locorum, sed cœlum & terram.

Cæterum quia incidimus in mentionem Augustini, visum est, priusquam, progrediamur, hoc loco perstringere

stringere, quod Bullingerus de Augustino & Vigilio nobis iterum inculcat. Inprimis, inquiring, proposueram Brentio spectanda et expendenda duo luculentissima sanctorum Patrum testimonia: alterum quidem beati Episcopi Augustini: alterum verò beati Martyris & Episcopi Vigilij, &c. Et mox: Nec pigebit me, cum videam in his magna esse momenta, imò causæ nostræ robora, quædam ex ijs repetere. Ac post recitationem eorum locorum subiungit: Illa ipsa prius quoque obieceramus aduersario, qui tamen callide dissimulando nihil prorsus ad ipsa respondit. Hactenus Bullingerus. Non miror Bullingerum esse hominem effrontem & impudentem, quippe quod hoc videatur esse ingenium & natura eius. Illud autem miror, si vllus sana mente præditus impudentiâ eius non animaduertat. Dicit me callide dissimulando nihil prorsus ad ipsa respondisse. Somniat fortassis, nihil responderi, cum non additur disertis verbis, & maiusculis literis: Hic respondetur Augustino. Hic respondetur Vigilio. Ac ego quidem non ausim postulare, vt tanti Heroes, & Pyrgopolinices, meae infantis hominis, scripta legant. Sed si quidem omnino libuit Bullingero contra me certamen inire, debuisset mea scripta paulo attentius & diligentius expendisse. Sic enim haud dubiè inuenisset ad hæc & alia Patrum dicta nunc breue, nunc etiam copiosum responsum. In meo scripto, quod aduersus Sorum de Eucharistia ædidi, tracto hanc causam pro mea tenuitate non indiligenter. Ibi recito ipse hæc Augustini

N   verba;

verba: Christus Iesus ubiq; est, per id quod est Deus: in cœlo autem per id quod est homo. Et oppono his alterum locum Augustini, quo priorem ipse euertit: Sic erat, inquit, filius hominis in cœlo, quẽadmodum erat filius Dei in terra. Filius Dei in terra in suscepta carne, filius hominis in cœlo in vnitate personę. Ac rursus; Christus filius Dei secundum diuinitatem, hominis filius secundum carnem. Quis autem nostrũ, qui parum aduertimus, aut parum sapimus, non potius ita vellet distinguere: Filius Dei in cœlo, & filius hominis in terra: Sed ne sic diuideremus: & ita diuidendo duas personas induceremus: Nemo, inquit, ascendit in cœlum, nisi qui descendit filius hominis, qui est in cœlo. Christus descendit, idemq; filius hominis, qui filius Dei, sedet in cœlo, qui ambulat in terra: in cœlo erat, quia ubiq; Christus, idemq; Christus, & filius Dei, & filius hominis, propter vnitatem personę, in terra filius Dei. Propterea eandem vnitatem personę, probauimus esse in cœlo filium hominis. Hactenus Augustinus. Sic erat, inquit, filius hominis in cœlo, quemadmodum filius Dei in terra. Filius autem Dei verè erat in terra, non tantũ generali essentia, verum etiam singulari habitatione in homine, vel, sicut Augustinus dicit, in suscepta carne. Quare erat, & filius hominis, iuxta sententiam Augustini, verè in cœlo, nõ tantũ quòd τὸ πολιτικὸν eius in cœlis fuerit: sed etiam coniunctus sit in vnitate personę cum filio Dei, qui verè est in cœlo, & in terra, & à quo filius hominis, nullis vnquam locorum spatijs separari potest.

test. Hæc è scripto de Eucharistia aduersus Sotum. In libello de personali vnione, respondeo, breuiter quidem, sed quod satis est ijs, qui veritatem amant & quærunt, ad omnia ea patrum dicta, quæ de absentia carnis Christi à terra alter ab altero exceptit. Sic enim scribo. Rectè dicit Gregorius: Christus non est hic per præsentiam carnis (videlicet visibiliter & localiter) qui tamen nusquam deest per præsentiam maiestatis. In libello de maiestate Christi, ita scribo. Priusquam pergamus, recitabimus adhuc vnum & alterum dictû Augustini, vt cognoscamus, quòd Augustinus, etiam si videatur aliàs humanitati Christi maiestatem omnipræsentia detrahere, & Christum ita diuidere, vt iuxta vulgatam multorum Patrum opinionem, solam Deitatem eius vbiq; diffundat, corpus autem seu humanitatem eius, in vno loco collocet ac circumscribat: veritatem tamè nec ignorauerit, nec suo loco, cum se à Phisicis imaginationibus auertisset, tacuerit, &c. Et iterum, in eodem scripto. Huc nunc Patrum dicta conferantur. Sufficit autem in præsentia vnus Augustinus pro omnibus. Quantæ enim molis esset, in singula eorum, quos Cingliani recitât, dicta, singulos scribere cõmentarios? Augustinus igitur ait. Erat Christus secundum visibilem carnem in terra, secundum inuisibilem maiestatem in cœlo et in terra. Accipio hoc & similia Patrû dicta, si secundum ea, quæ supra perspicuis testimonijs sacrae scripturae, de humiliatone, exaltatione & œconomia Christi explicuimus, intelligantur, &c.

Et paulò post, Cùm dicitur vel ab Augustino, vel ab alijs patribus, Christum esse tam in cœlo, quàm in terra, secundum inuisibilem maiestatem, non est intelligendum de diuiso, sed de toto Christo: non de ea tantùm maiestate, quam deitas habuit ab æterno, sed de ea quoque, quam accepit humanitas in Incarnatione: vt quod deitas habuit ab æterno, beneficio suæ naturæ, aut essentiæ, hoc acceperit humanitas beneficio gratiæ, quam vocant vnionem, seu assumptionem. Extant & alia in his scriptis loca, quibus apertissimè, non quidem ad singula nominatim, sed ad vniuersa patrum dicta, quæ nobis obijci solent, sufficienter, luculenter, & quantum satis est ei, qui non obstinauit velle dissentire, respondeo. Et tamen publicè accusor, quasi qui Patrũ dicta callidè dissimulauerim, & NIHIL PRORSVS ad ipsa responderim. Adhæc palàm fatetur Bullingerus, se idcirco ex his Patrum dictis repetere quædam, quòd videat in his magna esse momenta, imò causæ suæ ROBORA. Manifestum igitur ex ipsa aduersarij confessione est, quòd Cingliani habeant causæ suæ robora nō è scriptis Prophetis & Apostolicis, quorum autoritas sacrosancta est, & quorum manifestis testimonijs nostra causa & sententia nititur: sed ex ijs, quæ nequaquam, teste ipso Augustino, canonicam habent auctoritatem. Agimus igitur hac in re aduersario multas gratias, quòd vel tandem veritati sua sponte testimoniũ dicat. De quo testimonij genere prudenter scribit Cicerò: Tuum, inquit, testimonium, quod in aliena re
leue

leue effct, id in tua, quoniam contra te est, grauissimū debet esse.

Sed nec illud prætereundum videtur, quàm belle, aptè, & cōgruenter Bullingerus probet, humanū corpus, nisi loco circumscribatur, existere non posse. Primum enim suscipit hoc probandum à vulgari experientia, & publica omnium confessione, testimonioq; exteriorum sensuum. Dicimus, inquit, esse res quasdam naturales inter homines, ita communes, certas, atq; compertas, vt nemo de ipsis dubitet, quin tales sint, quales esse apparent: vt quòd lux natura sua lucet, tenebræ autē obscuræ sunt, & ignis calidus, &c. Ac mox. Cum confessum sit apud omnes, proq; compertissimo ab vniuersis habeatur, proprietatem, veritatemq; corporis humani in eo esse, quòd nō per omnia diffunditur, sed loco, terminisq; suis circumscribitur, deniq; si careat loco, neq; vsquam sit, planè non extare: quid obsecro, necesse est id argumentis astruere, quod omnes habent pro compertissimo? Hactenus Bullingerus. Quæso te, an nō est hæc bella & apta probatio. Tractamus hîc de summo religionis nostræ mysterio, & de miraculo omnem humanum captum excedente, videlicet, de incarnatione Domini nostri Iesu Christi, qua filius hominis assumptus est à filio Dei in vnam personam, & qua humanum corpus euectum est super omnes cœlos, & collocatū ad dextram Dei. Huius autem tanti mysterij & miraculi explanationem iubet nos Bullingerus petere à publica vulgi experientia, & ab ijs rebus, quæ apud homines sunt

cōpertissimæ. Quis, obsecro, nō posset hoc modo omnibus ferè mysterijs, & miraculis mediū digitū ostendere, ac probare, mera esse figmenta? In Numeris Moysi narratur, asinam Bileami humana voce locutam & Prophetam increpasse. Quis hoc credet? An non inter omnes homines naturale, certum & compertum est, quòd asini non loquantur humana voce, sed rudant? An non confessum est apud omnes, proq̄ compertissimo ab vniuersis habetur, quòd ad imitandas humanas voces nihil sit ineptius, nihil incertius asino? Quare qui contenderit asinum humana uoce locutum, de hoc nō aliud iudicabunt, iuxta Bullingerum, prudentes omnes, vel mentis motæ esse hominem, vel insignem aliquem rixatorem. Nemo, inquit Bullingerus, dubitat, quin lux natura sua luceat, & tenebræ sint obscuræ. Psalmus igitur cū dicit: Tenebræ non obscurabuntur à te, & nox sicut dies illuminabitur: aut est homo emotæ mentis, aut insignis rixator. In Daniele commemoratur, tres iuuenes coniectos in ignem Babylonicum, propterea quòd recusa int adorare statuam regiam, ac in igne sic illæsos seruatos, vt ne quidem capillus capitis eorū fuerit adustus. Hic obstrepet quispiam in schola Bullingeri de natura rerum doctus, & exclamabit. Quid? Tūne credis in igne seruatos esse, etiam capitis capillos? Quis est hic furor? An non apud omnes confessum est, & ab vniuersis pro compertissimo habetur, proprietatem, veritatemq̄ ignis in eo esse, quòd arripiat & deuoret non ligna tantum, sed etiam saxa & ferrum: & paraceres

ceret capillis? Certè, qui contenderit capillos trium
iuuenum in Babylonico igni, contra naturam omni-
bus notissimam, illæfos mansisse, quid aliud iudicabi-
mus, quàm eum esse motæ mentis hominem, aut insi-
gnem aliquem rixatorem? Euangelista dicit: Verbū
caro factum est, hoc est, Deus est homo, & homo est
Deus, Sed quis hoc crederet? Audiamus iudicium om-
nium hominum: Audiamus sententiã prudentissimo-
rum & potentissimorum virorum, Caiaphæ, Pilati, &
Pharisæorū. An non apud oēs confessum est, & ab v-
niuersis pro compertissimō habetur, quòd hic homo,
quē vocant Iesum è Galilæa, non sit Deus? Deus enim
non habet corporales manus, nō habet corporales pe-
des, non esurit, non sitit, non dolet, non moritur, Hic
aut̃ homo habet tam manus, quàm pedes, sitit, esurit,
dolet & moritur, Quomodo igitur potest esse Deus?
Hoc volebam, inquit Sathan. Et nunc vides optime
Lector, quid causæ sit, cur Lutherus dixerit: Se cer-
tum esse, quòd Cingliani nihil credant. His enim
fundamentis positis, quæ nobis hoc loco Bullinge-
rus obrudit, quid aliud sequeretur, quàm doctri-
nam Christianismi esse verum figmentum, & ina-
nem rixam, propterea quòd pugnet cum ihs, quæ
sunt apud omnes confessa, & ab vniuersis pro com-
pertissimis habentur? Sed bene habet. Sinamus Cing-
lianos suis fundamentis frui: nos autem, quòd de
proprietate & veritate humanitatis Christi sentien-
dum est, petamus non ex vulgari hominum iudicio,
sed quia incarnatio Christi est miraculum omnia re-
liqua

liqua miracula, admirabilitate sua excedens, petamus
 è iudicio Spiritus sancti, quòd in sacris literis extat.
 Hæ literæ testificantur, quòd filius Dei, assumpserit
 filium hominis in eandem personam: ac non mutet
 quidem substantiam filij hominis, sed ita eam exaltet,
 & ornet, vt collocet eum super omnes cœlos, super
 omnes principatus, super omne nomen, idq; ad dex-
 tram Dei patris omnipotentis: ad quam cum sedeat,
 omnia habet in manu, omnia habet in prospectu, om-
 nia præsens regit & gubernat. Deinde, vt Bullinge-
 rus videatur non solum niti fundamento sensuum ex-
 teriorum, sed etiam aliquid in hac causa deferat sacris
 literis, producit in medium dicta Hiobis & Psalmi,
 quibus suscipit probandum, tantam esse connexionem
 inter locum & corpus, quod loco ipso continetur, vt
 loco remoto velint intelligi nusq; esse corpus, quod
 collocatur, Id autem non valeret (recito verba Bul-
 lingeri) si citra locum esse possit humanum corpus.
 Age igitur, inspiciamus illa scripturæ testimonia.
 Hiob 7. dicitur: Sicut consumitur nubes & pertransit:
 sic qui descendit ad inferos, non ascendet, nec reuerte-
 tur vltra in domum suam, neq; cognoscet eum ampli-
 us locus eius. Quid? Hoccine probat tantam esse con-
 nexionem loci & corporis, vt remoto loco, corpus
 nusq; sit? Quid potest ineptius dici? Hiob magnitu-
 dine afflictionis et desperatione longioris vitæ, in hoc
 mundo, exclamat sibi nullam reliquam esse spem cor-
 poralis salutis in hac vita: sed se necesse habere descen-
 dere in foueam interitus, è qua non amplius sit ad hæc
 vitam

vitam, ad domesticam suam familiam, et ad locum ha-
 bitationis suæ rediturus. Non negat mortuorum re-
 surrectionem, quam postea manifestè confitetur, sed
 hic illud tantum agit, vt exponat, se propter intollera-
 biles dolores, in seipso sententiam mortis, è qua non
 sit reuersurus in hanc corporalem vitam, & priorem
 suum locum, accepisse. Hoc ne testimonium probat,
 corpus non posse esse sine loco? Aut si nõ redit ad pri-
 stinum suum locum, nusq̃ erit? An non potest esse in
 sepulchro? An non potest esse in cœlesti gloria, etiam-
 si non sit in terrestri loco? An non aliàs Bullingerus
 dat corporibus mortuorum post resurrectionem cer-
 ta loca, vel in cœlo, vel apud inferos, etiamsi non fue-
 rint amplius in locis terrenis? Nihilo aptius citatur
 alter locus ex 20. cap. Hiobis: Velut somniũ auolās, nõ
 inuenietur, transibit sicut visio nocturna. Oculus qui
 eum viderat, non videbit: neq̃ vltra intuebitur eum
 locus suus. Concionatur Zophar de interitu impio-
 rum, quòd etsi florent aliquandiu insigni huius mun-
 di fœlicitate, tamen in momento ita pereant, vt non
 amplius inter homines conspiciantur, nec in magnifi-
 cis suis ædibus commorentur. Necessè enim habent in
 ictu oculi omnem terrenam suam fœlicitatem, omnia
 magnifica ædificia & loca, in quibus habitauerant, de-
 serere. Quid? Hoc nè testimonio probatur, corpus, re-
 moto loco, nusq̃ esse? Quid stupidius excogitari po-
 test? Corpus impij deserit locum suum quem inhabi-
 tauit, super terra, nec redibit ad illum locum. Non
 est igitur amplius corpus, aut nusquam est. Homo

deserit vestem (quid enim locus aliud est, quam humani corporis vestis?) qua indutus erat. Non est igitur amplius homo, aut nusquam est, scilicet, substantia rei perit, percuntibus aut ablatis inhærentibus eius (hoc est) homo perit, pereunte, aut abolita albedine eius. Et hæc sunt fundamenta illa firma (iuxta inscriptionem libri Bullingeri) quibus tuto quivis fidelis inniti potest.

Remittimur etiam ad Psalmum 37. in quo iuxta vulgatam translationem ita legitur: Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani. Et transiui, & ecce non erat, & quæsiui eum, & non est inuentus locus eius. Hebræa autem lectio non habet vocabulum loci, sed simpliciter dicit: Et non est inuentus, videlicet, impius, vt referat quod præcessit: Quæsiui eum, videlicet impium. Etsi autem parum refert, siue subintelligatur impius, siue locus, tamen oscitantia in re tam seria merito reprehenditur. Nec dubium est, quin sicut priora testimonia, ita nec illud probet, quòd humanum corpus, abolito aut remoto loco, nusquam sit. Itaq; his emendatis ad hanc causam tam ineptis & detortis testimonijs, aduersarius manifestè significat, se prostratum & cæcatum iacere, ac palpare in meridie, sicut palpare solet cæcus in tenebris. Sed transeamus, vel tandem ex vno, aut potius nullo loco, ad plura. Cingliani enim pugnant, quòd corpus humanum, ne omnipotentia quidem Dei possit, vel absq; loco, vel in pluribus, multo

multò minus in omnibus locis simul esse. Nos autem ostendimus, primum, autoritate Apostolicorum testimoniorum, quæ sunt nostræ causæ robora, quòd corpus Christi, non tantum possit salua sua substantia, absque loco esse, verumetiam euectum sit supra & extra omnia loca: vt omnia, idèq; non crasso, non extenso, non terreno, non mundano, sed spirituali & cœlesti modo, impleat. Deinde quia Cingliani vociferantur, nos de homine Christo & corpore eius excogitasse nouum dogma, quòd veteri ecclesiæ fuerit ignotum, ostendimus exemplis admirandæ natiuitatis Christi, saxi monumenti, & ianuæ clausæ, quòd veteres Scriptorum ecclesiæ senserint, corpus Christi ea esse prærogatiua, vt possit esse vnà cum alio corpore illocaliter. Nunc igitur diuina gratia adiuti ostendemus, eorundem veterum autoritate, quòd corpus Christi possit esse simul in multis locis. Non nitimur autoritate humana, quam aduersarij plurimum iactant, sed confirmati autoritate diuina, libenter etiam humanam illi consentaneam amplectimur. Etsi autem probauimus euidentissimis scripturæ testimonijs, Christum hominem maiestate sua transcendisse omnem creaturam, & omnia tam cœlum, quam terram implere, vt ea coràm gubernet & conseruet: tamen, quia Cingliani abhorrent adhuc ab hoc mysterio, ideoque videntur nonnullis in ecclesia non altius conscendisse, quam vsque ad gradum catechumenorum & neophytorum, si modo hunc attigerint; non exigemus ab ipsis seueriter, vt

discant, hominem Christum omnia, maiestate sua, quã habet à Deo communicatam, coram implere & gubernare: Sed vt illud tantum elementũ seu rudimentum (id quod etiã in priori scripto attigimus) cognoscant, corpus Christi posse, si non in omnibus simpliciter, certè in pluribus simul locis, in ijs videlicet, in quibus cœna Domini celebratur, adesse. Hoc rudimento, ac velut incunabulis erimus interim contenti. Quod si rectè didicerint, benè sperabimus de profectu ipsorum, vt postea facilè cognoscant, Christum humanitate sua etiã simpliciter in omnibus esse locis. Docebimus autem illud, sicut dicebamus, veterum autoritate, quæ post Propheticam & Apostolicam, omni exceptione maiorem, merito facienda est plurimè. Sciamus igitur plærosq; omnes vetustioris ecclesiæ Scriptores, quibus etiam se posteriores adscribunt, credidisse, sensisse, & ecclesiam docuisse, quod in cœna Domini corpus et sanguis Christi verè & substantialiter adsint, & cū pane & vino sumentibus dispensentur.

Iustinus Martyr, ex vetustissimis & doctissimis Scriptoribus, Apologia secunda pro Christianis, sic scribit. Visum autem est integrum locum adscribere. Nos, inquit, sic ablutum & institutum ad fratres, quos vocant, adducimus, vbi cœtus fiunt, vt tam pro nobis, quàm pro recens illustrato precemur, quo inueniamur per veram doctrinam, & bona opera digni obseruatores mandatorum, custodesq;: & vt æternã salutem assequamur. Post precationem salutamus nos mutuo

mutuo osculo. Deinde offertur præcipuo fratri panis & calix aqua dilutus, quibus acceptis, laudem & gratiarum actionem patri omnium offert, per nomen Filij, sanctiq; Spiritus: atq; ita Eucharistiam aliquandiu celebrat. Post preces & Eucharistiam, totus cœtus accinit. Amen. Ea vox Hebraica lingua significat idem quod FIAT, Absoluta gratiarum actione præfulis, & oratione totius plebis, Diaconi, quos vocamus, dant singulis præsentibus partem panis & calicis diluti, super quos facta est gratiarum actio: atq; etiam deferre sinunt absentibus. Hoc autẽ alimentum apud nos vocatur Eucharistia, ad quod nemo admittitur, nisi qui credit veram esse nostram doctrinam, ablutus regenerationis lauacro in remissionem peccatorum, & sic viuens, vt Christus docuit. Non enim vt vulgarem panem, & vulgare poculum hæc sumimus, Sed quemadmodũ per verbũ Dei caro factus Iesus Christus, Seruator noster, carnem & sanguinem pro salute nostra habuit: Sic etiam per verbum precatõis & gratiarum actionis, sacram ab ipso alimoniam, quæ mutata nutrit nostras carnes & sanguinem, illius incarnati Iesu carnem & sanguinem esse didicimus. Nam Apostoli in suis scriptis, quæ vocantur Euangelia, sic sibi mandasse Iesum tradiderunt: sumpto pane, actisq; gratijs dixisse: Hoc facite in mei memoriam. Hoc est corpus meum. Similiter sumpto poculo, actisq; gratijs, dixisse: Hic est sanguis meus, & solis ipsis communicasse. Hactenus Iustinus. Sacram (inquit) ab ipso alimoniam, quæ mutata, nutrit

nostras carnes & sanguinem, illius incarnati Iesu carnem & sanguinem esse didicimus, &c. Possent nē clarius dici, sacramentum alimoniam, hoc est, panem & vinum Eucharistiæ, esse veram carnem, & verum sanguinem Christi, ac nutrire nostras carnes & sanguinem?

Irenæus, qui & ipse fuit vicinus Apostolorum temporibus, lib. 4. cap. 34. aduersus hæreses Valentini & similium, dicit: Quomodo constabit eis, eum panem, in quo gratiæ actæ sint, CORPVS esse DOMINI sui, & calicem SANGVINIS eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, verbum eius, per quod lignum fructificat, & desluunt fontes: dat primum quidem fecundum, post deinde spicam, deinde plenum triticum in spica. Quomodo autem rursus dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à CORPORE DOMINI ET SANGVINE alitur? Et mox. Quemadmodum, qui est à terra panis, percipiens vocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & cœlestis: Sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia.

Lib. 5. Ac iterum, Quomodo carnem negent capacem esse donationis Dei, qui est vita æterna, quæ sanguine & corpore Christi nutritur, & membrum eius: quemadmodum et Apostolus ait, in ea, quæ est ad Ephesios Epistola: Quoniam membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius, non de spiritali aliquo & inuisibili homine dicēs hæc: Spiritus enim neque ossa, neque carnes

carnes habet: sed de ea dispositione, quæ est secundum hominẽ, quæ ex carnibus, & nervis, & ossibus consistit, quæ de calice, *QVI EST SANGVIS*, eius, nutritur, & de pane, *QVI EST CORPVS* eius augetur. Hæc tenet Irenæus. Hæc certè non sunt verba eius, qui sentit, corpus Christi & sanguinem eius esse substantialiter absentia, à cœna, in coelo Empyreo, & panem, ac vinum cœnæ esse tantum signa corporis & sanguinis absentium, Sed verè esse præsentia, et pane ac vino distribui, vt corpora nostra conseruentur ad resurrectionem.

Cyprianus in sermone de lapsis: Alta, inquit, & erecta ceruix, nec quia cecidit, inflexa est. Tumens animus, & superbus, nec quia victus est, fractus est. Iacens stantibus & integris vulneratus minatur: & quòd non statim *DOMINI CORPVS*, inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto *DOMINI SANGVINEM* bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur.

Iuuenius lib. 4.

*Hæc vbi dicta dedit palmis sibi frangere panem,
Diuisumq; dehinc tradit, sanctumq; precatus,
Discipulos docuit, proprium se tradere corpus.
Hinc calicem sumit Dominus, vinoq; repletum
Sanctificat gratis verbis, potumq; ministrat.
Edocuitq; suum se diuisisse cruorem,
Atq; ait: Hic sanguis populi delicta remittet:
Hunc potate meum, iam veris credite dictis.*

Hilarius

Hilarius lib. 8. de Trinitate.

Nunc & ipsius DOMINI professione & fide nostra VERE caro est, & VERE sanguis (Eucharistia) & hæc accepta & hausta efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit.

Chrysolomus Homil. 83. in Math.

O quot modo dicunt: Vellem formam & speciem eius, vellem vestimenta ipsa, vellem calceamenta videre. Ipsum igitur vides, ipsum tãgis, ipsum COMEDIS. Vestimenta eius desideras videre: ipse vero seipsum tibi tradit, non vt videas solum, verumetiam vt tangas, & in te habeas. Et mox. Non sufficit ipsi hominem fieri, flagellis cædi, sed nos secum in vnam, vt ita dicam, massam reducit: neq; id fide solum, sed re ipsa nos corpus suum efficit.

Idem Hom. 45. in Ioannem: Christus, vt suum in nos desiderium ostenderet, non se tantum videri permittens desiderantibus, sed & tangi & manducari, & dentes carni sue infigi, & desiderio sui omnes impleri.

Idem in Epistolam ad Corinthios. Sanguinem gustasti dominicum, & fratrem tuum non agnoscis? Et iterum: Hæc facis, mensæ Christi conuiuia futurus, ea præsertim die, qua carnem eius lingua contingere dignus effectus es.

Idem Hom. 2. ad populum Antiochenum: Tanq̃ maximam hereditatē Elizaus meloten suscepit. Etenim verè maxima fuit hæreditas omni auro preciosior. Et erat duplex Elias ille, & erat sursum Elias & deorsum Elias. Noui, quod iustum illum beatum putatis

tatis, & velletis quisque esse, ut ille. Quid igitur si vobis demonstrauero, quod aliud quid illo multo magis omnes sacris mysterijs imbuti recepimus? Elias nempe melotem quidem discipulo reliquit, Filius autem Dei ascendens, suam nobis carnem diuisit. Et Elias quidem exutus, Christus autem & nobis reliquit, & ipsam habens ascendit. Ne igitur decidamus, neque lamentemur, neque temporum difficultatem timeamus. Qui enim sanguinem suum pro omnibus effundere non recusauit, & carnem suam, et rursus ipsum sanguinem nobis communicauit, nihil pro salute nostra recusabit.

Idem Hom. 61. Parentes quidem alij saepe filios tradunt alendos: Ego autem, inquit, non ita, sed carnibus meis alo, me ipsum vobis appono, vos omnes generosos esse volens. Et mox. Volui frater esse vester, carnem propter vos, & sanguinem assumpsi. Vobis vicissim ipsam carnem & sanguinem, per quae cognatus vester factus sum, trado.

Quid multis opus? Chrysostomus, vbi incidit in mentionem caenae dominicae, tam aperte affirmat veram praesentiam corporis & sanguinis Christi, ut qui dicta eius alio detorquere audeat, impudentiam ipsam sua impudentia vincat. Non autem est dubium, quin recitauerit in concionibus suis sententiam, de caena Domini, non tantum suis, verum etiam superioribus temporibus in ecclesia usitatam. Et ea fuit conditio Chrysostomi, ut commoratus sit in medio Sycophantarum, qui summo studio omnia tam dicta quam facta eius obseruarunt, si quid inuenirent, quod calumniae

lumniarentur. Quare, si recitasset hac in re doctrinam alienam ab ecclesia, dubium non est, quin Sycophantæ eius vociferationibus suis vniuersum orbem impleuissent, & ad vindictam excitassent.

Cyrillus lib. 4. in Ioannem. Si solo tactu suo corrupta redintegrentur, quomodo non viuemus, qui CARNEM ILLAM & gustamus & manducamus? Reformabit enim omnino ad immortalitatem suam participes sui. Nec velis Iudaicè. Quomodo? quærere: sed recordare, quãuis naturaliter aqua frigidior sit, aduentu tamen ignis, frigiditatis suæ oblita, æstuat.

Idem Epistola 10. Necessarium est, vt & illud adiciamus: Dum vnigeniti filij Dei, hoc est, Iesu Christi, mortem secundum carnẽ & resurrectionem ex mortuis annunciamus, assumptionemq; in cœlos confitemur, incruentum in ecclesijs perficimus cultum: atq; ita ad mysticas accedimus benedictiones: ac sanctificamur participes facti SANCTE CARNIS præciosiq; SANGVINIS seruatoris nostri omniũ Iesu Christi: nec vt communẽ carnem accipimus, absit: neq; tanq; viri sanctificati, & verbo secundũ dignitatis vnitatẽ coniuncti, vt pote velut diuinã in habitationẽ adepti, Sed vt verè viuificatricem, & ipsius verbi propriam.

Idẽ lib. 11. in Ioannẽ cap. 16. Ea de causa, vt puto, concorporales Christi, ac, vt ita dicã, concorporales, aut concorporales gẽtes scribit Paulus, quia SANCTISSIMAE CARNIS eius, & SANGVINIS participes factæ sunt.

Hieronymus ad Rusticum Monachum: Sanctus Exuperius Tolosæ Episcopus, viduẽ Sareptensis imitator,

tator, esuriens pascit alios, & ore pallēte ieiunijs, fame torquetur aliena, omnemq; substantiam Christi visceribus erogavit. Nihil illo ditius, qui CORPVSDOMINI in canistro vimineo, SANGVINEM portat in vitro.

Et ad Hedibiam. Nos audiamus, panem quem fregit Dominus, deditq; discipulis suis, esse corpus Domini Saluatoris, ipso dicente ad nos: Accipite & comedite, Hoc est corpus meum. Et calicem illum esse, de quo item locutus est: Bibite ex hoc omnes, Hic est sanguis meus novi testamenti.

Et ad Heliodorum: Absit, vt de clericis quicquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes CHRISTI CORPVS sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus. Et iterum Hedibiæ q. 2. Nec Moses dedit nobis panem verum, sed Dominus Iesus, ipse conuiuia, & conuiuium, ipse comedens, & qui comeditur. Illius bibimus sanguinem, & sine ipso potare non possumus, &c.

Ambrosius Theodosio Imperatori: Quibus oculis aspicias communis Domini templum? Quibus calcabis pedibus sanctum illius pavementum? quomodo manus extends, de quibus adhuc sanguis stillat iniustus? Quomodo huiusmodi manibus suscipies SANCTVM DOMINI CORPVS? Qua temeritate ore tuo poculum sanguinis pretiosi percipies, quando furore verborum tuorum tantus iniustè est sanguis effusus?

Et iterum 1. Cor. 11. Deuoto animo, & cum timore accedendū ad communionē docet, vt sciat mens reue-

rentiam se debere ei, ad cuius CORPVS sumendum accedit. Hoc enim apud se debet iudicare, quia Dominus est, cuius in mysterio sanguinem potat, qui testis est beneficij Dei.

Augustinus in sermone ad Neophytos. Hoc accipite in pane, quod pependit in cruce. Et: Hoc accipite in calice, quod est effusum de Christi latere. In hoc Augustini dicto observa, non tantum veram praesentiam corporis & sanguinis Christi in coena, sed etiam phrasim loquendi, corpus esse in pane, & sanguinem in vino. Quam tamen phrasim Cingliani in nobis flagellant.

Idem in sermone 11. de verbis Domini. Illud etiam quod ait: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in illo, quomodo intellecturi sumus? Nunquid etiam illos poterimus hic accipere, de quibus dicit Apostolus, quod iudicium sibi manducant, & bibant, cum ipsam carnem manducant, & ipsum sanguinem bibant? Nunquid & Iudas magistri venditor et traditor impius, quavis primum ipsum manibus eius confectum sacramentum carnis, & sanguinis eius, cum ceteris discipulis, sicut apertius Lucas Euangelista declarat, manducaret et biberet, mansit in Christo aut Christus in eo? Multi denique qui vel corde ficto carnem illam manducant et sanguinem bibunt, vel cum manducaverint & biberint, Apostatae fiunt, nunquid manet in Christo, aut Christus in eis? Sed profecto est quidam modus manducandi illam carnem, & bibendi illum sanguinem, quomodo qui mandu-

manducauerit & biberit, in Christo manet, & Christus in eo. Non ergò, quocunq; modo quisquam manducauerit carnem Christi, et biberit sanguinem Christi, manet in Christo, & in illo Christus, Sed certo quodam modo, quem modū utiq; ipse videbat, quando ista dicebat.

Hic Augustinus non modo apertè concionatur, in Eucharistia carnem & sanguinem Christi verè esse præsentia, & distribui, verumetiam indignos ea accipere, non quidem ad salutem, sed ad interitum.

Idem lib. 5. contra Donatistas de Baptismo cap. 6. Sicut Iudas, cui bucellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, sed malè accipiendo locum in se diabolo præbuit: sic indignè quisq; sumens dominicum sacramentum, nō efficit, vt quia ipse malus est, malum sit, aut quia nō ad salutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim Domini & sanguis Domini nihilominus erat etiam illis, quibus dicebat Apostolus: Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat & bibit.

Si Augustinus vellet illo suo vulgato dicto: Tolle spacia locorum corporibus, nusquam erunt, veram præsentiam corporis & sanguinis Christi è cœna Domini ita proturbare, vt panis & vinum Eucharistiæ ne prijs quidem & dignis essent verum corpus & verus sanguis Christi, quomodo affirmaret id esse indignis: Corpus, inquit, Domini, & sanguis eius nihilominus erat etiam illis, quibus dicebat Apostolus: Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.

Theophylactus in Matthæū. Porro dicens : Hoc est corpus meum, ostendit, quod ipsum corpus Domini est panis, qui sanctificatur in altario, & nō respōdens figura. Non enim dixit : Hoc est figura, sed hoc est corpus meum. Ineffabili enim gratia transformatur, etiamsi nobis videatur panis. Quoniam infirmus, & abhorremus crudas carnes comedere, maxime hominis carnem. Et ideo panis quidem apparet, sed caro est.

Possem præter hæc plura & aperta testimonia veterum addere, quibus absq; vlla obscuritate fatentur, corpus, & sanguinē Christi nō tanto interuallo abesse à cœna, quantum cœlum distat à terra, sed vere & re ipsa, hoc est, substantialiter in cœna adesse & distribui. Sed quid opus est? Scripta ipsa veterum publice extant, & sunt ex nostris, qui dicta veterum de vera præsentia corporis & sanguinis Christi in cœna diligenter collegerunt.

Et si enim nonnulli veterum vocant panem & vinum cœnæ Dominicæ, mysteria, symbola, Sacramenta, signa & figuras, tamen non sentiunt, ea esse sacramenta seu signa & figuras rerū absentium, sed præsentium.

Tertullianus alicubi dicit : Acceptum panem & distributum discipulis, corpus suum illum fecit. Hoc est corpus meum dicendo, id est, figura corporis mei. Sed idem aliàs dicit : Caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt & anima de Deo saginetur. Nec
mis

mirum est, quòd Cingliani decerpant è veterũ scriptis, quæ ad suum figmentum de cœna Domini torqueant: cum ne apertissima quidem verba Christi: Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus, inuolata prætereant, quin ea ad suum sensum inflectant, & id cogant dictis contineri, quod antè præsumpserint intelligendum. Sed utcunq; sese conuoluant & contorqueant, certè veteres, si perpetuam eorum sententiam rectè conferas & expendas, verba Christi de cœna ipsius non aliter intelligunt, quàm quòd corpus Christi & sanguis eius in cœna verè adsint, & in pane ac vino sumentibus dispensentur, dignis quidem ad salutem, indignis ad condemnationem. Qua in re prouocamus ad iudicium omnium piorum hominum, qui in lectione veterum diligenter sunt versati. Et quia Satan non solet mendacium, nisi antèposito veritatis fundamēto, extruere, Papistæ nunquam fuissent ausi confingere, et in ecclesiam introducere suam transubstantiationem, nisi antea veram corporis & sanguinis Christi in cœna præsentiam, à veteri ecclesia accepissent.

Quæ, cum ita se habeant, redeamus ad nostrum institutum. Vetus ecclesia sensit, corpus & sanguinem Christi verè esse præsentia in cœna, & corpus quidem pane edendum, sanguinem verò vino bibendum distribui, quemadmodũ paulò antè ostēsum est. Cœna aut̃ Domini nō solet, sicut nec his tēporibus, ita
nec

nec in veteri ecclesia, vni tantum & alteri, sed etiam multis simul sumentibus, nec diuersis tantum temporibus, sed etiam vno eodemque tempore in mille locis, imò in multis locorum myriadibus dispensari. Cum igitur vetustas senserit, corpus & sanguinem Christi in cœna verè adesse, & distribui, certè ea in tot etiam myriadibus locorū simul vno eodemque tempore (non quidem crasso sed cœlesti modo) adesse, senserit necessè est. Quid ergò? Non volumus in præsentia erga Cinglianos tam seueri exactores esse, vt cognoscant mysterium omnipræsentiae Christi: sed tantum vt agnoscant, quod veteres Catechumenis & Neophytis suis tradiderunt, corpus Christi posse retinere veram corporis substantiam, etiamsi non fuerit in villo loco, aut fuerit in multis locis simul. Nam cum initio scriberem de omnipræsentia humanitatis Christi, nō tam rationem habebam Cinglianorum (quos quia vidēbā adhuc in Physicis corporum locationibus hæerere, inter carnales deputavi) quàm nonnullorū ex nostris, qui fatentur, & corpus Christi posse absque loco esse, & in cœna verè præsentem dispensari: vt demonstrarem, ex quo fonte haustum sit, quòd detestemur magicam illam cœnæ consecrationem, quam Papistæ exercent: & ex quo sacrae scripturae fundamento D. Lutherus, foelicis memoriae, Cinglianum dogma de absentia corporis & sanguinis Christi à cœna refuta-uerit, & damnauerit. Non est igitur, quòd Cingliani sumant sibi mysterium omnipræsentiae Christi, hoc rerum ipsarum statu vel cognoscendum vel abominandum

nandum. Sufficiet, vt interim elementa huius cœlestis doctrinæ discant, donec carnalibus & puerilibus cogitationibus aliquo modo liberati, in vera Christi schola grandescant. Cæterum vt omninò intelligant, nos esse præceptores minimè *πλάκται*, largiemur ipsis & illud, vt pro more hominum imbecilliū imaginentur, Christum hominem sedere aut stare in aliquo certo loco: si modò crediderint, quòd Apostoli, cum adhuc essent imbecilliores, quàm vt omnia possent portare, crediderunt.

Cum enim Christus institueret cœnam, & manderet eam vsq; ad reditū suum in nouissimo die seruandam, nondum ascenderat in cœlum, nec maiestas eius erat resurrectione & missione spiritus sancti illustrata: sed erat adhuc in hac carne mortalis, & accūbebat cum Apostolis in certo loco. Nihilominus tamē, cum acciperet panem, & porrigeret eum Apostolis cum his verbis: Accipite, edite, Hoc est corpus meum, Apostoli simpliciter crediderunt, & sumpserunt, nihil responsantes: Quid? videmus te coràm in certo loco nobiscum accumbere, quomodo igitur potes nobis singulis corpus tuum, in pane vescendum exhibere? quomodo corpus tuum potest esse in tot locis, quot sunt particulae panis? Ne omnipotentia quidem Dei fieri potest, vt vnum corpus, quod est in certo loco, queat vel in nullo loco, vel in multis locis esse? Nihil inquam tale Apostoli obiecerunt Christo visibilibus accumbenti, sed sumpserunt panem & corpus in pane porrectum obediēter. Præstent Cingliani eandem

Q dem

dem simplicitatem, & erimus interea contenti. Cogitent sanè (siquidem nō possunt in consideratione corporum, mentem suam à speculatione geometrici spatij auertere) Corpus Christi in vno certo loco cœli versari: dum modo sentiant, idem corpus posse etiam inuisibiliter in singulis locis, in quibus cœna celebratur, adesse, & sumentibus dispensari. Itaque non necessarium est, vt ineant nobiscum certamen de præsentia humanitatis Christi in omnibus locis, in cœlo & in terra: sed exerceant se in his elementis, quæ solent in ecclesia catechumenis proponi.

At enim, vt maximè hoc ab alijs impetraretur, non posset tamen à Bullingero impetrari, quippe qui tanto est mentis stupore, vt non solum vñtatis in ecclesia regulas ignoret, verum etiam summa eas cōtinentia dānet. In priori enim libello, de maiestate Christi, inter alia, posui etiā illa verba. Exposuimus iam perspicuè, quòd homo Christus tunc ascenderit ad diuinam maiestatem, cum assumptus est à filio Dei in eandem personam: quam etiam maiestatem testificatus est ante mortem et resurrectionem suam varijs argumentis, & vt Petrus ait, virtutibus, prodigijs & signis. Quare cum dicitur, tum primùm exaltatus, cum ascendit in cœlum, & misit Spiritum sanctum, intelligendū est iuxta vulgatam regulam, qua res tunc dicitur fieri, cum incipit manifestius patefieri. Vnde Roman. 1. scribit Paulus: Qui declaratus (inquiens) fuit filius Dei, cum potentia, secundū spiritum sanctificationis, ex eo quòd resurrexit à mortuis, etc. Hactenus recessi verba

verba libelli. Audiamus vicissim qua pietate, scilicet,
 & modestia excipiat ea Bullingerus. Visum autem est
 integrum locum adscribere. Nam veretur (inquit)
 ille (Brentius) clara alioqui loca scripturæ Ioan. 7. &
 Philippen. 2. capite, attestantia Christum ante passio-
 nem assumptionemq; in cœlum non fuisse glorifica-
 tum, obscurare: ideoq; solito suo more regulam CON-
 FINGIT, dicens: Scripturam dicere, tunc fieri rem ali-
 quam, cum incipit patefieri manifestius. Ad hanc mox
 confirmandam detorquet verba Apostoli ad Rom.
 1. cap. Qui declaratus fuit filius Dei cum potentia, etc.
 Sed hæc sunt inania solitæ garrulitatis eius verba. Quis
 enim nesciat *ἐπίδειξας* significare apud Apostolum de-
 monstratus, & certò pronunciat, & quasi irrefraga-
 biliter conuictus: ideoq; sensum esse, per potētiam, per
 resurrectionem, & per Spiritum sanctum manifestis-
 sime patere, quòd Christus sit verus Dei filius. Dùm
 ergò regulam suam nobis non approbavit, non graua-
 tim ei, quod suum est, relinquimus. Condant licet alij,
 prout libet, leges & regulas, quibus ad institutum su-
 um scripturas detorqueant: p̄j tamen, vt eas non co-
 guntur recipere, ita ipsas iure possunt reprehendere.
 Hactenus Bullingerus. Quid ergò primùm ad hæc fa-
 ciam aut dicam? Admirer ne insignem Bullingeri, seu
 impudentiam seu inscitiam, an commiserer manifestā
 vertiginem eius? Quam enim regulā vociferat̄ meū fig-
 mentum, & inania solitæ garrulitatis verba, ac iure re-
 prehēdenda, ea nihil fuit hactenus inter studiosos eccle-
 siasticæ doctrinæ vulgati⁹ et decātati⁹. Nā vt omnib.

Lib. 3. Diff.
18.

esset notissima, collata est in publicas sententias, quas Longobardus collegit. Cogito quidem Bullingerum ad huius autoris mentionem cōfestim vel arrisurum, vel qua est grauitate, frontem corrugaturum: sed maneat paulisper, dum verba autoris recitauero, & ostēdero, vnde hæc regula sumpta sit. Futurum tunc spero, vt supercilium deponat, & cristas submittat. Sic autem scribit Longobardus. Nec tantum, inquit, gloriam impassibilitatis, & immortalitatis meruit, sed etiam donari sibi nomen, quod est super omne nomen, scilicet honorificentiam, quod vocatur Deus. Hoc tamen nomen ante mortem habuit. Habuit enim hoc nomen Dei filius in quantum Deus est ab æterno, per naturam: in quantum verò est homo factus, habuit ex tēpore per gratiā. Verum Augustinus dicit, homini donatum esse illud nomen, non Deo, &c. Et mox. Hoc igitur per gratiam accepit, vt ipse ens homo, vel subsistens in forma serui, id est, in anima & carne, nominetur & sit Deus. Sed nūquid hoc meruit? Suprà enim dictū est: Quia hoc tantum bonum homo ille non meruit. Quomodo ergò hic dicitur, propter obedientiam donatum est ei hoc nomen? Secundum tropum illum in scriptura CREBERRIMVM hoc accipiendum, quo dicitur res fieri, quando innotescit. Post resurrectionem verò, quod antè erat, in euidenti positum est, vt scirēt homines & dæmones. Hæc tenus verba Longobardi. Nunc ergò exclamabit Bullingerus, ad ollas Aegyptiacas. Exclamet, quod libet, certè etiamsi hæc regula esset hominis figmentum

mentum, tamen nunc manifestum est, quod nō sit meum, meum, inquam, figmentum. Sed vt vanitas & impudentia Bullingeri adhuc apertior reddatur, ostendam, hanc regulam non esse nec à me, nec à Longobardo confictam, sed ab Augustino, qui alias est robur Cinglianorum, ecclesiæ traditam. Is enim exponens locum Pauli. 1. Cor. 15. Oportet illū regnare, etc. *In lib. 83. questionum, q. 69.* Genere, inquit, locutionis soluitur quæstio. Sic enim plerumq; scriptura loquitur, vt quod semper est, tunc fieri dicatur ab aliquo, cum in eo cognosci cœperit. Ita enim dicimus in oratione: Sanctificetur nomē tuum, quasi aliquando non sit. Ergo sicut sanctificetur, est, sanctum esse innotescat: ita quoq; cum tradiderit regnū Deo & patri, id est, cum patrem regnare monstrauerit, vt per speciem manifestationemq; clarescat, quod nunc à fidelibus creditur, & ab infidelibus non putatur. Et mox. Oportet eum regnare, donec ponat inimicos suos sub pedibus suis, id est, oportet regnum eius in tantum manifestari, donec omnes inimici eius ipsum regnare fateantur.

Et alias super Nume. Sanctificatus est (inquit) in ipsis, cum illo miraculo profluentis aquæ, sanctitas eius declarata est. *Super Num. cap. 26. q. 36.*

Ac rursus super Deute. Scire pro scire facere. Et cognoscere pro cognita facere, quæ in corde sunt.

Et in Psalm. 36. Nescit, cum nescire nos facit. Nouit, cum cognoscere nos facit, MODO, inquit, quodam locutionis, & regula intelligentiæ à contrario.

Similiter Cyrillus tractans illum Petri locum:

certo sciat tota domus Israel, quòd Dominum & Christũ fecerit Deum hunc Iesum, quem vos crucifixistis: exponit (Fecerit) pro declarauerit.

Possẽ multa id genus alia in medium producere, sed ista in præsentiarum sufficiunt. Vides ergò nunc, optime Lector, quanta sit vanitas, quanta impudentia Bullingeri. Quod est in vniuersa ecclesia decantatum, quod est ab Augustino disertis verbis ecclesiæ traditum, quod est ex tot sacrę scripturæ locis collectum, comprobatum, & in verè piã regulam collatum, hoc audet impudens homo publicè vociferari meum figmentum, mea inania verba, meam solitam garrulitatem, & regulam iure reprehendendam. Ac siquidem hæc regula per se esset figmentum, quale est cœlum Empyreum, nullo iure indignarer, etiamsi diceretur figmentum MEVM, quòd ipsum approbarem: sed quia est veritas scripturæ testimonijs approbata, meritò excludenda est vanitas Bullingeri. Et hæc sunt fundamenta eius firma, scilicet, quibus fidelis quiuis tuto inniti potest,

Est & illud non obscurum seu impudentiæ seu emotæ mentis argumentum, quod scribit, me detorquere verba Apostoli ad Roman. 1. Qui declaratus fuit filius Dei cum potentia, & exponit vocabulum *spiritus*, quo Paulus vtitur pro demonstratus, certò pronunciat, & quasi irrefragabiliter conuictus. Quæso autem te, an nõ hac expositione planè illud ipsum affirmat, quod ego dicebam: & quod translatio his tẽporibus vsitata habet: Quid enim demonstratus, certò pronunciat, & quasi

& quasi irrefragabiliter conuictus, aliud est, ^{quod} **DECLA-**
RATVS? Sed age, Bullingerus non patiatur vertiginē,
 non insaniat, ego verò detorserim verba Apostoli, &
 falso ad vsitatam regulam accommodauerim, Falsum
 ergò erit, quòd Christus fuerit verus filius Dei ante
 resurrectionem: sed tum demum factus sit filius Dei,
 cum resurrexit à mortuis. Quid autem hac impietate
 abominabilius? Et tamen Bullingerus eā innuit, cum
 reprehendit & damnat, quòd ostendā, Christū verum
 quidem fuisse filium Dei ante passionem, mortē & re-
 surrectionem: hoc autem tum demum, iuxta Aposto-
 lum, innotuisse, & palàm declaratum esse, cum à mor-
 tuis resurrexit. Sed vertigo Bullingeri non est inusita-
 ta. Remittit enim nos ad prius suum scriptum, in quo,
 cum meam sententiā de glorificatione Christi repre-
 henderet, nunc huc, nunc illuc vacillat, nunc ait, nunc
 negat, & balbutit, nescio quē de duplici gloria Christi,
 sed ita, vt de industria inuoluat, quæ ego clarissimè ex-
 posui, nec quicquē pensi habeat, dummodò immani suæ
 reprehendendī & calūniandī libidini indulgeat. Me-
 minit etiam aliās deificationis, & ita de ipsa differit,
 perindē ac si ego hominē Christum mutarem in De-
 um. Sed quicquid nugetur vanitas, certē mea senten-
 tia, quam verē piā esse, haudquaquam dubito, tam de
 deificatione, quā de glorificatione, perspicuē extat,
 cuius hæc ferē summa est. Primum de deificatione,
 etsi non memini me hoc vocabulo vsū, tamen si re-
 ctē intelligatur, non abhorreo ab ipso. Sunt & vete-
 res scriptores hac voce in eodem argumento vsi.

Nam

Nam qui piè sentiunt, hi, cùm dicunt, hominem esse deificatum, non hoc volunt, quòd homo amiserit humanitatis essentiam, & mutatus sit in Deũ, sed quòd homo assumptus sit à Deo, in eandem personam, & ornatus omnibus donis deitatis. Hoc est quidem ex homine facere Deum, non est autem hominem mutare in Deum, quemadmodum supra copiosè explicatum est. Deinde quòd ad glorificationem attinet, manifestum est, quòd filius Dei assumendo filium hominis ab initio Incarnationis, in eandem personam, copulauerit, & sociauerit sibi eũ, tanta vnitate, vt Evangelista rectè dicat: Verbum caro factum est. De qua re in libello de maiestate Christi sic scripsi. Non est sentiendũ, quòd humanitas Christi tũ primũ exaltata sit in summam sublimitatem, & acceperit omnem potestatem in cœlo & in terra, cùm ascendit visibiliter ex monte Oliueti in cœlũ, Sed cùm verbum caro factum est, & cùm in vtero virginis Deus assumpsit hominem in eandem personam. Quæ enim maior est exaltatio, quæ est excellentior sublimitas, quàm cùm homo assumitur à Deo in vnitatem personæ, & fit Deus ipse? Hoc autem non tum primũ factum est, cùm Christus resurrexit à mortuis, & ascendit in cœlum visibiliter, sed factum est, cùm in vtero virginis incarnaretur: Nec tum primũ dixit Dominus Domino nostro: Sede à dextris meis, cùm nubes subduxit eum in monte Oliueti, à conspectu discipulorum, Sed cùm Maria ad angelum diceret: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum, Et mox. Non.

Non tum primum Iesus factus est DOMINVS & CHRIS-
 TVS, cum effudit Spiritum sanctum in Apostolos,
 sed quod iam ab Incarnatione fuit, in resurrectione &
 ascensu in caelum, ac missione Spiritus sancti, clariori-
 bus, & efficacioribus argumentis, quàm antea mira-
 culis, qualia etiam Prophetæ quondam designauerāt,
 patefactum est, & declaratum. Hactenus in libello de
 maiestate Christi. Si ergo Bullingerus hæc negat, &
 damnat, non iam impudens tantum, verum etiam pla-
 ne impius habendus est. Damnatur enim, hominem ab
 initio Incarnationis à Deo in vnitatem personæ as-
 sumptum, & factum esse Deum: hoc est, damnatur Ver-
 bum, seu *ὁ λόγος*, (vt verbis Euangelistæ vtar) factum
 esse carnem. Si autem non negat, nec damnatur, quod
 reprehendit: quid latrat: quid grunit: Somniat hæc
 Euangelistæ dicta: Nondum erat Spiritus sanctus,
 quia Iesus nōdum erat glorificatus. Et: Hæc nō cogno-
 uerunt discipuli eius primū, sed quādo glorificatus est
 Iesus, tunc recordati sunt, quòd hæc de ipso essent scri-
 pta. Ac rursus: Pater glorifica filium tuum, &c. Som-
 niat, inquam, hæc dicta cum mea sententia pugnare.
 Si antea erat, inquit, glorificatus, quomodo se glori-
 ficari postulabat: Sed quomodo Christus fuerit ini-
 tio Incarnationis, quomodo item in resurrectione &
 missione Spiritus sancti, exaltatus & glorificatus, hoc
 in explicatione eius loci, quē Paulus de humilitate,
 & glorificatione ad Philippenses capite 2. scripsit,
 adeo diligenter conatus sum ostendere, vt sperem, pi-
 os & doctos quosq; nihil desideraturos. Videlicet

R quòd

quod Christus fuerit ab utero matris exaltatus & glorificatus: non quod tunc exaltatio & glorificatio eius fuerit omnibus conspicua & manifesta, nam tunc hæc manifestata est, & publicata, cum resurrexit à mortuis, & ascendit in cœlum, ac misit Spiritum sanctum: sed quod in Incarnatione verè sit à Deo in vnitatem personæ assumptus, ideoque ornatus omni forma & maiestate Dei, quam tamen tempore exinanitionis non patulam, nisi quatenus ad testificandam doctrinæ veritatē satis erat, ostentauit. Apud Ioannem, cum Christus aquam mutasset in vinū, dicitur: Hoc edidit initium signorum, Iesus in Cana Galileæ, & manifestauit gloriam suam. Cum ergo dicitur, Spiritum sanctum nondum fuisse, quod Iesus nondum fuerit glorificatus, significat, admirandum donum Spiritus sancti nondum in Apostolos effusum, & maiestatem eius, quam iam inde ab initio Incarnationis habuit, nondum fuisse publicè patefactā, & vulgatam. Et cum Christus orat: Pater glorifica me, non petit noua gloria, qua hæcenus caruerit, ornari, sed, glorifica, inquit, me pater apud temetipsum gloria, quam HABVI, priusquam hic mundus esset apud te. Petit igitur, vt hæc gloria patefiat, & notum fiat hominibus, quod ea sit etiam humanitati suæ communicata. Ac breuiter, petit, vt manifestum fiat, quod verbum sit caro factum. Potestatem, inquit Cyrillus, quam post resurrectionem sibi datam dicit, ante resurrectionem quoque habebat. Nam si non habebat, quomodo repulit Diabolum, dicens: Vade retrò Satana? Et quomodo discipulis potestatem aduersus dæmonia dedit?

dedit. Hæc & id genus alia, cum antea, qua potui perspicuitate, ex eo Pauli loco, qui est de exinanitione, & exaltatione Christi, exponerē, non tamē dimittor absq; fannis. Nugatur enim aduersarius, me mihi in eo loco explicando mirè placere. At enim illud tu scias, Bullingere, me mihi placere haudquaquam: scio quis & qualis sim, & me meo pede metior. Mirificè autem placet mihi dictum Pauli, quo oculi vestri ita perstringuntur, vt palpetis in meridie, sicut palpare solet cæcus in tenebris.

His fannis adijcitur alicubi virulentus *σάβρανος*. Cum enim dicerem de forma & maiestate, qua Christus est in cœlesti regno, addidi, quod Christus non versetur Physico modo in cœlo Empyreo, in quo stet, sedeat aut ambulet, sed sit in cœlesti regno ea maiestate, quam nec auris audiuit, nec oculus vidit, nec cor hominis cogitat. Similiter cum ostenderem, Christū omnia implere, addidi, non quidē crasso, mundano, & Physico modo, sed cœlesti, et nobis incomprehensibili modo, quem oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Hæc sententia, verba sunt Spiritus sancti, & *Esa. 64.* extant initio apud Esaiam. Deinde recitantur à Paulo, *1. Cor. 2.* ad compescendam insolentiam humanæ rationis, vt non scrutetur modum & rationem earum rerum, quæ nobis in futuro seculo, & in cœlesti regno sunt diuinitus præparatæ. Bullingerus autem, vt haud obscure testificetur satanicam suam virulentiam aduersus oracula Spiritus sancti, & Epicureum suum animum,

Fol. 163.

qui spem cœlestis nostræ salutis, secum rideat, sponte,
 inquit, damus aduersario modum illum, quem infini-
 to suo corpori tribuit, quo videlicet vbiq̃, sic & infe-
 ra pariter & supera adimpleat. Nullus enim piorum,
 prudentiumq̃ virorum vnquam ab orthodoxa verus-
 state audiuit, nullus vnquam in sacris libris vidit, neq̃
 vllius animū vnquam subiit, aliud, quàm verum cor-
 pus, suum locum, & sua membra, suamq̃ substantiam
 retinere, &c. Hoc certè non est me, sed Esaiam, & Pau-
 lū, imò Spiritū ipsum sanctū ridere, qui & ipsi de mo-
 do & ratione earum rerum, quæ nobis in cœlesti glo-
 ria contingent, differentes, iisdem verbis, quibus ego
 vsus sum, docent, eum modum nobis in hac vita esse
 incomprehensibilem. Nam si rationem eius maiesta-
 tis, qua nos homines in futura vita fruemur, nullus
 oculus vidit, nulla auris audiuit, nullum cor hominis
 cogitauit, quanto minus nec oculus, nec auris, nec cor
 hominis percipere aut intelligere possunt eam maie-
 statem, qua filius hominis in vniuersitatem personæ filij
 Dei assumptus, & super omnia euectus, in cœlesti suo
 regno ornatur? Bullingerus autem, nisi eum modum
 sua aure audiat, suo oculo videat, suo corde intelligat,
 nisi videlicet Christum corpore suo in vno tantum lo-
 co cœli Empirei inueniat, & ipsum aut sedentem, aut
 stantem, aut deam bulantem videat, non solum ipse ri-
 det, sed existimat etiam omnes prudentes & pios vi-
 ros, omnem orthodoxam vetustatem, vniuersamq̃ sa-
 cram scripturam ridere. Nec mirum, metitur enim ali-
 os è suo ingenio; & cum ipse non possit sese supra car-
 nales

nales suas cogitationes attollere, arbitrat, omnes homines similiter affectos. Miserrimum hominum genus, qui, etiamsi toties in schola ecclesie audiuerunt mysterium Incarnationis esse ineffabile, & incomprehensibile, tamen, nisi ipsis sit effabile & comprehensibile, putant esse vanum somnium. Hoc autem mysterium idcirco dicitur (siquidem proprie volueris loqui) ineffabile, non quod Deus sit in homine Christo, sic enim conditio cuiusvis hominis dicendum esset mysterium ineffabile, vt certè est miraculum non inter extrema ponendum, sed quia Deus, qui est natura sua infinitus, assumpsit hominem, qui est natura sua finitus, in eandem personam, & ornauit eam bonis infinitis: inter quæ & illud continetur, quod extulerit eum hominem in summam altitudinem & celsitudinem, quæ nihil aliud est, quàm omnipræsentia, & omnium rerum gubernatio. Hoc est in oculis quidem nostris miraculum, reliqua omnia multis modis excedens: non est autem tale, quod omnipotentiam Dei, tot sacræ scripturæ testimonijs explicatam & confirmatam, superet.

Et quia fecimus hic mentionem omnipotentia Dei, respondebo paucis ad ea, quæ Bullingerus de ipsa concionatur. Etsi enim statueram has ^{praecipuas} eius praeterire, quippe quod non dubitem, quin attentus lector, qui cognitionem causæ suscipiat, aperte videat, me in meo scripto, & pia de omnipotentia Dei recitasse, & nullam prorsus iniuriam nec Martyri, nec Bullingero fecisse: tamen ne iterum queratur, sibi nihil responde-

ri, agite dum, exponam dilucidè, in quo statu versamur. In præsentia enim non hoc quæritur, num Deus sit omnipotens. Existimo enim Cinglianos hoc non negare (quanquam, si Luthero creditur, non credant) Nec hoc quæritur, num ex omnipotentia Dei, quævis sint colligenda: non enim est dubium, quin Deus multa possit, quæ non facit. Nec hoc quæritur, num quædam sint, quæ Deus facere non possit. Manifestum enim est, quod cum Deus sit longè omnium perfectissimus & constantissimus, non possit ea, quæ sunt vel imbecillitatis vel inconstantia, quemadmodum clarè in priori scripto explicuimus: hæc autem impotentia in rebus est ipsis, non in Deo. Sed illud in præsentia quæritur: Num, quod Cingliani sentiunt, corpus Christi non posse ne quidem omnipotentia Dei, vel absq̃ loco saluum conseruari, vel in multis simul locis esse, referendum sit inter ea genera, quæ nullo modo fieri possunt? De hac quæstione nominatim eos in meo scripto aliquoties admonui. Et quia manifestè dicunt, quod ne omnipotentia quidem Dei efficere queat, vt humanum corpus conseruetur saluum, vel absq̃ loco, vel in multis simul locis, vel vbiq̃: idcirco rectè & iustè connumeravi eos cum Plinio & reliquis Epicureis. Sicut enim Plinius inter ea, quæ sunt Deo impossibilia, recenset & illa: mortales æternitate donare, & reuocare defunctos, quæ tamen iuxta Propheticam & Apostolicam doctrinam, non solum sunt Deo possibili, verum etiam facilia, & certissimè futura: ta Cin=

Ita Cingliani recēsent inter ea, quæ Deo impossibilia sunt, etiã illud, quod iam de humano corpore cōmemoratum est, Cum tamen hoc in corpore Christi nõ tantum sit factum, sed etiam semper, pro maiestate eius reuera fiat, quemadmodum et in prioribus scriptis, & supra in hoc scripto, euidentissimis tam sacræ scripturæ, quàm veterum scriptorum testimonijs demonstrauimus. Quid enim efferi super omnes principatus, & super omne nomen in hoc & futuro seculo, aliud est, quàm præter alia, etiam super omnia loca suis spatijs circumscripta efferi? Quid docere corpus Christi esse verè in cœna præsens, & in pane dispensari (quod veteres docuerunt) aliud est, quàm corpus Christi saluum absq̃ loco, & in plurimis simul locis conseruari? Ac rectè quidem dicitur, non quæuis ex omnipotentia Dei colligenda esse. Illa autem sunt ex omnipotentia eius colligenda, quæ verè ex voluntate & verbo eius colliguntur. Manifesta verò est voluntas Dei, manifestum est verbum Dei, quod filius hominis sit assumptus à filio Dei in vnitatem personæ: & quod Christus sit vnà cum corpore suo euentus, super omnes cœlos, super omnes principatus, super omne nomen, super omnem locum: vt in maiestate sua vsq̃ adeo non concludatur villo circumscripto loco, vt potius omnia cœlesti modo impleat & gubernet. Quare his Cinglianis, qui affirmât, ne omnipotētia quidē Dei fieri posse, vt humanū corpus absque loco vel in multis simul saluum consistat, non fit

fit iniuria, quod annumerentur cum Plinio, & reliquis impijs, omnipotentiam Dei oppugnantibus. Ac nisi respuerint, annumerabuntur tandem cum Satana & omnibus angelis eius in æterno barathro.

Exposui iterum, quanta breuitate (nisi si quid me aduersarij, calumniosæ obiectioes ^{καὶ παραφρασίαι}, quarum tamen plurimas de industria, tanquam responsione indignas præterij, me fuerint remoratae) & quanta licuit perspicuitate, quid sibi velit, & quatenus se extendat personalis unio duarum naturarum in Christo (hoc est) Incarnatio unigeniti filij Dei Domini nostri Iesu Christi. Etsi enim hoc mysterium tam admirandum est, ut superet omnem humanum intellectum, tamen operæ pretium est, ut in ipso cognoscendo eò progrediamur quò nos in his tenebris Spiritus sanctus luce scripturarum Prophetiarum & Apostolicarum ducit. Hæc (inquit filius ipse Dei) est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Sciamus igitur Incarnationem Christi non hoc proprie significare, quòd filius Dei, qui ab æterno, à Deo patre suo ineffabiliter genitus est, inhabitet in Christo, filio hominis, semine Abrahamæ, & impleat eum sua essentia, ac communicet cum eo nonnulla tantum deitatis suæ beneficia, Nam si Incarnatio hoc tantum significaret, nihil impediret, quò minus filius Dei diceretur, cum quouis hominum incarnari: Implet enim sua essentia omnes homines, & non solum conseruat eos in vita, verum etiam illustrat eos multis radijs suæ deitatis, sapientia, sciëntia, fortitudine, & id genus alijs.

Sed

Sed illud significat, quòd filius Dei in habitatione sua in semine Abrahamæ, & impletione eius, non simpliciter in eo commoretur, et aliqua tantum deitatis suæ beneficia ipsi comunicet, verum effundat in ipsum omnem maiestatis suæ thesaurum ac plenitudinem, & habeat cum ipso omnem suam potentiam, sapientiam, iustitiam, præsentiam & gubernationem communem. Itaque discrimen inter Christum, & alios homines non constat propriè in habitatione filij Dei, in filio hominis, sed in communicatione Idiomatum, (hoc est) diuinarum proprietatum, quibus filius hominis ab inhabitante filio Dei ornatur, seu præ consortibus suis, iuxta scripturæ verba, vngitur. Nec obstat dimensitas humane naturæ immensitati diuinæ, quò minus hæc illi infinita bona comunicet. Nam si nihilum ipsum non potuit diuinæ maiestati obstare, quò minus ex eo cælum & terram & omnia, quæ in eis sunt, conderet, multò minus potuit ei obstare angustia humane naturæ, quò minus fieret augustissimum receptaculum omnium cœlestium & diuinorum beneficiorum. Et hoc loco obseruādus est vetus Canon: Quod conuenit filio Dei per naturam, hoc conuenit filio hominis per gratiam: exceptis ijs, in quibus exprimitur vnio (sicut superius seculū, suis verbis loquebatur) & includitur negatio, (hoc est) Personalis vnio duarum naturarum in Christo, non est ita intelligenda, quòd diuinitas mutetur in humanitatem, aut quòd humanitas fuerit ab æterno, aut quòd humanitas transfuderit suas imbecillitates in diuinitatem, sed quòd salua vtriusq; substantia diuinitas

uinitas ornarit in Incarnatione humanitatem omni sua maiestate, quam tamen maiestatem humanitas, tempore exinanitionis, suo modo dissimulauit, donec eam resurrectione, et missione Spiritus sancti, ecclesiæ, quantum quidem in hoc seculo ad salutem cognitu necessarium est, patefecit.

Deinde sciamus & illud, quod filius Dei incarnatus sit (hoc est) effuderit omnem suæ maiestatis thesaurum, in filium hominis, quem assumpsit, non sua necessitate, sed, ut rectè habet Symbolum Nicenum, propter nos homines, & propter nostram salutem. Euangelista vocat eum: Plenū gratia & veritate, (hoc est) impletum omni genere verorum beneficiorum deitatis. Sed quid? Num his donis ac beneficijs sibi tantum plenus est? Nihil certè minus. Sed ita plenus est, ut plenitudo eius exuberet etiam in alios. De plenitudine eius, inquit, accepimus omnes nos. Sicut enim vnguentum, quod effusum est in caput Aheronis, non constitit tantum in capite, sed defluxit etiam in barbam, & vestimentum eius: ita plenitudo diuinorum beneficiorum, quæ effusa est à filio Dei, in filium hominis, non hæret tantum in ipsius persona, sed descendit etiam in omnia membra eius, quæ sunt credentes in ipsum.

Itaque cum agnoscimus, & credimus, Christum filium hominis esse omnipotentem, noster fructus est, ut omnipotentia sua conseruemur in morte ad æternam vitam. Cum credimus eum esse omnium, noster fructus est, ut propter iustitiam eius reputemur

mur & nos coram Deo iusti, ac etiam reipsa iusti efficiamur. Cum credimus eum omnipræsentem, noster fructus est, ut præsentia eius in omnibus aduersis consolationem habeamus, & conseruemur ac liberemur. Denicq; cum credimus ipsum esse omnifœlicem, noster fructus est, ut nos vnà cum ipso in æternum fœlicem ducamus vitam. Quid enim spei non accresceret nobis, quid rei non accederet nobis, cum certa fide tenemus, illam ipsam carnem, quæ ex nobis sumpta est, & qua nos præditi sumus, sedere in summa maiestate, & tenere omnium rerum gubernacula, ac frui omni cœlesti beatitate?

Præterea, tenenda est nobis hæc doctrina de maiestate & omnipotentia hominis Christi, ne in sanctificatione cœnæ Dominicæ videamur Papisticam Magiam imitari & approbare.

Non loquor hic de Cinglianis, de quibus mox, sed de nostris, qui fatentur veram præsentiam corporis & sanguinis Christi in cœna. Nisi enim hi crediderint, Christum vnà cum corpore & sanguine suo verè in cœna præsentem esse, priusq; verba cœnæ recitauerint, nõ video, quomodo effugere queant Magicam Papistarum consecrationem. Papisticum (hoc est) Magicum est, his verbis (hoc est enim corpus meum) tantam virtutem esse inditam, ut mox ad prolationem eorum, corpus Christi antea absens in cœlo, fiat præsens, et panis in corpus transubstantietur. Ea vis (inquit glossa in decretis Põtificis) data est ipsis verbis, quod ad eorum prolationem fiat transubstantiatio. Hoc certè est corp⁹ Christi recitatione externorum verborum de cœlo in terram detrahere, ut quondam

Iupiter conceptis verbis è cœlis eliciebatur. Non est igitur sentiendum, quòd corpus Christi & sanguis eius cum essent antea longissimo ab hinc interuallo absentia, fiant vi verborum in cœna præsentia: sed quòd, cum maiestate Christi verè sint nobiscû in cœna præsentia, adnūcietur nobis recitatione institutionis Christi præsentia eorum: & distribuantur nobis in cibum & potum, dignis quidem salutarem, indignis autem perniciosum. De qua re aliàs pluribus.

Postremò, tenenda est etiam hæc doctrina ad refutandum impium dogma Cinglianorum, de absentia corporis et sanguinis Christi à cœna. Postq̃ enim manifestissimis sacræ scripturæ testimonijs perspicuum est, eã esse maiestatem humanitatis Christi, vt omnia coram gubernet atq̃ cõseruet, perspicuũ quoq̃ est, quòd presenti sua maiestate pleni sint cœli & terra. Constat autem humanitas Christi non tantum anima ratione prædita, verum etiam vero corpore & vero sanguine. Necessariò igitur consequitur, quòd & in cœna, à seipso instituta, habeat secum corpus & sanguinem suum: & dispense ea, iuxta verbum suum (quod vt ipse recitauit, ita & semper in cœna, iuxta ipsius mandatum, recitandum est) edenda & bibenda, vt ijs ad æternã salutem pascamur & saginemur. Atq̃ hæc quidem hæctenus.

De ascensu Christi in cœlum, &c.

Reliquum nunc est, vt etiam de ascensu Christi in cœlum, de accessu Christi ad Deum patrem, & ascensu eius super omnes cœlos dicamus. Et hîc aperit sese latissimus ac opportunissimus campus, in quo Cingliana vanitas omnes ferè vires suas fingendi, mentiendi, rectè & piè dicta calumniandi, deprauandi, & inuertendi experiatur. Nec mihi iam amplius negotium erit cum catechumeno in Christiana schola, sed cum Luciano, in schola Epicurea, qui thronum Dei patris omnipotentis in Vtopia collocat. De qua re suo loco.

In præsentia autem sumamus in manus ascensum Domini nostri Iesu Christi in cœlum. Ac profectò, nisi mihi ratio habenda esset explicandæ pro mea virili piæ doctrinæ, ne literam quidem suscepissem aduersus Bullingerum scribendam. Tanta enim est libido, tantus ardor, tanta rabies eius quiduis in calumniam rapiendi, vt quò plus, quantumcuncq; circumspectè & piè scripseris, eò maiorem dederis ei occasionem infamandi & calumniandi. Cicadam aiunt alis non esse præhendendam, quòd, vt cœperit strepere, desinere nesciat. Sed pergemus. Principio, inter nos conuenit, quòd Christus iuxta Apostolica scripta, sublatus sit (vt Lucas loquitur) quadragésimo à resurrectione die in

monte Oliueti, in altum, idq; spectantibus discipulis suis, & nubes subduxerit eum ab oculis eorum. Hæc historia ascensus Christi in altum, certissima est, & verissima. Etsi enim Bullingerus nescio quid nugeatur, me mihi hanc historiæ confessionem adimere, & mecum pugnare: ego tamen, quia iam ad calumnias Cinglianas penè occallui, strepitum eius nihil moror: sed illud diuina gratia adiutus, ago, vt fidem meam filio Dei, & pijs eius membris probem. Itaq; credo firmiter, & ingenuè confiteor, Dominum nostrum Iesum Christum, ascendisse post resurrectionem suam à mortuis, mirando spectaculo, in monte Oliueti, videntibus omnibus, qui coram præsto adfuerunt, in altum, donec nubes eum exciperet, & ab oculis ipsorum subduceret.

Quare, quod ad hunc historicum, externū, & visibilem ascensum Christi attinet, nulla est, quod ego sciam, controuersia. Illud aut quæritur, de illo controuertitur: Num Christus, postq; subductus est ab oculis discipulorum, ascenderit ea forma, qua à monte Oliueti vsq; ad nubes peruenit, à nubibus, physico progressu, per reliquū aëris, per spheram ignis, per spheras planetarum, per firmamentū stellis insignitum, & per aquas superiores, vsq; ad coelū illud, quod vocant Empyreum, in quo sint corporales, variæ & distinctæ mansiones seu habitacula, & in quo Christus corporali & physico modo stet, sedeat, ac deambulet, prout ei visum fuerit, idq; ea semper forma, qua è monte Oliueti vsq; ad nubes est eleuatus, donec ex eo coelo iterum

rum vsq; ad nubes in extremo die, iudicaturus viuos & mortuos, physico progressu descendat, & absoluto iudicio, eò cum sanctis suis reuertatur, vt ibi corporalibus sessionibus, stationibus, itionibus & reditionibus, seu deambulationibus, vitã perpetuo iucundam & fœlicẽ ducat. Hæc illa sunt, de quibus in præsentia cõtrouertitur. Hæc sunt, ad quæ pro virili, iuxta Prophetica & Apostolica scripta, explicanda vocamur. Non inquirimus curiosè secreta cœlorum, quæ Spiritus sanctus nobis in hac vita, ignota et occulta esse voluit, Sed facimus officium, quod in hac controuerfia de cœna Dñi, ecclesiæ filij Dei debemus. Potuissimus æquo animo ad pueriles hominũ cogitationes de rebus cœlestibus, cõniuere: sed illud demũ intollerabile visum est, quòd Cingliani carnales suas phantasias de cœlesti regno Christi, & maiestate eius, ita tuentur & vrgent, vt ppter ipsas verã & substantialem præsentiam corporis & sanguinis Christi e cœna eius ex-turbent, aut potius excludant: ac sentiant, ne omnipotentia quidẽ Dei fieri posse, vt corpus Christi sit simul in cœlo, & in cœna. Nec id solum, verumetiã, nisi quis impias ipsorũ ineptias approbet, exclamant negari veritatẽ corporis Christi, negari veritatẽ resurrectionis mortuorũ, & alia id genus multa. Hæc petulãtia, hæc insolentia, hæc impietas nõ est ferẽda. Offendant sanẽ multi his cõtrouersijs, et ptuibentur in carnalibus suis et inueteratis opinionibus: interea aut pñ recte eruduntur, et agũt Deo ppter harũ rerũ explicationẽ gratias. Et si discedũt Capernaig, nec amplius ambulãt cũ Christo, ma-

manet tamen Petrus cum collegis suis, donec veram & perfectam rerum cognitionem assequatur. Sed ad institutum.

De cœlo nobis sermo est, in quod se Christus, postquam per nubem subductus est ab oculis discipulorum, receperit, & in quo nunc in maiestate sua commoretur. Hic obtrudunt nobis Cingliani tale cœlum, quale in priori libello è scriptis eorū descripsimus. Cœlū, inquiūt, est locus certus, nō in hisce terris, sed distinctus à terris, ac longissimè ab eis remotus: distinctus etiā ab ipsis cœlis aspectabilibus, & inferioribus, nō vbiq̃, sed constitutus supra nubes et supra mundū hunc corruptibilem, imò supra oēs cœlos, in excelsis, domus Dei patris, habitatio, sedesq̃ Christi ac electorum eius beata, diuina, æterna, immensa, splendida, spiritalis, corporea, habens spacia, eaq̃ latissima, in quibus localiter itur, sedetur, statur & ambulatur. Hoc est cœlum Cinglianorum, in quo Christum ab ascensu eius è monte Oliueti collocant. Vocamus autem Cinglianum cœlum, non quòd hoc primi ipsi totum sint architectati, sed quòd ab humana ratione et superstitione confictum, & propagatum, ac nomine Emphyrei insignitum, patefactione autem Euangelij Domini nostri Iesu Christi penè collapsum, instaurare, exornare, & tueri conentur. Nec inusitatum est, quòd collapsorum ædificiorum instauratores, autores eorum dicantur. Imò Ioannes ipse Apostolus tali genere locutionis de charitate vtitur. Vocat enim præceptum vetus, quod ab initio nobis sit datum: vocat & nouum, quod subinde

inde repetatur & renouetur. Quare non debet nobis esse fraudi, quòd alicubi dixerimus, Cinglianos esse huius noui cœli architectos. Vetus enim est, quod sit iam antè humanis somnijs confictum: nouum autè est, quod Cingliani renouent, & nouis coloribus exornent. Tergiuersari quidem nunc incipit Bullingerus, & nihil, inquit, curiosius de ingressu & egressu, aut etiam de colloquijs & deambulationibus Christi & Sanctorum in cœlestibus, disputo. Et me allatrans, non veretur, inquit, ille (Brentius) nugis illis suis inutilibus molestare perturbareq; Dei ecclesiã. At enim, Bullingere, ego non perturbo Dei ecclesiam, sed te, te inq; ipsum, ipsum optimo iure perturbo & molesto, qui tã futiles nugas de cœlo vestro Empyreo ecclesiæ Dei obtrusisti. Certè nihil finxi. Vestra ipsorum verba de stationibus, sessionibus, & deambulationibus in cœlo recensui, vestra figmenta commemoravi, & ea referenda suscepi: iudicium sit penes omnes pios, & doctos viros. Primùm igitur videmus, Cinglianos statuere cœleste quoddam corpus, extra hunc mundum, quod sit regio latissima, in mansiones corporales, & spacia corporalìa, in quibus corporaliter eatur, sedeat, stetur, & deambuletur, distincta.

Et si autem Cingliani non omnia, nisi fallor, scholasticorum & monachorum somnia de huius cœli conditione approbant: tamen visum est, hïc ea commemorare, vt cognoscamus, ad quæ Cingliani suo figmento, vel alludent, vel iterum occasionem, quod in ipsis est, exhibeant. Nouem (inquiunt) sunt Mono-

*Scholasticorum
& monachorū
verba, de condi-
tione beatorum
in cælo Emphy-
reo.*

polia (sic enim vocant choros angelorum & hominū beatorum) in ciuitate Hierusalem. Et infimus chorus plures angelos cōtinet, quàm sunt atomi in sole. Chorus Archangelorum in decuplo plures, & sic confertur, sicut aqua in decuplo maior est terra, aër in decuplo maior quàm aqua, &c. Et aliàs. In cælo (in-
quiunt) Emphyreo sunt loca corporalia pro sanctis dis-
tincta, Nam Christus cæteros excellit tam angelos quàm homines, & loco & dignitate. Post ipsum credimus beatam virginem super omnes alios. Deinde cæteri ordinantur secundum dignitatem ipsorū. Huius autem imaginatio facillè potest haberi, si quis imaginetur aues in aère, & pisces in aqua: Sic in Emphyreo intelligenda sunt collocari corpora, quia corpus illud multum habet de altitudine sicut alij cœli. Vnde non debet quis imaginari, quòd ibi sint beati sicut in solario. Nec tamen intelligendum est, quòd vnus sit directè super caput alterius, Sed sicut, si esset mons rotundus, & aliquis esset in culmine, & aliqui circum circa, sic potest aliquis imaginari, qui melius nescit dispositionem Sanctorum in cælo Emphyreo & Christi, &c. Sed valeant illæ Monachorum ineptiæ. In præsentia negotium nobis est cum Cinglianis, quibus nec mirum, nec nouum videri debet, quòd cœlum Emphyreum exagitemus, cum ante nos Erasmus suos de ipso ludos habuerit. Pro arbitrio (inquit) nouos orbes fabricantur (Theologi) addito deniq; latissimo illo pulcherrimeq; ne scilicet deesset, vbi fœlices animæ commodè vel spaciari, vel conuiuium agitare, vel etiā

pila

pila ludere possent, &c. Cingliani igitur sentiunt, cœlū illud suum, ad quod putant Christum sese post ascensum suum è monte Oliueti, recepisse, esse corporalem, eamq; latissimam regionem, extra hunc mundū corruptibilē, quæ contineat sua corporalia habitacula, loca, et spacia, in quibus Christus corporaliter, aut sedeat, aut stet, aut ambulet. Hoc autem esse purum putū figmentū, probauimus ex Mose in priori scripto tantū luculēter, vt nemo, nisi qui authoritatē Mosi contemnat, contradicere, vel saltem verissimi quadā ratione queat. Agnoscimus quidē, multā esse in sacra scriptura mētionem cœlorū, & varia esse eorū genera: inter hæc aut nullum planè locum habet fictitiū illud Empyreū, in quo Christū, vt ibi aut stet, aut sedeat, aut deambulet, collocant. Credo quidem Bullingerum poenituisse huius temeritatis & impudentiæ: sed scripta eius extant, & pergit ea partim defendere, partim dissimulare. Quare pergemus nos ea pro nostro officio refutare & damnare. Deinde fatemur & illud, quod Christus verè dicat: In domo patris sui multas esse mansiones: negamus aut, et pernegamus, quod nomine mansionū hoc loco intelligenda sint externa & corporalia habitacula, in quibus beati cōmorentur corporaliter, & egrediantur ac ingrediantur physica motione & progressione. Nec inuerto hīc statū disputationis, vt Bullingerus nugatur, sed recenseo & verba & sententiā eius, quibus fictitium suum cœlum descripsit. Nunc autem, postquam videt, se extra septa progressum, incipit tergiuersari, & aliō sese proripere: At enim

hîc tibi sistendus est gradus, Bullingere, & probandum, quòd in cœlo sint corporales mansiones, in quibus sint corporales hominũ commorationes, egressiones & ingressiones. Nam si hoc de Christo affirmas, multò magis de alijs hominibus affirmabis. Et quid, quòd aliàs habeat veteres Scriptores pro suo robore, in expositione autem vocabuli, Mansionũ, tam longè à multorum veterũ sententia, qui mansiones, non pro corporalibus habitaculis, sed pro præmiorũ differentijs, & gradibus beatitudinis interpretantur, recedit? Sed ille pro sua autoritate excerptit è veterũ monumentis, quæ videntur suæ causæ patrocinari: quæ autem cum ea pugnant, ijs medium digitũ ostendit: aut conatur, quoquo modo potest, ad sententiã suam inflectere. Iam manifestũ est & illud, quod Christus dicat: Vado paraturus vobis locum. Negamus autem, quòd nomine loci intelligat, quod Bullingerus intelligit, in cœlo videlicet Emphyreo (quod fingunt) esse distincta loca, quibus corpora beatorum contineantur. Dicit quidem non esse locum terrenũ & corruptibilem, sed incorruptibilem. In præsentia autem non loquimur de loci inhærentibus, quæ sunt corruptio aut incorruptio, sed de ipsa loci essentia, quæ est superficies corporis continentis. Quare sicut negamus Christum loqui de externis & corporalibus mansionibus: ita negamus etiam esse in cœlesti regno corporalia loca, quæ sint corporis continentis superficies. Nam quemadmodum temporis, ita & locorum distinctiones (sicut suprà dicebamus) sunt tantum in
hoc

hoc mundo & cū hoc mundo genitæ, cum ipso quoque
transituræ: ante & extra illū, nullæ sunt. Quid enim
ips opus, vbi nulli sunt locales motus, nullæ mutatio-
nes, nullæ progressiones, sed omnia sunt perpetua, fir-
ma, fixa, inalterabilia, & immutabilia: Et cū corpo-
ra beatorum non sunt amplius in statu futuri seculi
animalia, sed spiritualia, quemadmodum Paulus ait,
habent etiam, non mutata ipsorum essentia in spiritus,
illam spiritus conditionem, quod non amplius conti-
neantur alterius corporis superficie. Sed quid? Quo-
modo in cœlo Cingliano erunt loca corporalia, hoc
est, superficies corporis continentis, cum ipsum non sit
corpus, sed merum sit figmentum? Scio Theodoretū,
scio alios dicere, corpus humanum habere in altero
seculo eandem circumscriptionē, quam habuit in hoc
seculo. Sed respondi iam antè, & iterum respondeo,
hoc nullo firmo & rectè intellecto sacre Scripturæ tes-
timonio dici: & has pueriles cogitationes de rebus
cœlestibus, in Patribus ferendas, in Cinglianis dete-
standas esse: propterea quod illi simpliciter secuti sint
communem errorem, sine aliorum contumelia & ve-
ritatis oppugnatione. Cingliani autem hunc errorem
ita tuentur, vt etiam veritatem oppugnent: & hac as-
seueratione non solum veram corporis & sanguinis
Christi præsentiam e cœna eius proturbare conentur,
sed etiam eos, qui contra dicunt, impietatis de resur-
rectione mortuorum publicè accusare nō vereantur.
Quare iterum atque iterum contestor, quod que in hac
causa sunt in Patribus toleranda, ea sint in Cinglianis

144 DE ASCENSU CHRISTI IN COELVM
damnanda. Cæterum Christus, cum ait: Vado pa-
raturus vobis locum, non loquor de loco proprie,
multò minus proprijsimè, vt Bullingerus scribit, vt
significet superficiem corporis continentis: sed ^{ut apud}
^{188,} de fœlicitate & beatitudine, quam in Deo patre,
Apostoli, & omnes per verbum eorum credentes,
sint habituri, vt sit sententia. Vado ad passionem &
mortem, qua paraturus sum vobis Deum patrem
propitium, vt agnoscat vos filios suos, & vnà mecum
perpetuò fœlices reddat. Vnde & addit: Iterum ve-
niam, hoc est, resurgam à morte, & assumam vos
ad meipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis. Vbi ergo
est Christus, vt sciamus, vbi sint Apostoli & omnes
credentes? Respondet ipse Philippo: An nescis,
(inquiens) quòd ego in patre sum, & pater in me?
Est ergo Christus in patre. Et cum Apostolos & cre-
dentes assumat & ducat eò, vbi ipse est, manifestè
sequitur, quòd faciat, vt & ipsi sint in patre, hoc est,
vt habeant propitium patrem, & fruantur vnà cum
ipso paterna sua & cœlesti ac diuina hæreditate. Vi-
des, si veram huius dicti sententiam consideraueris,
nihil prorsus dici de parando loco corporali, seu su-
perficie corporis continentis, sed tantum de spiritua-
li, cœlesti & æterna fœlicitate, quam Christus mor-
te & resurrectione sua, apud Deum patrem omni-
bus credentibus in cœlesti regno parauit. Reputa
autem mihi quæso, optimè lector, cum animo tuo,
quàm scelerata vafricie Bullingerus conetur te à sta-
tu cau-

tu causæ abducere, & suum figmentū oculere. Quæ-
rit enim à me, An non (inquiens) à rerum initio om-
nes in ecclesia Dei fideles crediderint, post hanc vi-
tam, & extra hunc mundum aliam esse vitam, & ali-
ud seculum, nimirum, in æterna illa nostra patria,
quæ sit locus certus, & mansio fœlix, parata nobis à
Christo, vera vtique fœlicitas, & vita sempiterna?
Habes quæstionem non certè alio dolo mihi propo-
sitam, quam Herodiani Christo quæstionem de dan-
do censu Cæsari proposuerunt. Sed benè habet. Co-
gitationes & consilia Satanæ, non sunt nobis, propi-
tio Deo, tam ignota, vt non possimus ea depræhen-
dere.

Primum igitur, non quærit à me ista, quòd igno-
ta sit ei confessio fidei meæ, de vera & æterna vita,
quam in Iesu Christo vnico nostro seruatore expecta-
mus: sed vt me apud suum theatrum traducat, perin-
de ac si aliud ore profiterer, aliud corde celarem. De-
inde simulat quidem in hac quæstione candorem quẽ-
dam: sed si oculos aperueris, nihil est ea insidiosius.
Alia enim sunt verba plana, perspicua, aperta, & ex-
pressa, alia autem tam obscura, ambigua, & flexiloqua,
vt facile appareat, talem esse hominem, qualia sunt hæc
verba eius. Plana & perspicua sunt: Ab initio rerum
omnes in ecclesia Dei fideles crediderūt, post hanc vi-
tam, aliam esse vitā, et aliud seculum, nimirū in æterna
illa nostra patria, vera vtique fœlicitas, & vita semper
na. Hęc agnosco, vt verissima, ita et certissima. Et cre-
do ac cōfiteor ea ex animo vnā cū vniuersa orthodoxa &

& catholica ecclesia Domini nostri Iesu Christi. Nec est vlla alia, inter tot, & tam graues huius seculi erumnas, spes & consolatio mea, quàm quòd aspersus sanguine Iesu Christi, expectem alacri animo hæreditatem immortalem, & incontaminabilem (sicut Petrus loquitur) atq; immarcescibilem, conseruatam in cœlis erga nos, qui virtute Dei custodimur per fidem ad salutem. Profiteor autem hæc, non propter Bullingerum, quem maligniorem & virulentiorẽ iudico, q̄ qui possit confessionem verè piam æquo & candido animo accipere: sed propter veram ecclesiam filij Dei Domini nostri Iesu Christi, vt intelligat, mihi nullum aliud studium, & nihil aliud in votis esse, quàm vt verum & germanum eius membrum sim, ac in Christo vero eius sponso, inueniar.

Flexiloqua autẽ et ambigua ac infidiosa verba sunt: Extra hunc mundum, locus certus, & mansio foelix. Nam si quæstionarius noster intelligit his verbis, patriam æternæ nostræ foelicitatis, non esse rem fictam, quæ sit per sapientes homines inducta, vt hoc cõmentato contineant vulgum in officio, sed esse certissimam diuinitus traditam, & cœlestibus tam oraculis, quàm miraculis confirmatam, nec esse mundanam, quæ possit humano intellectu compræhendi, sed omnes huius mundi conditiones, & humanæ mentis cogitationes superare, rectè sentit, vt cuncq; ambiguè loquatur. Si autem nomine patriæ æternæ foelicitatis intelligit cœlum illud, quod Empyreum vocant, & quod sit corporalis & latissima regio, quæ sit posita localiter supra hunc

hunc corruptibilem mundum, & in qua sint certa & distincta habitacula, eaq̃ corporalia, in qua etiam indigenæ certis locis circumscribuntur, & corporaliter ac localiter nunc stent, nunc sedeant, nunc de loco in locum obambulent: & ad quod cœlum, Christus, postq̃ à nube susceptus est, physica motione & progressu ascenderit: ex qua re etiam conficiatur, vt cum corpus Christi in eo cœlo localiter, iuxta Cingliano- rum sententiam, circumscribitur, non possit esse, ne diuina quidem omnipotentia, in cœna Domini, verè & substantialiter præsens. Hæc, inquam, si flexiloquis suis verbis intelligit, prorsus non solum vt anilia de- lyramenta, sed etiam vt detestandam impietatē dam- namus. Nam hæc de cœlo suo Martyrem & Bullin- gerum docuisse, & argumentis eorum, veram præ- sentiã corporis & sanguinis Christi è cœna eius pro- turbare conatos esse, ostendimus in prioribus nostris scriptis luculenter, & quæ adhuc ipso. um scriptis ex- tant, manifestè testificantur. Hæc illa sunt vana som- nia, hæc sunt impia sigmenta, quæ impugnamus, quæ detestamur, & quæ autoritate Prophetica & Apo- stolica scripturæ condēnamus. Sed pergemus. Mar- tyr & Bullingerus sentiunt, hoc suum Empyreū cœ- lum, esse corporeum. Vnde & Martyr: Cum cœlum *Fol. 77.* illud (inquit) intellectuale vocat Strabus, ne putes ip- sum non esse corporeum, sed quia oculis nostris non potest cerni. Et Bullingerus, cum contendit esse in eo cœlo loca, quibus corpora circumscribuntur, & man- siones locales, necessario sentit esse sedem corpoream.

*Fol. 25. in re-
sponſione.*

Et tamen sentiunt esse sedem spiritualem. Hoc cum obieciſſem eis, obsecro te, audi bellam & ſuauem Bullingeri tergiuerſationem. Idcirco, inquiring, locum illum, id est cœlum, nuncupauit corporeum, eò quòd non nihil, aut nullibi, ſed certus ſit locus. Quid? Num cœlum illud ideo eſt dicendum corpus, quia non eſt nihil, aut non eſt nullibi? At qui eadem ratione Angelus, imò Deus ipſe dicendus eſſet corpus, quia non eſt nihil, & non eſt nullibi. Quæ eſt hæc licentia, quæ temeritas abutendi vocabulis, & conſingendi nouam Grammaticam? Habes iterum vertiginem, quæ tantò plus eluceſcit, quantò longius in ſcripto Bullingeri progreſſus fueris. Nam quòd addit, ideo dici corpus, quòd ſit certus locus, quid hinc ſequitur, quàm quòd globus vniuerſi orbis non ſit corpus, quia tantum ab eſt, vt iuxta ſuam exteriorem ſuperficiem ſit in certo loco, vt planè in nullo ſit loco. Et oſtendimus ſuprà, quòd corpus Chriſti verum ſit corpus, etiamſi non contineatur in loco localiter. Quòd ſi aduerſarius pergit è ſuo cœlo certum facere locum, id eſt propriiſſimè, quemadmodum aliàs affirmat, quid eſt, quòd tanto ſtudio amoliat à ſe ſuſpicionem, ne videatur facere cœlum mundanũ, Ariſtotelicum, Sophiſticũ, Thalmudicum, & Mahumeticum? Quid eſt, quòd reſciat choreas & ſaltationes in cœlo? Vocamus enim locum mundanum & Ariſtotelicum, ſuperficiem corporis continentis. Nec huc facit, quòd aduerſarius dicit, ſe loqui de loco incorruptibili. Nam & Ariſtoteli, cui vniuerſus mundus eſt æternus, eſt etiam locus æternus.

ternus. Et sit hic sermo, sicut & suprà admonuimus, non de loci inhærentibus, sed de loci essentia, quæ est continentis corporis superficies. Cum autem Bullingerus tribuat cælo suo talem locum, & extruat in eo locales mansiones, ac instituat locales & physicas stationes, sessiones, & progressiones, certè ea iacit fundamenta, super quibus Sophistæ, Thalmudistæ, & Mahumetistæ suas cœlestes delicias collocarunt: & illum effodit fontem, ex quo omnis istorum vanitas scaturit. Quare, cœlum eius non immeritò dictum est Sophisticum, Thalmudicum & Mahumeticum. Immeritò autem accusat me scurrilitatis, quod recenseam, quæ ex vanis somnijs eius consequantur. Non enim commemoro, quæ ego finxi, sed quæ Sophistæ finxerunt, et quæ instauratione fictitijs cœli Emphyrei in ecclesiam reducuntur. Scilicet, scurrile est, cum ego alienas vanitates ad repræhendenda somnia Cinglianorum de suo commenticio cœlo, recenseo. Cum autem Bullingerus obtrudit nobis homines in cœlo capitibus incedentes, & de eo, qui per portam ingrediebatur, quando venit, ac multa id genus alia ridicula, summa adeoque ipsissima est gravitas. Sed quid facio? Si tales aduersarij *ῥητορικοῦ καὶ σωμολιματα* persequi vellem, nasceretur mihi opus Iliade maius. Omisissis igitur istis, pergo. Sicut affirmat cœlum suum esse corpoream sedem, ita non concedit esse vbiq; aut immensum, sed collocat supra hunc mundum, in locis excelsis. Quod igitur de vbiq; negat, habet ecce reum confitètem. Fateor n. ingenuè, tantum abesse;

vt cœlum suum sit vbiq̃, vt planè dicam, nusq̃ in tota rerum natura esse. Prorsus enim est fictitium, neq̃ vnq̃ fuit, neq̃ vnq̃ erit. Quod autem de immensitate eius dicitur, etsi manifestum est, quod antea posuerunt immensum, tamen addunt nũc correctionem, & dicunt, esse quidem immensum, quod ad humanum captum attinet, non autem coram Deo. Bella profecto correctio. Quasi verò quicq̃ in omni rerum vniuersitate sit coram Deo immensum, aut infinitũ, cum ne ipse quidem sibi, SIBI (inquam) sit immensus & infinitus, quippè cui mensura & fines (vt ita loquar) sue vel essentiæ, vel dominationis, et maiestatis sint cognitissimi. Hic verò, cum sit supernorum & excellorum locorum cœli mentio, vapulat altera regula, quam de vocabulis, *SUPRA ET INFRA* recitavi. Ac verba quidem regulæ, Bullingerus fideliter commemorat, sed immaniter in eam grassatur. Regula enim est. Cum sermo est de rebus spiritualibus & cœlestibus, hæc vocabula *SUPRA ET INFRA*, vsurpantur quidem ex humana consuetudine, non autem definiuntur locis, sed dignitate, indignitate, maiestate, abiectiõne, gaudio, horrore, lætitiã, tristiã, & alijs id genus. Habes regulam. Nunc audi quàm modeste, quàm sobriè eam excipiat Bullingerus. In hanc (inquit) insaniam videtur ruere aduersarius, quòd sibi nimium permittit. Fingit enim sibi nescio quas regulas interpretandi scripturas, non compositas ad antiquam simplicitatem, & ad sensum pietatis & fidei, sed sui proprii arbitrii. Et inter has regulas, quas dicit me fingere, commemorat

rat etiam hanc, quam modo recitavi, & addit. Quid
verò hac sua regula non peruertere queat aduersari-
us? Et si nos recipiamus ex traditione Brentij, Supra
& Infra, ita vt fingit, vsurpari in scripturis, haud dif-
ficile illi erit eludere omnia testimonia scripturæ, quæ
attestatur coelum esse sursum, infernum esse deorsum,
aliarq; huius generis plurima. Hactenus Antagoni-
sta. Quæso autem te optime mi lector, cogita mihi,
num possit aliquid hoc homine impudentius et magis
temerarium dici? Primum enim luculentum est men-
dacium, quòd dicat me hanc regulam finxisse. Non
solum enim habet manifesta sacrae scripturæ exempla,
sed etiam collata est in literas ab Augustino (quem
Cingliani iactant suum esse robur) & tradita vniuer-
sæ ecclesiæ.

Visum est igitur recitare eam verbis Augustini *Aug. lib. 83.*
Ea, inquit, quæ sursum sunt, sapere iubemur, spiritua- *quest. q. 29.*
lia videlicet, quæ non LOCIS ET PARTIBVS huius
mundi, SVRSVM esse intelligenda sunt, sed merito ex-
cellentia suæ, ne in eius mundi partibus figamus ani-
mum nostrum, quo vniuerso nos debemus exuere.
SVRSVM enim aut DEORSVM in huius mundi parti-
bus est. Nam VNIVERSVS, nec ipse habet sursum aut
deorsum. Corporeus enim est, quia omne visibile cor-
poreum est. Nihil autē in vniuerso corpore, SVRSVM
aut DEORSVM. Cum enim in sex partes motus fieri vi-
deatur, qui rectus dicitur, id est, qui circularis non est,
in anteriora, & posteriora, in dexteriora & siniste-
riora, in superiora & inferiora, nulla omnino ratio est,

132 DE ASCENSU CHRISTI IN COELVM

cur vniuerso corpori antè & post nihil sit, & dextra ac leua, sit autem sursum & deorsum. Sed eo considerantes decipiuntur, quòd sensibus & consuetudini difficile obsistitur. Non enim tam facilis nobis est conuersio corporis, quæ sit, si quis capite deorsum moueri velit, quàm faciles sunt à dextra in leuam, vel ab anteriore in posteriorem partem. Quamobrem remotis verbis secum animo satagendum est, vt hoc ceruere valeat. Hactenus Augustinus. Vides ergo Bullingerum in luculento mendacio depræhensum, quo etiam non solum suam impudentiam & temeritatem, verum etiam inscitiam prodit, quòd quæ sunt ex Augustino, imò ex ipsa sacra scriptura, decantatissima, ignoret: nec ignoret tantum, sed etiam ab alijs proposita & commemorata summo fastu condemnet: & audeat publicè vociferari, me his confictis regulis excitatum ad insaniam ruere. Quid est projecta & execrabilis insolentia, si hæc non est?

Deinde dicit, hanc regulam non esse compositam ad antiquam simplicitatem, & ad sensum pietatis & fidei. Atqui nulla est antiquior simplicitas, quàm quæ est sacrae scripturae: nullus est verior & certior sensus pietatis ac fidei, quàm qui in sacra scriptura traditur. In Genesi descendit Deus de coelo, vt videret ciuitatem & turrim, quam ædificabant filij Adam. Et paulo post dicit de Zodomitis: Descendam et videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint. Descendit etiam Dominus in montem Sinai, quando promulgaturus erat Decalogum. Hæc est antiquissima simpli-

simplicitas. Quis autem est sensus pietatis & fidei? Num quod Deus descendat de cœlo deorsum, & iterum ascendat sursum, pro humano more, apposita ad cœlum scala, in qua descendat & ascendat? Nihil minus: sed is est sensus, quem scriptura ipsa explicat alias: Si ascendero, inquit, in cœlum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades, &: Cœlum & terram impleo, dicit Dominus. Descendit igitur Dominus de cœlo, quando præsentiā suam nouo quodam & admirando opere testificatur. Ascendit autem, quando manifestum præsentiæ suæ testimonium quasi reuocat, & maiestate ab humanis oculis abscondita fruitur. Si in cœlis, inquit Augustinus, tanquā in superioribus mundi partibus locus Dei esse creditur, melioris meriti sunt aues, quarum vita est Deo viciniore. *In ferm. Domini in monte lib. 2. Cap. 9.*

Sed sumamus exemplum Pauli, cuius Augustinus paulo antè fecerat mentionem: Si consurrexistis, inquit Paulus, vnā cum Christo, superna quærite, vbi Christus est ad dextram Dei sedens. Superna curate non terrestria. Hunc locum solent nobis sæpè obijcere Cingliani, vt significant, corpus Christi non esse quærendum in cœna, quæ est in terra, sed supra in cœlo. Cum ergo D. Lutherus fœlicis memoriæ, explicuit veram eius sententiā magna industria & pietate, visum est ipsius potius verba recitare, quā meam interpretationē adscribere. Cum adducūt (inquit) dictū Pauli Colof. 3. Si consurrexistis vnā cum Christo, quæ sursum sunt, quærite, vbi Christus est ad dextram Dei sedens. Quæ sursum sunt curate, nō quæ sunt sup
terram

terram. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita
 est cum Christo in Deo, solent vociferari: Hic hic vos
 carniuoræ & sanguinisugæ, hic animaduertite, quòd
 corpus Christi non sit quærendum in Sacramento. Sa-
 cramentum enim est super terram, Christus autem est
 supra, ad dextrâ Dei. Hic non est illi fanatico spiritui
 necessarium, vt doceat, quid Paulo significet, Super
 terram, ex quo tota huius dicti explicatio pendet: sed
 præterit istud contemptim & festinâter, sine vllio iu-
 dicio. Si ergo obijcerem, quid causæ est, quòd acce-
 datis ad concionem, & quæratu Evangelion? Quid,
 quòd celebretis cœnam Dominicam? Quid, quòd di-
 ligatis proximum, & beneficiatis ei? An non pater,
 mater, dominus, seruus, proximus, omnes sunt super
 terram? Age igitur, non quæramus eos, non hono-
 remus, non obediamus, non seruiamus, non diliga-
 mus eos. Rem certè lepidam. Hæc omnia, super ter-
 ram non sunt. Et Paulus dicit: Quæ sunt super ter-
 ram, non sint quærenda: ideoq; pessimè, scilicet, fece-
 runt Apostoli, quòd secuti sint Christum, quia adhuc
 erat super terram. Et Christus ipse venit super terram.
 Quid, quòd & Paulus ipse concionatur, & visitat ec-
 clesias super terram? Quid ergo? An non egregiè hoc
 dictum explicuerunt? Sed assueti sumus hæcenus lu-
 dibrijs Satanae, quòd summo suo fastu & contemptu
 non iudicet nos dignos, quibus respondeat: quippe
 qui sciat, se multo plures suæ vanitatis, quàm verita-
 tis discipulos habituros. Vicissim autem & nos va-
 nis eius ludibrijs insultamus, & exigimus, vt nostram
 senten-

sententiã, si quærat, refutet. Et quia nihil, præter elumbes *φλαβρίας* aduersus nos afferre potest, idcirco fidẽ nostram multò plus confirmat, quàm infirmat. Sanctus Paulus vocat ea, quæ sunt super terram, terrenam vitam, qualem hic mundus solet ducere, in scortatione, & varijs vitijs. Loquitur enim de mortificatione veteris Adami, quemadmodum verba eius sunt perspicua. Mortui, inquit, estis cum Christo. Et mox. Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, stuprũ, immunditiam, mollitiem, auaritiam, &c. Hic audimus, quòd, super terram, vocet terrenam, veterem vitam, iuxta veterem Adamum, quemadmodum homines solent in hoc mundo absq; spiritu Dei viuere: solenne enim est veteri Adamo ad hunc modum vitam agere. Talia (inquit Paulus) non debemus quærere. Debemus enim vnà cum Christo, huic mundo & terrenæ vitæ emortui, deinceps cœlestem in Christo vitam ducere. Quare, alacri animo dicimus, quòd nostrum sacramentum non sit super terram, nec quæramus ipsum super terram. Si autem Satan probauerit, quòd habeamus nostrum sacramentum, & corpus Christi, pro scortatione, auaritia, odio, et omni genere scelerum, fatebimur ingenuè, nos malefacere, si quæsiuerimus Christum super terram. Quod si verò hoc non præstiterit, palàm affirmabimus, quòd mentiatur Satanicis suis faucibus: & præterea afficiat sanctum Paulum blasphemia, quasi diceret, corpus Christi esse in terra, cum est in sacramento. Hoc enim alienũ est à sententia Pauli. Habes iterum, quàm aptè fanatici ci-

tent scripturas, & quis sit spiritus ille, qui per ipsos loquitur; Satan enim optimè nouit, quid Paulus uocet, super terram: & tamen adigit cœcatos fanaticos cœ, ut dicant, corpus Christi in Sacramento esse super terram. Hæc sunt illa, scilicet, fundamenta, quibus suam cœnam confirmant, & nostram refutant. Hactenus Lutherus. Cum hoc loco conuenit & illud Ioannis

Ioan. 3. Baptistæ dictum: Qui è supernis uenit, supra omnes est. Qui è terra profectus est, terrenus est. Qui è supernis, inquit, uenit. Num igitur Christus (de hoc enim fit sermo) descendit localiter de cœlo, in uerum uirginis, ut incarnaretur? Nihil certè minus, sed qui erat antea præsens, patefecit se in uero uirginis incarnatione. Sic & alias dicit Christus ipse, ad Iudæos:

Ioan. 8. Vos ab infernis estis, ego è supernis sum. Quid? Nū Iudæi antea localiter conditi fuerunt in centro terræ, ubi fingunt esse infernum, & emerferunt tandem ad superficiem terræ, Christus autem fuit in supremo cœlo localiter, & descendit in terram, ut ibi semen Abrahæ assumeret, physica progressionem? Et non potius intelligitur de terrena abiectioe, & cœlesti maiestate? Psalmus ait: Dissipata sunt ossa nostra secus infernum. Ergo ne ossa eorum fuerunt infra terram, aut intra cœtrum mundi in medio terræ? De profundis clamaui ad te Domine. Ergo ne Dauid fuit tunc in externa profunditate terræ, & non potius in maximis animi afflictionibus? Quid multis opus? Nisi hanc & similes regulas tenueris, & in suis locis secutus fueris, non potes antiquam simplicitatem intelligere, & uerum

tum sensum pietatis ac fidei assequi: quin potius igno-
 rantia earum, aut neglectio, aut contemptus, conijciat
 te nō tantum in hæresim Anthropomorphitarū, sed
 etiam in multos alios impios errores. Nō igitur sunt
 humana figmenta, sed diuini Spiritus norma, quam in
 rectè intelligenda sacra scriptura sequaris, necesse est.
 Relinquamus autem vel tandem fictitiū cœlum Cin-
 glianorum, & ingrediamur vnà cum Christo Domi-
 no nostro in verum æternæ nostræ beatitudinis cœ-
 lum. Postq̃ igitur certissima est Apostolica histo-
 ria de ascensu Domini nostri Iesu Christi è monte O-
 liueti, in cœlum, videamus nūc, quod sit cœlum illud,
 in quod Christus ascendit. Ac initio illud nobis ex-
 pendēdum est, quod aduersarius querit de hoc ascen-
 su. Si cœlū, inquit, nō est locus supra nos in excelsis,
 sed omnipotentia, & vniuersa, vt dicis, Dei maiestas,
 quā sanè nemo vbiq̃ esse dubitat, edisseras nobis vel-
 lem, quid opus fuerit Domino ascensione in cœlum? Si
 mihi per modestiā & grauitatē Bullingeri liceret, vi-
 cissim & ego peterem, vt cum Deus impleat cœlum
 et terram, edissereret nobis, quid opus fuerit, descensu
 eius è cœlo ad Babylonem, vt videret turrim, quam æ-
 dificabāt filij Adā, & audiret clamorē Zodomitarū.
 Ceterum cum Martyr idem planè quod Bullingerus
 ex me quereret, respondi ei in superiori scripto haud
 obscure: et remisi eum ad dictū Christi, vt ex eo petat
 verā sententiā. Quid (inquit Christus) si videritis filiū
 hominis ascendentē eō, vbi erat prius? Insultent ergo
 Martyr & Bullingerus Christo, et dicāt, si antea filius

hominis erat in cœlo, quid opus erat vt eò ascenderet? Sed quia scribo hæc ad testificandam fidem meam coram filio Dei, et vera eius ecclesia, non ad erudiendum Bullingerum, qui à me percontatur, non vt à me discat, sed vt habeat quod calumniatur, non grauabor causas ascensionis Christi in cœlū, quæ & alias in Catechismo exponi solent, commemorare. Primum igitur, visum est Christo Domino nostro, in cœlum manifesto spectaculo ascendere, quia sic scriptum est, & sic oportebat fieri: Ascendit, inquit Psalmus, in altum, captiuam duxit captiuitatem. Et iterum: Stabunt, inquit Propheta, pedes eius in die illa super montem Oliuarum, qui est contra Ierusalem ad Orientem, & scindetur mons Oliuarum ex mediâ parte sui, &c. Hic describitur & ascensus Christi in cœlum ex monte Oliuarum, & egressio Apostolorum in vniuersum orbem, ad adnunciandum Euangelion in Oriente, Occidente, Meridie & Septentrione. Hoc enim est montem Oliueti in quatuor partes diuidi. An non hoc factis est causæ, cur Christus voluerit externo spectaculo in monte Oliueti in altum conscendere, etiamsi nulla alia commemorari posset? In historia passionis Christi, cum recensentur varia genera afflictionum, quæ acciderunt Christo, & mirari quis posset, cur ea secundum illas, quæ recitantur, circumstantias accidissent, plerumq; addi solet: SIC SCRIPTVM EST, &: SCRIPTVM EST ENIM, &: vt implerentur SCRIPTURAE. Si hæc recitatur causa passionis, cur non etiam recitaretur causa ascensionis? Sed sunt & aliæ causæ.

Voluit enim Christus hoc spectaculo finem facere generalium suarum apparitionum, quibus hactenus per quadraginta dies, veritatem resurrectionis suæ testificatus est. Etsi enim postea visus est etiam Paulo, tamen non apparuit amplius generaliter eo modo, quo per quadraginta dies apparuit, ut vnà cum discipulis familiariter colloqueretur, ambularet, & conuiuaretur. Hoc igitur externum spectaculum ascensus Christi ex monte Oliueti, est clausula earum apparitionum, quibus se hactenus à resurrectione discipulis patefecerat. Præterea, non hoc significauit, se humanitate sua, quam in vnâ diuinitatis personam assumpserat, deserere suos discipulos, & eam inferre in cælum Empyreum, in quo corporaliter nunc stet, nunc sedeat, nunc deambulet: sed illud significauit, se nunc agere cœlestem vitam, tanta maiestate, ut non tantum terrena, sed etiam cœlestia & inferna gubernet, & omne ei genu curuetur. Sic enim Paulus interpretatur: Qui descendit, inquit, idem ille est, qui etiam ascendit super omnes cœlos, ut omnia implet. Habes proprias & veras causas (que alias copiosius explicantur) externi spectaculi, quod Christus in ascensu suo in altum è monte Oliueti instituit. Nunc igitur cognoscendum est, quò Christus, postquam in ascensu suo à nube exceptus, & ab oculis discipulorum subductus est, peruenerit: & quod illud sit cælum, in quod ab eo spectaculo ascenderit. Hic Cingliani, quemadmodum in priori scripto dicebamus, fingunt eum ascendisse physica progressionem in

160 DE ASCENSU CHRISTI IN COELVM
coelum Empyreum, quale iam sæpè ex verbis ipsorum
descriptum est. Omnino enim necesse habent, iuxta
sua axiomata, fateri, quòd Christus non peruenit in
illud coelum momento, sed progressionem physica de
loco in locum, Sic enim dicunt. Humanum corpus,
quale quale fuerit, & cuiuscunq; volueritis naturæ vni
tum, idq; vnitatem qua libuerit, non potest verè im
plere locum, nisi localiter, Et iterum. Cum de loco
agimus, & illum humanæ Christi naturæ compara
mus, non possumus nec debemus à geometrico spacio
cogitationes reuocare. Ac rursus. Nullus motus lo
calis cuiusuis corporis MOMENTO fieri potest, sed o
portet vt suam habeat successiōnem, seu continuatiō
nem: & antea pertingat medium, quàm ad extrema
perueniat. Vides Christum, iuxta Cinglianos, à nubi
bus locali & physico motu progressum esse, vsq; ad
coelum Empyreum. Deinde postquam collocauerint
eum in illo suo coelo, non permittunt ei, vt suo corpo
re ad nostram cœnam veniat, & sit in multis simul lo
cis: sed vt veritatem corporis conseruet, retinent eum
vsq; ad nouissimū diem, in illo suo coelo, in quo conce
dunt ei, vt pro suo arbitrio nunc stet, nūc sedeat, nunc
etiam deambulet, ac mansiones, ni fallor, beatorum in
uisat. Sed vtrumq; falsum est: Ac de figmento qui
dem cœli Empyreici, sæpè dictum est. De locali autem
motu, & physica progressionem corporum glorificato
rum (quale & Christus habet, quod tamen gloria sua
omnia reliqua superat) in sua æternitate, & cœlesti
fœlicitate, manifestum est, quòd ea corpora non am
plius

plius sint animalia, quæ sint mutationi obnoxia, & progrediantur de loco in locum (nisi si forte in hoc mundo sese patefaciant) sed sint spiritualia, quæ etiam iuxta veterum sententiam, spiritui tam sunt obsequentia, vt vbiq; spiritus cogitauerit aut voluerit, ibi continuo sit & corpus. Credere, inquit Augustinus, debemus, talia corpora nos habituros, vt vbiuelimus, quando voluerimus, ibi simus. Et vt videas, optime lector, Scriptores ipsos Scholasticos multo spiritualius, multo sublimius, multo honorificentius de maiestate corporum glorificatorum, quàm Cingilianos, cogitasse, aut saltem cogitare conatos esse, non graabor verba eorum huc adscribere. Omnes (inquiunt) sensus perficientur. Visus videbit omnia intra, sicut extra, Subtus sicut supra, De longè sicut de propè, Minima sicut magna, Videbit ex Occidète atomum in oriente, Retrò sicut antè, nò se vertèdo, Superiora oculos non leuando, Inferiora oculos nò inclinando, diuersa obiecta, & quasi infinitos radios, tanquam vnum, vel quasi vnitos. Quodlibet obiectum, & quodlibet omnium prædictorum, quasi infinitorum radiorum ab altero separatim. In nocte sicut in die, oculis clausis sicut apertis absq; vllò labore, & infatigabiliter. Ratio prædictorum, quia corporalis visus subditus est voluntati, &c. Auditus omnes voces simul audiet, omnes ab inuicem discernet: ita de longe sicut de prope audiet, quæ omnia nunc sunt nobis impossibilia. Odoat, omnes odores simul odorabitur, tanq; si solummodo esset vnus odor, odorabitur distinctè vnumquenc; odorè, odorabitur de lōginquo sicut de

161 DE ASCENSU CHRISTI IN COELVM

propinquo. Gustus, summa dulcedo & suauissima, humiditas creabitur in lingua. Tactus inexpressibili delectatione iocundabitur. Omnis deformitas auferetur, &c. Hęc scholasticorū verba commemoravi, non quod approbem tam carnales cogitationes eorum de conditionib. corporum spiritualiū et glorificatorū, sed vt ostendā quod humana mens, quātuncūq; conetur rationē futuræ nostræ foelicitatis inuestigare, longē tamen deficiat: tantū abest, vt aut debeat aut possit spirituali & glorificato corpori certas, easq; corporales & locales in altero seculo & in æternitate sessiones, stationes, progressiones, et de loco in locum mutationes assignare.

Quid ergo tandem factum est cum Christo, postquam in ascensu suo exceptus est à nube? Adimis ei progressionem, adimis ei cœlum nostrum Empyreum, num igitur ablegabis eum in Vtopiam? De Vtopia paulo post, ne sit tibi, Bullingere, mora longa, nūc, quod instituimus.

Credimus enim, propter quod & loquimur, quod Christus nō euauerit in nihilū, sed quod verè ascenderit in cœlū, verè sit in cœlo, et perpetuo verè in cœlo maneat, etiāsi in nouissimo die appariturus sit in nubibus, iuxta huius seculi conditionē, & iudicaturus sit viuos & mortuos. Quod ergo est cœlū illud, de quo nūc est sermo? Non est dubium, quin Christus ascenderit in illud cœlū, è quo assumpturus hominē, in utrū virginis, descēdit. Symbolum Nicenum dicit: Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit

scendit de cœlis & incarnatus est. Hic articulus habet sua eacq̃ perspicua sacræ scripturæ testimonia: Nemo (inquit Christus ipse) ascendit in cœlum, nisi qui descēdit è cœlo, filius hominis, qui est in cœlo. Et iterū: Quid si videritis filiū hominis ascēdētem eò, vbi prius erat? Ac rursus: Qui de cœlo venit, super omnes est. Et: Descēdi de cœlo, nō vt faciam meam voluntatē, &c. Et Paul. Secūdus, inquit, homo, de cœlo, cœlestis. Quid multis opus? In ecclesia filij Dei nihil est certius, nihil decātatius, quàm quòd Christus descenderit in incarnatione de cœlo. Cum autē corā domino Deo patre cœlesti non sint hac in parte diuersa genera cœlorum, alterū quidem, è quo filius Dei descenderit, alterum, ad quod iterum ascenderit, manifestum est, quòd Christus planè in illud cœlum ascenderit, è quo antea descenderat. Dicit enim: Quid si videritis filium hominis ascendentem eò, vbi prius erat? Et iterum. Exiui à patre, & veni in mundum, iterū relinquo mundū, & vado ad patrē. Quid ergo nunc dicemus? Vbi erat illud cœlum, è quo Christus descendit? & quomodo ex eo in vterum virginis peruenit? Num descendit per scalas? an assumptis alis deuolauit? an demisit se per funem? an antea re ipsa & verè absens in momento factus est præsens? Nihil minus. Incorporealis illa, inquit Nazianzenus, & incorruptibilis numinis Dei ratio (siue id verbum, appellare mauis) ad nostram regionem accessit: non quidem ^{o. 117.} antea inde longinqua (Nihil quippe ab ea vacuum relinquitur in rebus creatis, quum omnia omnino im-

Y plauerit

pleuerit sua patrisq; sui praesentia) sed eatenus accessit, quatenus se sua humanitate ad nos demiserit, seipsum exhibuerit. Et Augustinus: Diuinitas, inquit, non mutat locum. Ac rursus: Totus erat apud patrem, quando venit in virginem. Impleuit illam, nec recessit ab illo (patre) Ac alius quispiam. Venit non locali accessu, nec motione corporea, tanquam praesens futurus, unde abfuisset, aut illinc recessurus, unde venisset, etc. Quid igitur ad haec dicemus? Non certe aliud reliquum est, quam quod sicut Deus antea praesens erat in utero virginis, ita secum suum habuerit coelum, in quo descendit, & in quod hominem, quem assumpsit, secum ascendere fecit, in eoque collocavit. Miranda quidem haec videntur, ac apud Epicureos & Lucianicos etiam ridicula: sed apud verè pios omni acceptione digna. Quid enim Deus, si de ipso, quoquo modo possumus, loquendum est, aliud fuerit, quam summum gaudium, summa laetitia, summa felicitas, summa beatitudo, & si quid aliud huius excellentiae dici potest? Haec autem non sunt nisi caelestia bona, imò coelum ipsum. Vbiuncumque igitur fuerit Deus, ibi suum secum habet coelum (hoc est) in summa est beatitudine & felicitate. Non talis quidem est impijs, dum manserint impij, hominibus, & damnatis diabolicis: his enim est ut seuerus iudex, ita extrema infelicitas. In se autem, & in sua essentia, non est nisi aeterna salus & beatitudo, & quicquid felicitatis & beatitudinis vocabulo comprehendi potest. Quare cum Deum dixeris,

dixeris, æternum bonum, & summam fœlicitatem, æ
 verum cœlum dixeris: vt negari non possit, quin vbi-
 cunq; fuerit Deus, siquidem propriam eius naturã in
 se consideraueris, ibi etiam verum esse cœlum necesse
 sit. Nec mirum. Augustinus dicit, Diabolos suum
 secum infernum circumferre: quomodo ergo Deus,
 non circumferret secum suum cœlum? Deinde Deus
 assumpsit in vtero virginis hominem, non eo tantum
 modo, quo assumit seu agnoscit quosuis homines, vt
 ipsos tueatur & conseruet, sed illo modo, quo ex Deo
 & homine fit vna persona, & quo Deus omnem suam
 maiestatem et beatitudinem cum assumpto homine, si-
 ne vlla, humano capiti comprehensibili, mēsurã com-
 munem habet, quemadmodum supra & alias copiosè
 exposuimus. Negari igitur non potest, quin Deus de-
 scendēdo è cœlo et assumendo hominem in vnã per-
 sonam, euexerit secum inuisibili & cœlesti modo in
 incarnatione assumptum hominem, in cœlum, non in
 illud Empyreum & confictum, sed in verum cœlum
 (hoc est) in omnem beatitudinem, & fœlicitatem.

Dices cum Nicodemo, Quomodo hæc possunt fie-
 ri: & quomodo Deus descendit & ascendit, vt secum
 hominem assumptum adhuc in vtero matris existen-
 tem in cœlum euehat? Respondebo tibi perlibenter,
 si modo fueris docilis Nicodemus, & non pertinax
 Ciriglianus. Sciamus igitur, quòd iuxta illud Nazian-
 zeni de Christo dictum: Vtrumq; Deus, tam assu-
 mens, quàm assumptum, duplex sit consideratio de
 Deo. Altera, de Deo assumente, hoc est, æterno &

creatore omnium rerum visibilium & inuisibilium.
 Hic dicitur, de cœlo in uterum virginis descendisse,
 non quòd descenderit per gradus humano more, nec,
 quòd descensu suo cœlum deserat, aut nō fuerit in cœ-
 lo, cum esset in utero virginis: sed partim, quòd virtu-
 te sua omnipotenti obumbraverit, vt Archangelus
 loquitur, virginì, & reddiderit eam fœcundā, cœq;
 miraculo præsentiam suam patefecerit: partim quòd
 dignatus sit filium virginis in vnam personam ita assu-
 mere, vt effunderet in ipsum omnem cœlestem suam
 dominationem & maiestatem. Altera consideratio est
 de Deo, quem Nazianzenus vocat assumptum, cum
 loquimur de homine, quem filius Dei sibi in utero
 virginis vniuit, non cōuersione diuinitatis (vt Atha-
 nadius loquitur) in carnem, sed assumptione humani-
 tatis in Deum, iuxta quam dicimus, hominem illum
 esse Deum. Hæc assumptio est arcanus & inuisibilis
 ascensus hominis, in cœleste regnum, & exaltatio eius
 in summam maiestatem. Assumi enim in Deum non
 aliud est, quàm in cœlesti & diuina gloria collocari.
 Sed quid? Num hic homo in Deum assumptus, osten-
 tauit mox, palam, vel adhuc in utero matris exis-
 tens, vel iam uterum egressus, cœlestem suam glori-
 am, & diuinam seu formam seu maiestatem? Nihil mi-
 nus, sed exinaniiuit sese, forma abiectissimi serui sum-
 pta, donec cursu huius corporalis suæ vitæ, & passio-
 ne ac morte sua mysterium nostræ redemptionis ab-
 solueret. Etsi enim ædedit in diebus carnis suæ mira-
 cula, & transfiguratus est in monte, quæ certè insignis
 est ma-

est maiestas, tamen non ostentauit summam illā maiestatem, ad quam initio Incarnationis assumptus est, & quam postea resurrectione & missione spiritus Sancti suo modo patefecit; plenē autem & perfectē suis temporibus ecclesiæ patefaciet. Exinanitio igitur eius, qua hanc cœlestem suam maiestatem, forma serui in hoc mundo contexit, rectē vocatur descensus eius de cœlo, cum tamen cœlum, iam inde ab initio Incarnationis nunquam ita deseruerit, vt non possederit veram & cœlestem maiestatem.

Cognito autem descensu eius de cœlo, facile est cognoscere veram rationem ascensus eius in cœlum. Postquam enim absoluit externum spectaculum ascensus sui vsq; ad nubes, non est pueriliter cogitandum, quod progressus sit physico & corporali modo à nubibus, vsq; ad fictitium illud cœlum, quod Empyreum vocarunt, et commoretur in eo illa semper forma, qua visibiliter è monte Oliueti ascendit, sicut Bullingerus somniat, Non possum (inquiens) probare, quod Fol. 106 affirmet (Brentius) Christum in cœlo, non semper eā retinere formam, quam tunc habuit, quādo visibiliter in cœlum ascendit, & quando se Stephano visendum cœlitus exhibuit, &c. Sed sentiendum est, quod deposita forma, non quidem illa essentiali, qua verē homo est, & semper homo manet, sed accidentalī, quam in eterno ascensus spectaculo, ad tempus, *οικονομικῶς* assumpsit, receperit formam Dei, (quæ aliquandiu forma serui tecta fuerat) aut perrexit (vt significātius, quo-

ad eius fieri potest, loquar) omni cœlesti sua maiestate quam habuit, frui. Hoc enim verè est Christum esse in cœlo, videlicet non in fictitio cœlo, corporali seu physico modo cōiorari, & deambulare, sed in omni cœlesti gloria, tam in hoc corporeo cœlo stellis insignito, quàm in hac terra, adeoq; in tota rerum vniuersitate versari, & omnia coràm gubernare. Si Theodoretus (cui libenter eam laudem, qua dignus est, faueo) & alij ecclesiastici scriptores, qui plurimum sunt in ore Bullingeri, hanc sententiam de corpore Christi in cœlo sequuntur, & credunt, Christum corpore suo ita esse in cœlo, vt nusquam non coràm essentia & maiestate sua cœlesti dominetur, rectè, benè & pie sentiunt, & habent nos obsequentes assensores. Si autem illud sentiunt, quòd Bullingerus eis adscribit, videlicet, Christum cum corpore suo, in cœlo fictitio, seu Empyreo, physico, corporali & locali modo versari, & deambulare, nec omnia tam in cœlo quàm in terra, coràm essentia & maiestate sua gubernare, nihil iam nobis cum illis est negotij. Etsi enim meliora de ipsis speramus, nec dubitamus, quin tantum absint à Cinglianorum phantasmate & impietate, quantum Oriens distat ab Occidente, tamen illud semel, & iterum atq; iterum volo dictum & repetitum esse Bullingero, me in hac causa nolle dicta veterum curiosius excutere, ac ea vel accusare, vel excusare, nec vel le cum ipsis certamen inire: sed potius testimonijs ipsorum liberrimè, iuxta prærogatiuam veræ ecclesiæ à filio Dei concessam, vel vti, si fuerint sacrae Scripturæ con-

consentanea, vel pro reuerentia, quam debemus canici, dissimulare. Habemus Prophetica & Apostolica scripta, quæ sunt lucerna pedibus nostris, ex quibus etiam manifestè, quæ hæcenus de maiestate Christi docuimus, demonstrata sunt. Neq; illa statim dicitur catholica & orthodoxa, quæ veteres Scriptores, sed quæ scripta Prophetica & Apostolica tradiderunt. His in præsentia contenti, progrediemur ad reliqua. Diximus, Christum ab externo & dispensatorio visibilis ascensus spectaculo ascendisse in illud cælum, è quo antè descenderat. Non autem descendit è cælo Empyreo, quod est fictitium, nec descendit è cælo stellarifero, sed antea præsens, dicitur spirituali modo descendisse, quod & dignatus est incarnari, et incarnatus exinaniuit se, sumpta serui forma. Quare, cum se posita iterum hac forma, perrexerit formam Dei vsurpare, et cœlesti sua maiestate ac dominatione frui, rectè dicitur, Ascendisse in cælum, imò super omnes cœlos, vt omnia impleret.

Quod cum ita se habeat, ostēdamus nunc amplius, quò peruenit Christus, postquam exceptus est à nube (hoc est) in quod cælum, & quomodo ascenderit. Apud Ioannem dicit Christus ad discipulos: Amen, amē dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora his faciet, quia ego ad PATREM vado: Ego, inquit, vado ad patrem. Manifestum igitur est, quòd Christus, qui nunq; hæcenus deseruerat patrem, venerit in ascensu suo ad patrem, eocq; ipso ad summam maiestatem, dominationem, beatitudinem, & felicitatem.

& fœlicitatem. Quid amplius requirendum est? An aliquid beatius, & fœlicius est, quàm Deus pater cœlestis? An non in optimo rerum suarum statu est, qui est apud Deum patrem cœlestem? Sed ne videatur hoc verbum Christo incogitanti excidisse, addit in eadem cōcione: Nunc vado ad eum qui misit me. Hic certè est Deus pater cœlestis. Et mox: Cum venerit cōsolator ille, arguet mundum de peccato, de iustitia, & de iudicio: de peccato quidem, quia non credunt in me, de iustitia vero, quia VADO AD PATREM. Ac rursus: Pusillum et nō videtis me, & iterum pusillum & videbitis me, quia EGO VADO AD PATREM. Et iterum: Exiui à patre, & veni in mundum. Iterum relinquo mundum, & VADO AD PATREM. Et post resurrectionem eius à mortuis: Ascendo, inquit, ad patrem meum, & patrem vestrum, & Deum meum, ac Deum vestrum.

Habes perspicuè, quòd Christus, postq̃ sublatus est ab oculis discipulorum, peruenerit, videlicet ad Deum patrem suum cœlestem. Potuisset ne ad altius, perfectius, beatius & fœlicius peruenire cœlum, quàm ad Dominum Deum patrem suum cœlestem? Certè vbicunq̃ fuerit Deus pater, ibi, quod ad se attinet, suum secum habet cœlum, quemadmodum suprà exposuimus. Nec sentiendum est, quòd sic tantum ad Deum patrem peruenerit, quemadmodū Petrus aut Ioannes, aut Paulus, qui nō fuerunt vna cum filio Dei persona, sed quòd peruenerit ad Deum patrem in unitate personæ, cum filio Dei, vt confederet ad dextram Dei

Dei patris, & haberet eandem cum ipso maiestatem
 tam omnipotentiae, quàm quæ eam necessariò conse-
 quitur, omnipræsentiae. Quare cum quæritur, quò
 Christus à visibili suo ascensu peruenerit, rectè, piè,
 aptè & congruenter verbis ipsis Christi responderetur:
 Venit et ascēdit ad Deum patrem suum cœlestē. Hæc,
 & id genus alia de ascensu Christi ad patrē suum, ex-
 posui in priori scripto non oscitanter, & quo ad eius *pag. 157.*
 per meam tenuitatem fieri potuit. Addidi insuper de
 nostro quoq; ascensu. Nunquid ergo, inquiens, cor-
 pora Sanctorum non erunt, quòd non contineantur
 à superficie alterius corporis, nec corporali & locali
 modo incedant? Certè erunt, idq; perpetuò. Vbi er-
 go erunt? Apud Christum. Dicit enim: Assumam vos
 ad me ipsum, vt vbi ego sum & vos sitis. Et Paulus:
 Rapiemur, inquit, in nubibus, in occursum domini in
 aëra, & sic semper erimus cum Domino. Vbi autem
 est Christus? Apud patrē. Erimus ergo & nos apud
 patrem. Vbi autem est pater? Num est superficie cor-
 poris cotinentis circumscriptus? Nihil minus. Sed ibi
 est, vbi nos erimus. Cū subiecta, inquit Paulus, fuerint
 Christo omnia, tunc & ipse filius subijcietur ei, qui
 subiecit omnia, vt sit Deus omnia in omnibus, &c.
 Hactenus in priori scripto: quæ sic recitavi, vt existi-
 marem mihi negotium esse cum homine nondum de-
 plorato & conclamato. Sed vt re ipsa comperio, nego-
 tium mihi est, tam cum Sycophantis, quàm cum Lu-
 cianis. Audi enim, amabo te, optime lector, quid mihi
 ad ea vicissim Bullingerus respondeat. Age (inquit) *Fol. 65.*
 Z sic

sit cœlum non certus sed incertus locus, Ergo ne qui
 assumpti sunt in cœlum, & subuehantur adhuc in cœ-
 lum, in nullum certū locū perueniunt? Si autē in cœ-
 lum, quod supra nubes est, non perueniunt, quò ob-
 secro perueniunt? Ergo ne migrāt in Vtopiam, in qua
 hospites excipit Vtis? Vbi itaq; nunc est spes de cer-
 ta fidelium salute in cœlo? Dissoluta est per doctrinam
 Brentij. Hactenus Bullingerus. Ac profecto verē nūc
 est Bullingerus, quod dicitur (hoc est) vanissimas Bul-
 las gerēs. Primū enim manifesta est sycophātia, quod
 dicit, me affirmare, cœlum esse locum incertum, (hoc
 est, vt ipse interpretatur) spem de salute fidelium in
 cœlo esse incertam. Hæc est Satanica *Symbola*, nunquam
 enim, ne per febrim quidem somniaui, spem de salute
 fidelium in cœlo esse incertam: sed impugnaui, & ad-
 huc impugno vanum & falsum figmentum Bullinge-
 ri, & suorum gregalium de cœlo illo Empyreo, quod
 fingunt esse corpoream sedē supra hunc mundum, &
 regionē latissimā, corporalibus mātionibus instiuctā,
 in qua Christus et Sancti localiter cōmorentur, et nūc
 stent, nunc sedeant, nunc deambulent. Hoc illud est
 figmentum, quod non mea, sed sacræ scripturæ auto-
 ritate damno. Hoc illud est somnium, quod non so-
 lum dixi, esse locum incertum, sed prorsus in rerum
 natura non esse. Bullingerus autem hoc ita inuertit, &
 deprauat, perinde ac si docuissē, spem de salute fide-
 lium in cœlo esse incertam. Quid talis calumnia viru-
 lentius? At enim bone, scilicet, vir, non verum cœ-
 lum, quod filius Dei omnibus pijs parauit, sed ficti-
 tium

tium vestrum cœlum rejicio: nec spem de salute fidelium in vero cœlo facio incertam, aut dissoluo: sed vana vestra somnia de localibus sessionibus, stationibus & deambulationibus sanctorum in altero seculo rideo. Scilicet, quia non approbatur vestrum fictitium cœlum, idcirco spes de salute piorum in vero cœlo redditur incerta, & dissoluitur? Imò quia certum est verum cœlum, quod Christus Ecclesiæ suæ præparavit, & certa est spes omnium piorum de cœlesti & æterna sua salute, idcirco vestra figmenta de cœlo vestro Empyreo, & localibus in eo commorationibus, sunt vanissima. Deinde non potest Bullingerus nescire, quòd collocaverim pios ad Christum, & Christum ad patrem suum cœlestem, quemadmodum paulò ante è priori scripto commemoravimus: et tamen effrenis homo tanta est impudentia, ut audeat palam significare, hoc esse pios collocare in Utopia. An affirmare, quòd hi, qui sunt cum Christo, & apud patrem cœlestem, sint in Utopia, in qua hospites excipit Uris, non est veram religionem in corde suo ridere, & Lucianum spirare? Scilicet, nisi fuerit cœlum Empyreum, & corporea regio, eaq; latissima, in qua Sancti localiter stent, aut sedeant, aut deambulent, Sancti erunt in Utopia, etiamsi fuerint apud Christum, & Deum patrem cœlestem? O execrabilem impietatem. Et hæc sunt fundamenta, scilicet, firma, quibus quivis fidelis tutò inniti potest. Sed Lucianicę impietati additur etiã vertigo. Paulò post .n. quasi recantãs, et

pœnitentiã agens, manifestè, inquit, cernunt Christum corpore & anima verè in cœlum ascendisse, & non in Vtopiam, id est, in nullum locum certum, sed fursum, in domum patris, in mansionē beatorum, æternæq; fœlicitatis. An non hoc est vertiginis spiritui manifestè exagitari? Antè cum ego scripsissem, Sanctos esse apud Christum, & apud patrem cœlestem, ablegabat nos ad Vtopiam, vbi hospites excipit Vris (hoc est) vbi nullus est nec angelorum nec hominum, ac ne Deus quidem ipse: nunc veritatis potentia, præter animi sententiã victus, reuocat se in viam, & quod in me repræhendit ac damnat, suis ipse verbis confitetur. Sed hoc illud est quod Moses ait: Percutiet te Deus amentia, & cæcitate ac furore mentis, vt palpes in meridie, sicut palpare solet cæcus in tenebris. Nisi fortè ludat in vocabulo Vtopiæ, vt nunc quidē significet ipsi omnino nihil esse, nunc autem in nullo loco esse; sed vt cunq; ludat, certè nō potest notam tam impietatis, quàm vertiginis effugere. Si enim sentit necessariò consequi, quòd Christus & Sancti eius nihil prorsus sint, si non fuerint in cœlo illo Empyreo localiter, & in eo stent, aut sedeant, aut deambulent, physica circumscriptione, & motione, impiè errat, & dabit etiam suo tempore, nisi resipiscat, huius impietatis pœnas. Cauillatur & illud, quod dixerim, ibi esse Deum patrem, vbi nos erimus: & nugatur nescio quid, de exeunte portam quando venit, adeoq; quam mihi scurrilitatem aliàs affingit, impunè sibi, etiam in re maxime seria, licere putat. Nisi enim respondeas ipsi iuxta visio-

ta visionem cordis sui, de fictitio cœlo Empyreo, & de localibus in eo sessionibus ac deambulationibus, non solum ridet, verumetiam calumniatur virulenter, nos docere, nec Christum, nec Sanctos agere vitam fœlicem, imò planè nihil esse. Quid ergo? falsum nè est, quod Deus pater ibi sit, vbi nos, qui credimus in Christum, erimus? Si falsum esse dicis, alia est impietas, quod genus tibi non est inusitatum. Quid enim est, quod Christus ait: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum: et ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus? An pater, qui in hoc seculo est, vbi nos sumus, & facit apud nos mansionem, deseret nos in futuro seculo, & non amplius erit vbi nos erimus? Si autem verum esse fateris, quid rides? Sed non est mirum, quod cor Lucianicum rideat; mirum potius esset, si doctrinam verè piam seria gravitate exciperet. Repeto igitur, & iterum atq; iterum dico, nos, qui credimus in Christum, ibi post hanc vitam futuros, vbi est Christus. Christum autem ascendisse ad Deum patrem suum cœlestem, vt & nos eò adduceret, & Deus nobiscum, ac in nobis omnia esset. Nunquid ergo, quia nō demonstratur locus physicus, qui circūscribat corpus Christi et corpora nostra in altero seculo, & in quo loco Christus cum Sanctis localiter & circumscriptiue sedeat, aut deambulet, nec Christus, nec nos erimus vsquam, aut omnino non erimus? Quid? apud Deum patrem cœlestem esse, est ne nusquam, aut non esse? Quid magis impium dici potest? Sed benè habet. Si Christus

& nos fuerimus apud Deum patrem coelestem, non deerit nobis vel vita, vel coelum, in quo foelicissimam ducamus vitam. Non autē erit tale coelum, quale nobis Cingliani obtrudūt, sed quale Deus ecclesiae suae praeparauit. Quale nam illud? Hic non est mihi ratio habenda Luciani, qui, quod non de locorum circumscriptione & locali deambulatione crepat, ridere solet, sed dicti Prophetici & Apostolici: A seculo non audierunt, neq; auribus perceperunt, oculus non vidit, Deus absq; te, **QVAE PRAEPARASTI** expectantibus te. Liceat autem mihi ad huius rei explicationē sequi vestigia Augustini, vt quod ipse de Deo commemorat, ego de coelo, quod Deus diligētibus ipsum

August. in praeparauit, recenseam. Intendat (inquit Augustinus) *Psal. 87.* charitas vestra. Deus ineffabilis est, facilius dicimus, quid non sit, quā quid sit. Terram cogitas, non est hoc Deus. Mare cogitas, nō est hoc Deus, omnia quae sunt in terra, homines & animalia, non est hoc Deus. Omnia quae sunt in mari, quae volant per aërem, nō est hoc Deus. Angelos cogita, virtutes, potestates, archangelos, thronos, sedes, dominationes, nō est hoc Deus. Et quid est hoc? Solū potui dicere, quid nō sit. Queris quid sit? Quod oculus non vidit, auris nō audiuit, nec in cor hominis ascendit. Quid quaeris, vt ascendat in linguam, quod in cor non ascendit? Nō est similis tibi in dijs Domine. Haec Augustinus. Quod ergo Augustino dictum Prophetici & Apostolici licuit accommodare ad explicationem Dei, hoc liceat etiam mihi ad explicationem coeli, quod certē maximē omnium

nium pertinet ad ea, quæ Deus expectantibus ipsum præparavit, accommodare, imò in proprium suum vsum referre. Intendat ergo charitas vestra. Cælum, quod Deus ecclesiæ suæ præparavit, ineffabile est, facilius dicimus, quid non sit, quàm quid sit. Terram cogitas, non est hoc cælum. Mare cogitas, non est hoc cælum. Aërem cogitas, non est hoc cælum. Aquas vel sub firmamento vel supra firmamentum cogitas, non est hoc cælum. Firmamentum stellis insignitum cogitas, non est hoc cælum. Dicitur quidem cælum, nõ est autem illud cælum, quod Deus præparavit diligentibus ipsum. Quicquid enim est huius corporalis machinæ, conditum est ad præsentẽ tantum in hoc mundo vsum, ideoq; etiam cum hoc mundo præteribit. Ne forte, inquit, elevatis oculis in cælum, videas solem & lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus, adores ea, & colas, quæ creavit DOMINVS Deus tuus in MINISTERIVM (seu vt Hebræus habet, quæ diuisit Dominus Deus tuus) cunctis gētibus quæ sub cælo sunt. Et Petrus: Qui nunc sunt, inquit, cæli & terra eiusdem sermone repositi sunt, & seruantur igni in diem iudicij & perditionis impiorum hominum. Et mox: Veniet dies Domini sicut fur in nocte, quo cæli, procellæ in morem transibunt, elementa verò æstuantia soluentur, & terra & quæ in ea sunt opera, exurentur. Hoc igitur cælum, quod firmamentum vocatur, & quicquid nomine superiorum & inferiorum aquarum continetur, non est cælum illud, quod in præsentia inuestigamus. Quod ergo est? Num quod

quod vocant Empyreum, & sedem corpoream, elatā super hunc mundum, corporalibus mansionibus instructam, in qua incolæ aut stent, aut sedeant, aut deambulent localiter? Nihil minus. Probauimus enim iam dudum, nullum tale cœlum in rerū natura existere. Et quid est hoc? Dicit quidem Augustinus aliās: Cœlum est, vbi culpa cessauit: cœlum est, vbi flagitia non sunt: cœlum est, vbi nullum mortis vulnus est. Sed haud scio, num curiosis quæstionarijs satisfaciat. Solum igitur possum dicere, quid non sit. Quæris quid sit: quod oculus nō vidit, auris non audiuit, nec in cor hominis ascendit. Quid quæris, vt ascendat in linguam, quod in cor non ascendit? A seculo non audierunt, neq; auribus perceperunt. Oculus non vidit, Deus absq; te quæ PRÆPARASTI (inter quæ est & hoc cœlum) expectantibus te. Quid ergo dicemus? Num quia hoc cœlum oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, idcirco est in Vtopia, vbi hospites excipit ^{diuina}, & in rerum natura prorsus nihil est? Sic quidem iudicat, sic ridet in corde suo, sic etiam lingua sua blasphemè euomit Lucianus. Sed qui verè p̄i sunt, sciunt Spiritum sanctum remittere nos hoc Prophetico, & Apostolico dicto non in Vtopiam, non ad Vtin, sed ad Deum patrem cœlestem: & significare, nobis promitti, tam excellentem cœlum, tam sublimem beatitudinem, tam insignem fœlicitatem, vt nullis humanis sermonibus in hoc seculo exprimi, nullis auribus percipi, nullo corde concipi aut cogitari queat. In hac beatitudine non
iam

iam nobis concionandum est de cœlo corporali, de
 fessionibus, & deambulationibus corporalibus, de
 quantitate aut qualitate corporali, de discrimine sexus
 corporali, de capillis corporalibus, de cœ alijs id genus
 rebus corporalibus & mundanis. Scimus quidem in
 resurrectione Mariam fore Mariam, Ioannem fore
 Ioannem, scimus stellam à stella differre in gloria: sed
 scimus etiam corpora nostra fore spiritualia & cœle-
 stia, scimus filios resurrectionis fore *ἰσχυροὺς*, hoc est,
 æquales angelis, & filios Dei. Explica tu nobis, quid
 sit corpus spirituale, quid cœleste, quid angelus, quid
 filius Dei, non sermo tantum, sed & cogitatio defi-
 cit. Nunquid autem idcirco nihil erunt, quia non as-
 cendunt, nec in linguam, nec in animum humanum?
 Eadem ratione nihil etiam esset Deus ipse. Sed bene
 habet, sicut Deū nemo vidit vnq̄, sed filius vnigenit⁹,
 qui est in sinu patris, ipse exposuit & dixit: In domo
 patris mei (hoc enim dictum Christi, nostrum est, nō
 aduersariorum) mansiones multæ sunt. Quod si secus
 esset, dixissem vobis, vado paraturus vobis locum.
 Et si abiero ad parādum vobis locum, iterum veniam,
 & assumā vos ad meipsum, vt *VBI EGO SVM, ET VOS
 SITIS*. Quæ est ergo illa domus patris? Quæ mansio-
 nes? Quis locus? Vbi erit Christus, vt & nos ibi si-
 mus? Domus certè patris, de qua Christus hīc loqui-
 tur, non est cœlum illud corporeum & Empyreum,
 quod fingunt consistere supra hunc mundum & in-
 structum esse corporalibus mansionibus, ac deambu-
 lationibus. Hoc enim cœlū (neesse autem est, vt hoc
 a iterum

iterum atq; iterū inculcem, vt pius Lector sciat, quod
 coeli genus reiiciatur) in rerum natura non extat. Et
 sunt alioqui varia genera domus seu habitaculi Dei,
 quæ in priori scripto commemorabam, de quibus in
 præsentia non loquimur. Non ignoramus, etiam tem-
 plum Hierosolimis extractum, domum patris dictū.
 Sed cum quæritur, quæ sit illa domus patris, de qua
 Christus loquitur, cum dicit: In domo patris mei, mul-
 tæ sunt mansiones, non potest vllius hominis sermo-
 ne aptius & congruentius responderi, quàm verbis
 primum Salomonis. Si cœlum cœli capere te non pos-
 sunt, quanto minus domus hæc. Et Davidis: Quò
 ibo à spiritu tuo, & quò à facie tuo fugiam? Et Eliaï:
 Cœlum sedes mea est, & terra scabellum pedum me-
 orum. Quæ est ergò ista domus quam ædificabitis
 mihi, & quis est iste locus requietionis meæ? Et
 Hieremiæ: Cœlum & terram ego impleo. Hæc
 etsi antea perspicuè à nobis exposita sunt, tamen ter-
 giuersatio aduersarij coëgit me ea repetere. Illud enim
 vnum studet, vt lectorem à statu causæ, aliò abdu-
 cat: & cum in angustum redactus est, aut fortiter dis-
 simulet, aut faciat, quod canis in Nilo, bibit, & fugit,
 allatrat, proijcit conuitium aliquod, interim etiam
 nonnulla absurda fingit, & aliò se proripit. Hoc est
 aduersarij artificium. Quare cum in præsentia sermo
 sit de ea domo patris, de qua Christus in præfato dicto
 loquitur, necesse habui, explicationem non meam, sed
 Spiritus sancti repetere: vt cognoscamus domum pa-
 tris, non esse cœlum Cinglianum, seu Empyreum,
 quale

quale sæpe nunc descriptum est, sed esse cœlum incorporeum & spirituale, quod & cœleste regnum dicitur, & quod, vt dicebamus, nec locis nec locorum spatij seu interuallis, sed maiestate Dei definitur. Si tu hæc negaueris, aut riseris, scias nobis non videri mirum, quod qui Lucianũ spirat, oracula sacre Scripturæ, aut neget, aut rideat. Si autem non negaueris, quid tergiuersaris? quid absurditatibus offenderis? cur intellectum tuum verbo Dei captiuum non tradis? Absurdum videtur cœlum esse vbiq;, Multo etiam absurdius videtur, diabolos quoq; esse in cœlo. Et nugaris, nescio quæ. Quis cupiat esse in eo cœlo, in quo etiam sint Cacodemones? Nec cogitas quid tibi reddi possit. Quis cupiat cum eo esse Deo, qui est in inferno, iuxta illud Psalmi: Si descendero ad infernum, ades? Sed sic est. Dogmatistæ Cinglianorum non hoc agunt vt causa piæ explicetur, sed vt suum theatrum in officio, quod exigunt, retineant, & laudem victoriæ reportent. Fruantur ergo suo Thraſonico instituto: nos in nostro quoque, sed pio pergemus. Domus igitur Dei patris, de qua in præsentia loquimur, non definitur interuallis locorum, aut corporalibus mansionibus, sed maiestate Dei, vt vbiunque Deus maiestate sua regnat, ibi sit domus eius, quæ est cœlum incorporeum, & spirituale, ac cœleste regnum. Cum autem de maiestate, quæ est omnipotentia Dei, sermo est, loquimur de ea, aut generaliter, vt complectatur, tam clementiam quàm seueritatem Dei: aut specialiter, vt alterum tantum

genus complectatur. Cum ergò loquimur de maiestate & omnipotentia Dei generaliter, tunc in domo Dei patris & in regno cœlesti, non continentur tantum Sancti, verumetiam homines impij & diaboli. Itaq̃ si hoc modo sermo est de cœlesti regno, rectè dicitur comprehendi in eo non tantum cœlum, sed & infernum, nec tantum pios, sed etiam Herculem, Numam Pompilium, adeoq̃ omnes impios, Ethnicos, Iudæos, & Turcas: nisi fortè negaueris, maiestatem Dei & omnipotentiam eius pertingere vsq̃ ad infernum, & ad diabolos. Cum autem specialiter ac distinctim loquimur, aut de maiestate, clementiæ, & gratiæ Dei, tunc soli angeli boni & pij homines continentur in domo patris, & in regno cœlesti. Et huc pertinet, quod in Apocalypsi dicitur: Foris canes, venefici, impudici, homicidæ, & idolis seruietes, ac omnis qui amat & facit mendacium: aut de maiestate seueritatis Dei, tunc soli diaboli, & damnati homines continentur in domo Dei, hoc est, in eius domus parte, quæ est infernus. Etsi enim Deus natura sua non est nisi bonitas, benignitas, misericordia, clementia & gratia ipsa, sicut & ecclesia hactenus rectè precata est: Deus, cuius proprium est misereri, & parcere: tamen dicitur Deus iratus & seuerus iudex, & damnator non suo ingenio, sed vitio hominum impiorum, & diabolorū, qui cum sint extremè mali, si obuertantur, summæ bonitati Dei magnitudine eius sic obruuntur, & opprimuntur, quemadmodum cæcutientes oculi splendore solis excaecantur, non solis, sed suorum oculorum vitio.

vitio. Et huc pertinet, quod Dominus apud Malachiam dicit: Accedam ad vos in iudicio, & ero testis vobis in malis, & adulteris, & periuris, &c. Hæc vult certissima, ac verissima, ita nihil prorsus absurditatis apud pios continent. Ac potuisset ea Bullingerus, si quicquam in eo candoris esset, planè à scriptis meis intelligere: sed omnino obstinauit, non assentiri: obstinauit etiam illud vnum agere, vti dissimulato principali causæ statu, vnum & alterum verbū è scriptis meis excerpatur, quod calumniatur, quod inculcet, et quo in theatro suo applausum excitet. Hactenus de domo Dei, de qua alias copiosius diximus. Dicamus nunc etiam de mansionibus. Cum enim Christus dicit: In domo patris mei, mansiones multæ sunt, Quid loquitur ne de corporalibus & spacio locorum circumscriptis habitaculis? Nihil minus. Deus pater non est corporeus: nec angeli eius sunt corporei. Et corpora nostra à resurrectione, etsi substantia sua manent vera corpora, non tamen manent terrena et animalia, sed fiunt spiritualia & cœlestia, quæ non amplius indigent corporalibus mansionibus. Qualis autem est Deus pater, talis etiam est domus eius: & quales sunt angeli, ac à resurrectione homines, tales etiam sunt mansiones eorum, nempe, spirituales & cœlestes. Ac omninò tales sunt mansiones, quales sacra Scriptura infinitis penè dictis describit: Qui manducat (inquit) carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me **MANET**, & ego in illo. Et iterum. Qui **MANET** in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Ac mox: Si

māseritis in me, & verba mea in vobis MANSERINT, quicquid volueritis, petetis, & fiet vobis. Ac rursus: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eū, & ad eum veniemus, & MANSIONEM apud eum faciemus. Et aliās: Vnctio, quam vos accepistis ab eo, manet in nobis. Ac iterum: Deus charitas est, & qui MANET in charitate, in Deo MANET. Ex his & alijs id genus dictis facile colligi potest, quale genus mansionum sit in domo patris, videlicet non corporales, non locales, non locorum spacijs distinctæ, è quibus corporales egressiones, & ad quas regressiones fiant, sed spirituales & cœlestes, vt tales sint. qualis & domus est, & Deus pater ipse.

Quid autem de loco, de quo dicit Christus: Vado ad parandum vobis locum? Idem planè de eo sentiendum est, quod de mansionibus. Loquimur autem de loco propriè, siue corruptibili, siue incorruptibili, qui est superficies corporis continentis. Tali loco nõ indigent, nec spiritus, nec corpora spiritualia. Et manifestum est, quòd hoc genus locorum, sicut & tempus, vnà cum cœlo & terra exuretur. Creabuntur enim noui cœli, & noua terra, non in quibus sint locus & tempus, sicut in hoc mundo, sed in quibus habitabit iustitia. Et cum cœli non amplius mouebuntur, nullus etiam erit amplius, nec in cœlo nec in terra motus localis. Non enim est vel maiestatis vel perfectionis, sed imbecillitatis, ac imperfectionis, moueri de loco in locum localiter. In resurrectione autem nihil erit imbecille & imperfectum. Quid igitur fiet?

fiet: Respondeo iterum, non meis, sed Propheticis et Apostolicis verbis: A seculo non audierunt, neque auribus perceperunt, oculus nō vidit, Deus, absq; te, quæ præparasti (inter quæ sunt etiã mansiones illæ & loca) expectantibus te. Quod ergo Christus dicit: In domo patris mei multæ sunt mansiones, & vado ad parandum vobis locum, breuiter & propriè hanc habet sententiam, sicut & suprâ explicabam, & hîc, quia ita res fert, paucis repetendum: propria, inquam sententia hæc est: Vado iam ad passionem, & mortem, qua parabo vobis propitium Deum patrem (hoc enim propriè est parare locum in domo patris) vt non solum Patriarchæ & Prophetæ fruantur per clementiam Dei æterna apud Deum beatitudine, verũ etiam vos ipsi, & quotquot deinceps per sermonem vestrum in me credunt, consequantur in cœlesti regno æternam salutem. Hæ enim sunt, multæ illæ, & diuersæ in domo patris mansiones, videlicet, quod non tantum Patriarchæ, Prophetæ, & quotquot fuerunt pij ab initio orbis terræ, ante aduentum Christi in carnem, sed etiam Apostoli, Martyres, & quotquot credunt in Christum, post aduentum eius, recipiuntur in æterna tabernacula, et fruuntur immortalis illa, & incontaminabili, atq; immarcescibili, de qua Petrus loquitur, hæreditate. Est & ad huius loci interpretationem referendum, quod in Epistola ad Hebræos scriptum est: Non habemus hîc manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Quod igitur Christus dicit: Vado, paraturus vobis locum, illud
vult

vult dicere: Hactenus non habetis ullam manentem, firmam & fixam mansionem & stabilem locum, ac nullam certam foelicitatem in hoc seculo. Nunc autem ego vado mea morte paraturus nobis firmissimam & certissimam foelicitatem, qua perpetuò in coelesti regno fruemini. Habes Christum ab externo & visibili spectaculo ascensionis suæ in altum, è monte Oliueti, peruenisse ad Deum patrem suum in coelis (a quo tamen nunq̃ abfuerat) & ad domum eius. Cum autem deus pater impleat coelum & terram, facile intelligi potest, quò & Christus filius eius peruenerit.

Fol. 74. Nunc idem demonstrandum est, ex dextra Dei, ad quam confedit, si prius excussero quædam obiecta aduersarij, & in primis vanum sophisma, quod aduersarius de ascensu Christi in coelum, & super omnes coelos struit. Si corde integro (inquit) atq̃ sincero credis, sicut rotundo ore confiteris, Brenti, Christū DOMINVM vero suo corpore ascendisse in coelum, & manere in caelo, quorsum obsecro pertinent illa tua uerba, quæ folio 105. sic leguntur: Quare nihil aliud reliquum est, q̃ quòd Christus cū corpore suo, non solum nō concludatur, vel vllò alio loco, vel locali illo, quod Cingliani fingunt, caelo Emphyreo, uerum etiã penetrauerit, & euaserit omnia loca, siuè supera, siuè infera, siuè terrena siuè coelestia, &c. Etenim si hæc tua uerba, logodædale Brēti, uera sunt, quid quæso dedisti nobis, cū confessus es Christū corpore suo ascēdisse in caelū? An non sonant uerba fidei, ascendisse Christum corpore suo in coelum, & non penetrauisse coelum, id est euasisse,

euasisse, vel elatum esse extra cœlum? Quis nesciat ingens esse discrimen inter hæc, Penetrare cœlum, id est, efferri extra cœlum, aut euadere cœlum, & ascendere in ipsum cœlum? Proinde cum tu dicis, Christum ascendendo in cœlum, elatum esse extra cœlum, euasissèq; omnia loca, infera & supera, terrena & cœlestia, negas profectò ipsum elatum esse in cœlum. Ergo negas nunc hisce verbis (Christum euasisse omnia loca) id quod antea dedisti hisce verbis: Credo Christum ascendisse in cœlum, Et quæ sequuntur: Defessus enim ferè sum, recitando tot inania aduersarij verba. Primum igitur, vt respondeam: Credo corde integro & sincero, confiteor etiam rotundo ore, Christum DOMINVM vero suo corpore ascendisse in cœlum & manere in cœlo. Sed duo hic obseruanda sunt, vt hæc fides & cōfessio rectè intelligantur. Alterum est, de corpore, quo Christus ascendit in cœlum: alterum de cœlo, in quod ascendit, Nam quod ad corpus Christi attinet, non est controuersia de veritate eius, Credo enim & fateor, quòd Christus semper siue in cœlo siue in terra, retineat verum corpus, quòd quidem ad substantiam eius attinet. Controuersia autem in illo constat, Num Christus ascendendo in cœlū, & super omnes cœlos vt omnia impleat, retineat veritatem corporis? Hic Cingliani vociferantur, si Christus vnà cum corpore suo omnia implet, non retinet, sed amittit veritatem corporis. Nos verò negamus iterum atq; iterum, sed dicimus, affirmamus & asseueramus, quòd Christus, siue sit in nullo loco localiter,

sive in vno tantum loco, sive in multis, sive in omnibus, & sive ascendat super omnes caelos, sive descendat in infimas partes terræ, semper tamen retineat veritatem corporis sui, quod ad substantiam seu essentiam eius attinet, quemadmodum supra copiosè, & firmiter est demonstratum. Deinde, Bullingerus existimat ingens esse discrimen inter penetrare caelum & ascendere in ipsum caelum: ac putat me mecum ipso pugna-

Fol. 75. re. Si Christus (inquiens) corpore suo, iuxta tuam doctrinam, penetravit, & euasit omnia loca, tam infera quàm supera, tam terrena quàm caelestia, ergò ne nunc nequè in caelo quidem ipso, nequè est in terra, utpote quæ omnia illū euasisse dicis? ubi itaq; est Christus? Amisimus ne Christum? ubi deniq; est tua illa ubiquitas? Si ubiq; est, ergo in caelo est, ergo in terra est: &c. Vide mihi, obsecro te, quàm secure ludat suavis homo, ac etiã num de apprehenso, & capto Brentio triumphū agat. Me igitur miserū, quid faciam? quò me vertam? Sed huic nostro aduersario aliud accidit, quàm in fabulis, Aiaci. His enim furijs agitated, existimabat, se grassari in principes Græcorū, cum grassaretur in gregem ouium. Bullingerus autē rabie inflammatus, putat, se mihi homini misero insultare, cum spiritui ipsi sancto insultet. Spiritus enim sanctus dicit per Euangelistam Marcum, de Christo: Receptus est in caelum. Et per Lucam: Assumptus est in caelum. Idem spiritus sanctus dicit per Apostolum: Habemus Pontificem, *διελευθέρωτα*, hoc est, qui peruasit, seu penetravit caelos, Et iterum. *ὑψηλότερον τῶν ἑρανῶν γινόμενον*, sublimior caelis factus.

Heb. 4.

Heb. 7.

Ac rur-

Ac rursus : Ascendit super omnes cœlos. Vtrunq; *Ephes. 4.*
 dicitur à spiritu sancto, ascendit in cœlum, & pene-
 travit, seu peruasit cœlos, & ascēdit super omnes cœ-
 los. Quare, cum ego idem planè dicam, idem comme-
 morem, idem doceam, & tamen aduersarius mihi in-
 sultet, perinde ac si docerem absurda, pugnantia, &
 omnibus modis explodenda, quid aliud facit, quàm
 quòd nomine quidem me exagitet, re ipsa autem ma-
 nifestè sit in spiritum ipsum sanctum, tanquam secum
 pugnantem, & absurda docentem, contumeliosus?
 Et hæc iterum sunt fundamenta firma, quibus quivis
 fidelis tutò, scilicet, inniti potest, (hoc est) Ad popu-
 lum phaleras. Sed reportabit pyrgopolinices suam
 mercedem. Nos, quia scimus, spiritum sanctum non
 pugnare secum, affirmamus vtrunq;, videlicet, Chri-
 stum ascendisse in cœlum, inq; cœlo versari, & pene-
 trasse cœlum, ac ascendisse super omnes cœlos, verissi-
 mum & certissimum esse. Nihil quidem minus vide-
 tur homini cæcato, & carnalibus suis de fictitio cœlo
 Empyreo somnijs fascinato, ei autem, qui ex verbo
 Dei de ratione veri cœli rectè eruditus est, nihil est
 probabilius, & congruentius. Cum enim post ex-
 ternum & visibile ascensus Christi spectaculum dici-
 tur, Christum cum corpore ascendisse, & assumptum
 in cœlū, significat, Christum iam non amplius ducere
 vitam in his terris, externā, corporalē, familiarē, pro
 huius mundi ratione, qualē duxit, cum vel officio do-
 cendi in hac terra, inter Iudæos fungeretur, vel à re-
 surrectione per quadraginta dies, familiariter cum suis

discipulis conuersaretur : sed ducere cœlestem vitam, in summa maiestate & beatitate. Scientes (inquit Paulus) quod Christus excitatus à mortuis, non amplius moritur, mors illi non amplius dominatur. Et Petrus : Oportet (inquit) Iesum Christum cœlum accipere, vsq; ad tempora restitutionis omnium. Oportet (inquit) accipere cœlum. Quod? Num Empyreum? sed hoc est cœlum fictitium. Christus autem accepit verum cœlum, quod est cœlestis vita, cœleste regnū, cœlestis maiestas, vt iam non amplius in terris ambulat humano more, sed ducat vitam in regno Dei patris, cœlesti more. Quod si veteres ad hunc modum intelligunt, Christum carne sua non esse in terra, sed in cœlo, hoc est, Christum nunc ab ascensu suo in cœlum non amplius ducere in his terris, terrenam, sed apud Deum patrem suum, cœlestem vitam, rectè & piè sentiunt, nec quisquam nostrum est, qui hoc vnquam negauerit. Si autem intelligunt, Christum carne sua in cœlo Empyreo, ita circumscriptum esse loco, vt corpus eius non possit esse in cœna, nec ipsum humanitate sua vnà cum diuinitate omnia præsentissimum, tam in cœlo, quàm in terra, gubernare, sed in fictitio illo cœlo, aut sedere, aut stare, aut de loco in locum deambulare, hic demum nihil amplius sumus ipsis obnoxij. Christus enim sic est in cœlo, sic ducit cœlestem vitam, vt tamen in nullo loco ita includatur, vt non reliqua omnia cœlesti modo impleat. Quam sententiam explicat alterum illud dictum, quod in Apostolicis scriptis extat, Christum corpore suo penetrasse cœlum,

cœlum, sublimiorem factum cœlo, & ascendisse super omnes cœlos. Significat enim, Christum non ita, vni & alteri loco, vel in hoc firmamento, stellis insignito, vel in alio corporali cœlo affixum esse, vt nec sit, nec possit esse etiam in alijs locis: sed euasisse super omnes cœlos, vt omnia impletet, & vbiuis regnaret. Nam quemadmodũ Deus ipse dicitur esse supra mundum, & extra mundũ, non quòd non sit in mũdo, sed quòd nõ sit ita in mundo, vt locis huius mundi cõcludatur. Non enim vnum tantum cœlum, non vnã tantum terram, sed omnia in cœlo & in terra implet, & corã gubernat: Ita etiam Christus dicitur corpore seu humanitate sua penetrasse cœlũ, & ascendisse super omnes cœlos, non quòd deseruerit hoc cœlũ, aut terram, & quæ in eis sunt, sed quòd non in hoc cœlo ita hæreat, vt non etiam omnia alia impleat, & tam in cœlo, quàm in terra regnet. Apud Paulum dicitur Christus descēdisse in infimas partes terræ, & postea ascendisse super omnes cœlos. Quid? Num hæc ita intelligenda sunt, quòd Christus, postquàm regressus est, ex infimis terræ partibus, & euasit super omnes cœlos, deseruerit tam infimas terræ partes, quàm omnes cœlos? Sic quidem intelligit crassus Cinglianus, qui præ cæcitate mentis suæ, non potest aliter de descensu & ascensu Christi imaginari, quàm si quis corporali modo ex ima valle, ad quam paulò antè descenderat, in altissimum montem regrederetur, Et cum dicit Epistola ad Heb: Confedit in dextra maiestatis in excelsis, non potest de hac dictione (in EXCELSIS) aliud

cogitare, quàm de supernis locis cœli, quæ sunt super capita nostra, quasi verò Antipodibus, & per hæc Christus non sit in excelsis, sed iuxta Cinglianorum somnia sub pedibus aut à latere eorum. Quæ igitur Paulus de descensu Christi in infimas partes terræ, & de ascensu eius super omnes cœlos scribit, non sunt intelligenda de humano more descendendi & ascendendi, quo prior locus deseritur, & alius occupatur: sed de diuino more, quo ita descenditur & ascenditur, vt omnia tam infima quàm suprema occupentur, teneantur & conferuentur. Sic Christus descendit in infimas partes terræ, non vt eas deserat ascensu, sed vt eas in potestatem suam redigat, & in ipsis coràm præsens dominetur. Sic ascendit super omnes cœlos, non vt deserat cœlos, sed vt eos occupet, potenter teneat, & coràm gubernet. In hoc (inquit Paulus) mortuus est Christus, & resurrexit & reuixit, vt mortuis ac viuentibus dominetur. Nam quod Christus hoc modo descenderit, & ascenderit, videlicet non deserendo ea, ad quæ descendit, & super quæ ascendit, sed occupando, & in potestate sua coràm retinendo, ac gubernando, testatur Christus ipse, cum ait: Data est mihi OMNIS potestas in cœlo & in terra. Et Paulus: Fecit eum sedere ad dextram suam in cœlestibus, super omnem principatum ac potestatem, & virtutem & dominium, & OMNE NOMEN, quod nominatur non solum in seculo hoc, verum etiam in futuro. Et iterum: Extulit eum in summam sublimitatem, ac donauit illi nomen, quod est supra omne nomen, vt in nomine Iesu

Iesu omne genu se flectat, cœlestium, & terrestrium, & infernorum. Quid ergò ad hæc dicemus? Quod est illud nomen, quod Deus donauit Christo? Non est aliud nomen super omne nomen creature, præterquam nomē ipsum Dei. Donauit ergò Christo nomē DEI. Certò sciat, inquit Petrus, tota domus Israel, quòd DOMINVM & Christum fecerit Deus hunc Iesum, quem vos crucifixistis. Num ergò existimas, quòd Deus donando nomen DEI Christo, donauerit ei, honoris tantum gratia, inane vocabulum? Nihil certè minus, Non est Deus, vt homo. Sic quidem in humanis rebus fieri solet, vt aliquoties homo tribuat homini nomen Leonthenis, aut Demostenis, hoc est, Leonharti, aut Volckharti, qui ne lepusculi quidem, aut cuniculi animum, seu robur habet: tantū abest, vt habeat robur leonis, aut multitudinis populi. Quod autem Deus nominat, quod Deus vocat, hoc rē ipsam vnā cum nomine habeat, necesse est. Christus igitur homo, donatus est à Deo, non tantum nomine, sed etiam re ipsa & maiestate Dei. Maiestas autem Dei est, sic descendere, sic ascendere, vt non deserat ea, à quibus vel descendit, vel ascendit, sed potius accipiat, & teneat ea in sua potestate & gubernet. Quare etiam Christus nomine & maiestate Dei donatus, sic descendit in infimas partes terræ, & sic ascendit super omnes cœlos, vt iam sit infra, supra, extra, & intra omnia, tam in cœlo, quàm in terra, tam super cœlos quàm infra terrā. Vides nunc, Bullingere, vanitatē tuorū sophismatū: Christus penetrauit cœlos, penetrauit

194 DE ASCENSU CHRISTI IN COELVM
trauit omnia, supera, & infera. Non est igitur, neq; in
cœlo neq; in terra. Quin dicis etiam; Deus fecit Chri-
stum sedere ad dexteram suam, super omnem princi-
patum, & super omne nomen. Ergo Christus non est
amplius princeps, nec habet vllum nomen. Egregiam
verò laudem, & spolia ampla refertis, hisce veltris
strophis & sophismatis. Nam, quod dicis, me mea va-
biquitate infœlici expungere, & tollere veram Chri-
sti in cœlum ascensionem, videres ipse tuam impuden-
tiam, & impietatem, nisi figmento Empyreï cœli, in
quo sunt locales commorationes, stationes, sessions
& deambulationes, cæcatus esses. Dicamus igitur a-
pertius, quò Christus ab externo ascensus sui in cœ-
lum spectaculo peruenerit. Primum ostendimus cla-
rè, cœlum illud Empyreum, quod Cingliani fingunt,
esse corporale, & corporalibus mansionibus intru-
ctum, non sit in rerum natura, sed sit fictitium. Non
potest igitur dici, quòd Christus ad illud peruenerit,
& in eo commoretur. Deinde, etsi sunt nonnulli ve-
teres scriptores, qui affirmant, Christum intulisse cor-
pus suum syderibus, & in firmamento stellis insignito
habitare, tamen Cingliani ipsi negant, & affirmant
eum hoc visibile cœlum supergressum. Nec mirum,
Hoc enim cœlum, procellæ in morem, sicut Petrus
ait, transibit, & exuretur igni. Vbi igitur reliqua ma-
neret sedes Christi? aut quòd Christus se interea, dum
cœlum & terra igni deuorarentur, conferret? Quò i-
gitur tandem à spectaculo ascensus in altum peruenerit,
aut consedit? Si peruenerit (inquies) ad Deum patrem,
& ad

& ad dextram Dei patris, an non conscendit in hoc
 cœlum, quod nobis est ob oculos positum? Manifestum enim est, quod Deus in hoc cœlo habitat, &
 quod hoc cœlum sit sedes Dei. Testificatur hoc non
 solum publica consuetudo, qua solemus inuocaturi o-
 pem Dei, oculos ad hoc cœlum attollere, verumetiam
 sacra ipsa Scriptura, quę Deo hoc cœlum pro throno,
 & sede assignat: Cœlum (inquit) mihi sedes est, & ter-
 ra scabellum pedum meorum. Et: Cœlum cœli Do-
 mino, terram autem dedit filijs hominum. Ac rursus:
 Deus in cœlo, tu autem super terram. Et iterum: Qui
 habitat in cœlis, irridebit eos. Quid plura? Vniuer-
 sa scriptura collocat Deum in hoc externo & visibili
 cœlo. Cur igitur non collocaremus eò etiam Chri-
 stum Dominum nostrum? De hac re dictum est co-
 piose in alijs scriptis. Sicut enim nos inuocaturi De-
 um attollimus oculos versus hoc externum cœlum,
 non quod concludendus sit Deus in hoc cœli spaci-
 um, quamuis amplissimum, sed quod obseruanda no-
 bis sit pædagogia, quæ honestos pueros decet, ne vi-
 deamur alium Deum, quàm qui condidit cœlũ & ter-
 ram, inuocare, & vt excitemur ad quærenda cœlestia.
 Cum stamus ad orationem, inquit Augustinus, ad O-
 rientem conuertimur, vnde cœlum surgit, non tanquã
 ibi sit Deus, & quasi cæteras mundi partes deseruerit,
 qui vbiq; præsens est, non locorum spacijs, sed maie-
 state potentia: Sed vt admoneatur animus, ad na-
 turam excellentiorem se conuertere, id est, ad Do-
 minum, cum ipsum corpus eius, quod est terrenum,

ad corpus excellentius, id est, ad corpus cœleste conuertitur. Conuenit etiam gradibus religionis: & plurimum expedit, vt omnium sensibus & paruulorum & magnorum, benè sentiat de Deo. Et ideo qui visibilibus adhuc pulchritudinibus dediti sunt, nec possunt aliquid incorporeum cogitare, quoniam necesse est, vt cœlum præferant terræ, tolerabilior est opinio eorum, si Deum, quem adhuc corporaliter cogitât, in cœlo potius credant esse, quàm in terra: vt cum aliquando cognouerint, dignitatem animæ, cœleste etiã corpus excedere, magis eum quærant in anima, quàm in corpore etiam cœlesti. Hæc ille. Ita, & sacra Scriptura collocat Deum in hoc cœlo, tanquàm in suo throno, nõ quòd sentiat, cum, qui est ubiq; totus, in cœlo et in terra, certis locis circumscribi: sed quòd nobiscum repuerascat, & pro nostro more tribuat cœlum Deo, terram autem hominibus, propterea, quòd, quemadmodum cœlum & terra sunt in oculis nostris distinctissima, ita etiam maximum omnium sit discrimen inter regnum Dei cœleste, & inter regna hominũ terrestria. Nam, cum Scriptura pro maiestate Dei paulò grandius loquitur, non iam amplius dicit: Deus in cœlo, tu autem super terram, quasi vero Deus, non sit etiam super terram, sed dicit: Cœlum & terram ego impleo. Et: Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero ad infernum, ades. Et excelsior cœlo est, quid facies? profundior inferno, & vndè cognosces? Longior terra mensura eius, & latior mari, Quare non est sentiendum,

dum, quòd, cum Christus ascendit in cœlum, & venit ad Deum patrem, atque consedit ad dextram eius, hæserit, & substiterit, in hoc externo & visibili cœlo, sed peruaserit omnes cœlos, ut omnia tam infera quàm supera impleret. Non capit hoc humanus intellectus, neque mirum. Non enim proponitur nobis carnali ratione intelligendum, sed spiritali fide credendum. Habemus manifesta oracula Spiritus sancti, quæ ducunt Christū ad Deū patrem suum, qui cœlum & terram implet: & collocant eum ad dextram Dei patris sui, quæ est omnipotentia eius, ubiq; ut ita dicam, diffusa: ac euehunt eum super omnes cœlos, super omnes principatus: & subiiciunt omnia sub pedibus eius: dantq; ei nomen super omne nomen, ut in nomine eius omne genu se flectat, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Quò igitur te propries, ubi non inuenias Christum verum Deum & verum hominem præsentissimum? Non patitur hoc, inquires, humani corporis natura. Fateor, si naturam corporis per se consideraueris: sed si eam cum diuina natura personaliter cōiunxeris, sicut est in Christo cōiuncta, nō mutatur quidem substantia eius, nec aboletur, sed ita ornatur, ut cœlesti gloria ac diuino honore coronet, ac super omnia opera manuū Dei constituitur. Quod, si nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit ea maiestas, quā Deus præparauit diligentibus ipsum, quanto magis ab humano intellectu, abscondita est illa maiestas, qua Christus

198 DE ASCENSU CHRISTI IN COELVM
filius Dei in cœlesti suo regno, apud Deum patrē su-
um, & in dextra eius illustratus est.

Cæterum quia satis multa diximus de cœlo, dica-
mus etiam de inferno. Ibi verò nactus est Bullinge-
rus opportunum campum, in quo ingenium suum, hoc
est, studium calumniandi, & rectè dicta peruertendi
explicet. Repetit & inculcat, infernum esse locum cer-
tum, non supra nos in cœlis, neque penes nos in ter-
ris, sed infra nos. Ait, impios descendere, non ascen-
dere in infernum. Neq; cœlum (inquit) quæremus
in terris, neque infernum in cœlis. Dicit, sathanam
non esse in cœlo, sed è cœlo deturbatum, in imum
vsq; barathrum. Interim conqueritur etiam alicubi,
simplices hac disputatione ita turbari, vt nesciant, quò
se vertant. Primum igitur optarem ipse, vt Cinglius,
Bullingerus, & gregales eorum mansissent in verè
pia doctrina, & in simplici confessione fidei, de cœna
Domini, & nonnullis alijs articulis: nec conati essent
veram corporis & sanguinis præsentiam in cœna,
argumentis ductis ab incarnatione Christi, ab ascen-
su eius in cœlum, & à sessione eius ad dextram Dei
patris, exturbare, sic enim omnia fuissent in ecclesia
tranquilliora: & ego ipse nunc in hac canicie minus
haberem negotij, & molestiæ. Sed quia Cingliani
ad confirmanda sua figmenta falsò interpretabantur
hos fidei nostræ articulos, idcirco non fuit deserenti-
da professio veritatis. Et cum inter alia finxerint cœ-
lum corporeum, extra hunc mundū, in quod corpus
Christi ita concludebant, vt ne omnipotentia quidem
Dei

Dei posset esse simul in cœlo, & in cœna; necessarium fuit, rationem veri cœli, ad quod Christus corpore suo ascendit, & in quo beati sempiterna fœlicitate, vna cum Christo fruuntur, diligentius explicare. Hic sese obtulit occasio dicendi etiam de inferno. Ad reiiciendam enim absurditatem de corporeo, & commentitio cœlo Cinglianorum, rectè opponitur absurditas de corporali & locali inferno. Nam si cœlum illud Cinglianum, est certus & corporeus locus, qui sit latissima regio supra & extra hunc mundum, in qua regione sint corporeæ mansiones, corporeæ stationes, sessiones, progressiones, & deambulationes, certè necessario sequitur, quod infernus, qui est cœlo ex diametro oppositus, sit regio latissima infra hunc mundum, in qua regione, diaboli & damnati homines vna commorentur, sicut in cœlo angeli, & homines beati. Sed haud scio, num permittatur in inferno damnatis deambulare, quod est voluptatis, sicut permittitur beatis in cœlo. Si ergò infernus est regio latissima, eaq; corporea, & cœlo opposita, certè non potest esse, nisi vel intra terram, aut in centro terræ, iuxta eorum sententiam, qui opinantur esse Antipodes: vel infra terram, iuxta illorum sententiam, qui contendunt non esse Antipodes, nec terram esse in medio aquarum positam: vel prorsus extra hunc mundum. Quid autem potest absurdius dici: quid anilius cogitari? Opposui ergò in priori scripto Genesin Moyli, de creatione mundi, & scholam Geometrarum. Sed Bullingerus in angustum redactus, allatrat quidem, statim

autem exiit, & ad suum vomitum redit. Quid enim
 faceret? Negaret descriptionē mundi apud Moysen?
 Sed cogitavit ipse, hoc impudentius, & detestabilius
 esse, quam quod in Ecclesia filij Dei ferri posset. Con-
 cederet ac affirmaret? Sed eo ipso negaret suum sig-
 namentum de latissima, eadē corporea regione intra vel
 infra terram, aut hunc mundum. Quare tutissimum
 ratus, iusta vno tantum & altero verbo attingere, &
 confestim se ad vetus suum artificium, (hoc est) ad ex-
 cogitandas calumnias conuertere. Dicit infernū esse
 certū locum. Si intelligit certū esse, quod sit infernus,
 in quo damnati perpetuò crucientur, quis nostrū hoc
 vnquā negauit? qui cum pugnat? Si autē intelligit in-
 fernum esse certū locum corporalē, hoc est, superficiē
 corporis cōtinentis, qualē locū fingit etiā de suo coelo,
 falsum est, nec potest autoritate scripturæ probari,
 Nam de scripturæ testimonijs, quæ recitat paulo post
 suo loco. Addit: Non supra nos: si intelligit per supra,
 superiorē locū, qui sit superficies corporis cōtinentis,
 rectē dicit. Neq; enim infernus est talis locus inferior,
 multò minus superior. Et tamen cum Diaboli, iuxta
 sententiā Augustini, semp̄ secū suū circūferant infer-
 nū, cōmorentur autē in aère, qui nō est tantū circa nos,
 sed etiā supra nos, relinquo Bullingero explicandum,
 quomodo infernus non sit etiā supra nos. Si autē per
 supra, intelligitur res, quæ sua essentia superat huma-
 num captum, tunc certē infernus est supra nos. Sicut
 enim de vero coelo dictum est, quod à seculo non au-
 dierint neq; auribus perceperint, oculus non viderit,
 quæ

quæ Deus præparauit expectantibus se: ita de inferno quoq; sentiendum est, quod à seculo non audierint, neq; auribus perceperint, oculos non viderit, quæ præparata sunt impijs, contemnentibus Deum.

Additur amplius: In cœlis. Si ergo vocabulo cœlorum intelligitur cœlū illud fictitiū seu Empyreū, rectè dicit Bullingerus, infernū non esse supra nos in cœlis. Neq; enim tales sunt cœli. Si per cœlū intelligitur cœleste gaudium, & æterna beatitudo, qua Christus & beati fruuntur, rectè iterū dicitur, infernū, hoc est inferni dolores, inferni horrores, non esse in cœlo. Si autē per cœlū intelligitur generaliter cœleste regnū, quod vniuersam Dei dominationē in cœlo, in terra, & in inferno complectitur, negari certè non potest, quin hoc modo rectè dicatur, infernū esse in cœlo, hoc est contineri in manu, & potestate DOMINI Dei nostri, cuius regnū nō est corporale, sed spirituale, nō est terrenū, sed cœleste. Huc pertinet, quod Paulus de Christo dicit: Dedit ei nomē super omne nomē, vt in nomine Iesu omne genu flectat, cœlestiū, terrestrium & infernorum. Hic vides etiā infernum compræhendi in regno Christi, quod vocatur nō terrestre, sed cœleste. Huc etiam non incongruenter accommodauī locum Pauli. Non est nobis lucta aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus spirituales astutias in cœlestibus. Non ignorabā, In cœlestibus, vulgò exponi, pro aëre. Non etiam ignorabam, satanam vocari aliàs principem, cui potestas sit aeris. Sciebam quoque cœli nomine aliquoties aërem venire, Sed cogitabā, attento, &

to, & erudito lectori adeo notum esse, illam dictionem (in cœlestibus) in eo loco, vbi dicitur, Aduersus spirituales astutias in cœlestibus, nec posse nec debere pro aëre exponi, vt ne admonitione quidem opus haberet. Paulus enim in ipsa epistola ad Ephesios quinquies, nisi fallor, vocabulo *ἐν τοῖς ὑψηλοῖς*, In cœlestibus, vitur. Ac in tribus quidem locis manifestum est, quod non significet, in aëre, sed generaliter accipiat^rur pro arcanis, & absconditis ab oculis hominum in regno cœlesti, vt opponatur regno terreno. Benedixit (inquit) nos omni benedictione spirituali *ἐν τοῖς ὑψηλοῖς* In cœlestibus, (hoc est), benedixit nos, non corporalibus beneficijs, qualia solent in regnis terrenis distribui, nec aëreis, qualia ex aëre sereno, aut pluuia, ad foecundandas fruges terræ, & ad salubritatem corporum conferuntur: sed benedixit nos beneficijs spiritualibus, & cœlestibus, qualia Christus gubernator cœlestis regni, in quo omne genu cœlestium, terrestrium, & infernorum se in nomine Christi flectit, credentibus in ipsum donare solet. Et iterum, Deus sedere fecit ad Christum ad dexteram suam *ἐν τοῖς ὑψηλοῖς*, in cœlestibus. Nec hîc quidem potest, In cœlestibus, exponi pro aëre. Christus enim sedet ad dexteram Dei, non in aëre tantû, sed in vniuerso cœlesti regno, quod tam ad cœlestia quàm ad terrena, & inferna patet. Ac rursus. Deus cõiuuificauit nos vnâ cum Christo (per gratiam estis seruati) simulq; cum eo sedere fecit *ἐν τοῖς ὑψηλοῖς*, In cœlestibus. Non fecit nos consedere cum Christo, in regno aëreo, sed in regno cœlesti,

Cap. 1.

Cap. 2.

sti, quod omnia simul cœlestia, terrestria & inferna complectitur.

Reliqua adhuc sunt duo loca, in eadem Epistola, in quibus Paulus eodem vocabulo utitur : Vniuersa, inquit, cōdidit per Iesum Christum, vt nota fiat nunc principibus & potestatibus ^{ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικῶς}, In cœlestibus, per ecclesiam. Et iterū. Aduersus spirituales astutias, ^{ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικῶς}, In cœlestibus. Cum igitur Paulus vsus sit hac dictione (in cœlestibus) in tribus prioribus locis, non pro aëre, sed pro regno cœlesti, complectente cœlestia, terrestria, & inferna, res ipsa monet nos, vt eandem dictionem in duobus posterioribus locis in eodem significato accipiamus. Itaq; rectè & apertè citatur locus Pauli, vt probetur, quòd cœleste regnum (quo quidem modo hîc de eo loquimur) non definiatur interuallis locorum, sed maiestate Dei. Videamus & alios duos locos, quorum alterum ex Hiobe, alterum è libris Regum adduxeram. Hic ergò vide mihi iterum malignum Bullingeri ingenium, & cor eius felle ac amaritudine plenum. Non ignorat, aut saltem, quia suscepit aduersus me scribendum, non ignorare debet, quòd definiam regnum cœleste, seu regnum Dei patris, maiestate eius, vt qua patet maiestas Dei, ea etiam pateat regnum Dei. Sic enim scribo. Cum quærit, vbi nam Christus nūc cum corpore suo commoretur. Non est respondendum, quòd contineatur localiter in loco quodam circumscriptus, Sed respondendum est, quòd sit apud patrem, in domo patris, in throno patris, & ad dexteram patris. Vbi

d autem

autem est pater? Vbi domus patris? Vbi thronus patris? Vbi dextera patris? Num hæc sunt certis locis circumscripta? Num in regionem quãdam supra omnes cœlos latissimam quidem illam, sed terminis suis localiter definitam, ita sunt conclusa, vt nec in his cœlis, nec in his terris inueniãtur? Nihil verò minus. Scripta enim Prophetica & Apostolica, nō intrudunt Deum patrem in aliquam circumscriptam regionem, quamuis amplam, quamuis illustrem, quamuis à terra remotam, sed dicunt: Quò ibo à spiritu tuo? & quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero ad infernum, ades, &c. Hæc & id genus alia commemoravi in priori scripto, vt ostenderem, pomeria regni Dei seu regni cœlestis porrigere se nō tantum in hoc externum cœlum, verum etiam in hanc terram, & in infernum. Nec porrigere se tantum ad bonos angelos, & sanctos homines, qui sunt in cœlesti gaudio, verum etiam ad diabolos & homines damnatos, qui sunt in doloribus inferni. Admonui præterea satis apertè, me non ignorare, quòd hæc mea dicta in calumniam rapi queant (Addo enim. Vt Cingliani iterum habeant, quod pro ingenio ipsorum exagitare possint) sperans futurum, vt Bullingerus hac admonitione excitatus, caueret, & abstineret à calumnia. Sed tam virulento est ingenio, vt videat delectari, quòd data sit ipsi calūniandi occasio. Nam cum ego eo loco vtar nomine cœli generaliter pro regno cœlesti, seu pro regno omnipotentiae Dei, quo vniuersæ creaturæ comprehenduntur, ipse vtitur cœli nomine,

nomine, vel pro gaudio cœlesti, vel pro suo Empyreo ac fictitio cœlo: & vociferatur, nec infernum nec diabolium esse in cœlo. At enim bone vir, scilicet, si hoc modo sermo fuerit de cœlo, dixi & ipse, & adhuc dico, nec infernum, nec diabolos esse in cœlo, siue illo Empyreo, quia hoc cœlum est fictitium, siue in cœlesti gaudio, de quo rectè dictum est, quòd sathan cum angelis suis deturbatus sit è cœlo in imum vsque barathrum, hoc est, è cœlesti beatitudine in omnem & perpetuam infœlicitatem. Si autem nomine cœli comprehenduntur omnia ea, ad quæ se cœleste, seu spirituale & diuinum regnum Dei, quod est regnum omnipotentiae Dei, extendit, negari non potest, quin in eo comprehendantur etiam infernus, & diaboli. Et quod mireris, fatetur aduersarius ipse suis quidem verbis, sed planè illud ipsum, quod ego mente mea sentiebam: Deus, inquit, quia vbiq; est, omnes singulasq; suas creaturas præsto ante se habet, ijsq; administrandū ipse vtitur, singulis pro suo ingenio, &c. Hoc prorsus illud ipsum est, quod ego dicebam, cœlū illud ea esse conditione, vt in eo nō tantum sancti homines, verum etiam sathan & angeli eius inueniantur. Et tamen tanta est in aduersario calumniandi, & rixandi libido, vt etiam id, quod probat, reprehendendum suscipiat.

Vide, quaeso, & hinc mihi suaues hominis delicias, quibus applaudit sibi in interpretatione locorū, quæ ex Iob & libris Regum, de præsentia, & assistentia sathanæ inter Sanctos Dei idcirco adduxeram, vt

ostenderem, in cœlesti & omnipotenti regno Dei contineri, non tantum sanctos angelos & homines, sed etiam sathanam cum suis angelis. Ita sanè, inquit, nihil est necesse, vt quando boni Dei angeli suo in ordine, & in sua conditione, inque loco suo Deo seruiunt, vt & sathan vnà cum bonis angelis, & vt boni angeli, in loco angelorum Deo seruiat. Potest enim inter filios Dei, nimirum, vt minister Dei stare, id est, ministrare, sed suo modo, suo loco, & ratione certa, quæ ipsi conuenit. Hactenus ille. At enim non quæritur in presentia, quo ordine boni & mali angeli Deo seruiant. Non est ignotum, quòd in regno omnipotentiae Dei suum quæcque creaturæ habeant ordinem, etsi nec Diaboli, nec mali homines, si suæ voluntati relinquuntur, rectum seruant ordinem. Nec quæritur, qua sint conditione. Notum enim est, quòd boni angeli versentur in maximo cœli gaudio, mali autem in maximis inferni cruciatibus, cum illi propitio Dei aspectu fruuntur, hi autem formidabili eius aspectu torqueantur. Sed illud quæritur, cum manifestum sit, quòd Diaboli necesse habeant seruire Deo, num contineantur etiam vnà cum bonis angelis in regno omnipotentiae Dei? Hic Scriptura in Iob disertis verbis dicit: Factum est, cum quodam die venissent filij Dei, & starent coram DOMINO, venisset quoque sathan inter eos, & staret in conspectu Dei. Venisset, inquit, sathan inter eos, Inter quos? Inter filios, inquit, Dei. In regno igitur cœlesti omnipotentiae Dei, vnà sunt & filij Dei, & sathan ipse cum angelis suis.

In libris Regum textus clarè dicit: Vidi DOMINVM sedentem super solium suum, et OMNEM EXERCITVM COELI, assistentem ei à dextris, & à sinistris. Quid nunc Bullingere? DOMINVS sedet super solio suo, & habet ex vtracq; parte à dextris & à sinistris assistentem. Quem? exercitum. Cuius? cœli, COELI inquam. Et in hoc COELI, COELI inquam, exercitu, stabat à sinistris spiritus mendax. Iacta nunc & vociferare, si libet, satanam non esse in cœlo. Posset ne clarius testimonium in medium produci, quo probaretur, quòd illud cœlum, de quo tunc loquebatur, ea sit conditio-
ne, vt in eo non tantum sancti homines, verum etiam satan, & angeli eius inueniantur? Audiamus de hac re etiam Augustinum: Quærunt, inquit, ab imperitis hominibus, talia intelligere nequaquam valentibus, quomodo satanas cum Deo loqui potuerit, non in-
tuentes, (non enim possunt superstitione, & contentione cæcati) Dominum non loci spacium mole corporis occupare, & sic alibi esse, alibi non esse, vel certè hic habere partem aliam, & alibi aliam: sed maiestate vbiq; præsto esse, non per partes diuisum, sed vbiq; perfectum. Hæc ille. Vides igitur, quòd quæ Bullingerus affert contra me, de his scripturæ locis, quæ recitavi, non solum sint putidæ nugæ (sic enim me docuit Bullingerus loqui) verum etiam manifestæ calumniæ.

Sed audiamus etiam, quibus testimonijs conetur probare, infernum esse certum locum sub terris. Initio producit concionem Christi, de diuite epulone.

Apud Lucam, inquit, nominat diues epulo aper-
tissimè infernum, Locum (en locum) cruciatus vel
tormentorum, &c. Quod Paulus dicit Iudæis in le-
ctione veteris testamenti accidisse, vt præ velamine
cordibus eorum imposito, non possint intendere in fi-
nem legis, idem accidit Bullingero in lectione tam ve-
teris quam noui testamenti. Velamen enim cordi
eius impositum, illud est, quod persuasum habet, nul-
lam corporalem creaturam, posse, vel in hoc vel in al-
tero seculo, sine loco, idèq; proprie dicto, (hoc est) su-
perficie corporis continentis, consistere. Et si dicatur
sine tali loco esse, existimat nihil prorsus esse: adeoq;
id accidit Bullingero in senectute, quod Augustino
in iuuentute sua. Quicquid, inquit Augustinus, pri-
uabam spacijs locorum, nihil mihi esse videbatur. Hoc
axiomate Bullingerus fasciatus, vbicunq; legerit,
quauis in rebus spiritalibus, & futuri seculi, no-
men loci, existimat intelligendum pro superficie cor-
poris continentis. Ac profectò mirandum est, quòd
cum nomen loci alias in sacra scriptura, sæpenumero
metaphoricè exponendum sit, Bullingerus hoc vnum
significatum, quod est superficies corporis continen-
tis, vrgeat. Apud Oseã **DOMINVS** ipse Deus noster,
Vadens, inquit, reuertar ad locum meum, donec de-
ficiatis, & quærat is faciem meam. Hic nomen loci non
significat superficiem corporis continentis, quippe
quòd Deus non sit localiter in loco: sed significat ab-
sensionem præsentis auxiliij Dei. Et Paulus: Date,
inquit, locum iræ. Ac iterum: Ne detis locū diabolo.
Et rur-

Et rursus: Non inuenit locum pœnitentiæ. Cæterum cum aliâs sermo est de illo dicto Christi: In domo patris mei mansiones multæ sunt, Et: Vado ad parandum vobis locum, flagellat, quod dixi, de mutuandis formis loquendi ab humana consuetudine, cum loquimur de rebus spiritualibus. In expositione enim huius dicti, de mansionibus in domo patris, & de parando loco, recitavi vsitatam regulam, videlicet, quod cum nobis loquendum est de rebus spiritualibus & cœlestibus, mutuanda sint vocabula, à rebus corporalibus & terrenis, vt vel saltem aliquo modo, de rebus à nostro sensu & intellectu in hoc seculo alienis, balbutiamus. Vnde & Christus ipse nobiscum balbutiens, dicit, se parare nobis in futuro seculo locum, &c. Hac regula nihil est certius, & in Ecclesia filij Dei vsitatus. Et extant vbiuis manifesta exempla. In Genesi dicitur de Deo: Pœnituit eum, quod hominem fecisset in terra. Ac dicit ipse quoque Deus: Pœnitet me fecisse homines. Quid? Agit ne pœnitentiam facti sui Deus, qui est non tantum sapientissimus, sed etiam sapientia ipsa? Nihil minus, sed scriptura mutuatur sermonem ab humana consuetudine, & loquitur de Deo humano more. Et iterum: Dixit DOMINVS; Clamor Zodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis. Descendam & videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint: an non est ita, vt sciam. Quid? Est ne Deus absens à Zodomis, & ignorat, quæ ibi fiunt?

vt necesse habeat de cœlo descendere, sicut homo de monte in vallem descendit, vt cognoscat, quid ibi agatur: Absit, Deus implet cœlum & terram, & omnia nouit. Sed spiritus sanctus balbutit nobiscum, & mutatur verba ex humana consuetudine, vt vel aliquo modo res spirituales & cœlestes explicet. Quid multis opus? Scriptura tribuit Deo caput, oculos, aures, os, manus, pedes, cor, animam, dolorem, tristitiam, quæ tantum absunt à Deitatis essentia, quantum caro abest à spiritu. Sed hæc vocabula mutuò accepta sunt à rebus corporalibus & humanis, vt per ea ad aliquam diuinæ maiestatis cognitionem quasi manu ducamur. Cum verba omnia, inquit Augustinus, quibus humana colloquia conferuntur, Dei sempiterna virtus & diuinitas mirabiliter atq; incunctanter excedat, quicquid de illo humanitus dicitur, quod etiam hominibus aspernabile videatur, ipsa humana admonetur infirmitas, etiam illa quæ congruenter in scripturis sanctis de Deo dicta existimat, humanæ capacitati aptiora esse, quàm diuinæ sublimitati, ac per hoc etiam ipsa esse transcendenda, est sanior intellectus, sicut ista qualicunq; trāscensa sunt. Hæc ille. Et Cyrillus; solet, inquit, sancta scriptura, ea, quæ mentem excedunt, verbis nobis familiaribus significare. Quod de Deo dictum est, dicendum etiam est de rebus diuinis & spiritualibus. Esaias describens fœlicitatem piorum, & infœlicitatem impiorum, Egre dientur, inquit, & videbunt cadauera virorum, qui præuaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum nō extinguetur

extinguetur, & erunt vsq; ad facietatem visionis omni carni. Quid? Iacebunt ne impij in inferno sicut caudera eorum, qui interficiuntur in prælijs, & deinde deuorabuntur à vermibus, sicut eorum exuuia, qui conduntur in sepulchris? Nihil minus, sed spiritualia describuntur verbis mutuo acceptis, à rebus corporalibus in hoc mundo.

Christus ipse descripturus foelicitatem suorū Apostolorum, ponit in cœlo cathedras iudicum, instruit mensas, & apparat conuiuium. Ergo ne erunt in cœlo tribunalia, & bacchanalia? Absit. Cœlestia describuntur terrestribus: Propter carnales, inquit Augustinus, dico, non oportet opinari, quod dictum est: *Augustin. de serm. Domini in monte, lib. 1.* Cœlum thronus Dei est, & terra scabellum pedum eius, quòd sic habeat Deus collocata membra in cœlo & in terra, vt nos cum sedemus: sed illa sedes Dei iudicium significat. Et quoniam in hoc vniuerso mundi corpore, maximam speciem cœlum habet, & terra minimam, tanq; præsentior sit excellenti pulchritudini vis diuina, minimam verò ordinet in extremis atq; infimis. Sedere dicitur in cœlo, terramq; calcare. *Serm. Domini in monte lib. 2.* Et alias: Si in cœlis tanq; in superioribus mundi partibus, locus Dei esse credit, melioris meriti sunt aues, quarum vita est Deo vicinior.

Et Athanasius. Tametsi eadem dictiones de Deo & hominibus in sacris Scripturis habeantur, hominum tamen perspicacium est (vt Paulus præcepit lectioni attendere) vt rem cum iudicio discernant, & nostra rerum, quæ ibi scribuntur, vocabula accipiant

sine intellectus confusione, ne, quæ Dei sunt, humano more fieri intelligas, neq; in rebus humanis, tanq; de diuinis cogites. Quid multa? Nihil in ecclesia filij Dei decantatus est, quàm quòd scriptura loquatur humano more de rebus diuinis. Nihilominus tamen Bullingerus tantò mentis est furore, vt audeat hanc regulam contemptissimè reiicere. Nunc in postremo (inquiens) suo libro loquitur (Brentius) nescio quid, de verbis mutuò ab hominibus accipiendis. Et mox: Nò dum sanè ad inopiam redactus, et verbis ita destitutus exhaustusq; est Dominus noster, vt aliunde, et maximè à miseris, egenisq; hominibus ipsi opus sit verba mutuari. Quid ergò? An non iisdem planè Bullingeri verbis respondeat Anthropomorpha Orthodoxo. Nondum sanè, inquiens, ad inopiam redactus, et verbis ita destitutus, exhaustusq; est Spiritus sanctus, vt aliunde & maximè à miseris, egenisq; hominib. accipiat mutuò vocabula, capitis, oculorū, auriū, oris, manuum, pedū, animæ, & cordis, et his describat formā Dei: Sic etiam, cum Christus ad Apostolos dicit: Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnū, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedetis super thronos, iudicantes duodecim tribus Israel, & pius interpretes exponit, quòd hæc verba mutuata sint ab hominibus, & describant in cælo non externa conuiuia, & iudicia, sed spiritualem læticiam, & maiestatem. Possent Thalmudista & Mahumetista obsistere, & iuxta Bullingeri verba respondere. Quid? Putasne tu Christum tuum, ad tantam loquendi

loquendi inopiam, redactum fuisse, vt necesse habuerit verba ad describendam cœlestem fœlicitatem, ab hominibus miseris, egenisq; mutuari? Imò, quia est ^{et ipse} ipse, idcirco vtitur etiam sermone proprijsimo, & docet, esse conuiuia & iudicia in cœlesti vita, & more hominum in his terris. Tenemus sensum simplicem, & diserta verba Domini, quæ neq; fides, neq; alia illustriora Scripturæ loca, neque absurditas vlla, iubet nos expedire, per figuratam interpretationem. Hactenus conuiuator carnalis in cœlesti regno. Dicit Bullingerus. De esu & potu, & mensis, & tribunali- bus, sunt alia illustriora scripturæ loca, & accedit absurditas, quæ cogunt hæc metaphoricè accipere. De mansionibus aut & locis, nihil tale est. Quid? an nō illustria sunt testimonia scripturæ, quæ docent hunc mundū cum temporibus et locis suis transiturū, et homines fore ^{ἰσχυρίους} atq; corpora eorū spiritualia, q̄ non amplius egeant corporalibus locis & mansionibus? His testimonijs manifestè comprobatur, quod tam absurdum sit, hominibus beatis in cœlesti vita tribuere corporalia loca, & corporales mansiones, in quibus corporaliter cōmorentur, et è quibus in corporali palatio cœli egrediantur, & de loco in locū deambulēt, q̄ absurdū est, instruere ipsis mensam omni ferculorū genere refertā: et tribunalia, in quibus corporaliter sedent, & iudicēt. Sed relinquam⁹ hominē, qui audet suo ingenio regulas q̄uis certissimas, & notissimas, in sana rabie reijcere: Nos aut reuertamur ad cōcionē Christi de diuite epulone. Habet enim duas partes. Prior cōtinet ea, q̄ in hoc seculo inter diuitē et epulonē gesta

sunt. Hæc, quia habentur pro historicis, idcirco verba, quibus describuntur, sunt etiam historicè, & pro ratione huius seculi intelligenda. Posterior continet ea, quæ narrantur gesta post vtriusque mortem, in altero spiritali & cœlesti seculo, videlicet, de sublatione oculorum diuitis in tartaro, de accubitu Lazari in sinu Abrahamæ, de colloquio Abrahamæ cum diuite, de intinctione digiti in aquam, de refrigeratione linguæ, & de reliquis, quæ in ea parte continentur. Hæc, si quis contendat, corporali, humano, & mundano modo facta esse, ac non potius spiritali modo, pro ratione spiritalis & cœlestis seculi, hunc relegabimus aut inter pueros, si simplici opinione ita senserit, aut inter insanos, si seriò ita facta esse rixetur. Cum enim narratur res gesta in spiritali seculo, & inter animas mortuorum, qui nondum cum corporibus à mortuis resurrexerāt, res ipsa testificatur, verba narrationis mutuata esse à rebus huius mundi corporalibus, & translata ad spirituales. Nec fieri potest, ut cum sit sermo de ingēti hiatu, & de loco cruciatus, intelligatur de corporali hiatu et loco, qui sit superficialis corporis continentis: quippe quòd in altero futuro & spiritali seculo, aut sint meri spiritus, aut corpora spiritalia, quæ nullis prorsum locis, hoc est, superficialibus corporū continentium indigeant. Ut enim talia loca vnà cū hoc externo mundo enata sunt, ita etiã vnà cū ipso interibunt: & cessante motu huius cœli, cessabunt etiam omnes motus ac mutationes locales. Quare, etiamsi Bullingerus inuenerit in concione Christi de diuite

diuite epulone nomen, Loci, tamen nondum inuenit infernum esse locum, qui sit superficies corporis continentis: nec inuenit in eo esse corporales seu sessions seu stationes, seu accubitus, seu deambulationes, quales fictitio suo cœlo tribuit.

Sed inspiciamus etiam illud, quod de seditiosis, quos terra viuos deuorauit, & qui viui descenderunt in infernum, in Numeris capite 16. scriptum est. Hic verò siste mihi parumper viator gradum, & videbis mirandum spectaculum. Papæ, quanta maiestate conscendit Bullingerus curram, & agit triumphum, qualem nulla viderunt secula. Nec id immerito. Designauit enim stratagema, in omni posteritate prædicandum. Quale illud? Tutatus est magna animi fortitudine locum inferni, & repulit egregia virtute impugnatorē Brentium, à regia Plutonis. Quantam ergo putas laudem, quantas gratias pro nauata insigni illa opera ab vniuerso Cacodæmonum cætu reportat? Manifestè (inquit) Brentius deprehensus est in detorsionis scripturarum crimine, cui implicatur regulis illis suis, glossisq; scripturas explicandi, ab ipsomet excogitatis. Vident porro p̄ij, quid posthac, postquam in tam turpi detorsionis scripturarum (die xxi r̄p̄le r̄e r̄e r̄e) crimine deprehensus, tribuant in hac causa aduersario, qui prolixè quidem iactitat, se habere testimonia Propheticarum & Apostolicarum scripturarum, interim verò aperto se prodit indicio, quàm licenter ijs vtatur, Habes præconium insignis illius stratagematis, quod seruator infernalis regię in re-

pellendo hoste designauit. Sed age, faueamus ei in
 terim hanc laudem, donec Brentius collectis iterum
 viribus, respiret. Ac primum, Heros noster iterum facit
 mentionem earum regularum, quas de interpretanda
 scriptura recitauit: & dicit, eas non solum excogitatas
 à me, verum etiam me in crimen detorsionis scriptu-
 rarum impellere. Manifestè (inquit) Brentius depre-
 hensus est in detorsionis scripturarum crimine, cui
 implicatur regulis illis suis, glossisq; scripturas expli-
 cãdi, ab ipso met excogitatis, etc. Ego verò luculenter
 ostendi suprã, eas regulas, nec à me esse confictas, nec
 occasionem dare detorquendi scripturam: sed exem-
 plis ipsis scripturæ confirmatas, à patribus non mino-
 rum tantum, verum etiam maiorum gentium Eccle-
 siæ, traditas, & ad scripturam recte explicandam ne-
 cessarias esse. Quid igitur dicam? Quid, nisi vt homi-
 nem, sua ipsius moneta absolutum dimittam. Vi-
 dent porrò p̄ij, quid posthac, postquam Bullingerus
 in tam luculenti & turpis mendacij crimine depre-
 hensus est, tribuant ei in hac causa, qui prolixè qui-
 dem iactitat, se scribere fundamentum firmum, cui
 quiuus fidelis tutò inniti possit: Interim verò non ve-
 retur, tam manifesta mendacia scribere. Denide, sem-
 per palam testatus sum, esse infernum, sed non esse ra-
 lem, qualem vel Monachi finxerunt, vel vos ^{supra} somniatis, qui non potestis mente vestra in tantum
 assurgere, vt intelligatis corpora retinere veram cor-
 porum substantiam, etiamsi non fuerint in loco loca-
 liter. In priori libello sic scribo: Scimus quidem, auto-
 ritate

ritate scripturæ, esse infernum, scimus tam diabolos, quam impios & impœnitentes homines perpetuò in eo torquendos: sed vbi scriptura definit hunc infernum certo loco? Vbi collocat eum localiter & corporaliter vel intra, vel infra hanc terram? Hæc vestra sunt, Bullingere, commenta, non scripturæ documenta. Hactenus ibi. Et quia obijciebatur, quod extat in Numeris, cap. 16. de supplicio seditiosorum, idcirco sic diluo. Nam quòd scriptura, inquit, affirmat, rebelles viuos in infernum descendisse: & psalmus imprecatur, vt impij descendant in infernum viuentes: idē etiã pius Patriarcha Iacob, de pio suo filio Ioseph, dicit: Descendam ad filiũ meum lugens in infernum. His autem verbis non intelligendum est eum infernum, in quem damnati perpetuò cruciandi conijciuntur, esse certum et corporalem, vel in medio terræ, vel infra terram locum: sed illos quidem repentina morte interijisse. (Hoc enim est viuum in infernum descendere) Iacobum autem in luctu ex hac vita excessurum, sicut putabat etiam filium excessisse. Hæc illa sunt, optime lector, propter quæ Bullingerus triumphat, & vociferatur, me manifestè deprehendi in crimine detorsionis scripturæ, ideoq; hortatur te, vt videas, quid mihi posthac in hac causa sit tribuendũ. Expendamus igitur illa. Equidem non nego historiã, quæ in Numeris, cap. 16. de supplicio seditiosorũ conscripta est. Fateor eam esse verissimam, & insigne exemplum, quo alij rebelles & seditiosi ad pœnitentiam excitentur.

Fateor

Fateor terram, iuxta verba scripturæ, diruptam esse sub pedibus seditiosorum, & deuorasse aperto ore illos, cum tabernaculis, & vniuersa substantia eorum. Fateor eos descendisse viuos in infernum, aperta humo, & perijsse de medio multitudinis. Non est igitur controuersia de veritate historię & verborũ, quibus ea per spiritum sanctum descripta est: sed controuersia est de verborum intelligentia, quam cum ex collatione aliorum locorum scripturæ expono, falsò calumniatur aduersarius, me scripturam detorquere. Non enim detorqueo, sed iuxta analogiã fidei interpretor. Quid enim? An quia scriptura dicit, terram diruptam esse sub pedibus seditiosorum, & aperuisse os suum, ac deuorasse ipsos, descendisseq; eos viuos in infernum, idcirco falsum est, quod repentina morte interierint? imò quia illa sunt verissima, idcirco hoc est certissimum. Voluit enim scriptura illis verbis palàm significare, eos, nullo præcedente morbo, nulla corporis ægitudine, sed integra valetudine, integris viribus, de repente & ex improviso à terra deuoratos, & perijsse: vnde & scriptura ipsa, post quàm illa omnia recitasset, quasi exponens, addit: Perierunt de medio multitudinis. Vt haud obscure significet, quòd hoc loco, viuum descendere in infernum, sit ex improviso à terra deuorari, & interire. Nam quòd non voluerit his verbis significare, infernum esse talem structuram, qualem ij, qui sentiunt, ne diuina quidem omnipotentia fieri posse, vt corpus salua sua substantia non sit in loco, nobis ob oculos depingunt, videlicet locum corporalem

poralem intra vel infra terram, qui sit superficies corporis continentis, & in quem impij corporali modo descendunt, vt ibi corporali modo cruciētur, euidentissimis probatur argumentis. Initio Iacob Patriarcha, cum luget filium suum Ioseph (quod exemplum in priori scripto recitabam) iisdem penè verbis (quod quidē de descensu ad inferos attinet) vtitur: Descendam, inquit, ad filium meum lugens in infernum. Hic certè non potest nomine inferni intelligi locus corporalis intra, vel infra terram, ad quem Iacob & Ioseph corporaliter descenderent, et ibi cruciarentur. Fuerunt enim ambo homines pij, & certò sperauerūt æternam salutem, quæ in benedicto semine Abrahæ, Isaac, et Iacob promissa erat. Quare nequaquã sentiens dum est, quòd Iacob crediderit, se & pium filiū, in talem infernū, qualis antea descriptus est, descensuros, & ibi perpetuo vnà cum diabolis cruciandos, Deinde cum seditiosi in Numeris repētina morte, præter omnium expectationem deuorati à terra, perirent, nondum erat mortuorum resurrectio, post quam demum impiorum corpora ablegabuntur ad infernum. Nam interea temporis, cum moriuntur, animæ quidem eorum excipiuntur in manum Dei, ad futuram eamq; perpetuam condemnationem, sicut & animæ piorum excipiuntur in manum Dei ad futuram, reuelandam in ipsis fœlicitatem: corpora autem eorum condita in terris expectant resurrectionem. Non loquor iam de ijs, qui singulari quadam prærogatiua recepti sunt vnà cum corporibus ad cœlestem vitam, quales

f sunt,

222 DE ASCENSU CHRISTI IN COELVM
sunt, Enoch, Moses, Eliás, & ij, qui vnà cum Christo
in die Paschæ resurrexerunt. Sed de generali ordina-
tione, qua corpora tam impiorū, quàm piorum: horū
quidem, ad æternam fœlicitatē, illorum autē ad æternā
condemnationem, tūm primum, cū generalis fuerit
resurrectio, excitabuntur. Quare, cum seditiosi in Nu-
meris adhuc longissimè abfuerint à mortuorū resur-
rectione, fieri non potest, vt eo tempore, quo deuorati
sunt à terra, descenderint cum corporibus suis ad in-
fernū, hoc est, ad illud receptaculum, in quod impij in
extremo demū die conijcientur: multò minus perue-
nerint ad talē inferni locū, qualem pictores solēt pue-
ris proponere, et Bullingerus somniare videt. Quid,
quod Augustinus ipse, quē nō dubito, quin nō semel,
sed iterum atq; iterū historiam seditiosorū in Nume-
ris legerit, adeoq; in recenti semper memoria habue-
rit, eisi libenter indulgere solet cogitationibus suis de
corporalibus in altero seculo locis: tamen, si quæritur
de igni infernali, qualis, vel vbi sit, respondet alicubi:
Cuiusmodi, inquiens, ignis æternus sit, & in qua mun-
di vel rerū parte futurus sit, hominē scire arbitror ne-
minem, nisi fortè cui spiritus diuinus ostendit. Quare,
si Bullingerus, vt tutor & propugnator corporalis il-
lius inferni, peculiarē habet Apocalypsim, infernū esse
infra, aut intra terram, ad quem impij, etiā cum corpo-
ribus suis ante nouissimū huius seculi diē, locali & phy-
sico motu descendunt, nos quidem diuinis & cœlesti-
bus reuelationibus resistere non debemus: sed necessa-
riū erit, vt hanc suam reuelationem certis, & firmis ar-
gumentis, nobis præsertim, qui nō facile habemus fidē
spiri-

spirituū apparitionibus, cōfirmet. Quid amplius? Bullingerus collocat Empyreū (hoc est) fictitiū suum cœlū extra hunc mundū corruptibilē. Res igit ipsa exigit, vt & infernū suum, non intra vel infra terrā, imō ne quidē intra hūc vniuersum mundū, sed prorsus extra eum collocet, ne fortē vnā cū futura conflagratione eius, cōflagret & infernus. Nunc igit iudiciū sit penes piū lectore, num ego vel scripturas detorserim, vel aliquid tale in hoc loco cōmiserim, ppter quod oēm in hac causa fidē iure amittā. Sed reuertemur vel tandē ad expendēda verba Bullingeri. Infernus, inquit, locus est, nō supra nos in cœlis, neq; penes nos in terra. Ac de priorī quidē parte huius propositionis, hactenus pluribus. Nūc etiā de posteriore illa parte, qua dicitur, infernū non esse penes nos in terra. Ac siquidem Bullingerus loquitur de suo inferno, quem fingit esse locale, fateor eū nō esse penes nos in terris, quia nullū est. Si aut sermo est de vero, & spirituali, ac æterno inferno: arbitror equidē Cinglianos nō negare, quin diaboli sint penes nos in terra. Et si tam impudentes fuerint, vt negent, cōuincēt tamē testimonijs scripturę, & rei experientia. Paulus ait: Ambulastis aliquando iuxta principem, cui potestas est aëris, & spiritus nūc agentis in filijs contumacibus. Si diaboli agunt in impijs hominibus, quis negaret eos esse penes nos in terris? In scriptis Apostolicis, quot homines commemorantur, qui à dæmonijs obsessi, per Christum & Apostolos curantur? Apud Marcum & Lucam dæmon ipse, qui hominem miserrimē affligebat, interrogatus, profitetur nomen suum Legio, quia (inquit

Euangelista) intrauerunt in hominem dæmonia multa. Quin & angelus sathanæ colaphisat Paulum. Et Petrus dicit: Aduersarius noster diabolus obambulat sicut leo rugiens, quærens, quem deuoret. Nemo igitur negare potest, quin diaboli sint penes homines in his terris. Manifestum autem est, quòd diaboli, vbicunq; fuerint, circumferant secum, vt Augustinus dicit, infernum. Dicit quidem Petrus, quòd diaboli sint præcipitati in tartarum, & vincti catenis noctis, expectantes iudicium Dei. Non est autem sentiendum, quòd sint in talem carcerem conclusi, qualem pictores adumbrât: sed quòd vbicunq; fuerint, siue in exercitu cœli, de quo in historia Ahab, siue inter homines in terris, siue in abyssò, semper careant cœlesti luce ac fœlicitate, & expectent cum summo tremore & horrore æternum supplicium. Et quanquam sunt natura sua Spiritus potētissimi, ac nihil aliud meditentur, quàm blasphemias aduersus Deum, & interitionem hominum, tamen ita detinentur & coërentur diuinitus, vt ne capillum quidem capitis nostri absq; voluntate Dei commouere & perturbare queant. Vnde dicuntur in abyssum mitti, cum cohibentur ne noceant. Solui autem dicuntur, cum permittitur eis vt noceant. Quid? quod Dauid exclamat: Dolores inferni circumdederunt me. Et Ionas: De ventre, inquit, inferi clamaui. Et tamen illè adhuc erat in his terris, Ionas autem in mari. Falsum igitur est, quod Bullingerus dicit: Infernum non esse penes nos in terris: sed vbicunq; fuerint, vel diaboli

diaboli, vel homines damnati post hanc vitam, vel etiam tentati de æterna sui damnatione in hac vita, ibi infernus sit necesse est.

Addit & illud, impios descendere, non ascendere in infernum. Sed quia infernus localis, est fictitius, idcirco impij eò nec descendunt, nec ascendunt. Si autem loquendum est de vero, spiritali, & æterno impiorum inferno, impij nunquam ascendunt, sed semper ac perpetuò descendunt. Hic enim infernus non definitur corporali loco, ad quem corporali incessu sit accedendum; sed definitur horribili odio Dei, horrore, tristitia, desperatione, blasphemijs, execrationibus, ac perpetuis angoribus, & inestimabilibus supplicijs. Similiter etiam descendere non definitur corporali & physica loci mutatione, sed spiritali deiectione, oppressione & conculcatione. Itaq; sicut diabolus, etiamsi versatur in exercitu cœli, tamen semper descendit, & est in inferno, quia semper proiectus est in extremam infelicitatem: ita & impius, quocunq; loco, siue excelsio, siue infimo constiterit, semper descendit ad infernum, & perpetuò in eo hæret.

Deniq; illud quoq; addit. Neq; cœlum, inquit, quæremus in terris, neq; infernum in cœlis. Verba hæc per se non sunt impia, sed flexiloqua. Si enim sermo est de cœlo, & inferno Cingliano, nusquam nec in cœlis, nec in terris quærenda sunt, quia nusquam sunt. Et si sermo fuerit de firmamento cœli, & de infima parte terræ, in centro eius, tunc nec cœlum est in terra, nec infernus, hoc est, infima pars terræ est in

cœlo. Si autem loquendū est de vero cœlo beatorum,
 terrē quærendū est, vbi cunq; Deus fuerit pater, hoc
 est, exhibeat se propitiū, clementē, misericordem, fœ-
 licem & beatum. Quid enim cœlestium bonorū deest,
 vbi Deus pater effundit thesaurum suæ clementiæ,
 gratiæ, & fœlicitatis? Et quia gratia Dei effundit se lar-
 giter, vt verbis Bullingeri vtar, per vniuersum orbē
 terrarū, idcirco fatemur etiam cœlum, non illud Em-
 pyreum fictitium sed cœlestem fœlicitatem expandi,
 effecq; per vniuersum terrarum orbem, vbi cunq; fue-
 rint pi, & credentes in Christum. Et vt amplius vtar
 verbis Bullingeri, cum Dominus singulariter pro-
 mi serit, clementem se, propitiūq; supplicib. in tem-
 plo Hierosolomitano futurū, collocabimus profectō
 etiā in hoc templo cœlum, sedem beatorum, non illam
 corporalem, Empyream, localem, hoc est, fictitiam,
 sed veram, & spiritualem. An cum Deus ipse non sit
 veritus templū illud vocare, suam sedem, & habita-
 culum, nos vereamur dicere sedem beatorum? Certē
 beati, nō possunt esse beatiores, quā si sunt cum Deo
 clemente & propitio. An cum Christus filius Dei in
 eo templo concionaretur, & haberet ibi Apostolos
 auditores, nō fuerit ibi sedes beatorum? Nec metuen-
 dum est, vt cum Babylonij & Romani inflammarent
 & exurerent hoc templum, vnā etiam inflammata &
 exusta sit sedes Dei, & beatorum. Vbi cunq; enim
 Deus & Beati fuerint, semper secum suam sedem cir-
 cumferunt, etiam si hi in medijs fuerint flammis. Cum
 transieris, inquit, per aquas, tecum ero, & flumina non
 operient

operient te. Cum ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te. Et in Psalmo: Si ambulauero in medio vmbrae mortis, non timebo mala, quoniam TV ME CVM ES. Habes certissimam sedem beatorum, quae nec aquis obrui, nec flammis exuri potest. Et quid? Num in monte Galilæae, in quo Christus transfuguratus est, & vnà cum ipso apparuerunt Moyses & Elias, non fuit coelum praesentissimum, & sedes beatorum certissima? Quid ergo exclamat Petrus: DOMINE bonum est hic nos esse: excitemus tria tabernacula, tibi vnum, Moyfi vnum, & Eliæ vnum? Hæc verò edissero, non Bullingero & gregalibus eius, qui fascinati carnalissimis imaginationibus de corporalibus sedibus, & mansionibus in corporali caelo, non possunt illa capere, donec velamen à cordibus eorum amotum fuerit: sed mihi & verè Ecclesiae filij Dei, vt ad nostri consolationem, sciamus nostrum *πολιτεια* esse in caelis, etiamsi adhuc versetur in his terris, & in varijs afflictionibus. Hic mihi venit in mentem eius sententiae, quam quondam Lutherus, foelicis memoriae, aduersus Cinglium scripsit. Quod Cinglius argumentatur (inquiens) si iuxta meam doctrinam corpus Christi esset vbiq; , videlicet vbiunque est Deus, tunc corpus Christi esset alterum infinitum, sicut & Deus ipse est, sua ipse industria, facile posset, nisi esset ira inflammatus, intelligere, hanc consequentiam nihil valere. Nec enim mundus ipse infinitus est, & immensus, Quomodo ergo sequeretur,
quod

226 DE ASCENSU CHRISTI IN COELVM
quòd corpus Christi esset infinitum, si esset ubiq;
Præterea, cæcatus spiritus existimat è nostris verbis
sequi, corpus Christi esse ubiq; iuxta crassum & com=
prehensibilem modum: cum sciamus varios esse mo=
dos, quibus possit aliquid in locis conseruari, quem=
admodum supra probatum est. An non angelus po=
test simul esse in cœlo & in terra? Sicut Christus ait,
Matt. 18. Angeli eorum in cœlis semper vidēt faciem
patris mei, qui est in cœlis. Si angeli nobis seruiunt,
certè nobiscum sunt in terra. Et tamen semper vident
faciem patris in cœlis, nec sunt res infinita & im=
mensa. Crassus spiritus nōdum nouit, quid sit, Esse in
cœlo: & tamen architectatur ex hoc, nescio quas con=
sequentias. Nam cum dixissem quòd Christus fuerit
in cœlo, cum adhuc in terra ambularet, iuxta illud
Ioã. 3. Filius hominis qui est in cœlo, &c. Bone Deus,
quàm ridiculas consequentias ioculatur. Quomodo
potuit, inquiring, Christus tunc esse in cœlo? An edi=
tur & bibitur in cœlo? An afflictio & mors sunt in
cœlo? Dormitur ne & stertitur in cœlo? Vides, Lu=
there, ad quam insaniam peruenias. O detestandum
hominem. Quid ergo tibi de huius hominis victoria
videtur? Expugnauit Constantinopolim, & deuora=
uit Turcam. Hic iam saccus eius iocularis, repletus
meris Alleosibus, & Ithopœis exultat ac tripudiat.
Sed faceffe hinc lepide diabole. Dicat mihi pius ho=
mo: an non maius & excellentius sit, quòd humanitas
sit in Deo, imò sit cum Deo vna persona, quàm quòd
sit in cœlo? An non Deus sit altior & excellentior,
quàm

quàm cœlum? Humanitas autē Christi, fuit iam inde ab vtero matris sublimius & profundius in Deo, & coram Deo, quàm vllus angelus. Hinc certè sequitur, quòd etiam sublimius fuerit in cœlo, quàm quispiam angelorum. Quod enim est in Deo & coram Deo, hoc etiam est in cœlo. Sicut & angeli sunt in cœlo, etiamsi fuerint in terra, quemadmodū ex Matt. 18. dictum est, nisi forte Deus ipse nondum sit in cœlo. Possem igitur & ego exemplo Cinglianæ industriæ consequentias fingere & ioculari. Editur nē, & bibit in deitate? Sunt nē afflictio & mors in deitate? Vide ergo mihi ad quam insaniam peruenias, Ioannes Euangelista, quòd suscipias nos docendos, Christum esse Deum, & esse in deitate. Nam cum in Deo nulla sit afflictio, nulla mors, nullus cibus, nullus potus, non potest humanitas esse cum Deo: multò minus potest cum Deo esse vna persona. Huc ibam, dicit satan, cum iocularibus meis argumentis. Sed tu, odiose Luthere, discerpis mihi hunc iocularē saccum. Si ergo Christus, etiāsi fuerit in deitate, & cum Deo vna persona, potuit in terra pati, simul & mori, cur non posset etiam in terra pati, etiamsi tum quoq; fuerit in cœlo. Si cœlum impediret hanc passionem & mortem, multò magis impediret eam deitas. Quid, si dicerem, quòd non solum Christus fuerit in cœlo, cum ambularet in terra, sed etiam Apostoli & nos omnes, (si modo in Christum credimus) simus in cœlo, cum adhuc sumus in hac terra mortales, quantus obsecro, tumultus excitaretur in ioculari sacco Cinglij? Vociferaretur

feraretur enim & inferret. Quid? peccatur nè etiam in
 cœlo? Erratur nè in cœlo? Tentat nè nos diabolus in
 cœlo? Persequitur nè nos mundus in cœlo? Inflam-
 mant nè nos caro & sanguis ad peccandum, in cœlo?
 Et id genus alia. Peccamus enim & erramus sine in-
 termissione, sicut docet nos oratio dominica. Remitte
 nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debito-
 ribus nostris, ac semper tentamur à diabolo, mundo,
 & carne. Hac certe ratione posses etiam diabolum,
 mundum, carnem & sanguinem in cœlo collocare.
 An non vides tandem Luthere, quanto sis stupore
 correptus? Detestande, nondum agnoscis nostrum
 spiritum, non esse iocularum? Hoc tibi alta mente re-
 ponendum est. Quid ergò faciam? Seduxit me San-
 ctus Paulus, cum ait, Eph. 1. Deus benedixit nos omni
 spiritali benedictione in cœlestibus. Et iterum cap. 2.
 Conuificauit nos vnà cum Christo, simulq; cum eo
 resuscitauit, & simul cum eo sedere fecit in cœlestibus.
 Et Coloss. 3. Vita vestra abscondita est cum Christo in
 Deo. Hoc in cœlo sit, necesse est. Hactenus Lutherus.
 Hic, quia facimus mentionem facci iocularis, vocife-
 ratur Bullingerus de Luthero & me, scurræ. Sed
 sciat Bullingerus, nos mallè in domo Dei abiectissi-
 mos esse, quàm in tabernaculis Cinglianorum, in cura
 triumphali collocari.

Deinde, sicut dictum est, de cœlo, quòd cœlum
 beatorum sit, vbicunq; fuerit gratia Dei, ita etiam di-
 cimus ibi esse infernum damnatorum, vbi est ira Dei.
 Et gratias agimus Bullingero, quòd & ipse nos suo
 scripto

scripto iuuet : Recitat enim ex Paulo, quòd ira Dei de cœlo, reueletur super omnem iniustitiam & impietatem hominum, per vniuersum terrarum orbem, & infert, quòd si infernus damnatorum ibi esset, vbi est ira Dei, sequeretur infernum esse per vniuersum orbem terrarum. Rectè, quid ni? An enim non fuit ibi infernus in terra, vbi erat Cain, vbi erat Ahitophel, vbi Iudas Iscarioth? Cain igni inferni, sic ardebat, vt nesciret, qua consisteret. Hi inferni ardore, sic inflammati erant, vt laqueis gulam sibi frangerent. Quid si dicerem, in vno, eodemq; homine aliquoties simul esse & cœlum & infernum, num aliquid absurdi dicerem? An, cum in sanctis caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, non sunt simul cœlum & infernus? Negari quidem non potest, quin flammæ inferni, non possint vsq; ad summum in hac vita ita ardere, vt maneat homo superstes : excitari autem potest gustus eius, qui est in impijs initium perpetui cruciatus. Fateor hæc videri multis absurdissima, sed ijs, qui fascinati carnalibus somnijs de corporali cœlo & inferno, non possunt, nisi loca corporalia cogitare. Falsum autem est, quòd Bullingerus dicit, ea quæ nullis inter se locorum interuallis dirimuntur, esse, & manere indistincta, mixta & confusa, esseq; indigestum chaos, & Babylonicam confusionem. Nam & Deus pater, Filius, et spiritus sanctus, nullis vnquam locorū interuallis dirimuntur, & tamen nec sunt mixti nec confusi. Nec Angeli dirimuntur locorum interuallis,

quippe qui nullis locis indigeant, & tamē sunt ordinatissimi. Corpus & anima, quamdiu vivit homo, nullis locorum interuallis dirimuntur, & tamen nec sunt cōmixta, nec confusa, sed admirabili ordinatione vnita. Deus & homo in Christo, nec sunt mixti, nec cōfusi, & tamen nullis vnquam locorū interuallis, etiā inuis omnibus Cingliani dogmatis professoribus dirimuntur. Quid plura? Bullingerus caecatus est somnijs de corporalibus locis cœli beatorū, & inferni damnatorū. Quare nihil sani de ipso in hac causa expectandū erit, donec veternū edormiscat, & è somno excitetur.

Sed fatis diu immorati sumus in inferno: euadamus vel tandē. Expone igitur nobis breuiter, quid, & vbi sit infernus? Quod de cœlo beatorum dictum est, hoc idem de inferno damnatorum dicamus. Magis possumus dicere, quid non sit, quàm quid sit. Non enim est corporalis locus, non est corporalis ignis, qualia quidem sunt nostra loca & ignes. Nec est vel infra, vel intra terram, corporali & locali modo. Ac balbutire quidem licet, quod sit maximus horror, & summum, ac extremum tormentum, & inexplicabilis cruciatus, ac ibi sit, vbi est seueritas, & ira Dei. Sunt & qui in hac vita gustum quendam doloris inferni perceperunt: Impij quidem, vt Cain, Esau, Saul, Ahitophel, Iudas, quibus etiam hic dolor initium fuit æterni cruciatus: pñ autem, vt Iob, Dauid, Ezechias, Ionas, quibus hic dolor fuit tentatio, è qua per clementiam Dei propter benedictionem seminis Abrahę liberati, ad cœlestia gaudia euaserunt. Et tamen si dicendū est, quod

quod res est, quam sententiam Esaias & Paulus maximorum arcanorum conscij, de eo, quod Deus præparavit diligentibus ipsum, dixerunt, ea etiam suo modo transferenda est ad contemptores Dei, & impœnitentes. A seculo non audierunt, neq; auribus perceperunt, oculus non vidit, quæ præparata sunt odio habentibus Deum. Nos verò, qui beneficio Dei, agnoscimus DOMINVM nostrum Iesum Christum, bene cōfidamus, certissima, indubitataq; spe cōcepta, quòd qui dixit: Ego mors tua, ò mors, morsus tuus inferne, qui & descendit ad inferos, vt nos ex inferis liberaret, clementer nos sit in omnibus malis conseruaturus, vt vnà cum ipso æterna beatitudine apud Deum patrem cœlestem fruamur.

Postremo, etsi diutius, quàm institueram, retrahor ab explicanda dextera Dei: tamen necessarium mihi visum est, vt priusquam perrexero, depellam etiam illam calumniam, quam aduersarius de insigni illo Pauli loco: Deus erit omnia in omnib⁹, struit: scripsi enim in priori libello. Quid ergò, inquiring, in nouo illo cœlo, & noua terra fiet? Quæ erit rerum conditio? Magis quidem dicere possumus, quæ non sit, quàm quæ sit. Attamen docuit nos de ea re Paulus, vel saltem pueriliter balbutire: Deus, inquiring, erit omnia in omnibus. Deus ergò erit nostrum cœlum, nostra terra, noster locus, noster cibus, noster potus, nostra vita, nostra iustitia, nostra fortitudo, nostra sapientia, nostra temperantia, nostra fœlicitas. Quid plura? Deus erit omnia in omnibus, idq; longè excellentius & di-

quinius, & vlla humana ratio cogitare, & vllus huma-
 nus sermo explicare potest. Hæc prior libellus. Quid
 autē Bullingerus? Virulenta excetra, etsi sententiam,
 qua hoc Pauli dictum explico, non potest damnare,
 sed explicet quidem aliter, non autem dicat aliud: De-
 us futurus est, inquiring, omnium Sanctorum in cœ-
 lo, vel in æterna beatitudine facietas abundantissima,
 adeo, vt post ipsum nihil amplius sint desideraturi,
 quemadmodum et David dixit: Notam mihi facies se-
 mitam vitæ, facietas gaudiorum in conspectu tuo est,
 & iucunditas in dextera tua in perpetuum, &c. Dicit
 Deum futurum omnium Sanctorum in cœlo facietas-
 tem abundantissimam. An non hoc ipsum est, quod
 ego scripsi? non potest tamen committere, quin ad su-
 um calumniandi ingenium redeat. Sic enim scribit, pe-
 rinde ac si tollam omnem rerum vel creaturarum dif-
 ferentiam, et ita inter se commisceam, vt in Deum ip-
 sum redigantur. Hæc est manifesta calumnia. Postq̃
 enim omninò finxit, cœlum beatorum futurum cor-
 porale ac locale, & in eo fore sessions, stationes, &
 deambulationes corporales, & locales, somniat pro-
 fus nihil creaturarum reliquum esse, si tollantur loca
 & spacia corporalia. Sed bene habet. Etiam si quis di-
 ceret, hoc cœlum, & hanc terram omninò è medio, v-
 nà cum suis locis, spacijs, & temporibus tollenda, &
 relinqueret solum Deum patrem, filium, & Spiritum
 sanctum, ac angelos & homines superstites, non ta-
 men argui posset, quòd nihil esset amplius in rerū na-
 tura. Quid, obsecro, fuit, priusquam hic mundus con-
 deretur?

deretur? An existente solo Deo patre filio & Spiritu sancto, nō fuit vera beatitudo? An quia tum non potuit demonstrari, hic, illic, isthic, alibi, nihil fuit? Hoc certē humanæ rationis figmentum proturbabit è sua æternitate Deum ipsum. Et hoc est, quod satan his impijs somnijs meditatur. Quòd si summa fuit tum beatitudo, cum solus esset Deus pater, filius & Spiritus sanctus, quantò magis reliqua erit, summa beatitudo, postq̃ creati sunt angeli immortales, & filius Dei factus est homo, ac effecit, vt omnes credentes in ipsum, essent immortales, & perpetuò beati, etiamsi hoc cœlum, & hæc terra, aut omninò abolerentur, aut ita renouarentur, vt in ipsis nec corporalis locus, nec corporalis motus, nec corporales sessiones, aut stationes, & deambulationes, essent. Quare falso dicit, quòd sublati locis et motibus corporalibus, tollat rerū differētia.

Deinde Paulus non dicit simpliciter: Deus erit OMNIA, sed addit, in OMNIBVS. Nec ego, Paulum exponens, dixi simpliciter: Deus erit cœlum, locus, cibus, potus, & reliqua: Sed addidi NOSTER. Quare quem admodum nec Paulus, ita nec ego vnquam sensi, omnia redigenda in Deum, sed Deum fore omnia in nobis, IN NOBIS, inquam, videlicet apertè significans, nos non redigendos in nihilum, vt nihil prorsus præter Deum remaneat, sed nos in nostra substantia resuscitados, non collecturos particulatim, & quasi emendicatim ea, quæ sunt nobis ad vitam & salutem nostram necessaria, ab alijs creaturis mediate, quemadmodum in hoc seculo fieri solet; sed nos
habitu

habituros omnem nostram salutem & foelicitatem à
 Deo ipso immediatè, vt ad sustentationem vitæ, non
 amplius indigeamus externo cibo & potu : sed Deus
 ipse sit noster cibus & potus, ad fruendum perpetuo
 gaudio & læticia, non indigeamus externa hac terra,
 aut amœnis hortis, nec hoc externo corporali, aut fi-
 ctitio Empyreo cœlo, sed Deus ipse sit gaudium, læ-
 ticia, & cœlum nostrum, ad habendam veram & eter-
 nam iustitiam, non indigeamus externa prædicatione
 & auditu Euangelij, sed Deus ipse erit nostra iustitia.
 Breuiter ad possidendam æternam foelicitatē, & bea-
 titudinem, non indigeamus amplius vllius creaturæ
 adminiculo, sed Deus ipse erit NOBIS, & IN NOBIS
 OMNIA. Hoc planè illud est, quod aliàs Paulus scri-
 bit: Cernimus nunc per speculum in ænigmate, tunc
 autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc
 verò cognoscam, quemadmodum cognitus sum. De-
 us enim cognoscit nos intus & in cute. Nihil est vel
 in animo, vel in corpore, quod sit à Deo absconditum.
 Sic & tunc cognoscemus Deum in futura beatitudi-
 ne, vt nihil prorsus diuinæ maiestatis & foelicitatis
 nobis sit occultum, sed omnia erunt nobis nō tantum
 aperta, & conspicua, verum etiam communicata &
 participata. Hæc erit summa nostra foelicitas. Quod
 & Christus ipse docet. Hæc est, inquiens, vita æter-
 na, vt cognoscāt te solum verum Deum, & quem mi-
 sisti Iesum Christum. Et Ioannes: Nunc, inquit, filij
 Dei sumus, et nōdum apparuit id, quod futuri sumus.
 Scimus autem, quod si apparuerit, similes ei erimus,
 quoniam

quoniam videbimus eum, sicuti est. Habes hanc esse
 solam & veram nostram beatitudinem, non quòd aut
 fessuri aut deambulaturi simus, in fictitio illo cœlo Em-
 pyreo, sed quòd futuri simus similes Christo, & vi-
 suri simus Deum SICVTI EST. Hæc visio nostra erit
 beatitudo. Si enim in hac vita, patriarcha Iacob dixit:
 Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est ani-
 ma mea, quantò maiorem salutem possidebimus, cum
 in altera vita videbimus Deum facie ad faciem, sicuti
 est. Hac visione impleti, omnia possidebimus. Et ha-
 ctenus quidem nihil fuit creaturarum, nec in cœlo nec
 in terra, quod potuerit animum nostrum explere, &
 exatiare. Non cœlum, non terra, non humana sapien-
 tia aut scientia, non honor aut maiestas, non principa-
 tus, aut imperium, non quicquid est in vniuerso orbe
 terrarum. Solus Deus, qui est omnium bonorum the-
 saurus, potest animū nostrum explere, nec quicquam
 rerum nobis, cum eum videbimus, sicut est, deerit.
 Equidem cum illud Pauli, Deus erit OMNIA IN OMNI-
 BUS, interpretarer ijs verbis, quæ paulò antè comme-
 morauimus, quid aliud feci, quàm quòd prorsus nihil
 de meo adiecerim, sed illam tantum vniuersalem vo-
 cem, OMNIA, diduxerim in suas species. Quid enim
 OMNIA illa, de quibus Paulus eo loco loquitur, aliud
 sunt, quàm quæ nobis ex creaturis sunt ad nostrum
 vsum salutaria, cœlum, terra, locus, cibus, potus, iusti-
 tia, sapiētia, & reliquæ virtutes. Cum igitur Deus erit
 in nobis OMNIA, certè erit nostrum cœlum, nostra ter-
 ra, noster locus, noster cibus, noster potus, nostra iu-
 stitia,

stitia, nostra sapientia, nostra virtus, nostra læticia, nostrum gaudium, nostra beatitudo. Hoc, si Bullingerus existimat esse falsum, & putat ad veram & æternam beatitudinem non sufficere, quod videamus Deum sicuti est, sed necesse habeamus, in certo loco, in sede quadam corporea, quam coelum Empyreum vocant, corporaliter versari, & aliquoties stare, aliquoties sedere, aliquoties deambulare, posset quidem tam puerilibus & carnalibus cogitationibus, (si modò pueriliter & simpliciter coniectæ essent) spe profectus ad vires & pias cogitationes, ignosci. Nunc autem, quia non tantum peruicaciter rixatur, verum etiam calumniatur, conuitiatur, execratur, & damnat omnes diuersa sentientes, ac nisi se sententiæ ipsius adscribant, accusat ipsos defectionis ab Ecclesia catholica, & vociferatur, eos negare veritatem nostræ resurrectionis à mortuis, merito abijciendus est inter *ἀποστασιῶν*, qui poenitentiam interitum æternum, à facie DOMINI, & à gloria fortitudinis illius, cum venerit, vt in sanctis suis glorificetur, & fiat in omnibus credentibus admirandus.

De sessione Christi ad dextram Dei.

IS ita pertractatis, & absolutis, accedamus ad sessionem DOMINI nostri Iesu Christi, quæ est ad dextram Dei patris sui omnipotentis, Hæc tractatio non solum illustrabit
incarnat

incarnationē Christi, & ascensum eius in cœlum, verum etiam corpus & sanguinem eius in cœna ita sistet, vt qui veram eorum præsentiam negat, veram etiam maiestatem, adeoq; diuinitatem Christo communicatam, neget. Initio autem constituemus verum & proprium huius controuersiæ statum. Cum enim hîc quæritur de dextra Dei, quid sit, & quatenus pateat, seu, se, vt ita dicam, extendat, non quæritur, quid aut possit simpliciter significare, aut alicubi in scriptis Prophetis & Apostolicis significet. In Hieremia dicit *Hiere. 22.*
DOMINVS de Iechonia: Si fuerit annulus in manu dextera mea, inde euellã eum. Sit sanè, quòd dextera Dei hoc loco significet maximam cõiunctionem, Dicit & mater filiorũ Zebedæi ad Christũ: Dic, quæso, vt vnus sedeat in regno tuo ad dexterã tuam, alter ad sinistram. Et Christus ipse: Sedere ad dexterã meã, & sinistrã meã, nõ est meum dare. Ac rursus: Statuet oues à dextris suis, hœdos autẽ à sinistris. Intelligatur sanè in his dictis nomine dextræ, fœlicitas, quæ continget beatis in regno Christi. Et si enim hîc non fit sermo de dextra Dei patris, sed Christi filij eius, tamẽ hoc discrimen in præsentia non erit nobis curæ, quippe quòd iam nõ quæramus de nomine dextræ, quid simpliciter significare possit, & quid alicubi in sacris literis significet. Sed querim⁹, quid dextera Dei patris verè & ppriè in hoc religionis nostræ articulo: Sedet ad dextrã Dei patris omnipotētis, significet. Illud inquã, q̄rimus, quid nomine dextræ Dei, in p̄cipuo illo, quẽ recitaui⁹ articulo fidei, de Christo, ppriè veniat. Auditis ne vos

fessione Christi DOMINI nostri ad dextram Dei patris sui, sermo est. Hic quæritur, quid significet dextra Dei. Et vt adhuc significantius loquar, in præsentia non inquirimus in diuinitatē, qua filius Dei ab æterno sedet ad dextram patris sui, imò qua ipse est patris sui dextra. Sed querimus de humanitate filij Dei, Domini nostri Iesu Christi, videlicet, quid sit ea patris dextra, ad quam Christus iuxta humanitatē suā, secundum Prophetica & Apostolica scripta, confedit. Hic Bullingerus non negat quidē, quòd dextera Dei vsurpetur alicubi in scripturis pro infinita maiestate & potētia Dei, neq; inficias it, quòd sedere ad dextrā patris, sit in sumā maiestate Deo patri cōregnare: sed interim affirmat me iniquissimè negare, quòd dextera significet illā foelicitatē & sedem, quæ beatis cōmunicatur. At .n. haud obscure apparet attento lectori, Bullingerū esse iniquissimū hominē, primū enim, vide, quæso, quā insigni malitia mea verba puertat, & calumniatur. Dixi .n. quemadmodū ipsemet recitat, dextera Dei non est certus locus in corporeo & locali coelo, quemadmodū Cingliani imaginant, nec est talis tantum foelicitas, qualis in coelesti regno cōtinget omnibus in Christū credentibus. Sed est sumā & infinita Dei maiestas, & omnipotentia. Hactenus mea verba, in quibus & illud disertè continetur. Nec est talis tantum foelicitas, qualis cōtinget in coelesti regno omnibus credentibus in Christum. Nec est talis, inquam, TANTVM foelicitas. Quo apertè fateor, dexteram Dei, complecti etiam eam foelicitatē, qua beati perpetuò in Christo

Christo, & propter Christū in cœlesti regno fruūtur. Non **TANTVM**, inquam, est talis fœlicitas, &c. Quid autem Bullingerus? Quid, nisi vt testificetur, se egregium calumniatorem? Dicit enim: Quod verò ille, (Brentius) id quod ego assero, negat, dexteram Dei significare illam fœlicitatem & sedem, quæ beatis cōmunicatur, euidenti demonstratione euincam ipsum hoc negare iniquissime. Et paulò post: Demonstravi, inquit, spero, aduersarium in sua descriptione dextræ Dei, contra veritatem Apostolicam asseruisse, dextram Dei, non significare fœlicitatem, qualis in cœlesti regno obtinget omnibus in Christū credentibus, &c. Quæso igitur te, optime lector, vt hominis malitiã obserues. Dicit me iniquissime negare, quòd dextra Dei significet illam fœlicitatem, quæ beatis cōmunicatur. Dicit me in descriptione dextræ Dei asseruisse contra Apostolicam veritatem, quòd dextra Dei non significet fœlicitatem credentium. An verò ego, cum dico, dextram Dei, non significare talem **TANTVM** fœlicitatem, quæ beatis communicatur, non eo ipso fateor, dextram Dei complecti etiã illam beatorum fœlicitatem? Quare, etsi ille mea recitando verba retinet particulam (**TANTVM**) tamen, cum postea omittit, & accusat me longè alterius sententiæ, quàm mea verba continent, declarat se insignem esse calumniatorem, & aperte designare crimen falsi. Hoc est, fanaticum scelus. Deinde, quòd ego dixi, dextram Dei non significare certum locum, in corporeo & locali cœlo, nec ignorat me nomine loci intelligere su-

perficiem corporis continentis, & localem circum-
 scriptionē, ipse pro certo loco restituit *SEDEM*, quod
 vocabulum in hoc argumenti genere (Cum sederit,
 exempli gratia, filius hominis in sede maiestatis suæ,
 sedebitis & vos, super sedes duodecim. Et iterum: Fi-
 lius hominis sedebit super sedem gloriæ suæ, &c.)
 metaphoricè & translaticie vsurpatur. Visum autem
 est Bullingero, Sedis vocabulo uti, ut faciat suspicio-
 nem, perinde ac si ego negarem, beatos non habere lo-
 cum in cœlesti regno cum Christo, hoc est, non esse
 participes beatitudinis cum Christo. Huc enim respi-
 ciunt dicta scripturæ, quæ commemorat: Assumam
 vos ad me ipsum, ut, ubi ego sum, ibi & vos sitis. Et
 iterum: Ubi ego sum, ibi erit & minister meus, &c.
 At enim bone vir, non iam est præcipuè sermo,
 de communicatione fœlicitatis & beatitudinis Chri-
 sti cum hominibus beatis. Scimus beatos fore cum
 Christo in cœlesti regno, scimus eos simul cum Chri-
 sto confessuros in cœlestibus (hoc est) eos fore parti-
 cipes cœlestis maiestatis Christi. Hæc est vnica spes
 nostra, & consolatio in omnibus aduersis, quòd si cum
 Christo in hoc seculo affligimur, cum ipso etiam in fu-
 turo seculo conregnemus. Quare sicut de hoc nullum
 est apud verè pios dubium, ita in præsentia de eo prin-
 cipaliter non agitur. Sed illud quæritur, illud agitur.
 Quid significet dextera Dei patris in hoc religionis
 nostræ articulo, de Christo: Sedet ad dextram Dei pa-
 tris omnipotentis. Etsi enim beati fiunt participes ma-
 iestatis & fœlicitatis Christi, tamen non fiunt Chri-
 stus

stus ipse, non fiunt Deus ipse, non fiunt ipsum eccle-
 siæ caput, non fiunt plenitudo ipsa, sed manent mem-
 bra sub capite Christo, & de plenitudine eius accipi-
 unt. In prioriscripto recitavi verba Pauli, unicuique
 nostrum data est gratia, iuxta mensuram donationis
 Christi, vt ostēderem, fore in futuro seculo discrimen
 inter beatos, non quidem in essentiali, vt loquuntur
 beatitudine, sed in varietate gloriæ, quam vocāt acci-
 dentalem. Tanta autem insolentia & morositate sunt
 aduersarij, vt etsi negari nō potest, quin res ipsa sit ve-
 rissima, videlicet, quod in futura foelicitate sit discrimen
 gloriæ inter beatos, iuxta illud Pauli: Alia glo-
 ria solis, alia lunæ, alia stellarum, stella siquidem à stel-
 la differt in gloria: tamen teneri non possunt, quin al-
 latrent causificantes, locum Pauli intelligendum de
 donis præsentis, seu vt alij loquuntur, militantis ec-
 clesiæ, in hoc seculo, non triumphātis in altero. Equi-
 dem non nego, τὸ εὐχόμενον Pauli de præsentis ecclesiæ do-
 nis loqui: sed cū veritas rei ita sese habeat, quod beati
 etiam in triumphante ecclesia accepturi sint, gratuita
 tantum clementia Dei, propter Christum, diuersam
 iuxta dispensationem talentorum suorum, quæ ipsis
 in hoc seculo commendata fuerant, mercedem, non
 video, cur mihi non liceat eadē vti libertate, qua vsus
 est Paulus in concione, quam habuit in Antiochia Pi-
 sidia. Quod enim Propheta Abacuc de imminente
 calamitate Iudæorū, qua eijciendi erāt per Chaldæos
 è regno suo terreno, dicit, hoc Paul. ad calamitatē futu-
 ræ execrationis et abiectiois Iudæorū è regno Christi
 accom-

accōmodat. Videte, inquit, ne superueniat vobis, quod dictum est in Prophetis. Videte contemptores, & admiramini, et obstupescite, quia opus ego operor in diebus vestris, quod non credetis, si quis enarrauerit vobis.

Sed vt reuertamur ad institutum, tametsi beati in regno cœlesti fiunt in suo quiscq; ordine, & pro sua ordinaria capacitate participes plenitudinis & beatitudinis Christi, ac fruuntur vnâ cum Christo cœlestibus suis beneficijs, tamen non fiunt nec Christus nec Deus ipse, nec habent maiestatem cum ipso prorsus æqualem, vt quemadmodum epistola ad Hebræos dicit. Ad quem angelorum dixit vnquam: Sede à dextris meis, ita & nos dicere possumus. Ad quem HOMINVM (præterquam ad solum semen Abrahæ) dixit vnquam: Sede à dextris meis. Cum igitur nullus nec angelorum, nec hominum, præter Christum, collocatus sit ad dexteram Dei, quæritur, quæ sit illa Dei dextera, ad quam Christus est collocatus, illa, inquam, dextera, de qua propriè fit sermo in hoc religionis nostræ articulo, omnibus Prophetis & Apostolicis scriptis confirmato: Sedet ad dextram Dei patris omnipotentis. Hic apertè, clarè, perspicuè, dicimus, quod dextera illa non sit certus locus (hoc est) non sit vllus talis locus, qualem falsò fingit Bullingerus, videlicet, qui sit superficies corporis continentis in cœlo illo Empyreo, in quo Christus corporali & locali modo circumscribatur, & nunc quidem sedeat, nunc stet, nunc deambulet. Hanc dextræ Dei significati-

nem,

nem, in illo articulo : Sedet ad dextram Dei, aduersarius hactenus firmis argumentis nuncq̄ probauit, nec nunc probat, nec vnq̄ in æternum probabit. Primum enim, nullum est in rerum natura tale Empyreum cœlum, quale Cingliani somniant, id quod in prioribus scriptis ex Mose tam luculenter demonstrauius, vt quod Bullingerus, vel verisimiliter contradicat, nihil habeat. Deinde, sicut tempus, ita & locus superficies, videlicet, corporis continentis, vnà cum hoc mundo, & seculo enata sunt, ita etiam cum eo trāsibunt, quem admodum & aliàs explicuimus. Quare in altero illo, futuro, reuelando, spiritali & cœlesti seculo, nullus prorsum erit huic loci generi locus. Et quis obsecro esset vsus eius? Non enim sunt, nec erunt ibi, nisi aut spiritus, aut corpora spiritalia. Manifestum autem est, quod spiritus non indigeant, nec circumscribantur locis, hoc est, superficiebus corporis continentis. Cedo, quis locus continuerit Deum patrem, filium, & Spiritum sanctum, ac angelos, priusquam hic mundus conditus est? Sunt enim, qui sentiunt, (quod & verisimile est) angelos non à condito, sed ante conditum mundū creatos esse. Et tamen fuerunt in summa fœlicitate, Deus quidem pro immensa sua maiestate, angeli autem boni, pro sua capacitate. Quod verò attinet ad corpora spiritalia, ne hæc quidem indigebunt loco, quo corporali & locali modo circumscribantur. Etsi enim non mutabuntur in essentiam spirituum, tamen ornabuntur conditionibus spirituum. Vt sicut spiritus non sunt nec temporales, nec locales,

ita et corpora spiritualia non erunt nec temporalia nec localia. In resurrectione (inquit Christus) erūt ἰσῳημοί, hoc est, æquales angelis. Et Paulus: Seminatur in ignominia, resurgit in gloria; seminatur in infirmitate, resurgit in potentia. Moueri autem de loco in locum, motu physico, & gradatim, non est gloriæ, sed ignominia, non est potentia, sed infirmitatis, infirmitatis inquam. Postquàm igitur resurgemus in gloria & potentia, quomodo adhuc inhæreret nobis, quod est imbecille & infirmum?

Sed agedum, demus interim aduersario, quòd sic in altero seculo talis locus, qualè humana somnia fingunt, nunquàm tamen è scriptis Prophetis, & Apostolicis, quæ sunt lucerna pedibus nostris, probabitur, quòd dextra Dei in hoc articulo: Sedet ad dextram Dei patris omnipotentis, significet certum in cælo locum, in quo Christus cum humanitate sua, corporaliter & localiter, ita describatur, vt non possit simul esse in multis, adeoq; omnibus locis, ac in primis in cælo, & in cœna sua. Quid ergò est dextra illa Dei, in hoc articulo? quæ est propria eius significatio? In priori scripto luculenter demonstrauit, quòd dextra Dei in hoc articulo, non significet tantum dextram vulgaris felicitatis, quali etiam Sancti in cœlesti regno fruuntur: sed significet propriè dextram maiestatis & OMNIPOTENTIAE Dei, vt sedere Christum ad dextram Dei patris, in hoc articulo significet, Christum cum Deo patre suo, æquali esse maiestate & omnipotentia. Ac ad comprobendam hanc sententiam,

tiam, verba ipsa Christi & Apostolorum disertè reci- Pag. 571
 tau. A modo, inquit Christus, videbitis filium homi-
 nis sedentē à dextris virtutis, VIRTUTIS, inquit (hoc
 est) omnipotentiae. Ac iterum: Ex hoc tempore erit
 filius hominis, sedens à dextris VIRTUTIS DEI. Hæc
 virtus Dei, quid obsecro aliud est, quàm omnipotentia
 Dei? Nihil enim est in Deo imperfectum, omnia sunt
 in ipso perfectissima & absolutissima. Cum igitur vir-
 tutem Dei in Deo dixeris, non impotentiam nec multi-
 potentiam, sed OMNIPOTENTIAM dixeris. His additur
 locus, qui est in epistola ad Hebræos: Consedit in dex-
 tera maiestatis in excelsis. Et adiūgitur expositio. Nō
 ait, cōsedit in dextera certi loci, in cœlo corporeo, sed
 consedit in dextera MAIESTATIS IN EXCELSIS, hoc
 est, in cœlesti regno, in quo omni Dei maiestate orna-
 tus est. Ac ne quis cogitaret, veram & propriam signi-
 ficationē dextræ Dei in hoc articulo nondum satis esse
 se his paucis verbis Christi, & epistolæ ad Hebræos,
 explicatam, adduxi multa alia dicta, tam Christi filij
 Dei, qui apertis verbis ait: Data est mihi OMNIS
 POTESTAS in cœlo & in terra, (hæc certè est expo-
 sitio illius articuli: Sedet ad dextram Dei patris omni-
 potētis) quàm Pauli maximorū arcanorū consciij. Hic
 enim scribens ad Ephesios luculenter interpretatur,
 quid sit & dextera Dei, & sedere ad dextram Dei. Se-
 dere, inquit, fecit eum ad dextram suam in cœle-
 stibus. Quid ergo hoc est? quid est sedere ad dex-
 trā Dei in cœlestibus? Sequitur mox: Supra omnē prin-
 cipatum, ac potestatem, & virtutem, & dominium,

& OMNE NOMEN, quod nominatur, nō solum in hoc seculo, verum etiam in futuro, & OMNIA subiecit sub pedibus illius, & dedit eum caput super omnia, ipsi ecclesiæ, quæ est corpus illius, complementum eius, qui OMNIA IN OMNIBVS adimplet. Habes hîc memorabilem et insignem interpretationem tam dextræ Dei, quàm sessionis ad dextram Dei. Dextra enim Dei est, interprete Paulo, maiestas & excellentia supra omnem principatū, & supra omne nomen in hoc & futuro seculo. Sedere autem ad dextram Dei, est habere maiestatem & excellētiam super omnem principatum, & nomen supra omne nomen in hoc & futuro seculo, habere omnia sub pedibus suis subiecta, esse caput ecclesiæ, ac breuiter, implere omnia in omnibus. Quid amplius quæris? Vis ne excellentiorem & cœlestium arcanorum magis consciuum habere interpretem? Huic additur & alter locus Pauli, qui est ad Philippenses. Deus extulit illum in summam sublimitatē & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu se flectat cœlestiū, terrestrium, & infernorum. Est & hæc interpretatio sessionis Christi ad dexteram Dei patris sui omnipotentis. Sedere enim ad hanc dextram, est elatum esse in summam maiestatem, & donari nomine Dei, (hoc enim est nomen super omne nomen) vt ab omnibus creaturis, cœlestibus, terrestribus & infernis, quas in manu sua cōtinet, et quas corā gubernat, adoretur. Habes iterum quid sit & dextra Dei, & sedere ad dextrā Dei. Duo igitur p̄cipuè hîc obseruanda veniunt. Alterum est,

est, quòd cùm dextra Dei in hoc articulo, de quo in
præsentia loquimur, significet maiestatem & omni-
potentiam Dei, non potest, non potest, inquam, signi-
ficare certum locum, in quo Christus cum corpore
suo localiter circumscribatur, & in quo gradatim, cor-
porum in hoc seculo more, incedat. Maiestas enim
Dei, & omnipotentia eius non patiuntur se in vnum
locum, quamuis amplissimum includi, & circumscri-
bi, sed patent, quacuncq; essentia Dei patet. Alterum
est, quòd etsi Christus ab externo spectaculo ascensus
sui in cœlum, dicitur consedissee ad dextram Dei pa-
tris sui omnipotentis, tamen veritas huius rei non
tùm primùm facta est, cùm Christus ascendit visibili-
ter in cœlum, & misit discipulis spiritum sanctum, sed
cùm verbum caro factum est, & assumpsit humanita-
tem in Deum. Reuelatum autem est & comproba-
tum, cùm Christus resurrexit à mortuis, & diuulga-
uit, misso spiritu sancto, Euangelion suum in vniuer-
sum orbem terræ. Reuelabitq; adhuc clarius, cùm
ostensurus est maiestatem suam in extremo die, &
suscepturus ad se vniuersam suam Ecclesiam, in om-
nem æternitatem, & foelicitatem. Hæc & id genus
alia, quæ ad nostri instituti explicationem facere vi-
debantur, exposui pro mea tenuitate, in prioribus
scriptis, non obscure, nec vt puto, indiligenter, Et ta-
men meus antagonista audet impudenter vociferari,
me ad sua testimonia nihil respondisse, sed præterisse.
Somniat enim, nihil responderi, nisi ad singula, sicut
antea diximus, expressè adijciatur. Hic RESPONDEO,

etiamsi causam proprijs suis fundamentis tam perspicuè confirmaueris & munieris, vt vanitas aduersarij, palàm, nullo etiam monitore, eluceat. Ne hinc (inquit) singula reperam, quæ ibi recensui, quid responderet (Brentius) obsecro, ad hæc clarissima sancti Pauli ad Hebræos verba: Christus confedit in dextera maiestatis, in excelsis. Et iterum ad Coloss. dicit idem Apostolus. Si resurrexistis vnà cum Christo, superna quærite, vbi Christus est ad dextram Dei sedens. Et addit, Quis, inquit, hinc obsecro ingenij est vsq; adeo retuli, studioq; contradicendi furens, qui negare ausit verba Apostoli: In excelsis, & In superna, Vbi est, en, Vbi est, nunquam ad vbiquitatem extendi, sed certum nobis locum denotare. Hæc ille.

Equidem agnosco, me non esse ingenij multum acuti & perspicacis: attamen illud, diuino beneficio, videre possum, quòd verba Apostoli: In excelsis, & In superna, in his quidem locis, quæ commemorata sunt, tam non queant certum locum denotare, ac præsertim talem locum, qualem aduersarius in fictitio cœlo collocat, de quo sæpè dictum est, quàm hoc cœlum non potest significare terram. Quod enim epistola ad Hebræos dicit: Confedit in dextera maiestatis, in excelsis, hoc Paulus ad Ephesios, quasi exponens, dicit: Sedere fecit ad dextram suam, in cœlestibus. Quod in Hebræis est (in excelsis) hoc in Ephesijs est (in cœlestibus.) Num ergo, in cœlestibus, erit certus locus in fictitio cœlo Empyreo, in quo Christus

stus localiter & circumscripto modo habitet, aut
 de loco in locum corporaliter deambulet? Hoc qui-
 dem à Cinglianis facile dici potest, non potest au-
 tem vllis firmis argumentis probari. Sed Epistola ad
 Hebræos ipsa se interpretatur, cum ait: Consedit in
 dextra maiestatis. In maiestatis autem dextra sedere,
 non est in certo loco sedere, sed est cœlum & terram
 implere, ac omnia coràm, cœlesti modo gubernare,
 quemadmodum suprâ copiosè est expositum. Qua-
 re, quod sequitur, in excelsis, non potest, pro certo
 loco in eo cœlo, quod probauimus esse fictitium, in-
 telligi. Deinde, in eadem epistola, eodemq; loco, mox
 additur: Tanto præstantior factus angelis, quanto
 excellentius præ illis fortitus est nomen. Pugnat &
 hoc cum ea expositione, qua, in excelsis, pro certo loco
 intelligitur. Angeli enim, vt substantia sua non in-
 digent locis, ita nec circumscribuntur locis, hoc est,
 superficie corporis continentis. Si autem Christus
 in dextra maiestatis circumscriberetur locis, non esset
 præstantior Angelis factus, quippe quòd circum-
 scribi certo loco, non sit summæ maiestatis, sed aut
 corporalis infirmitatis, aut spontaneæ, ad gratifican-
 dum aliorum infirmitati, dispensationis. Quare,
 vt Christus maneat præstantior & excelsior Ange-
 lis, necessarium est, vt pro cœlesti sua maie-
 state, nullo corporali loco circumscribatur. Præ-
 terea, in eadem epistola dicitur aliàs de Christo,
 quod penetrauerit seu peruaserit cœlos, & fa-
 ctus sit ὑψίστος, hoc est, excelsior cœlis, quo-
 modo

quomodo igitur potest illud (in excelsis) certum locum in cœlis significare? Et quid? Si (in excelsis) intelligendum est, hic, cum fit sermo de Christo in throno maiestatis suæ, pro certo in cœlis loco, quo circumscribatur, teneri nemo potest, quin & alias cum fit sermo de Deo, vocabulum Excelsi, pro certo in cœlis loco exponat. In Psalm. dicitur: Tonabat de cœlo DOMINVS, & excelsus (hoc est) in certo loco cœli circumscriptus, dabat vocem suã. Similiter Dan. 4. Dominatur excelsus, (hoc est) certo loco cœli conclusus, super regnum hominum. Et in Iob 16. Ecce in cœlo testis meus, & conscius meus, IN EXCELSIS, hoc est, in certo cœli loco circumscriptus. Et angeli canunt: Gloria in excelsis Deo, hoc est, in certo loco cœli. Quid magis absurdum dici potest? Quod si libet de hac re etiam veterum patrum sententiam consulere, non profectò interpretantur, (quod ego quidẽ sciam) illud in excelsis, pro certo loco in cœlo Empyreo, in quo Christus localiter circumscribatur, sed alij quidem exponunt pro æqualitate honoris, alij pro potioribus bonis. Quid est, inquit Chrysostomus, In Excelsis? Num loco includit Deum? Absit. Sed sicut cum dixit: In dextera, non figuram humani corporis Deo tribuit, sed similitudinẽ demonstravit honoris, quem filius æqualem habet cum patre. Ita cum dicit: In excelsis, non eum loco includit, (NON EVM, inquit, LOCO INCLVDIT) sed ostendit omnibus altiore, omnibus eminentem. Sicut ergo pater in excelsis est, sic & filius, Confessus enim nihil demonstrat aliud, nisi honoris

2. Reg. 22.

Iob 16.

In epistolam
ad Hebræos.

honoris æqualitatem. Hæc ille. Pugnat ergo Chry-
 sostomus aperte, cum commentitia Bullingeri expo-
 sitione. Et quid multis opus? Cum sacra scriptura
 manifestè doceat, dexteram Dei, ad quam consedit
 Christus Dominus noster, significare maiestatem, &
 omnipotentiam Dei, quæ manum suam in cœlum &
 in terram porrigit, manifestè etiam refutat, vanissi-
 mum illud figmentum, quo dicitur, Christum sedere
 in certo cœli Empyreï loco, è quo liceat quidem ipsi
 surgere, stare & deambulare: sic autem in excelsis cir-
 cumscriptus teneatur, vt corpus suum, ne Dei qui-
 dem potentia, queat simul in cœlo & in cœna esse:
 quasi verò non sit in excelsis, etiamsi fuerit in cœna, &
 quasi cœna non esset actio excelsa & cœlestis. Quod
 igitur Apostolus dicit, eum sedere in excelsis, non
 includit eum in corporalem locum, quo in maiestate
 sua circumscriptus comprehendatur. Et hæc est præ-
 cipua causa, cur in priori libello, non voluerim pro-
 lixum commentarium in hunc Apostoli locum scri-
 bere, sed paucis tantum verbis attingere. Non enim
 putavi, quenquam esse vsq; adeo retusi ingenij, (vtor
 enim verbis Bullingeri) studioq; contradicendi fu-
 rere, qui non, vel paucissimis admonitus, intelligeret,
 hoc Apostoli dictum, In excelsis, prorsus imperitè &
 absurde ad certum cœli locum contorqueri.

Sed agè, etsi prorsum negamus Christum in dex-
 tra maiestatis Dei patris, teneri in certo loco circum-
 scriptum, tamen, si permiserit nobis (vt certè necesse
 habet permittere, vel inuitus, nec potest negare, nisi

impudentissimus & impiissimus) quòd dextra Dei, in hoc religionis articulo: Sedet ad dextram Dei patris omnipotentis, significet dextram maiestatis, & OMNIPOTENTIAE Dei, permittemus & ipsi, vt pro more puerorum somniet corporale coelum beatorum, in quo Christus contineatur certo loco circumscriptus, quid inde conficiet? Si fatetur, & piè intelligit, Christum cum corpore suo sedere ad dextram maiestatis & omnipotentiae Dei, necesse habet fateri, ibi esse Christum cum corpore suo, vbi est dextera, maiestas videlicet & omnipotentia Dei. At hæc implet, pro modo quidem dextræ Dei, coelum & terram, ideoq; fatendum est, quòd corpus eius sit etiam in cœna. Fatemur enim & nos, quòd Christus in ea cœna, in qua instituit sacramentum corporis & sanguinis sui, sederit iuxta exinanitionem suam, in vno certo mensæ loco circumscriptus: & tamen interim distribuerit discipulis, iuxta maiestatem suam, verum suum corpus pane edendum, & verum suum sanguinem vino bibendum. Et hætenus quidem posset simplex, carnalis, & puerilis imaginatio aduersarij, de sessione Christi in certo loco cœli, in quo interdum staret, interdum deambulare, vtcunq; tolerari. Si autem pergit negare & oppugnare veram & substantialem præsentiam corporis & sanguinis Christi in cœna, manifestum est, quòd, etsi verbis confitetur, dextram Dei, ad quam consedit Christus, significare maiestatem & omnipotentiam Dei, quæ coelum & terram implet, neget tamen & oppugnet

pugnet reipsa hanc dextræ Dei significationem. Tolerari igitur in Ecclesia Dei non potest, quod nomen dextræ Dei in hoc articulo: Sedet ad dextram Dei patris omnipotentis, ad certum & circumscriptum cœli, præsertim fictiti illius Empyreï locum, detorqueat. Hactenus de dicto Epistolæ ad Hebræos. Dicamus etiam de illo, quod extat in epistola ad Colossenses. Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, quærite, vbi Christus est in dextera Dei, &c. Existimabam autem veram huius dicti sententiam, ex interpretatione D. Lutheri fœlicis memoriæ, nostris (Cingilianos enim, qui hæc, etiamsi legerint, fastidiunt, suo iudici relinquo) vsq; adeo cognitam perspectamq; esse, vt ne admonitione quidem egerent. Ac ne in præsentia quidem pluribus tractabo: quippe quod supra, verba ipsa interpretationis Lutheri commemorauerim. Manifestum enim est, quod in eo dicto Pauli, vocabulis, sursum, supra, & vbi, prorsus non intelligantur loca superna, corporalia, & circumscripta, qualia sunt in hoc corporali & circumscripto mundo, siue in cœlo, siue in terra: sed significant ea, quæ sunt superiora dignitate, virtute, maiestate, sicut & Paulus seipsum clarè interpretatur. Cum enim dixisset. Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est, in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt sapite, paulò post addit ea quæ sunt sursum, & quæ iubet quærere: Induite inquit, sicut electi Dei sancti & dilecti, viscera miserationum, comitatem, modestiam, mansuetudinem,

tudinem, lenitatem, &c. Hæc sunt dignitate super-
na, & maiestate cœlestia, quæ nos Paulus quærere
iubet. Sic &, quæ sunt in terra, & terrena, hîc non di-
cuntur loca terrestria, sed peccata & scelera, quæ in-
digna sunt, vt ea sancti & electi homines sectentur.
Mortificate, inquit, membra vestra, quæ sunt super
terram (hoc est) terrenis vitijs infecta, stuprum, im-
munditiam, molliciem, concupiscentiam malam, &
auaritiam, &c. Sed copiosior huius dicti interpretatio
petenda est è verbis Lutheri, quæ suprâ recitauimus. Tan-
tum enim abest, vt hoc dictum probet, dextram Dei
esse certum & circumscriptum locum in cœlo, in quo
Christus localiter contineatur, vt potius tam carnale
somnia damnet, & doceat, Christum DOMINVM
nostrum, ita ad dextram Dei collocatum esse, vt Ec-
clesiam suam coràm gubernet, & nobis supernas ac
cœlestes virtutes conferat. Nam præter alios vsus,
Christus etiam propter illum resurrexit à mortuis, &
consedit ad dextram Dei, vt nos viuificet, regene-
ret, & varijs ac cœlestibus donis spiritus sancti
ornet.

Sed pergit Bullingerus, & sicut vociferatur, sa-
cram scripturam testificari, quòd nomine dextræ Dei
significetur certus beatitudinis locus, ita vocifera-
tur, sanctos etiam patres se huic sententiæ adscribere.
Ostendimus autem antea luculenter, primum, quòd
ea scripturæ loca, quæ recitauimus, nihil prorsus ad
confirmandum aduersarij somnium, faciant. Suprà
enim in cœlo esse, cum sit sermo de regno & maiesta-
te Christi

te Christi, non significat, Christum loco ita esse circumscriptum, ut non possit corpore suo simul esse in cœlo, & in terra: sed significat, Christum non agere amplius externam & mūdānam vitam inter homines, agere autem cœlestem vitam, gubernare cœleste regnum, idē non absentem, in aliquo certo fictitiū cœli loco, sed corā, tam in hoc cœli firmamento, quā in terra, pro ratione cœlestis suæ maiestatis & omnipotentiae præsentem. Falsum igitur est, quod Cingliani dicunt, Christum cum corpore suo ita esse in cœlo, ut non possit simul etiam esse in cœna. Deinde, ostendimus, quod cum Bullingerus fatetur, dexteram Dei in hoc articulo: Sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis, significare maiestatem & omnipotentiam Dei, eo ipso neget & refutat commentitiam suam dextræ significationem, de certo cœli loco. Si enim Christus humanitate sua (de huius enim exaltatione & maiestate sit in præsentia sermo) sedet ad dextrā maiestatis, & omnipotentiae Dei patris sui, manifestum est, quod ubicunq; fuerit maiestas & omnipotentia Dei, ibi sit quoq; Christus humanitate sua. Maiestas autem & omnipotentia Dei implent cœlum & terram. Ex quo perspicuè consequitur, quod et Christus, verus Deus, & verus homo, omnia tam cœlum, quā terram maiestate suæ diuinitatis & humanitatis, pro ratione dextræ Dei, impleat, & corā præsentissimus gubernet. Consequitur & illud, quod Christus nō contineatur vno certo cœli vel veri, vel fictitiū loco: ideoq; etsi Christus est in sum-

256 DE SESSIONE CHRISTI AD DEXT. DE
ma beatitudine, tamen dextra Dei in hoc, de quo lo-
quimur, articulo, non significet certum et circumscrip-
tum, sicut Bullingerus somniat, beatitudinis locum.
Nec illud iuuat Bullingerum, quòd quædam vocabu-
la varias admittât significationes. Quis enim hoc vnq̃
negauit? aut quis de eo dubitat? Sed illud negatur, il-
lud refutatur, quòd dextera Dei, in hoc articulo reli-
gionis; Sedet ad dextram Dei patris, significet certum
beatitudinis in cœlo corporeo, vel illo firmamēto, vel
Empyreo fictitio, locū. Ponamus enim, nomine dex-
træ alicubi circumscriptum fœlicitatis locum signifi-
cari. In hoc autem, de quo loquimur, articulo, non po-
test significare certum locum, quippe quòd hæc signi-
ficatio, per illam priorem, quæ est de maiestate & om-
nipotētia Dei, euertatur, et tollatur. Ac vnū & idem
vocabulum (brachiū, exempli gratia, baptizare, & be-
nedicere, quæ vocabula libuit Bullingero recitare) po-
test quidem in diuersis locis, iuxta circumstantias di-
uersa habere significata: vt autem habeat in vno loco,
in vno dicto diuersa, eaq̃ pugnātia significata, hoc ne-
mo sana mēte præditus vnq̃ dixerit. Quod si permis-
sum fuerit Bullingero vt in vocabulū dextræ Dei, in
hoc articulo, de sessione Christi, introducat significa-
tionem non solū maiestatis & omnipotentiaē Dei, ve-
rum etiā, certi & circumscripti loci beatitudinis in cœ-
lo corporeo, quid aliud consequeretur, q̃ quòd in idē
vocabulū, in eodē dicto, pugnātia inter se significata
intruderentur? Maiestate enim sua esse omnipotentē,
ac omnia implere, & tamen eadē maiestate vno certo
loco

loco ita circūscribi, vt ne diuina quidē potentia queat simul esse in cœlo, & in cœna, quæ in terra peragitur, pugnant inter se, vt quæ maxime. Fieri quidē potest, et factū quoq; est, vt Christus inanitione seu dispensatione in vno certo loco circūscribatur, ac interim omnia maiestate impleat. Maiestate autem omnia implere, eademq; maiestate in vno tantum certo loco contineri, hoc demū natura rerum ferre non potest. Quare Bullingerus manifestā patitur vertiginē, quòd susceperit in vocabulū dextræ Dei, in eodem dicto, pugnantia significata introducere.

Est & illud manifestum vertiginis exemplū, quòd ex dextra Dei patris et filij faciat eandē dextrā, hoc est, locū beatitudinis. Hac enim ratione fit, vt cum sentit, docet, vrget, locū beatitudinis Christi esse suis spacijs circūscriptū, in quo sedeat aut deambulet, definiat etiā Dño Deo patri cœlesti certū & circumscriptū locū, in quo sedeat aut deambulet. Qua sententia, quid potest dici absurdius, & magis impium? Etsi enim, si nomine dextræ Dei intelligitur omnipotentia & beatitudo, eadē est dextra Dei patris & filij, tamen, si eo nomine locū intellexeris, & dederis Christo locū circumscriptū, qui sit superficies corporis cōtinentis, in quo moueatur physicè de loco in locū, extrema est impietas, Deū ipsum patrē, in talē locū includere, & ei locales motiones tribuere. Quod autē ad veteres scriptores ecclesiasticos attinet, quos aduersari^o vociferatē testificari dextrā Dei etiā accipere pro certo beatitudinis loco, dixi saepenumero meam sententiam. Defero caniciei eorū officium, quod debeo, laudo studiū eorū, quòd in illu-

stranda verè pia doctrina collocarunt. Gratias ago Deo, pro donis in ipsos collatis, & vtor libenter atq; gratanter laboribus eorum. Nec sum, diuino beneficio, tam alienus (vt puto) ab omni humanitate, vt si quas habent imbecillitates, non boni consulam, ac etiã si honestè & piè fieri potest, non excusem. Sed quia non habent summam in ecclesia auctoritatem, non est mihi integrum, vt ad defendendas eorum sententias, sine discrimine, odiosum in ecclesia certamen aduersus rixatores & sycophantas suscipiam. Habeo aperta, certa, firma, & indubitata testimonia scripturæ, Prophetarum & Apostolorum (qui sunt patres ecclesiæ longè omnium vetustissimi) quibus manifestè ostendi & probaui, quòd Christum humanitate sua sedere ad dextram Dei patris omnipotentis, sit, habere omnem potestatem in cælo et in terra, collocatū esse supra omnem principatum, & dominationem, adeoq; supra omne nomen, quod nominatur non solum in hoc seculo, verum etiam in futuro: vt & omnia in omnibus adimpleat, & in nomine eius omne genu coram in præsentia & conspectu eius se flectat, cœlestium, terrestrium, & infernorum: ideoq; fieri non posse, vt maiestate sua, in vnum certum, siue fœlicitatis, siue infœlicitatis locum ita includatur & circumscribatur, vt non queat simul in alijs etiam locis esse, & omnia coram gubernare. Hanc sententiam, quæ non est à me conficta, sed est sententia sacræ scripturæ, & Spiritus sancti, si veteres patres, siue maiorum, siue minorum gentium, probant, amplectuntur, & sequuntur, laudamus,

mus & assentimur. Si verò diuersam, & ab hac alienam, atq; cum ipsa pugnantem sequuntur, non potest Bullingerus ipse ignorare, quod hac in parte nostrum sit officium. Operæ præcium autem iudico, lectorem iterum de vero huius controuersie statu admonere. Video enim aduersarium tergiuersari, & vocabulorum amphibolia ludere, vt lector à principali statu abducatur. Controuersia initio exorta est, de vera & substantiali præsentia & distributione corporis & sanguinis Christi in cœna dominica. Hic Cingliani, præter alia obiecta, oppugnarunt hanc veram præsentiam (quam nos autoritate verbi Dei defendimus) argumentis ductis ab ascensu Christi in cœlum, & sessione eius ad dextram Dei patris omnipotentis. Necessarium igitur erat, vt hi articuli rectè & piè iuxta Prophetica & Apostolica scripta explicarentur. Itaq; illi contendunt, esse cœlum quoddam corporeum, supra omnes hos cœlos visibiles positum, quod sit regio latissima, localibus suis spacijs & corporalibus mansionibus ita instructa, vt Christus in ijs localiter commoretur, & pro suo arbitrio, nunc sedeat, nunc stet, nunc deambulet. Nec id solum, verum etiam in hoc cœlo ita contineatur, vt nulla potentia, ne diuina quidè omnipotentia possit corpore suo simul esse in cœlo, & in cœna.

Hic iam ostendendum erat. Primum. Num esset tale cœlum, in rerū natura, quod alij vocarunt Empyreum. Deinde, num hic articulus: Ascendit in cœlum, sedet ad dextram Dei patris omnipotentis, significa-

ret, Christum ita esse in cœlo, et ad dextram Dei patris, ut contineretur in certo loco circumscriptus, & non posset villo modo, verè & substantialiter simul esse in cœlo & in cœna. Non controuertitur de illo: Num sit aliquis beatitudinis locus; & num Christus sit in eo, vnà cum Sanctis suis beatus? Quis enim in vera Dei ecclesia de hoc vnquam dubitauit? Sed de hoc controuertitur, Num beatitudinis locus sit talis, TALEM (inquam) qualem eum describunt Cingliani, videlicet, superficies corporis continentis, qua Christus cum corpore suo ita contineatur, ut in eo corporaliter sedeat, stet aut ambulet: nec possit vlla potentia simul esse in eo loco, & in alijs locis, in cœlo & in terra, ac in primis in cœna. Nam si quidem nomen LOCI accepimus translaticie, pro spiritali & cœlesti receptaculo, quod omnem humanum captum excedit, & quod Christo suam maiestatem, in qua est collocatus, non adimit, rectè, verè, & piè dicitur, Christum esse in suo beatitudinis loco (hoc est) in cœlo, in domo patris, ad dextram Dei, in throno & sede Dei patris omnipotentis; & eò quoque suos, iuxta suum modum, euehere Sanctos. Hoc, cum in priori scripto expressè, & clarè docuissimè, Bullingerus & gregales eius tanta impietate & blasphemia excipiunt, ut non vereantur palam dicere, me Christum & Sanctos suos relegasse ad Vtopiam, in qua hospites excipit *diuina*, quemadmodum supra dictum est. Itaque his sycophantis Deus pater est *diuina*, & domus, dextra & thronus eius est Vtopia; sed Deus audit & iudicabit. Si verò nomen loci

loci acceperis pro superficie corporis continentis, siue corruptibilis, siue incorruptibilis: & pro cœlo illo fictitio seu Empyreo, in quo Christus cum corpore suo ita circumscribatur, vt corporaliter in eo sedeat, aut ambulet: nec possit vlla potentia simul esse in cœlo, & in cœna, quemadmodum Bullingerus & gregales eius sentiunt & propugnant, falsum, falsum, inquam, imo falsissimum est, quod vel sacra scriptura, vel orthodoxi patres docuerint, Christũ hoc modo esse in cœlo, in loco, & in beatitudine. Ergo nusq̃, inquires, erit? Quid? Nusq̃ ne est, qui est apud Deum, in domo Dei, in dextra Dei, in throno dei? Num Deus tibi nihil est? num domus, num thronus, num dextra Dei nihil sunt? sic sentiunt omnes impij. Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus. Quare, cum Bullingerus adhuc, hodieq̃ contendit, & pugnat, Christum necesse habere cum corpore suo aut in vno tantum loco esse, aut si hoc negetur, omnino non esse, etiamsi fuerit apud Deum patrem, in domo, in dextra, in throno Dei patris, contendit etiam & pugnat, Christum in altero seculo, & in maiestate sua in vnum locum ita includi, vt corpore & sanguine suo, ne quidem per omnipotentiam Dei, possit simul in cœlo, & in cœna esse, facile iudicare ipse potest, in quorum catalogo sit collocandus, & quid de religione eius sit sentiendum. Nam, quod dicto Augustini: Tolle corporibus spacia locorum, &c. adhuc, post tam dilucidam eius explicationem delectatur, mirandum non est. Non enim aliud reliquum habet somniorum

262. DE SESSIONE CHRISTI AD DEXT. DEI.
suorum adiumentum, sed benè habet. Etiam si conatur Augustinum in sua castra violenter pertrahere, tamen Augustinus ipse renititur: Miraculum, inquit, est, quod Dominus noster Iesus Christus, in carne vera intrauerit ad Apostolos per ostia clausa. Dicis mihi, Si per ostia clausa Christus intrauit, ubi est corporis pondus? Recedant paulisper pondus et moles! Ille hæc facit, cui nihil est impossibile. Hæc ille. Sentit igitur Augustinus, aliam esse conditionem corporis physicam, aliam hyperphysicam: ac illam quidem in hoc mundo, pro modo eius, circumscriptam esse: hanc autem non tollere veram corporis essentiam, etiam si non fuerit in loco localiter. Nec mirum est, quod hoc dictum Augustini non fuerit ab annis 1200. (ut Bullingerus putat) in ecclesia impugnatum. Primum enim patrum nostrorum maiores, non fuerunt sycophantæ, quales sunt magna pars Cinglianorum, sed ea fuerunt honestate, & erga auctoritatem veterum obseruantia, ut ad obscure & ambigüe eorum dicta libenter conuenerint, ac in meliorem, aut saltem tolerabiliorem partem interpretarentur. Deinde viderunt Augustinum ex hoc suo dicto non deducere tam absurda et tam impia, quam Cingliani facere solent. Cingliani, occasione ex hoc Augustini dicto accepta, conantur veram præsentiam corporis & sanguinis Christi è cœna perturbare. Hoc Augustinus non fecit: Accipite (inquit) in pane, quod pepedit in cruce. Et hoc accipite in calice, quod effusum est de latere Christi. Cingliani ex hoc dicto deducunt, quod corpus Christi, ne quidem per omnipotentiam Dei possit
in

in pluribus simul locis esse, aut nō esse in loco localiter. Hoc Augustinus nō fecit, Sed ait: Recedāt paulisper pondus & moles. Ille hæc facit, cui nihil est impossibile. Quare, cum pij nostri maiores viderint Augustinum hoc suo dicto nō abuti ad absurda & impia, reliquerunt ei facile in suo gradu locum. Alia est Cinglianorum ratio. Hi cum abutātur dicto Augustini, contra sententiam Augustini, repudiatur à nobis, non Augustinus, sed Cinglianorum figmentum, quod nobis prætextu autoritatis Augustini obtrudunt. Sed age, cogant omnino Augustinum à parte sua stare, certè nostra sententia, qua Christus, cum corpore suo, supra omnes cœlos, & extra hunc mundū, supra omnia loca exaltatur, vt tamē omnia tam supera quam infera, pro ratione dextræ Dei impleat, & gubernet, longè vetustior est, & Ecclesiæ per Apostolica scripta ante annos 1500. quod tempus trecentis annis, illos à Bullingero numeratos superat. Quare, si rerum æstimatione faciendā est ab annis, sententia Augustini, aut potius Cinglianorum, nostræ meritò cedere debet. Iam nec illud silentio est prætereundū, quod Bullingerus scribit: Nec pudebit, inquiens, nec pigebit me loqui cum scriptura. Quid ergo? Num existimat hac professione se à suis erroribus & impietatibus tutum aut excusatum? Nō sufficit cum scriptura loqui. Nam & Satan aliquoties cum scriptura loquitur: sed exigitur vt etiam cum scriptura rectè & piè sentias. De intelligentia, inquit Hilarius, non de scriptura hæresis est: & sensus, non sermo fit crimen. Cum igitur Bul-

ligerus in suis erroribus non sentiat cum scriptura, vanum est, quòd gloriatur, se cum scriptura loqui.

Sed pene præterierã, quod in tractatione de dextra Dei, mihi de extremo iudicio obiecit. Cum enim in priori scripto explicarem, quod apud Matthæum, de aduentu Christi in nouissimo die ad iudicandos viuos ac mortuos, extat, dixi: Existimas ne, in extremo iudicio, quod est futurum perpetuum, nec vllum vnquã habebit finem, tam crassum fore spectaculum, vt instituaturn externum tribunal, &c. Et mox: Nam quod ad iudicium attinet, mutuata quidem sunt verba descriptionis eius ab humana consuetudine; sed reuera erit cœleste & perpetuum, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, &c. His verbis non nego, Christum appariturum in nubibus, & iudicaturum orbem terrarum, quemadmodum & eo loco, & aliàs clarè testatus sum. Nec ignoro, quod Paulus scribit, DOMINUM descensurum de cœlo cum hortatu, voce archangeli, ac tuba Dei: & mortuos in Christo resurrecturos primùm; deinde nos reliquos, rapiendos cum illis in nubibus in occursum DOMINI in aëra, & sic semper cum DOMINO futuros. Hæc omnia sunt verissima & certissima: nec illud dubium est, quin Christus appariturus sit in nubibus certo suo tēpore, & loco. Sed hoc reprehendendum duxeram, quod Theodoretus & aliij videbantur ex dicto Matthæi, de agnis à dextris, & hœdis à sinistris, arguere, Christum non solum eo tempore quo appariturus est in nubibus, loco circumscriptum, verum etiam perpetuò, in summa sua maiestate,

state, certo loco continendum. Sonabit enim tuba de
cælo, apparebit Christus in nube, resurgent mortui
è monumentis, iudicabuntur omnes homines, & con-
demnatis impijs, rapiuntur pij in aëra in occursum
Christi. Nunquid autem hoc extremi iudicij specta-
culum futurum est tam crassum, quàm sunt forensia
iudicia in hoc seculo? Putas ne, & tribunalia Christo
ac Apostolis in amplissimo quodam terræ palatio in-
stituenda, & tempus ita trahendum, vt singulorum
hominum actiones, secundum omnes circumstan-
tias, de hora in horam, de die in diem, de anno in an-
num cognoscantur? Hæ sunt cogitationes carna-
lissimæ. Etsi enim Christus suo tempore & loco
apparebit, tamen quæ de resurrectione mortuorum,
de immutatione viuorum, & de pronuncianda
sententia inter pios & impios, describuntur, non
fient tardo temporis processu, sed fient, sicut Pau-
lus ait, in puncto tēporis, & in ictu oculi: ac absumpto
hoc mundo vnà cum temporibus & locis suis, sen-
tentia iudicij sonabit perpetuò in auribus piorum &
impiorum: vt illi quidem sempiterna lætitia ex hac
voce: Venite benedicti patris, fruantur: hi autem sem-
piterno supplicio, ex hac voce: Ite maledicti, affician-
tur. Hoc illud est, quod dicebam, iudiciũ fore per-
petuum, nec vllum habiturum finem, nec posse, in hoc
quidem seculo, vlla humana ratione comprehendì,
aut vllis verbis satis explicari, quomodo hæc fiant:
Non sentio spectaculũ illud externum apparitionis
Christi,

Christi, & processionis piorum in occursum DOMINI perpetuū fore. Neq; enim Christus cum suis hærebit in nubibus, quæ præteribūt, & vnà cum mundo exurentur: sed conferet se, vt ita dicam, in summam suam & cœlestem maiestatem, in qua perpetuò fruatur, absq; corporali loco & tempore, vnà cum electis suis, omni foelicitate. Hæc mea est de extremo iudicio sententia, quæ & habet manifesta cœlestium oraculorum testimonia. Quid autem Bullingerus? Et si aliquid de mea sententia assequitur, & videt eam non esse impiam. Dicit enim: Nisi fortè intellexerit (Brennius) supplicium, quod sumet de impijs sine fine DOMINVS; tamen tanta est in eo libido calumniandi, & maledicendi, vt palàm vociferetur, hoc esse falsissimum, & pugnare cum scripturis, & sensu catholico omnium fidelium. At enim mea de extremo iudicio sententia, sicut eam exposui, non est falsissima. Falsissimum autem est figmentum, quod mihi imputat: falsissimum est, quod exponit dextram Dei patris in hoc articulo: Sedet ad dextram Dei, significare certum in cœlo locum: falsissimum est, quod somniat, Christum commorari in cœlo illo corporeo, seu Empyreo, cui ita sit affixus, vt corpus eius, ne quidem omnipotentia Dei queat simul esse in cœlo, & in cœna: falsissimū est, quod corpus Christi & alia sanctorum corpora, spiritualia & glorificata, non possint manere salua, nisi fuerint in loco, seu superficie corporis continentis. Relinquamus igitur hominem suo ingenio, siquidem eo ita delectatur, vt nullam non captet occasionem calumniandi,

calumniandi, & rectè dicta inuertendi. Nos autem expectemus DOMINVM saluatorem nostrum, de cœlis obedienter, vt liberet nos ab his & alijs Satanæ moribus, ac reddat nos suæ fœlicitatis in cœlesti & perpetuo suo regno, participes. Cæterum, vt manifestè cognoscamus, quo spiritu Bullingerus agitetur, concludit hanc partem Capite, de visionibus Stephani, & Pauli, pleno mendacijs & calumnijs. Initio dicit, quòd ea, quæ in responsione sua differuerit de visione beati Martyris Stephani, non attigerim in meo libro: sed tantum dixerim fuisse œconomiam, &c. Hoc est purum putum mendacium. In eo enim libro, cuius mentionē facit, non semel sed bis repeto, & expono visionem Stephani. Primùm quidem paucis, quæ & aduersarius commemorat: deinde copiosè, in dialogo, quem iustituo inter Cyrillum & Theodoretum. Nec pigebit huc in præsentia referre, vt quòd manifestior sit vanitas Bullingeri, eò diligentius sibi boni quicq; ab erroribus & impietatibus eius caueant. Postquam enim recitassẽ verba Theodoreti, dicentis: Audiui præclarum victorem Stephanum dicentem: Ecce video cœlos apertos, & filium hominis stantẽ à dextris Dei. Vidit autem eam, quæ videtur, naturam, non quæ sub aspectum nõ cadit, &c. Continuo subiungo. Iterum mihi non commemoras nisi exemplum apparitionis IN HOC seculo. Quid enim? Num quia Stephanus vidit semel in sua passione cœlos apertos, & Iesum stantem à dextris Dei, idcirco cœli sunt reipsa diffusi, & Iesus semper in regno cœlesti, & in æterna

sua maiestate stat aut sedet localiter ad dextram Dei: Vidit etiam Ezechiel cœlos apertos, vidit animalia & rotas, vidit etiam speciem electri, quæ erat visio similitudinis gloriæ Dei. Num talis est gloria Dei, in regno & maiestate cœlesti: Nihil certè minus. Qualiscunq; tantùm adumbratio fuit, non plena demonstratio vniuersæ maiestatis Dei. Sic & apparitio Christi stantis ad dextram Dei, Stephano facta, non fuit perfecta totius maiestatis Christi reuelatio: nec significauit Iesum humano more ad corporalem Dei dextram, in cœlesti regno, & in summa sua maiestate localiter stare, sed fuit visio, quæ Stephano ad captum suum eatenus patefacta est, quatenus ex ea in extremis suis periculis, consolationem caperet. Deus enim pater non habet dextram corpoream, nisi fingas Deum ipsum corporeum. Nec dextra eius est locus corporeus, sed est summa & omnipotens maiestas eius, ad quam Christus idcirco confedisse dicitur, quòd ad eam ita sit elatus, vt eandem cum Deo patre omnipotentiam & maiestatem possideat, quem admodum aliàs copiosè demonstratum est. Quare, cum apparet Stephano stans à dextris Dei, non testificatur, se hoc semper habitu & forma, in cœlesti regno, in summa sua maiestate localiter & circumscriptiue versari, sed testificatur Stephano, hac qualiscunq; externa visione (qua sic apparuit, vt humana Stephani natura in hoc seculo ferre potuit) se cõseruaturum ipsum in media morte, & iudicaturũ suo tempore aduersarios. Hactenus in priori scripto. Quid ergo?

ergo? Num hoc est non attingere nec respondere? Doceo, ex apparitione Christi Stephano exhibita, nō posse probari (quod Theodoretus arbitrabatur) Christum in cœlesti suo regno & in propria sua maiestate, esse certo loco circumscriptum, nisi dispensatione se ipsum in hoc mūdo visendū præbeat, idēq; doceo evidētib; argumētis. Primum, quōd hæc apparitio nō fuerit plena vniuersæ maiestatis Christi in regno suo, ostensio, non fuit, inquam, perfecta totius maiestatis Christi reuelatio. Hoc ad eō manifestum est, vt nulla indigeat probatione. Quōd si quis autem tam impudens fuerit, vt id neget, apertē cōuincitur ex eo, quōd humanus captus in hac vita imbecillior sit, quā qui Christum in vera sua maiestate apprehendere queat. Videmus nunc, inquit Apostolus, per speculum in enigmate. Et si tres Apostoli vix potuerunt in monte Itabyrio aliquantā Christi maiestatem ferre, quomodo Stephanus adhuc in hac vita existens, plenā & absolutam Christi in cœlo maiestatem oculis suis corporali bus vidisset? Deinde, si ea, quæ in cœlestib; visionibus ostenduntur, sic in regno cœlesti geruntur, quēadmodum hominib; in terra apparent, erunt certē & bestię & rotę in cœlo. Talem enim visionē habuit Ezechiel, cuius exemplum tum recitauī. Et in præsentia addo visionē Petri, in actis Apostolicis. Vidit (inquit Lucas) cœlum apertū, & descendens vas quoddā velut linteum magnum, quatuor iniētis, submitti de cœlo in terrā, in quo erant omnia quadrupedia terre, bestięq; & reptilia & volatilia cœli. Quid? Sunt ne in cœlo

animalia quadrupedia, bestiae, reptilia & volatilia? Si
 res ita in caelo geruntur, sicut in visionibus ostenduntur,
 necesse habebis hoc fateri. Quid autem absurdius
 dici potest? Ad haec, Deus pater non habet corpora-
 lem dextram, ad quam Christus humano more, quem
 admodum se Stephano in visione exhibuerat, adstaret.
 His argumentis palam ostendi, quod ex visione Ste-
 phani non possit probari, Christum, localiter in caelo,
 iuxta humanum modum in summa maiestate stare. Et si
 tam crassae sunt in caelesti regno & in summa maiestate
 actiones, quando obsecro Christus a sessione sua sur-
 rexisset? Cum Apostolus ad Hebraeos testificetur, eum
 PERPETVO sedere. Sedet, inquit, ad dextram Dei, ^{3. 10. 20}
^{duris} in perpetuum, donec reddantur inimici ipsius sca-
 bellum pedum eius. Miror autem, imo non miror, sed
 vetus (hoc est) varium & mutabile ingenium Bullin-
 geri agnosco, quod nunc quidem contendat visionem
 Stephani fuisse externam & corporalem, ex qua cir-
 cumscriptione corporis Christi in caelo, & corporalis eius
 statio probetur: ante autem in explicatione Actorum
 Apostolicorum, senserit esse visionem internam, seu, ut vo-
 cant, mentalem (id quod etiam cum multis alijs scriptori-
 bus tam veteribus, quam recentioribus commune habet)
 Etiam si, inquit, ista corporaliter gesta videri pote-
 rant, ipse tamen fidei sensus flagitat, quod talis om-
 nino fuerit visio, qualem DOMINVS Esaiam exhibuit,
 Esaiam 6. Sed & ipse locus, in quo agebantur causae,
 nimirum, obseptus & conclusus vndique, denique ipsa
 fidei virtus, & quod hic nulla est necessitas videndi
 corpus

corpus Domini corporaliter, suadent, hanc non esse rem gestam, sed visionem, vt aiunt, mentalem. Hæc ille. Addit quidē: Quanquam (inquiens) non magnopere super hac re contenderim, Sed vides hominis constantiam, scilicet, & fidei eius firmitatem. Tunc enim cum scriberet commentarios in Acta Apostolica, nō magnopere contendebat de eo, quod sensus & virtus, vt ipse loquitur, fidei suadebat, & flagitabat. Nunc autem eo ipso dū tuetur sententiā Theodoreti, magnopere contendit visionē Stephani sic verè esse rem gestam, vt ex ipso probetur, Christum corpore suo in coelesti regno esse certo loco circumscriptum. Quid? deficiendum ne est tam facilè ab eo, quod sensus & virtus fidei suadet, adeoq; flagitat? Habes ergò quàm firmis fundamentis nitatur sensus & virtus fidei Bullingeri. Hoc enim illud est, quod Paulus ait: Quouis vento circumferri.

Porro occasione visionis Stephani dilabitur ad vexandam, & si posset, conuellendam œconomiam, seu dispensationem, quæ est in doctrina ecclesiæ vsitatissima. Et quanquam fatetur ipse, veteres hoc vocabulo vsos, nec se posse, si sanus fuerit eius intellectus, reprehendere ac reijcere, tamen tanto studio rixandi, & rectè dicta peruertendi tenetur, vt affingat & impingat mihi mendacissimè (idēq; illo consilio, vt videatur iustam habere causam in me debacchandi) horrenda quædam dogmata, quæ nugatur ex mea, de dispensatione doctrina, consequi. Inspiciamus igitur, quod de œconomia seu dispensatione scripsi. Initio nomen dis-

272 DE SESSIONE CHRISTI AD DEXT. DEI
pensationis exposui descriptione, quam & aduersa-
rius ipse recitat quidem, & allatrat, non potest autem
eam falsitatis conuincere. Dispensationem enim vo-
co, cum aliquid de ordinario iure relaxatur. Quid?
Num hoc falsum est? Atqui si hoc dixeris, argueris
vanitatis tam à foro (vt illi loquuntur) quàm à choro.
In administratione enim vel ecclesiæ, vel politiæ, vel
œconomix, tanta est rerum & casuum varietas, vt
non sit ferè lex aut regula, quæ non suas habeat ex-
ceptiones, quas vsus solet vocare dispensationes, aut
de ordinario iure relaxationes. Vnde & de ijs, qui
literam legis aut regulæ, duriter & seueriter, nulla
æquitatis ratione habita, exigunt, natum est prouer-
bium. Summum ius, summa iniuria. Panibus pro-
positionis, iuxta Leuiticam regulam, nõ licebat vesci,
nisi solis sacerdotibus. Et tamen dispensabatur de hac
regula, cum Dauide fame exhausto. Comedere ag-
num paschalem, non licebat, iuxta regulam, nisi san-
ctificatis. Sed Ezechias admittebat, propter proba-
bilem causam, ad hunc esum, etiam non sanctificatos:
hoc est de ordinario iure relaxare. Quid multis
opus? Si Bullingerus negat talem œconomix dis-
pensationis aut relaxationis rationem, non est in ho-
minum contubernio retinendus, sed ad suam Vto-
piam deportandus. Deinde descendens à genere ad
speciem, addo, Oeconomia, inquit, est, cum Chri-
stus aliquid agit, aut apparet, non pro sua maiesta-
te, sed pro nostro captu, & ad nostram vtilitatem.
Quid?

Quid? dices ne & hoc falsum? Nihil ne egit Christus pro nostro captu, et non pro sua maiestate? Numquam apparuit Christus in infirmitate, & non in maiestate? Potuisset loqui lingua angelica aut coelesti, locutus est autem lingua humana. Hæcine est maiestas, & non potius infirmitatis assumptio? Iacuit infans in præsepî, esuriit, sitiit, defatigatus est. Dices ne hanc esse maiestatem, & non potius infirmitatis propter nostram salutem, assumptionem? Hanc & veteres & nos quoque vocamus œconomiam, seu dispensationem.

Sed referam ea exempla, quæ aduersarius ipse, ex nostro scripto commemorat. Cum Christus resurrexisset ex mortuis & quæreretur à mulierculis in sepulchro, dixit angelus: Surrexit, non est hic. Verè dictum, non autem iuxta maiestatem, sed iuxta œconomiam. Cædo Cingliane, num hoc falsum? num condemnandum? Sequitur etiam in meo scripto explicatio, quam aduersarius fortiter transiit. Dico enim. Non erat in sepulchro mortuus, qualem mulierculæ quærebant. Non erat in sepulchro iuxta externum aspectum. Erat autem non in sepulchro tantum, verum etiã in cœlo & in terra, iuxta diuinitatis suæ maiestatem. Voco autem in præsentia (sicut & suis locis supra) diuinitatē Christi, non eã quã filius Dei in se ab æterno habuit, sed quã tempore incarnationis filio hominis cōmunicauit, & vt Augustini verbo vtar, participauit, &c. Hæc tum scribebam, Si ergo, Bullingere,

male

174 DE SESSIONE CHRISTI AD DEXT. DEI
malè scripsi, testimoniū perhibe de malo. Proba quòd
Christus tum, cū quæreretur à mulierculis, fuerit in
sepulchro mortuus, & iuxta externum aspectum: &
non affuerit ibi iuxta communicatam sibi diuinitatis
maiestatem. Si autē benè scripsi, quid me cædis? quid
tam furenter in me baccharis? Addo etiam exemplum
Thomæ. Apparuit, inquit, Thomæ, & reliquis
discipulis, notatus cicatricibus in manibus, latere &
pedibus, & aliàs alia forma, & habitu. Quid? Num
talis est in regno patris sui, in quod resurrectione sua
intrauerat, seu se intrasse testificatus erat? Nihil minus.
Apparet talis, iuxta œconomiam, qui iuxta maiesta-
tem suam nullo humano oculo erat comprehensibi-
lis. Hæc ibi. Quid? argues ne & hæc mendacj? &
senties Christum recepisse coram Thoma & alijs A-
postolis cicatrices, non iuxta œconomiam, sed retine-
re adhuc in cœlestis regni sui maiestate? Sed vicissim
arguet te vanitatis, non solum conditio corporis spi-
ritualis, ac in primis corporis Christi in sua gloria, ve-
rum etiam autoritas veterum scriptorum, præcipuè
Cyrilli, qui scribit, Christum apparuisse cicatricibus
notatum, Thomæ & reliquis Apostolis, non in de-
bita corporis sui gloria, quam non potuissent ferre, sed
dispensationis gratia, ne aliud corpus, quàm quòd
crucifixum & mortuum fuit, resurrexisse putaretur.
Etsi enim sunt, qui sentiunt, Christum adhuc hodièq;
in maiestate regni sui seruare has cicatricum notas, ta-
men, vt verum fatemur, quòd Christus iterum sit cum
notis passionis suæ in nouissimo die appariturus, dis-
pensatio-

dispensationis gratia, videlicet vt impij videant, in quem compunxerunt, ita quòd dicitur, Christum eas notas semper in sua maiestate retinere, suis authoribus relinquitur. Illud autem certissimum est, quòd sicut Christus à resurrectione edit & bibit, sic etiam ostentauit notas cicatricum, non necessitate suæ conditionis, sed voluntate dispensationis, qua visum est veritatē tam corporis quā resurrectionis suæ testificari. Tantam curam, inquit Cyrillus, habuit Christus, vt suscitatio carnis suæ crederetur: quòd quamuis tempus iam esset, in quo ineffabili gloria corpus suum apparere deberet, apparuit tamen per DISPENSATIONEM quale prius, ne aliud corpus esse videretur, quā quod de ligno pependit. Quod enim oculis hominum, gloria illius corporis (si explicare ipsam Christus voluisset) cerni non poterat, facile intelliges, si transfigurationis suæ non es oblitus, quādo (vt scribit Matthæus) facies eius rutilauit, vt fulgor, et vestes eius albæ, vt nix apparuerunt, quæ Petrus, Iacobus, Ioannes videre non ferentes, in terram ceciderunt, &c. Hæc ille. Et Augustinus Epist. 49. ad Deo gratias. Tunc aut illæ falsæ cicatrices fuissent, si nulla vulnera præcessissent: & tamen nec ipsæ essent, si eas esse noluisset. Voluit aut certæ DISPENSATIONIS gratia, vt eis, quos edificabat in fide non ficta, non aliud pro alio, sed hoc quod crucifixum viderant, resurrexisse, monstraret. Transeamus autem ad apparitionem Stephano post ascensum in coelum factam. De hac scribit aduersarius. Non possum, inquit, approbare, quod ait (Brentius) Christū

n in

in cœlo non eam semper retinere formam, quam tunc habuit, quando visibiliter in cœlum ascendit, & quando se Stephano visendū cœlitus exhibuit. Negat ergo Bullingerus hanc apparitionem esse dispensationē (hoc est) spectaculum ad tempus tantum, in consolationem Stephani in extremis suis periculis, assumptū: sed esse spectaculū perpetuū in cœlesti regno & maiestate durans: ut quali forma Christus, stans à dextris Dei, apparuit semel Stephano, tali forma semper existat & appareat in summa sua maiestate, corā omni cœlesti ecclesia. Sed & aliās affirmat Bullingerus, Christū in gloria sua retinere formā humani corporis. Hic ergo, priusquam progrediamur, de vocabulo formæ dicendum erit. Cinghiani enim, ut incautū lectorem fallāt, libenter solent uti ambiguis et flexilobis vocabulis. Nā si formæ nomine intelligit ipsa rei substantia seu essentia, fatemur & ipsi, Christū semp retinuisse formā seu veritatē humani corporis. In conceptu, verū hominē, qui ex vera anima et vero corpore cōstat, assumpsit. Cū ambulavit in mari, cū transfiguratus est in mōte, cū mortuus est in cruce, et sepultus, cū resurrexit à mortuis, cū ascēdit in cœlū, et sedet ad dextrā Dei patris omnipotentis, semp retinuit & adhuc retinet verā formā (hoc est) essentiā, substantiā, seu veritatē humani corporis, nec vnq̄ eam abiciet, aut in spiritum mutabit. Quod si Bullingerus de hac forma loquit̄, quid est ut ait, qui cum pugnat? quis nostrū vnq̄ dixit, aut sensit, Christū non surrexisse eo planē corpore (quod ad formā, ut scholæ loquuntur, essentialē attinet) quo sepul-

tus est: In incarnatione enim Christus, nō sic assump-
 sit humanū corpus, quēadmodū angeli, cū in hoc mun-
 do apparent, corpora ad tempus assumere solent: sed
 assumpsit verū & substantiale corpus hominis, quod
 vt in trāsfiguratione & in morte verū mansit corpus,
 ita et adhuc in dextra Dei patris verū corpus pmanet.
 Si autē formæ nomine intelligit externa figura, externa
 species, extern⁹ habitus, et si quasunt alia id genus inhe-
 rentia, falsum est, quod Christus tali corpore resurre-
 xerit, & in cœlos ascēderit, ac à dextris Dei sedeat, qua-
 le positū est in monumento. Positū est in monumento
 mortuū, resurrexit viuū. Positū est in monumento hu-
 mile, et abiectū, resurrexit cœlesti gloria illustratū. Po-
 sitū est in monumento imbecille et impotens, iuxta ex-
 ternā figurā, resurrexit, & sedet ad dextrā Dei omni-
 potens. Quare si Bullingerus, iuxta hanc formæ signi-
 ficationē, negauerit, apparitionē Christi Stephano fa-
 ctā, esse œconomā, seu dispensationē, & contenderit
 Christū eandē semp formā in cœlo, ad dextrā Dei re-
 tinere, quā tūc habuit, quādo visibiliter in cœlū ascen-
 dit, & quando se Stephano visendū de cœlo exhibuit,
 nihil pfecto absurdius, nihil à veritate abhorrentius
 dici aut existimari potest. Nō est dubiū, quin cū Chri-
 stus ascensurus in cœlū, accessit in monte Oliueti, ad
 suos discipulos, nō accesserit nudus, sed suo habitu seu
 tunica, aut pallio p more gentis vestitus, sicut et antea
 post resurrectionē apparuit, nō nudus, sed veste indu-
 tus. Alioqui .n. quomodo potuisset vt hortulanus, vt
 peregrinus internosci? Deinde non est dubium, quin
 eodē habitu, quo in mōte Oliueti apparuit, ascenderit

278 DE SESSIONE CHRISTI AD DEXT. DEI
in altum, donec à nube subduceretur. Quid ergo dicemus? Si Christus eandem semper formam (loquimur autem de forma, sicut antea dictum est, accidentaria) in coelo & ad dextram Dei retinet, qua ex monte Oliueti ascendit in coelum, quid aliud reliquum est, quàm quòd Christus verset adhuc inter cœlites corporalibus suis vestimentis indutus. Quid carnalius, quid magis ridiculè dici potest? Ascendit etiam Christus è monte Oliueti in coelum, miraculo quidè, quòd sit absq; vlllo externo adminiculo in altũ eleuatus, non autẽ ea maiestate, qua coram tribus discipulis, in monte, vt aiũt, Itabyrio, transformatus est. Itaq; si Christus in coelo, & ad dextrã Dei, eandem retinet formã, eandem speciem externam, qua è monte Oliueti ad nubes vsque peruenit, maiori certè fuit maiestate in monte Itabyrio præditus, quàm nunc sit ad dextram Dei patris sui. Quam absurditatem quis non auersaretur? Accedit & illud, quòd Christus apparuerit Stephano, STANS, stans, inquam, non sedens, non ambulans. Quod si ergò semper eandem retinet formam quã habuit, quando exhibuit se Stephano cœlitus visendum, non permittetur ei, vt aliquoties sedeat, aut deambulet (quod tamẽ aliàs Bullingerus ei concedit) sed necesse habet semper stare. O miserum, scilicet, Christum in summa sua maiestate & fœlicitate. Sed ò miserrimos potiùs homines, & deploratissimos, qui studio tuendi sui figmẽti, eò vesanię pueniunt, vt malint ineptissima quæc; & absurdissima de Christo in summa sua maiestate fingere, & cogitare, quàm veritati locum dare

dare. Si enim Bullingerus negat externum spectaculum ascensus Christi in cœlum, & apparitionem Stephano factam esse œconomiam, seu dispensationem, sed veritatem in eo statu, qui extrinsecus apparet, semper durantem & permanentem, certè ea, quæ commemorauimus, & his multò absurdiora consequantur, necesse est. Si autem non negat, sed affirmat esse dispensationem, quid nobiscum pugnat? & quomodo probabit ex his spectaculis dextram Dei esse certum in cœlis locum, & Christum corpore suo, ad dextram Dei ita localiter contentum & circumscriptum, vt ne omnipotentia quidem Dei possit simul esse in eo loco, & in cœna à Christo ipso instituta?

Sed conscendamus etiam in gradus illos dispensationis Christi, quos Bullingerus vocat mea commenta. Nemo (inquiens) ita luciosus est, qui non intelligat, quò ille COMMENTIS his suis omnibus, ad quæ scripturas astute reflectit, atq; contorquet, auidè tendat, &c. Hæc ille. Consideremus igitur, vter nostrum sit commentitius. Distribui in priori scripto, ea quæ Pag. 88. accidunt personæ Christi, in tres gradus. Primus est diuinæ maiestatis. Et addo. In hoc gradu Christus homo iam inde, ab incarnatione, semper constitit. Nunquam enim non fuit ab eo tempore verus Deus, nunquam non fuit in summa Deitatis sublimitate, quam & in perpetuum nunquam amittet. Hæc ibi. Quid ergo? Tu hæc, Bullingere, vocas commenta? quæ & quanta tua hæc est impietas? Tibi igitur commentum est, quòd Christus ab initio incarnationis

verus fuerit Deus, quòd fuerit in summa Deitatis
 sublimitate, hoc est, quòd fuerit assumptus à filio Dei
 in vnam personam (hoc enim est ad summam Deita-
 tis sublimitatem extolli.) Etsi enim Christus homo
 non ostentauit ab initio incarnationis, pro humana
 opinione, maiestatem suæ Deitatis, tamen semper
 eam habuit, & nunquam eam amisit. Scribit quidem
 alicubi Marcus, quòd Christus, cum venisset in pa-
 triam, non potuerit ibi vllam virtutem ædere, nisi
 quòd paucos infirmos impositis manibus sanauerit.
 Num autem existimas eum idcirco non habuisse ma-
 iestatem omnipotentiae, quia eam apud incredulos
 non protulerit? Nam expressè additur causa, cur Chri-
 stus non ædiderit in patria multa miracula: Propter
 incredulitatem ipsorum, inquit. Quare, quòd non
 potuerit ibi virtutem ædere magnam, non est infir-
 mitatis ipsius, sed incredulitatis suorum Sympatrio-
 tarum. Et quanquam tempore humiliationis exinani-
 uerit, & suscepit formam serui, tamen non est in-
 telligendum, quòd abiecerit suam maiestatem, sed
 verè retinuerit, non tamen exercuerit, nisi cum glo-
 ria patris, & veritas Euangelij illustranda esset. Et
 hactenus de primo gradu, quem quia Bullingerus
 vocat commentum, negat eo ipso, Christum homi-
 nem ab initio incarnationis habuisse diuinam maie-
 statem, hoc est, verum fuisse Deum. Si non vult tam
 impius vel esse, vel videri & haberi, teneat, vt Augu-
 stini verbis vtat, mentem, & corrigat linguam.

Secundus gradus est inanitionis, seu humiliatio-
 nis,

nis, in quo gradu, in diebus carnis suæ, sicut Aposto-
 lus loquitur, constitit vsq; ad resurrectionem. Quid?
 Nunquid & hoc est cōmentum? An non Paulus do-
 cet Christum in diebus carnis suæ humiliatum, idq;
 vsq; ad mortem crucis? an non idem Bullingerus
 ipse postea affirmat? Quæ igitur est illa hominis seu
 impudentia seu impietas, quod veritatem, quam aper-
 tē negare nec potest, nec in hoc Ecclesiæ contuber-
 nio audet, non vereatur vocare commentum? Sed
 in hæc præcipitia fertur, quòd omnino statuerit con-
 tradicere, belligerari, cœlum terræ miscere: dummo-
 do sua figmenta, vel saltem suo theatro tueri videat-
 tur.

Tertius gradus est œconomix seu dispensationis. *Pag. 88.*
 Et additur ibidem. Etsi tota vita Christi, qua inter
 homines in hac vita conuersatus est, potest dici œco-
 nomia, tamen docendi gratia distinguimus in præ-
 sentia œconomiam ab humiliatione, & vocamus
 œconomiam, qua Christus post resurrectionem,
 ac etiam post ascensum suum in cœlum, apparuit in
 vno certo loco, & apparebit in nouissimo die. Hæc
 ibi. Quid ergo? Num & hoc est commentum? Paulus
 dicit de Christo: Cum esset in forma Dei, non rapinam
 arbitratus est, vt esset æqualis Deo, sed semetipsum
 inaniuit, forma serui sumpta. Hanc seruilis formæ
 assumptionem, Græci scriptores, & inprimis Nazian. *Gr.*
 zenus vocant *δικονομίαν*, nos autem dispensationem. *ἀσ τὰ ἐπιφάνια.*
 Falsum ne hoc & impium est commentum? Quòd
 autem ego distinguam œconomiam ab humilia-
 tione,

humiliatione, non pugno cum Ecclesiasticis scriptoribus. Idem enim hac in re prorsus sentio, sed distinguo tantum (vt ibidem ingenuè fateor) docendi gratia. Manifestum enim est, quod diuersa sint tempora humiliationis Christi, quo fuit adhuc mortalis: & resurrectionis, quo declaratus est immortalis. Manifestum est & illud, quod vtrisque temporibus multa contigerunt in persona Christi, non ordinario iure, & absoluta necessitate, sed extraordinaria dispensatione, & spontanea libertate. Damascenus vocat esum & potum Christi à resurrectione, dispensationem. Etsi gustauit, inquit, cibum post resurrectionem, non tamē naturali lege, Non enim esurijt, sed DISPENSATIONIS modo, veritatis suæ resurrectionis fidem inducens, &c. Et Chrysostomus: Cum Deus, inquit, non vt est, se ostendit, sed quoad videre is potest, qui aspectum huiusmodi meruit, eatenus firmitatis vidētis suam repræsentationem metitur, ac temperat, condescendere illum tantisper dicimus, & eiusmodi rem CONDESCENSVM nominamus, & indulgentiam. Hæc ille. Siue igitur ea spectacula quæ ad captum spectatorum, vel à Deo ipso, vel à Christo filio eius exhibita sunt, appellaueris œconomiam, aut dispensationem, siue condescensum, aut indulgentiã, nihil refert, nec est, vt simus de vocabulis solliciti, sed rem ipsam consideremus. Vocat aduersarius hanc graduum distinctionem, quam recitauī, commentum & leptologiam. Negat igitur vera esse, quæ doceo. Doceo autem præter alia, etiam illa, Christum ingressurū asina
in

in Hierusalem, fuisse in Bethania, non in castello, exinanitione. Et tamen aderat in castello maiestate. Videbat enim coram, quid de Asino & Pullo ageretur: audiebat etiam tum, quid dicturi essent domini eorum. Quid? hoc ne est falsum? Doceo Christum pependisse in cruce humiliatione & exinanitione, qui maiestate obscurabat solem, concutiebat terram, scindebat saxa, et dirumpebat velum templi. Quid? Num & hoc falsum est? Doceo post resurrectionem Christum edisse & bibisse cum discipulis, idque non necessitate naturae, sed ex œconomia, qui iuxta maiestatem suam præbebat omnicarni cibum, & potum. Quid? Num & hoc est commentum & leptologia? Doceo Christum ad mare petisse à discipulis obsonium, quod erat œconomiae: interea autem induxisse multos & magnos pisces in rete discipulorum, quod erat maiestatis. Quid? Num & hoc est commentum & leptologia? Sed cum hæc sint certissima & verissima, manifestum est, Bullingerum, qui ea vocat commenta & leptologiam, vaniorem & futiliorem esse, quam qui pluribus refutari debeat. Cæterum, ut faciat suum figmentum in suo theatro plausibilius, somniat etiam causam, cur ego hos gradus, quos commemorauimus, posuerim. Nemo, inquiens, ita lusciosus est, qui non intelligat, quo ille (Brentius) commentis illis suis, ad que scripturas astute reflectit, atque contorquet, auidè tendat, huc nimirum, ut veram Christi humanitatem in coelis & in statu illo gloriæ, leptologia illa sua, extenuet: ut remotis aut obscuratis saltem omnibus veri corporis

o   proprietate

proprietatib. corpus Christi, Schuuenckfeldicè, quasi
 deificatū reddat, vt nihil minus sit, q̄ corpus verum;
 imò tale potius esse videatur, quod nihil differat à spi-
 ritu, & per omnia diuinitati par, omnia impleat, &
 vbiq; præsens sit. Hæc ille. Primum dicit me ad ea,
 quæ de gradibus eorū, quæ personæ Christi accidunt,
 cōmemorauī, & quæ ipse vocat commenta, astute scri-
 pturas reflectere atq; cōtorquere. Sed si accusasse suf-
 ficat, quis innocens erit? Num idcirco verum est, quia
 hoc dicit Bullingerus: nondum eam autoritatē apud
 pios consecutus est: vt fides simpliciter affirmanti ha-
 beatur: imò quia iam in tot manifestis mendacijs &
 calumnijs deprehensus est, quis bonus ei deinceps fi-
 dē adhiberet? Dicit me cōtorquere scripturas. Quas?
 Cur eas non cōmemorat? cur nō ostendit, vbi contor-
 serim? Nam quæ de maiestate, humiliatione & dispen-
 satione Christi docui, non reflexis & contortis, sed
 aptissimis scripturæ testimonijs (iudiciū sit penes pios
 & synceros lectores) exposui. Deinde affirmat me eò
 tendere, vt veram humanitatē Christi in cœlis, & in
 statu gloriæ extenuē. Est & hoc purum putū menda-
 cium. Quid. n. in scriptis meis magis elaborauī, quàm
 vt verā Christi humanitatē, siue substantiā, siue maie-
 statem eius respexeris, pro mea virili retinerem, orna-
 rem, & illustrarem: tantū abest, vt eam extenuarem.
 Dicit me eò quoq; tendere, vt remotis, aut obscuratis
 saltem omnibus veri corporis proprietatibus, corpus
 Christi Schuuenckfeldicè, quasi deificatum, reddam,
 vt nihil minus sit quàm verum corpus. Sunt & hæc
 pura

pura puta mendacia. Possem quidem, amicissime mi
Lector, pudentius & verecundius loqui. Sed quid fa-
ciam? Isti homines verecundiam interpretantur ter-
giuersionem & fugam. Exposui iam saepenumero,
qua potui, modestia, non verbis tantum, verum etiam
evidentibus argumētis, me fateri, & retinere essentia-
les proprietates, & veritatem corporis Christi, & ab-
horrere, vt qui maximè, à dogmate Schuuenckfeldia-
no, qui sentit humanitatem Christi non esse creatu-
ram. Nihilominus tamen Cingliani & eorum grega-
les nō verentur publicè vociferari, me tollere Christo
veritatem sui corporis. Videor igitur mihi, iustam
habere causam, cur ligonem vocem ligonem: & vbi
non pudet illos mendacij, non debeat & me pudere,
disertis verbis eos mendacij arguere, si fortè vel hac
ratione petulantia eorum aliquo modo compescatur.
Quod ergo Bullingerus dicit, me vel remouere vel
obscurare proprietates veri corporis Christi, falsum est.
Non enim remoueo aut obscuro, sed potius expressè
inter eas distinguo, vt sciamus, q̄ necessariò retineant,
& quæ mutentur. Sunt enim duplices rerū propieta-
tes. Alię sunt essentielles, quę si tollantur, tollitur & res
ipsa. Alię sunt inhærentes, seu accidentales, quibus subla-
tis, nō est necesse rē ipsam interire. Tale inhærens cor-
poris Christi est LOCVS, Locus (inquā) qui est superfi-
cies corporis cōtinentis & circūscribentis. Nā de hoc
est hac in parte cōtrouersia. De hoc affirmant, conten-
dunt, belligerantur Cingliani, & sentiūt, quòd corpus
Christi nō maneat verū corpus, nec retineat veritatē

corporis, nisi fuerit in loco localiter & circūscriptiue: ideoq̄ affirmāt, illud etiā localiter & circūscriptiue ad dextrā Dei patris omnipotentis sedere. Hoc dicimus esse vanum, friuolū, & falsum. Et quod dicimus, hoc etiā manifestis argumētis, & sacræ scripturæ testimonijs ita explicuimus, & cōprobauimus, vt Cingliani allatrare quidē, firmis autē rationib. refutare nullo modo queant: iudiciū sit penes omnes pios & doctos, qui huius causæ cognitionē seriō suscipiunt. Nō enim obscurū est, locū, superficiē videlicet, circūscribentē corpus contentū, nō esse de substantia seu essentia corporis, sed inhærens eius. Et quantū in hoc mūdo, quocum, sicut tēpus, ita & locus esse cœpit, cum ipso etiā transiturus, nullū corpus videat esse absq̄ loco, tamen ipsum Vniuersū corpus iuxta exteriorem suam superficiē est absq̄ loco, & continet sola manu Dei. Corpus Christi autē, aliquoties etiā in hoc mundo nō fuit circumsc. iptū loco, quemadmodū supra ex ianuis clausis, p̄ quas Christus intrauit ad discipulos, & alijs exemplis ostēdimus. Nunc verò in regno cœlesti, in maiestate sua ad dextrā Dei patris sui omnipotentis, nullo planē loco circūscribitur aut cōcluditur: nihilominus tamē retinet veritatem, seu veram essentiā & substantiam corporis humani. Hæc si non possunt in cerebro Bullingeri cōuenire, aut cōstare, nihil mirū, quod vertigine ita laboret, vt vix videatur vlla ei medicina reperiri posse. De deificatione autē corporis Christi supra diximus. Si enim nomine deificationis intelligit mutatio corporis in diuinitatem, nemo nostrum est, (quod

(quod ego quidem sciã) qui hoc vnquam affirmauerit. Si autem hoc nomine intelligitur ornatus, quo corpus Christi, manens substantia sua verum corpus, ex vnitate personæ, cum filio Dei, per communicationem illustratur, sic certè non abhorremus vnà cum vetusta ecclesia, corpus Christi dicere deificatum, hoc est, non in diuinitatem mutatum, sed diuina gloria ornatum, & omnia humana, sicut Cyrillus loquitur, transcendens. Bullingerus igitur me Suuenckfeldianismi falsò accusat.

Sed pergite & dicit, me etiam eò tendere, vt corpus Christi tale videatur, quod nihil differat à spiritu, & p̄ omnia diuinitati par, omnia impleat, et vbiq; p̄sens sit. Hæc accusatio flexiloqua est, & si aduersarij ingenium respexeris, plena calumniæ. Nam, si aduersarius nomine spiritus intelligit substantiam spirituale, qualis natura sua est angelus, falsum est, quod dicit, me eò tendere, vt corpus Christi nihil differat à spiritu. Sentio enim Christum habere & perpetuò retinere verū, iuxta substantiam suam, corpus, nec vnq; fieri aut mutari in spiritum, seu substantiam spiritualem, aut Angelicã. Sed nec nostra corpora in resurrectione fient spiritus, seu Angeli. Non enim dicit Christus, nos fore angelos, sed ἰσᾱγγελοῦ, hoc est, æquales angelis. Si autem nomine spiritus intelligantur conditiones spirituales, verissimum est, quòd sicut nos resurgemus, iuxta Paulum, cum corpore quisq; spirituali, ita multò magis resurrexit Christus cum corpore spirituali. Corpus autem spirituale est, non quod amittendo suam substan-

tiam, mutatur in spiritum, sed quod spiritualibus conditionibus ornatur & illustratur. Sicut enim spiritus penetrat solida sine vlllo obstaculo, ita & corpus spirituale: sicut spiritus in momento ibi est, quò cogitat, ita & corpus spirituale: sicut spiritus nullo loco circūscribitur, nisi assumpto corpore se circumscriptum exhibeat, ita & corpus spirituale, nisi se sua sponte, in hoc mundo, in loco videndum, palpandum & retinendū præbeat. Cuius rei argumentum est, non tantum corpus Christi à resurrectione, verum etiam Moses & Elias, qui cum corporibus suis apparuerunt in transfiguratione Christi. Ac breuiter, sicut spiritus natura sua agilis est, leuis & subtilis, ita & spirituale corpus in resurrectione reddet agile, leue, & subtile (hoc est) ea fiet conditione, quam verbis quidem vtcunq; adumbrare, intellectu autem nostro in hoc seculo comprehendere haudquaquam possumus. Et cum talia fient nostra corpora, multo tamen maiora ornamenta habet corpus Christi, quippe quod vnà cum anima assumptum sit à filio Dei in vnā personam, & euectum super omnes cœlos, vbi nec est locus nec tēpus, sed summa & æterna maiestas, nec loco nec tempore circumscripta. Habes igitur, quomodo corpus Christi differat à spiritu, & quomodo non differat. Differt substantia, non differt ornamentis.

Addit aduersarius, Per omnia diuinitati par. Si quidem affirmat me doctrina de gradibus œconomie Christi, eò tendere, vt essentia corporis Christi mutetur in essentiam diuinitatis, vt in Christo Deus & homo

homo sint sua essentia vnum, luculentum est mendacium. Credo enim, & fateor, diuinitatem, & humanitatem in Christo essentia sua tantum differre, quantum differunt creator & creatura, hoc est, plusq̄ cœlum & terra. Si autem intelligitur, quod homo in Christo exaltatus sit in parem gloriam, & maiestatem cum Deo, quis tam impudens, tam impius erit, qui huic homini eum honorem, quem ei pater tribuit, adimat? Data, inquit, est mihi OMNIS POTES TAS (hæc est gloria omnipotentia) in cœlo & in terra. Et: Datum est ei nomen super omne nomen, vt in nomine IES V, omne genu se flectat, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Et: Sedet ad dextram Dei patris omnipotentis. Hoc cerè est sedere in æquali gloria & maiestate Dei.

Addit postremò & illud. Omnia impleat, & vbiq̄ præsens sit. Hoc illud est, quod Cinglianorum oculos mirificè perstringit, & de quo vociferationibus suis vniuersum orbem implent. Sed suprâ diximus, quod hæc doctrina de vbiuitate, seu omnipræsentia, nihil ad ipsos pertineat, quippe qui carnalibus suis phantasijs de corporum extensione ita sunt fascinati, vt nondum queant credere, corpus Christi ibi verè & substantialiter præsens esse, vbi cœna eius peragitur: tantum abest, vt possint credere, vbiq̄ in cœlo & in terra esse præsens. Discant igitur prius illud, quod & Catechumenis traditur, vt & ad huius fidem & intelligentiam quasi gradibus suis deducantur. Sed age, explicemus & hoc ipsum. Nam
 si Cing-

si Cingliani nomine vbiquitatis, impletionis, & omnipræsentia intelligunt carnalem, corporalem, mundanam, & crassam, qualem humanæ cogitationes fingere solent, & qualem multi sycophantæ nobis imputant, diffusionem, & extensionem, quo cum pugnant? quo cum belligerantur? certè non pugnant, nisi cum suo ipsorum figmento & mendacio. Quis enim nostrum vnq̃ talem impletionem & omnipræsentiam docuit? Si autem hoc nomine intelligitur ea impletio, & omnipræsentia, quam exigit incarnatio Christi, ascensus Christi super omnes cœlos, sessio Christi ad dextram Dei patris sui omnipotentis, adeoq̃ dominatio & maiestas Christi euecti (in cœlestibus) supra omnem principatum, potestatem, virtutem, dominium, & omne nomen, quod non solum in hoc, verum etiam in futuro seculo nominatur, tunc vsq̃ adeo credimus & fatemur, Christum vnà cum corpore suo omnia, iuxta cœlestem modum, & rationem dextræ Dei, implere, & omnipræsentem esse, vt si angelus de cœlo aliud prædicaret, iudicaremus esse anathema, Maran Atha. Quare si Cingliani perrexerint hâc impletionem, & præsentiam oppugnare, facile cogitare possunt, quo loco eos habendos censemus: vt nobis haud immeritò in mentem veniat dictum Lutheri: Se credere, quòd Cingliani nihil credant, seq̃ de eo certum esse.

Quæ cum ita se habeant, clarum et manifestum est, quòd cum distinxim ea, quæ accidunt personæ Christi, in maiestatem, exinanitionem, & œconomiam, non solum

folùm nihil alienum à vera ſententia ſacræ ſcripturæ & veteris eccleſiæ docuerim, verùm etiam quòd Bullingerus eam piam doctrinam iniquè perſtringat, & commentum, figmentum, præſtigiũ, verborum caliginem, & ſi quid eſt contumelioſius, mendaciter vocet. Adeoq̃ iterum habeas exemplum, quo admoneris, vt à Bullingero, tanq̃ ab homine ad calūniandum, & maledicendum nato, caueas.

Reliqua adhuc eſt viſio, qua Chriſtũ apparuit Apoſtolo Paulo. Et hìc demum Brentius, tam inſolubili, ſcilicet, nexu ita conſtringitur, vt miſer totus teneatur captiuus. Hìc verbosa illa de vbiquitate corporis Chriſti, & de diſpenſatione diſſertatio, oſtenditur, nò ſolùm eccleſiæ noxia, verùm etiam fidei, veritatiq̃ reſurrectionis contraria. Sed hìc iterum ebulliunt in Bullingero furie Aiacis, qui tanta erat inſania correptus, vt cùm apprehenderet arietem ac vinciret, & flagellaret, putabat ſe aduerſarium ſuum Vlyſſem vincire, & flagellare. Non eſt diſſimilis rabies Bullingeri hoc loco. Exiſtimat ſe è verbis meis, talem natum laqueum, è quo nunquam poſſim exolui: cùm interim ſe, ſe inquam, ipſum tanto vertiginis nexu implicet, & conſtringat, vt niſi ſingularis Dei gratia affulgeat, nulla ſit ſpes ſanitatis eius. Quod vt dilucidè oſtendam, cognoscendum prius eſt, quòd iterum redeat ad veteres ſuas ſtrophas, vt ambiguitate vocabulorum lectoris oculos perſtringat. Dicit, Chriſtum in cælo, vnde ſe Paulo videndum exhibuit, verſari corporaliter, eandemq̃ adhuc corporis ſubſtantiam

p formamq̃

formamque retinere, quã habuit in terris. Duo hinc sunt vocabula ambigua & flexiloqua. Alterũ est (corporaliter) alterũ (forma corporis.) Quod si intelligit nomine (corporaliter) veritatem corporis, vt sit sensus, Christũ esse in cœlo corporaliter, hoc est, vero & substantiali suo corpore, rectè intelligit. Sed contra quem loquitur? & qui cum pugnat? Credimus enim & cõfitemur etiam nos, Christum cum vero & substantiali suo corpore esse in cœlo, & ad dextram Dei patris sui. Si autẽ vocabulo, (Corporaliter) intelligit, non veritatem substantiæ, sed modum corporalem, vt sit sensus, Christum versari in cœlo Empyreo corporali modo, in quo cœlo sint corporales & circumscriptæ mansiones, in quo etiam Christus corporali modo, aut sedeat aut stet, aut de loco in locum deambulet, falsum est, quod dicit: & ostendimus iam dudum, hæc esse pura puta Bullingeri & suorum gregalium figmenta. Idem dicendum est de forma corporis Christi, quod & paulò antè exponebamus. Si enim nomine formæ intelligas essentialẽ corporis formam, quæ est ipsa corporis substantia, rectè dicitur, Christum retinere in cœlis eandem, quam habuit in terris, formam, hoc est, eandem corporis essentialẽ seu substantiam. Nõ enim alio seu alterius substantiæ corpore resurrexit à mortuis, & ascendit in cœlum, ad dextram Dei, quàm quo natus est ex virgine Maria, & quo est in his terris crucifixus. Si autẽ nomine formæ intelligas formam accidentalitẽ inherentem, seu externam figuram aut effigiem, nihil falsius est, quàm quòd Christus tali forma

ma

ma versetur in cœlo, & in sua maiestate ad dextram Dei patris sui omnipotentis. Neq̄ enim nostra ipsorum corpora, habebunt in resurrectione eandem externam figuram, vel albam vel nigram, vel gibbosam vel claudam, vel cæcam (sunt enim multi cæci) vel luscam: sed habebunt formam spiritualem, hoc est, pulchritudine & venustate spiritus commendatam: quæ figura qualis aut quanta sit futura, pueriliter quidem balbutiri, verè autem in hoc seculo, ab humano intellectu cognosci, aut sermone explicari non potest. Si ergo talis est futura nostri corporis conditio, qualem putas esse conditionem eius corporis, quod vnà cum humana anima assumptum est à filio Dei in vnâ personam, & collocatum ad dextram Dei patris omnipotentis? Nam si Christus versaretur in cœlesti suo regno, & ad dextram Dei cum corpore suo tali accidentali forma, qualē habuit in his terris, & qualem ei carnales homines affingunt, non est obscurum, quid sequeretur. Christus enim, sicut iuxta Cinglianos adhuc, hodieq̄ in cœlo, aut stat, aut sedet, aut deambulat (tali enim forma fuit in his terris) ita adhuc esuriet, sitiet, edet, bibet, dormiet, & quicquid est harum humanarum formarum, quas Christus in his terris habuit. Quid autem absurdius fingi & cogitari potest? Consideremus igitur nunc vertiginem Bullingeri. Dicat (inquit) nobis Brentius, quomodo Apostolus visione hac Domini probauerit veram resurrectionem Christi? Si enim CHRISTVS non apparuit vero suo corpore,

corpore, vera sua carne, in vera corporis substantia atque figura, sicuti & alijs sese spectandum & conrectandum exhibuit Apostolis. Quomodo, obsecro, dixit: Visus est Apostolis omnibus. Et: Visus est postremo & mihi veluti abortiuo? Ego igitur Brentius, ut respōdeam, dico, quòd Christus apparuerit Paulo, non in fictitio, sed in vero corpore, non in commentitia, sed in vera carne, non in putatiua, sed in vera sua substantia, non in incomprehensibili, sed in comprehensibili figura, sicut & aliàs in tali, videlicet, comprehensibili figura, Apostolis apparuit. Miror autem, cur Bullingerus hoc Ceratinæ suæ argumentationis cornu mihi obuertat, cū in priori scripto haud obscure significauerim, Christum ipsum, cum vero suo corpore præsentem, non angelum quendā loco Christi

Pag. 94. apparuisse Paulo. Sic enim scribo. Nec somniandū est, quòd Christus deambulauerit in cœlo Empyreo, & interim miserit suo nomine angelum, qui cum Paulo colloqueretur. Paulus enim probat hoc argumento veritatem resurrectionis Christi. Postremo, inquit, visus est & mihi. Quòd si angelus, non Christus ipse coram præsens, visus & collocutus

Pag. 128. fuisset cum Paulo, non constaret argumentum. Et iterum: Dicit quidem potest, quod quæ Paulus vidit & audiuit, facta sint per visionem, aut per angelū nomine Christi. Non potest autem verè dici, quòd Christus non fuerit tunc Paulo in terris præsens. Ex his enim visionibus probat Paulus, ad Corinth. scribens, veritatē (sicut supra ostendim⁹) resurrectionis Christi.

Quod

Quod genus probationis non consisteret, si Paulus Christum non coram verè viuum vidisset. Habes, quòd ego ipse apertè scripserim, Christum apparuisse Paulo verè viuum: quòd certè intelligi non potest, nisi cum vero viuente corpore. Quid ergo Bullingerus aliud sibi hac interrogatione vult, quàm vt me apud suos suspectum reddat, perinde ac si sentirem, Christum non habuisse verum, sed fictitium corpus? Quod calumniæ genus sic ipsi alubescit, vt etiã mox repetat, de quo, suo loco, Sed age, videamus, quò tandem tēdat. Habet enim me confitentē, quòd Christus apparuerit Paulo è cœlis, illo ipso vero corpore, quòd antea Apostolis quoq; conspiciendum exhibuerat. Quid ergo infert? Consequens (inquit) est profectò, Christum in cœlo, vnde se Paulo videndum exhibuit, versari corporaliter, eandemq; adhuc corporis substantiam formamq; retinere, quam habuit in terris. Vides ne tandem Brenti, quanto acumine nos Cingliani res cœlestes expendamus, & quàm iniquè nostram doctrinam de corporalibus sessionibus, stationibus, & deambulationibus Christi in cœlesti suo regno, & ad dextram Dei patris sui omnipotentis, reprehendas? Ego vero video vos non solum oborta vertigine hinc inde, sicut cbrj solent, vacillare, verum etiam Sycophanticis imposturis lectorum oculos conari perstringere. Primùm enim diligenter obserues ambiguitatem vocabulorū, (corporaliter & formæ) de quibus remitto lectorē ad ea, quæ paulo antè exposuimus. Deinde obserues & illud, quòd Bullingerus

in hac sua de apparitione Christi, Paulo facta, diligenter caueat, ne dicat Christum apparuisse Paulo in his terris, sed tantū in cœlis, & è cœlis. Sentit enim Christum ante nouissimum diem ita localiter & circumscriptiuè contineri in cœlo suo Empyreo, vt ne per omnipotentiam quidem Dei, possit salua corporis sui substantia simul & in cœlo & in terra esse. Ac verum quidem est, quòd quoties Christus à resurrectione & ascensione eius in cœlū apparet, rectè è cœlo apparere dicatur. Non enim agit amplius in his terris terrestre vitam, sicut egerat ante mortem & resurrectionem suam, sed agit cœlestem vitam. Illud autē non est verum, quòd quanquā est verè in cœlo, hoc est, in regno & vita cœlesti, non tamē etiā sit, & apparuerit Paulo, existens verè in hac terra, vt simul sit & in cœlo & in terra. Profitetur quidem Paulus aliàs, quòd raptus in tertium cœlum, & in Paradisum, nesciat, num in corpore, an extra corpus factū sit. In Actis autē Apostolicis cap. 23. manifestum est, quòd Christus non apparuerit Paulo tantū è cœlo, sed etiam astiterit ei in terra. Magna (inquit Lucas) existente seditione veritus Tribunus, ne discerperetur Paulus ab ipsis, iussit milites descendere, & rapere eum de medio eorum, ac deducere eum in castra, In castra inquit. Sequenti autem nocte, assistens (vbi? certè in castris, hoc est, in his terris) ei DOMINVS, Quis DOMINVS? non certè alius, quàm Iesus Christus. Sic enim ait, existens iam in terris, ad Paulum, existentem & ipsum in terris: Bono animo esto Paule. Vt enim testificatus es de
me

me Hierosolymis; sic te oportet & Romæ testificari. Habes igitur luculentum & apertum testimonium, quòd Christus cum vero suo corpore non tantum sit in cœlo, quod nunquam deserit, verum etiam in terra, in qua, vt omnipotenter dominatur, ita aliquoties sese verè, externa specie, Paulo præsentem patefecerit, & aut consolatus eum sit, aut mandata dederit. Itaq; vanissimum est, quòd Cingliani dicunt, Christum cum vero suo corpore, ne quidem per omnipotentiam Dei posse simul & in cœlo & in terra esse. Postremò, vide mihi obsecro, bellam scilicet hominis argumentationem. Si apparuit, inquit, illo ipso corpore vero, corporisq; veri forma, Paulo è cœlis, quo, dum in terris adhuc versaretur cum discipulis, sese conspiciendum exhibuit, consequens est profectò, Christum in cœlo versari corporaliter, eandemq; adhuc corporis substantiam formamq; retinere, quam habuit in terris. Ostendimus antea, quòd Christus, etsi non deserit cœlum, seu cœleste regnum, tamen apparuit Paulo astans in castris, quæ erant in his terris. Ponamus autem, quòd non in terris sed in cœlis apparuerit Paulo, num putas sani & sobrii hominis consequentiam esse, si quis dixerit, Christus semel & iterum apparuit homini de cœlo, humano vestitu indutus, humana voce loquens, humano more stans aut sedens. Sæper igitur tali forma versatur in regno cœlesti, ad dextram patris sui omnipotentis. Sequamur eundem

eundem ductum. Christus semel apparuit Mariæ hortulanus, discipulis euntibus in Emauntem, peregrinus, discipulis piscantibus, emptor obsonij. Semper igitur tali hortulani, peregrini & mercatoris forma versatur in regno cœlesti. Christus semel apparuit Paulo proficiscenti in Damascum fulgurans, tumultuans, irascens, increpans, & deiciens. Semper igitur tali est forma in regno cœlesti, & ad dextram Dei patris: vt haud immerito, scilicet, acclamemus ei tanquam Ioui fulguranti & tonanti. Talis est Cinglianorum dialectica. Sed vt similes habeant labra lactucas, qualem habent Theologiam, talem etiã habent Dialecticam. Cum enim Christus apparuit Paulo, non patefecit ei vniuersam suam maiestatem, nec apparuit ei in tota & perfecta sua gloria: sed demisit se, condescensu & indulgentia, vt Chrysofomus loquitur, ad captum Pauli, & eo modo apparuit, quo Paulus reuelationem eius ferre potuit. Non potuit firmo corpore & animo eam ferre lucem, qua apparuit ei proficiscenti ad Damascum: & quæ ne millesima quidem pars fuit perfectæ maiestatis eius: quomodo ergo posset in hac vita immensam illam lucem, qua ad dextram Dei patris sui coruscat, incolumis ferre? Dicit aliàs: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Ac mox: Cernimus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc vero cognoscam, sicut & cognitus sum. Si Paulus in hoc præsentis seculo non cognoscit Christum, nisi ex parte, quomodo cognouisset eum perfecte,

fectè, & facie ad faciem, in visione quæ facta est ei, vel eunti ad Damascum, vel in castris Romanorum militum: Et quid? An non Paulus fuisset iam non amplius in hac terra afflictus, miser, calamitosus, mortalis, sed in vera, cœlesti & æterna beatitudine, si vidisset Christum in tali tamq̃ perfecta maiestate, qualem habet in cœlesti regno, & ad dextram Dei patris sui omnipotentis? Sic enim videre Christum, est versari in summa beatitudine, & frui vera foelicitate. Quare nihil vanius dici potest, quàm quòd Christus tali forma versetur in cœlo, quali apparuit Paulo, in his terris, Et tamen retinet interea nihilominus verum suū corpus, quoquo modo, siue in cœlo, siue in terra appareat.

Addit Bullingerus & illud. Cum Paulus, inquiēs, per resurrectionē corporis Christi p̃bet, nostra quoq̃ corpora resurrectura, constet autē, illa in vera corporis substantia atq̃ forma esse resurrectura, luce clarius apparet, corpus Christi, quod è cœlo apparuit Paulo, in vera illa corporis sui substantia atq̃ forma apparuisse; & ideo corporaliter ipsum in cœlo versari, &c. Iterum vides aduersarij vertiginē, qua hinc inde ita vacillat, vt & veritatem & mendacium inter se variè confundat & cōmiscet. Veritas est, quòd Paulus probet è resurrectione corporis Christi, nostrā quoq̃ resurrectionem: veritas est, quòd resurgemus in vera corporis substantia: veritas etiam est, quòd Christus apparuerit in vera corporis substantia Paulo. Figmentum autē & mendaciū est, quòd Christus versetur in regno suo cœlesti, & ad dextram Dei patris sui omni-

q   potentis,

potentis, corporaliter, hoc est, corporali & locali modo: adeoq; ea externa forma seu figura, qua se Paulo, pro ipsius captu, per œconomiam, seu per condescensum, & indulgentiam, ostendit. Christus enim, quod ad perpetuam suam maiestatem, in cœlesti suo regno attinet, non versatur ad dextram Dei patris sui tam humili forma, quali apparuit Paulo noctu in castris Romanis: sed versatur in summa & ineffabili gloria, omnia implens & gubernans, adeoq; in tali tam excellenti, & tam incomprehensibili forma, vt nullus hominum in hac vita eam vel percipere, vel sufferre posset, quemadmodum paulò antè ostendi. Quare, quam veritatem Bullingerus recitat, non potest efficere, vt figmentum & mendacium eius, veritas fiat: & quo nexu putat me constringi, eodem ipso non tantum constringitur, verum etiam suffocatur. Postremò concionatur nobis longos logos ex Hieronymo de resurrectione mortuorum: quod qua fraude, qua virulentia faciat, non dissimulat probus, scilicet, & modestus vir, in fine, cum dicit. Si credit Brentius corpus Domini nostri Iesu Christi in cœlo ad dextram patris sedens, verum esse corpus, quod substantiam formamq; veri corporis retinet, cur itaq; talia sua illa disputatione profert, per quæ veritas corporis negatur, aut saltem apud rudiores vocatur in dubium? Si verò reuera non credit, & vanum aut inane duntaxat resurrectionis corporisue nomen obtendit, sonat & crepitat, certunt liquido omnes. quò miser insulsa sua disputatione peruenerit, &c. Hic est verè diabolicus morsus,

morsus, quo Bullingerus me ita confectum iri sperat, ut nulla mihi amplius vel fides, vel salus in Ecclesia filij Dei relinquatur. Conatur enim suspicionem facere, quasi qui resurrectionis, quæ est summa æternæ nostræ salutis, vanum tantum & inane nomen iactem, reuera autem veram mortuorum resurrectionem nō credam. Non audet quidem me huius impietatis aperta fronte accusare. Sed non dubito, quin boni & pii quicq; summam hominis versutiam intelligant & detestentur. In libello, quem de mansionibus scripsit, non veritus est, vniuersos nos, qui docemus veram & substantialem præsentiam corporis & sanguinis Christi in cœna, accusare huius impietatis, quod negemus veram mortuorum resurrectionem. Nunc in me vnum hanc deriuat, vt haud difficulter intelligam, quem eo libello petierit. Quid igitur vel causæ vel occasionis est, cur à Cinglianis tam horrendæ impietatis accusemur? Reijcimus fictitiū eorum cœlum, quod Empyreū vocant. Reprehendimus, quòd Jædificent in cœlis corporales mansiones, & localia spacia, in quibus Christus localiter stet, sedeat, aut deambulet. Damnamus, quòd Christum DOMINVM nostrum, omnia tam in cœlo, quàm in terra, præsentia sua maiestate gubernantē, cœlo suo Empyreo ita asugant, vt ne per omnipotentiam quidē Dei liceat ipsi cum corpore suo simul & in cœlo & in terra, seu in cœna sua adesse. Damnamus, quòd Christo homini, in vnā personam, & diuinæ maiestatis æqualitatē assumpto, adi-māt omnipotentiam, & quæ ex hac necessariò cōsequit, omnipræsentiam. Quæ figmenta, & quas impietates. cū

nullis firmis argumentis tueri queant, & tamen summa
 vindictæ cupidate flagrent, visum est eis, vltionis lo-
 co, nos publicè accusare, quòd negemus veritatem
 resurrectionis Christi. Sed benè habet. Sordeamus
 licet coram Cinglianis, & videamur Goliathis illis &
 Poliorcetis miseri atq; oppressi, non tamè abiecit nos
 Christus filius Dei, qui vt non imputat nobis nostra
 peccata, ita agnoscit non esse in spiritu nostro dolum.
 Primum igitur credo ex animo & cōfiteor, quòd sicut
 Christus Dominus verè ex mortuis resurrexit: ita nos
 quoq; simus verè resurrecturi. Nec est aliud, quod nos
 bis in huius seculi ærumnis maiorè affert consolatio-
 nem, quàm cum in mentē reuocamus illud Pauli, aut
 simile dictum: Si credimus, quòd Iesus mortuus est,
 & resurrexit, sic & Deus eos, qui obdormierunt per
 Iesum, adducet cum illo. Et: Nostrum *πολιτῆμα* est in
 cœlis, ex quo & seruatorem expectamus **DOMINVM**
 Iesum Christum, qui transfigurabit corpus nostrum
 humile, vt conforme reddat corpori suo glorioso, se-
 cundum efficaciam, qua potest etiam subjicere sibi
 omnia. Deinde credo ex animo & confiteor, quòd
 Christus cum vero suo corpore, cum vera corpo-
 ris substantia, cum vera humana carne resurre-
 xerit à mortuis, & sedeat ad dextram Dei patris
 omnipotentis. Falsum autem est, quòd proferam
 in mea disputatione, (sicut aduersarius meus nu-
 gatur) talia, per quæ veritas corporis negetur,
 aut saltem apud rudiores vocetur in dubium. Ac
 de his quidem rudioribus, nescio quid dicam. Si
 sunt

sunt rudiores, hoc est, qui non sunt villo serio cognoscendæ veræ doctrinæ affectu, non est mirum, quòd quouis vento circumferantur. Si autem sunt rudiores, sed sanabiles, & verè pietatis studio inflammati, inuocent nomen Domini, discant & cognoscant, quæ nondum intelligunt. Nam si quis errore tenetur, primus gradus ad redeundum in veram viam est, errori suo non pertinaciter patrocinari, sed de eo dubitare. Cedo autem, vbi profero talia, per quæ veritas corporis negetur? Nū quia doceo, corpus vna cum humana anima à filio Dei in vnam eamq; inseparabilem personam ita assumptum, vt vbiq; fuerit diuinitas Christi: ibi habeat secum coniunctam suam humanitatem? At hoc sibi vult verus sensus incarnationis Christi, & exigit necessitas, ne Christus in ordinem vulgarium hominum redigatur, & sit homo tantum, non etiam verus DEVS, quemadmodum supra explicuimus. Num quia colloco corpus Christi in throno Dei patris, & ad dextrā eius? At hic est articulus fidei nostræ, tam Propheticis quàm Apostolicis scriptis confirmatus, ex quibus etiam comprobatum est, quòd sedere ad dextram Dei, non sit in certo loco circumscribi, sed esse omnipotentem, ideoq; etiam omnipræsentem, & omnia coram gubernantem. Hoc certè non est veritatem corporis negare, sed veram humanam substantiam ea maiestate, quam ei spiritus sanctus tribuit, ornare. Si humana ratio posset comprehendere, quomodo humanum corpus, alioqui natura sua finitum & circumscriptum, euehatur & ex-

304 DE SESSIONE CHRISTI AD DEXT. DEI
tollatur, in infinitam & incircumscriptā maiestatem,
non esset miraculum, nec esset fide apprehendendum,
sed carnali intellectu cognoscendum, oculis videndū,
& manibus palpandum. Et sacra ipsa scriptura ita de
Christo (quemadmodum suis locis luculēter demon-
strauimus) cōcionatur, vt etsi testificatur eum esse ve-
rum hominem, habentem verum corpus, & veram
animam humanam, tamē vnā etiam testificatur, hunc
hominem exaltatum esse super omnem principatum,
supra omnes cœlos, super omne nomen, non in hoc
tantum, verum etiam in futuro seculo. Hoc certè est
ita exaltari, vt omnia impleat, omnia in sua potestate
habeat, & coram præsens gubernet. Quare falsum est,
quòd ea proferam, per quæ veritas corporis Christi
negetur. Quòd autem aduersarius de resurrectione
mortuorum ex Hieronymo recitat, iterum eo fit astu,
vt faciat suspicionem, quasi nos errori Ioannis Hiero-
solimitani adscribamus. Is sensit, autore Hieronymo,
homines in resurrectione habituros corpora ætherea
seu aërea. Si ergò intellexit, nos in resurrectione non
recepturos eadem nostra, eaq; vera corpora, nihil
cum hoc errore commune habemus. Credimus enim
nos recepturos vera nostra humana corpora, veram
nostram humanam carnem: & in hac carne, iuxta lo-
bem, visuros DOMINVM. Interea autem & illud non
est oscitanter cogitandum, quòd corpus resuscitan-
dum verum quidem sit corpus, non autem erit anima-
le, sed spirituale. Et si erit corpus spirituale, certè erit
& spiritus corporalis. Age igitur, dicito mihi, amā-
bo

bo te, quid est vel corpus spirituale, vel spiritus corporalís? quid est caro spiritualis, vel spiritus carnalis? An non hæc ex diametro inter se pugnant? Si enim est caro, non potest esse spiritualis: si est spiritus, non potest esse carnalis. Et tamen Paulus dicit nos habituros corpus seu carnem spiritualem. Dicit ergo aperte, quid hoc sit? Audio quidem corpus idcirco dici spirituale, quia voluntati spiritus obsequatur. Rectè, placet, laudo. Sed dicit nobis, qua in re corpus obsequetur spiritui? Num in aliquibus? num in omnibus? Certè nisi in omnibus obsequatur, non erit verè spirituale, hoc est, spiritui obsequens, sed in aliis repugnans. In hac vita (recitamus autem hoc, exempli tantum gratia) cum habemus adhuc corpus animale, oculis videmus, auribus audimus, manibus agimus, pedibus ambulamus. Nihil tale habet spiritus, non habet oculos, non aures, non manus, non pedes. Et tamen videt, audit, agit, ac ambulare quoque dicitur. Non autem vna tantum sui parte, quippe qui non habet partes, sed totus videt, totus audit, totus agit, totus ambulat, si modo licuerit hoc verbo uti, cum sermo est de angelis. Quid ergo dicemus de corpore spirituali, & obediètia eius erga spiritum? Num ita obediens spiritui, ut & ipsum totum videat, totum audiat, totum operetur, totum ambulet? Si hoc non fiet, corpus non obediens spiritui. Si autem fiet, cur eum, qui hoc docuit, erroris accusatis? Quid ergo est corpus spirituale? Sed pergo. In resurrectione non

306 DE SESSIONE CHRISTI AD DEXT. DEI
ne non solum dicimur habere corpus spirituale, sed
etiam gloriosum. Seminatur, inquit, in ignominia, re-
surret in gloria. Quid ergo? Num gloria est, loco con-
tineri, de loco in locum pedetentim moueri? Nihil
minus. Ignominia potius est, vel angustie, vel tardita-
tis, vel grauitatis. Illud autem vera est gloria, eaque coe-
lestis, nullo concludi loco, sed liberum absque omni lo-
ci coercione esse, nec de loco in locum pedetentim
moueri, sed in summa esse foelicitate absque omni vel
loci vel aliarum rerum mutatione. Nec tantum glo-
riosum habebimus corpus, sed erimus etiam aequales
angelis. Commemora nunc mihi, obsecro, quis sit an-
gelorum in altero seculo status, ut possim etiam cog-
noscere, qualis sit noster futurus in resurrectione sta-
tus. Num angelus edit & bibit? Nihil minus. Ergo
nec nos edemus & bibemus. Num angelus contrahit
matrimonium? ne id quidem. Recte. Ergo nec nos con-
trahemus coniugium. Num angelus mouetur de lo-
co in locum, & prius pertingit medium, quam ad ter-
minum perueniat? Absit. Non enim est in loco, nec
natura sua indiget loco. Recte. Ergo nec nos erimus
in loco, nec mouebimur de loco in locum. Quid tergi-
uersaris? An non corpus erit spirituale? An non eri-
mus aequales angelis, qui ut nullo circumscribuntur
loco, ita etiam non mouentur pedetentim de loco in
locum? Ideoque vanissimum est, quod carnales existi-
mant Sanctos in caelo, suas habere corporales & lo-
cales stationes, sessions, & deambulationes.

Et si Hieronymum refutantē errores Ioannis Hie-
rosolimi-

rosolimitani, de conditione corporum in resurrectione, constanter sequeris, quid est, quod non eundem etiam sequaris, cum aduersus Vigilantium concionatur de sanctorum Martyrum omnipræsentia? Tu Deo (quam tamē sententiā suo auctori relinquimus) inquiring, leges pones: Tu Apostolis vincula iniicies, vt vsq; ad diem iudicij teneantur custodia, nec sint cū Domino suo, de quibus scriptum est: Sequuntur agnum, quòcuncq; vadit: Si agnus vbiq; ve, ergo & hi, qui cum agnosunt, vbiq; ve esse credendi sunt. Et cum diabolus & dæmones toto vagentur in orbe, & celeritate nimia vbiq; præsentés sint, martyres, post effusionem sanguinis sui arca operientur inclusi, & inde exire non poterunt: Hactenus Hieronymus. Hæc de conditione corporis in resurrectione voluimus commemorare, nō certē, vt negetur veritas vel resurrectionis vel corporis, extant enim certissima spiritus sancti oracula, nos verē à mortuis resurrecturos, idēq; cū veris nostris corporibus, aut vera nostra carne: sed vt ostendamus, illos repræhensione & damnatione dignissimos esse, qui non contenti manifestis scripturæ testimonijs de certitudine resurrectionis, de veritate corporū, de corporibus spiritualibus & gloriosis, et de æqualitate futuræ conditionis nostræ cum angelis inquirunt in ea cognoscenda, de quibus Propheti cū oraculum extat: A seculo non audierūt, neq; auribus perceperunt, oculus non vidit, Deus absq; te, quæ præparasti expectantibus te, Et malūt solliciti esse de retinendis suis in futuro seculo corporalib. mansionibus, quàm

de retinendo & sumendo vero corpore & sanguine Christi in dominica cœna, in hoc seculo. Ac nō solum præscribunt nobis corporales & locales, in cœlesti regno, stationes, sensiones, & deambulationes, verum etiam malunt Christum hominē de sua maiestate detrahere, ac in locorū angustias includere, q̄b̄ vt patiantur eū cœlū & terrā implere, & omnia corā præsentī sua gloria gubernare. Sed reuertamur à generali hominū resurrectione et conditione corporū spiritualiū & glorificatorū, ad conditionem corporis Christi, de quo principale fuit institutum. Memorabilis enim et consolatione plenissima vox Apostoli est in epistola ad Philippenses. Dominus Iesus Christus transfigurabit corpus nostrum humile, vt conforme reddat corpori suo glorioso. Nunquid autem reddet corpus nostrum suo corpori conforme per omnia, & in omnibus? Nihil certè minus. Etsi enim resurget corpus nostrum incorruptibile, gloriosum, spirituale & cœlestē, sicut resurrexit corpus Christi, tamen plurimū adhuc reliquū est discriminis inter corpus Christi et nostrū. Corpus Christi assumptū est à filio Dei in vnā personā, Nunquid & nostrū corpus assumetur in vnā personā à filio Dei? Corpus Christi collocatum est ad dextrā Dei patris omnipotentis, vt sit vnā cū filio Dei supra, infra, extra, & intra omnia loca, & habeat nomē super omne nomen, & gubernet omnia in cœlo & in terra, ac in nomine eius omne genu se flectat, cœlestiū, terrestriū, & infernorū. Nō mutatur quidem in naturam deitatis, sed dicimus (inquit Cyrillus) corpus Christi

Christi diuinum, quia corpus est Dei, et ineffabili gloria illustratum, &c. Nunquid tale erit, & ad tantam maiestatem euehetur etiam nostrum corpus? Nihil certè minus. Vt enim reliqua membra in humano corpore, non fiunt caput, ita & membra Christi in corpore ecclesiæ fiunt quidem participia beneficiorum capitis, quod est Christus, non tamen fiunt caput ipsum, nec habent, ex omni parte equalem cum capite maiestatem. Quare tantū abest, vt ex cōditione nostrorū corporū iudicandū sit de cōditione corporis Christi, in summa sua maiestate, quā habet ad dextram Dei patris omnipotentis, vt potius, quantū est discriminis inter cœlū & terrā, tantū distet gloria Dñi nostri Iesu Christi, à gloria aliorum hominū, in cœlesti regno.

De adoratione & inuocatione Christi.

D extremū, nec illud in hac materia oscitantè considerandū est, quòd Christus nō solum iuxta diuinitatē, verū etiā iuxta humanitatē, q̄ diuinitati in vnitate personę cōiuncta est, adorandus sit & inuocandus. Dedit, inquit Apostol⁹, ei (videlicet Christo homini) nomē sup omne nomen, vt in nomine eius omne genu se flectat, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Et Augustinus. Quæro (inquit) quid sit scabellum pedum eius; & dicit mihi scriptura. TERRA scabellum pedum eius. Fluctuans conuerto me ad Christum, quia ipsum

quæro hîc, & inuenio, quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedū eius. Suscepit enim de terra, terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnē accepit. Et quia in ipsa carne hîc ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit, nemo autem illam carnē manducat, nisi prius adorauerit, inuentum est, quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Et iterum: Quid, quod carnem eius, quam creaturā esse nō negas, simul cū diuinitate adoras, atq; ei non minus q̄ diuinitati deseruis? Ego dominicam carnem, imò perfectam in Christo humanitatē, propterea adoro, quod à diuinitate suscepta, atq; deitati vnita est, vt non alium atq; alium, sed vnum eundemq; Deum & hominem Dei filiū confiteor. Deniq; si hominem separaueris à Deo, vt Photinus, vel Paul. Samosatenus, illi ego nunquam credo, nec seruiō: veluti si quis nostrum, aut purpuram, aut diadema regale iacens inueniat, nunquid ea conabit̄ adorare? Cum vero ea rex fuerit indutus, periculum mortis incurrit, si ea simul cum rege quis adorare contempserit. Ita etiā in Christo Domino humanitatem non solam aut nudā, sed diuinitati suæ vnitā vnum Dei filiū, Deū verū et hominē verū, qui adorare contempserit, æternæ mortis pœnam patietur. Hæc ille. Non potest aut̄ Christus homo adorari et inuocari (quod fit spiritu et veritate) nisi fuerit omnipotēs, ac intueat̄ in mentē adorantis, et scrutet̄ corda et renes. Quid, n. causę est, quod
 Petrus

Petrus non adoretur, nec Paulus inuocetur, nisi quòd non sint omnipotentes, ac præsentis cordiũ inspectores & scrutatores? Quare, si Christus homo adoratur & inuocatur, certè omnipotēs, & præsentissimus cordium scrutator sit, necesse est. Dices, Christus iuxta humanitatem suam etiam absens, potuit sanare famulum Centurionis & filium Reguli. Quomodo igitur non posset nostras preces, quamuis longè in cœlo Empyreo absens, audire & iuare? Primum nullum est tale cœlum, quale Cinghiani nobis obtrudunt, quemadmodum sæpe iam ostensum est. Deinde manifestum quidem est, quòd Christus non fuerit externo habitu, externa specie, & corporali ac visibili forma in domo Centurionis & Reguli præsens, quando auxilium eius petebatur. Sed & illud manifestum est, quòd cum filius Dei assumpsit humanitatẽ in Deum, extulerit ipsam in eam celsitudinem, in qua fuit diuinitas eius. Nisi enim in tantam fuisset celsitudinem elata, non rectè diceretur, Verbum factum fuisse carnem, aut vnionem duarum naturarum factam esse personalem, quemadmodũ supra explicuimus. Nam quid est, quòd, quo tempore Centurio & Regulus venerunt ad Christum, petituri opem eius, & vnà etiam fuerunt discipuli, nullus eorum viderit, quid cum famulo Centurionis, & filio Reguli ageretur, solus autem Christus viderit, cum tamen idem ille Deus, isq; totus, fuerit in discipulis, qui & erat in Christo: Cœlum & terram (inquit) ego impleo. Non certè alia est causa, nisi quòd humanitas discipulorũ,

non erat assumpta in Deum, nec per incarnationem in eam celsitudinem elata, vt omnia posset, veluti deorsum (vt ita dicam) despiciere, & coram, vbiq; præfens dominari. Hanc autem maiestatem habuit per incarnationem humanitas Christi, quam maiestatem etsi Christus non vsurpauit tempore exinanitionis, extrema et visibili specie, qua fuit in vno tantum loco circumscriptus, tamen semper eam habuit, qua cum etiam, omnia tam supera quam infera loca, sed illocaliter, & cœlesti modo, (vt ita loquar) perambulauit: ideoq; dixit ad Centurionem: Fiat tibi sicut credis, & ad Regulum: Vade, filius tuus viuit. Scriptum quidem est de Deo, non de homine: Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam: Si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero ad infernum, ades. Et: Cœlum & terram ego impleo, ac multa id genus alia. Postquam autem Deus est incarnatus, sentiendum est, quòd ea dicta non sint amplius de Deo, aut de diuinitate tantum, sed etiã de homine aut humanitate in Deum assumpta, intelligenda. Non enim est alius Deus, præterquam qui est incarnatus. Sunt quidem in diuinitate aliæ duæ personæ, Pater & spiritus sanctus, non autem est alius Deus. Quare, qui dignatus est assumere humanitatem in vnitatem personæ suæ, dignatus est etiã eam humanitatem secum in illam celsitudinem euehere, in qua ipse est: vt quemadmodum ipse implet cœlum & terram, & omnibus tam superis quam inferis dominatur, ita & assumptus homo omnia præfens gubernaret: & sicut ipse intuens corda & renes, adoratur, & inuocatur, ita etiam homo assum

ptus adoraretur & inuocaretur : quod certè fieri non posset, nec liceret, si non homo ille assumptus omnia coràm intueretur & gubernaret.

Et hæc quidem hæctenus, Video enim me multò longiorem fuisse, quàm initio statueram. Et tamen eorum quæ aduersarius effutijt, & quæ aut nihil aut parum ad causam facere videbantur, multa silentio præterij, multa dissimulaui, multa vno tantùm & altero verbo, quasi aliud agens, refutaui. Quem enim scribendi finem reperissem, si suscepissem singula aduersarij conuitia, probra, maledicta, calumnias, & absurda copiosè tractàda? Conatus sum p̄ virili causam ipsam, & vera eius fundamēta è scriptis Prophetiis & Apostolicis recognoscere, & pertractare. Venit .n. in cōtrouersia vera & substantialis præsentia corporis & sanguinis Dñi nostri Iesu Christi, in cœna. Hanc negant Cingliani; & oppugnant eam, excitati, vt ipsi quidem affirmant, ascensu Christi in cœlũ, & sessione eius ad dextram patris eius. Docent, .n. eam esse humani corporis naturã, vt salua substãtia eius, ne quidẽ per ipsam Dei omnipotentia possit in multis, aut omnib. simul locis esse. Et cum audiũt Christum corpore suo ascēdisse in cœlũ, ac sedere ad dextrã Dei patris, sentiũt, Christũ cum corpore suo in cœlo quodã corporeo extra hunc mundũ, et in certo eius cœli loco corporaliter et localiter ita cōmorari, vt non queat simul esse in cœlo et in cœna Dñi, q̄ in his terris pagitur. Hęc cum sint impietatis plena, et à vero sensu præcipuorũ articulorũ nostre religionis lōgè abhorrētia, ostendendũ et explicãdum

dum erat, quod, etsi natura humani corporis per se considerati, non solet pro ratione huius seculi, in multis simul locis esse, homo tamen à filio Dei in vnam personam assumptus, consecutus sit multas, magnas, & insignes, præ omnibus alijs hominibus, prærogatiuas. Hic docendum fuit, incarnationem Domini nostri Iesu Christi non esse similem illi cõiunctioni, qua diuina natura cum humana, in quouis homine copulatur; sed eò patere, vt diuina in Christo natura semper & vbiq; locorum, siue in cœlo siue in terra, haberet sibi admirabili, & incomprehensibili modo humanam naturam coniunctam, & eueheret eam essentia & dignitate super omne nomen, ac ornaret ipsam omni sua gloria & maiestate. Docendum item erat, quid sibi ascensus Christi in cœlum, ac supra omnes cœlos, & sessio eius ad dextram patris sui omnipotentis vellet; videlicet, quòd Christus nō sic ascendisset in cœlum, & confedisset ad dextram Dei, vt nunc in regno suo cœlesti, & in sua maiestate, transtulerit se ad certum corporei cœli locum, in quo corporali & locali modo commoretur, stet, sedeat ac deambulet, sed euaserit super omnes cœlos, vt omnia impleret, & omnium rerum tam cœlestium quàm terrestrium & infernarum gubernaculum teneret. Docendum item erat, quòd cum Christus ex hoc mundo transiit ad Deum patrem suum, non abierit in aliquem locum, in quo circumscriberetur, sed peruenerit ad maiestatem Dei patris sui, qua vnà cum patre omnibus rebus tam cœlestibus quàm terrestribus & infernis præsens coram

ràm dominaretur. Docendum etiam erat, quod cum assumpto homini in Deum, datum sit nomen super omne nomen, vt in nomine eius omne genu se flectat cœlestium, terrestrium & infernorum, omnia etiam coràm intueretur, & in manu sua haberet ac guber- naret.

Etsi autem, optime lector, nunquam nobis facien- dus est finis cogitandi, dicendi, & gratias agendi de Maiestate DOMINI nostri Iesu Christi, & de benefi- cijs eius, quæ in nos liberaliter, cum in vniuersa lega- tionis suæ administratione, tum in cœnæ suæ institu- tione, contulit: tamē nos in præsentia faciemus finem scribendi. Et speramus nos falsa dogmata Bullingeri, ac strophas, calumnias & deprauationes, quibus di- cta sacrae scripturae ad figmentum suum inflectit, ita detexisse, vt qui suscipit hanc causam serio & diligen- ter cognoscendam, ac diiudicandam, nihil amplius, quod ad comprobationem præcipui in hac controuer- sia status attinet, sit desideraturus. Non sunt parum multi, qui existimant hanc controuersiam de cœna DOMINI, & de vera ac substantiali præsentia corpo- ris & sanguinis DOMINI nostri Iesu Christi, in ea, non esse tanti momēti, vt propter eam charitas in Ecclesia dissoluenda, & concordia atq; communio dirumpen- da sit. Dicunt suaues & disertis homines, cœnam domi- nicam esse symbolum charitatis. Non sunt igitur pro- pter eam rixæ in Ecclesia mouēdæ. Quid enim? Num æterna nostra salus, in sumendo hoc symbolo sita est? Quot & quanti consecuti sunt, absq; huius sacramenti
f vsu,

vsu, veram & cœlestem fœlicitatē? Articulus ne fidei
 est, vt nisi quis sumat cœnam dominicā, perpetuò in-
 tereat, necesse sit? Et, an non in eo, quod in cœna præ-
 cipuum est, de spirituali corporis et sanguinis Christi,
 manducatione per fidem cōuenimus? Quid ergò tam
 pertinaciter de sacramētali manducatione, quæ vide-
 tur propemodū esse adiaphora, pugnat? At enim. Si
 quidē hi, qui ponunt statum huius controuersię, inter
 adiaphora, fuerint dogmatistę Cingliani, quid potest
 ipsis esse sceleratius? quippe qui malunt sumō vniuersi
 Christiani orbis offendiculo & periculo sententiā su-
 am, quam tamen ipsi iudicant vel incertam, vel indif-
 ferentem, contumeliosè & virulenter tueri, quàm de
 ea ad cōseruandam publicam tranquillitatē humiliter
 cedere? Qui autem verè sunt pij, longè aliter sentiunt.
 Quanquam enim non abiiciunt in æternū barathrum
 eos, qui sua vel necessitate, vel legitima occasione non
 vtuntur cœna Dominica, tamen iudicant nec appro-
 bandum, nec ferendum, vt vel vnus verbi Dei apex,
 aut iota, falsa interpretatione ac intelligentia corrup-
 patur & deprauetur. Cœna Dominica nō est instituta
 à Patriarcha quopiā, aut Propheta aut Apostolo, sed
 ab ipso met filio Dei, DOMINO nostro Iesu Christo. Et
 verba institutionis eius nō sunt ab ebrío, sed à sobrio,
 ecœq; dicta, qui iam accessurus erat, ad peragendū pas-
 sione & morte sua sacrificiū pro æterna nostri redem-
 ptione. Vocat ipse hanc cœnam, testamentum, Hoc
 poculum (iniciens) nouum testamentū est in meo
 sanguine. Quid? Nū putas tu testamentū, quod con-
 didit

didit vnigenitus filius Dei, & in quo cœlestia sua bona hæredibus suis distribuenda legauit, tam parui faciendū, vt reijcias inter adiaphora, & sentias ociosum, superuacaneum, imò perniciosum esse, veram eius sententiam sollicitè inquirere, & diligēter cognoscere, ac in cognitione eius cōstanter, etiam si fractus illaberet orbis, perseverare. Et hic Cinglianorum de cœna DOMINI error, nō est simplex, vt quibusdā fortassis videtur: sed qua error est fœcunditate, alter alterum parit. Nec mirum, si enim semel admiseris satanam, & exhiberis ei domū scopis munda, prohiberi nō potest, quin post se, alios septem se multo peiores, trahat. Primum enim, quia sentiunt corpus Christi tantū abesse à cœna, quantum cœlum distat à terra, idcirco necesse habent illa cœnæ verba. Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, in aliam sententiam, quàm verba ipsa apertè & clarè ostendūt, transferre: vt vel ex verbo substantiuo EST, fiat SIGNIFICAT, vel è corpore & sanguine Christi, figura corporis & sanguinis. Ex hoc illud oritur periculum, quod petulantia ingenia sumant hinc occasionem quaslibet scripturæ locutiones, quamuis perspicuas, à naturali significatione, ad tropicam, typicam, metaphoricam, metonymicam, & figuratam sine vlla necessitate transferendi. Sed huic periculo posset fortassis aliquo modo occurrī. Reliqui autē adhuc sunt maiores & grauiores errores, quos satan partim manifestè profiteri nō veretur, partim adhuc meditatur & mussat. Affirmant enim corpus Christi tantum abesse à cœna, quantum

cœlum distat à terra, & Christum esse in cœna tantum secundum suam diuinitatem, vt Christus sit in certo loco cœli Deus & homo, in cœna autem tantum Deus. Hoc certè est è Christo, duas (quantum in Cinglianis est) personas facere, alteram in cœlo, Deum & hominem, alteram in cœna, Deum tantum. Itaq; vetus illa Nestoriana hæresis, in Ecclesiam velut postliminio reuocatur. Deinde adimunt homini, à filio Dei in vnam personam assumpto, capacitatem infinitæ potentia, sapientia, & aliorum infinitorum bonorum Dei. Itaq; adimunt ei omnipotentiam. Et quanquam permittunt eum esse multipotentem, tamen negant eum omnipotentem. Quod certè nihil aliud est, quàm ex ipso facere hominem impotentem, propterea quòd multipotentia ad omnipotentiam collata, meritò dicenda sit impotentia.

Adhæc, cum negant hominem à filio Dei assumptum, esse infiniti capacem, necessariò sequitur, quòd negent eum habere carnem viuificam, & potestatem remittendi peccata, ad quæ requiritur infinita virtus & potentia. Etsi enim nolunt videri sese tantis blasphemijs obnoxios, tamen si doctrinam eorum explicueris, inuenies, satanam hanc impietatem in ea meditari. Præterea, collocant hominem Christum in certo loco cœli, & affirmant, nulla vi, nulla potentia fieri posse, vt hic homo simul sit in cœlo & in terra. Ex hoc meditatur satan homini Christo adimere maiestatem adorandi. Si enim hic homo tantum à nobis abest, quantum distat cœlum à terra,

terra, non potest corda nostra scrutari, & preces mentis audire. Surdo igitur recitantur preces, & frustra inuocatur, præsertim cum & omnipotentia ei adimatur. Quid multis opus? Cum Cingliani adimant homini à filio Dei in vnam personam assumpto omnipotentiam, & omnipræsentiam, satan eò respicit, vt negetur homo esse Deus, & Deus homo. Quem enim negaueris esse omnipotentem & omnipræsentem, eum etiam negas esse Deum. Respicit etiã illo, vt homo Christus redigatur in ordinẽ vulgariũ hominum, videlicet vt Deus habitet tantum in homine assumpto, sicut in alijs hominibus, non etiam homo sit Deus ipse.

Deinde Cingliani reuocant in ecclesiam fictitium cœlum Empyreum, quod sentiunt esse corporale, & corporalibus mansionibus instructũ, in quo sint corporales & locales Christi & beatorum sessions, stationes & deambulationes. Docent etiam, quòd dextra Dei in illo religionis nostræ articulo: Sedet ad dextram Dei patris omnipotentis, sit certus locus in cœlo: et quòd ne omnipotentia quidem Dei fieri queat, vt corpus Christi sit vel in pluribus locis simul, vel non sit salua substantia sua in certo loco localiter. Denicq; quòd nullum humanum corpus possit consistere, nisi fuerit in loco localiter circumscriptũ. His fundamentis aut potius figmentis iactis, satan meditatur primùm veram Dei omnipotentiam è medio, quod in ipso est, tollere. Qua sublata, quid nobis reliquum de articulis nostræ religionis, & de æterna nostra sa-

lute manebit? Deinde meditatur in ecclesiam intro-
 ducere Ethnicismum, Thalmudismum, & Mahume-
 tismū, qui collocant sempiternā fœlicitatem in corpo-
 rali voluptate. Nō ignoro, Cinglianos vociferari, sibi
 his accusationibus, quæ ex dogmatis ipsorū inferunt,
 luculentā fieri iniuriā. Ac fortassis sunt quoq; inter ip-
 sos, qui videntur sibi illas impietates, quas è doctrina
 eorū deducimus, serio in corde suo detestari. In præ-
 sentia aut̄ non hoc agitur, quid ipsi secum cogitent, aut
 sibi persuadeant, sed quid satan è fictitijs & ementi-
 tis ipsorū fundamentis meditetur. Id enim est ingeni-
 um satanæ, ea industria, vt initio egregiè dissimulet,
 quid quærat et quò tēdat: ac lōgè aliud, q̄ prima fron-
 te videatur, prætexat: sed nacta sua oportunitate, in
 tantū non cōquiescit, vt secum septem satanas (quod
 paulo antè dicebamus) se multò peiores trahat, & in-
 troducat. Non libet nunc alios etiam Cinglianorum
 errores copiosè huc adscribere. Cinglius ipse collocat
 Herculem, Theseum, Socratem, Aristidem, Antigo-
 num, Numam, Camillum, Catones, Scipiones, in cœ-
 lesti regno, cum ihs, qui ex hac vita in fide migrarunt.
 Alij non tantū primam promissionem de Christo:
 Semen mulieris cōteret caput serpentis, verū etiam
 alias Propheticas de Christo promissiones non expo-
 nunt ^{κατὰ τὸ εὐαγγ.} de Christo, sed Iudaicè, de rebus & be-
 neficijs corporalibus. Quibus dogmatis viam præ-
 parant, non solum ad obscurandum, verū etiam ad
 tollendum è medio DOMINVM Iesum Christum, vni-
 cum nostrum & perpetuum seruatorem. Monemus
 igitur

igitur pios quoscq; vt principijs obstant, & sibi à fundamentis Cinglianorum, quæ commemorauimus, non aliter, quàm à præsentissimo veneno & certissimo interitu, summo studio & diligentia caueant.

Nos autem, sicut clementia, gratia et beneficio Dei, Prophetica & Apostolica scripta, tanquam epistolam Dei ad humanum genus, quorum summa collata est in symbolum Apostolicum, Athanasij & Nicenum, fideliter & obedienter amplectimur, ita credimus & confitemur de Deo patre, & filio, & spiritu sancto, quòd sit vnus tantum essentia Deus ab æterno, tres autem proprietates per se subsistentes, quas personas vocamus inter se distinctas: creator omnium inuisibilium & visibilium, cœli & terræ, & omnium quæ in eis sunt. Deinde credimus & confitemur, quòd filius, qui est secunda in diuinitate persona, assumpserit in plenitudine temporis verum hominẽ ex Maria virgine, in eandem personam, qui est Christus Dominus noster: vt, etsi duæ naturæ in Christo, diuina videlicet, et humana, retinent suam quæq; essentiam saluam, nec altera mutetur in alteram, tamen sit vna tantum persona, in qua duæ naturæ intellectu quidem, seu ratione & numero, nunquam autem diuersis locis distinguant, & ab inuicẽ separentur. Sed vbicunq; fuerit diuina Christi natura, ibi secũ habeat sibi suam humanã naturam coniunctã, ne vel è duabus naturis, vna fiat natura, vel ex vna persona duæ fiant personæ.

Præterea credimus et cõfitemur, quod Christ' verus Deus, & verus homo exinaniuerit quidẽ se in humanitate

nitatem suam, in diebus carnis suae, & dissimulauerit formam Dei, qua ab initio incarnationis ornatus erat, & humiliauerit se, assumpta serui forma usque ad mortem crucis, quam verè suscepit & pertulit, ut expiaret peccata nostra, ac redderet nobis obedientiam suam Deum patrem propitium, & daret nobis potestatem filios Dei fieri, ut vnà cum ipso acciperemus coelestem hereditatem: exaltatus autem sit & collocatus, in omni coelesti gloria ac maiestate, ut in nomine eius omni genu se flectat coelestium, terrestrium ac infernorum, & omnia habeat sibi subiecta: eaque non absens, sed coram praesens omnipotenti sua virtute gubernet.

Ad haec credimus & confitemur, quod postquam à morte sua resurrexit tertia die, et ascendit quadragesimo à resurrectione die visibiliter in caelum, confederit ad dextram Dei patris sui omnipotentis: non quod certum aliquem locum in caelo, quod fingunt, Empyreo ita occuparit, ut in eo localiter circumscriptus teneatur, sed ut accepta à Deo patre omni potestate, omnia impleret, ac in primis ecclesiam suam tueretur, conseruaret, & perpetuò saluam redderet. Deinde credimus & confitemur quod instituerit in ecclesia sua non solum Baptismum, quo regeneramur, sed etiam cenam suam dominicam, in qua totus ipse verus Deus & homo, verè & substantialiter, praesens distribuit, pane & vino suum ipsius corpus & sanguinem vescendum & bibendum, dignis quidem ad salutem, indignis autem ad iudicium.

Postremò credimus & confitemur, quòd, quemadmodum

modum Christus verè mortuus est, & vero suo corpore à mortuis resurrexit, ita omnes homines verè à mortuis, non alieno, non Phantastico, sed vero suo quisq; corpore in extremo die sint resurrecturi, pñ quidem & credentes in Christum, ad æternā vitā, impij autem & increduli, ad æternam condemnationē. Resurgent autem, non vt in his corporalibus, vel terris, vel cœlis localiter maneant, & circumscribantur, ac in ipsis physicè stent, sedeant, aut deambulent, sed vt pñ, vnā cum Christo sempiterna, et nobis in his terris imperuestigabili foelicitate fruantur, impij autem vnā cum Satana & angelis eius, sempiternis cruciatibus (qui & ipsi sunt in his terris humano captu imperscrutabiles) puniantur. Nam si de loco Christi & beatorum quæritur, siquidem de hac terrena conuersatione sermo fuerit, Christus, cū adhuc erat in his terris, habuit communem, cum alijs hominibus in hac terra commorantibus, physicam locationem: Si autem sermo fuerit de gloriosa & cœlesti Christi & beatorum, post resurrectionem conuersatione, nō quidem erunt nusquam, non autem erunt in loco physico, in quo physicè aut stent, aut sedeant, aut deambulēt, sed erūt apud Deum patrem glorioso & cœlesti modo, de quo Paulus dicit: Transfigurabit corpus nostrum humile, vt conforme reddat corpori suo glorioso. Hunc existentiae modum, nullus humanus intellectus in hac vita percipere potest. Si verò sermo fuerit de illa diuina maiestate ad quam Christus homo, per personalem vnionem cum filio Dei exaltatus est, non so-

lum superat omnes physicas locationes in his terris, verum etiam omnem gloriam existentiae beatorum in coelesti regno. Vnde cum Paulus dicit, Dominum Iesum Christum transfiguraturum corpus nostrum humile, vt conforme reddat corpori suo glorioso, disertè addit, secundum *τὴν ἐνέργειαν*, efficaciam, qua est potens, & qua subiicit sibi omnia, videlicet significans, Christum, non tantum habere eam gloriam, quã beati sunt habituri, & quam beatis ipse est collaturus, verum etiam habere summam Dei maiestatem & omnium potentiam, qua omnia impleat, & omnia gubernet. Et cum oculus non vidit, auris non audiuit, & in cor hominis non ascendit ea gloria, quam Deus præparauit diligentibus ipsum, quomodo humanus vel visus vel auditus, vel intellectus cognoscere posset eam diuinam maiestatem, ad quam Christus Dominus noster est euectus? Compescamus igitur *πολυπραγμοσύνην*, & curiositatem nostri ingenij, & tradamus nos captiuos verbo Dei, ac illam fidei & obedientiæ gratitudinem Christo præstemus, vt semper cum ipso simus & foeliciter viuamus.

Habes nos nec Marcionis, nec Eutychetis, nec aliorum id genus hæreticorum deliria, phantasmata, & impietates, sed veram, catholicam & orthodoxam fidem, iuxta verè piam Propheticoꝝ & Apostolicoꝝ scriptoꝝ sententiã, beneficio Dñi nostrilesu Christi sectari; Habes etiã, nos nec verũ cœlũ, nec verũ infernũ negare, nec cœlum aut terræ aut inferno miscere, sed tantum vana somnia de fictitio cœlo & inferno detesta

detestari: & hoc vnum nos potissimū quærere, vt nō solum certitudo cœlestis fœlicitatis confirmetur & illustretur, verum etiam, vt nos eam per Christum Dominum nostrum assequamur, et ea perpetuò fruamur.

Quanc̄z autem initio, postc̄z legi scriptum Bullingeri, cui titulum fecit: Fundamentum firmum, statueram prorsus à rescribendo abstinere, quippe quòd viderem, Cinglianos illud præcipuè agere, non vt veritas explicetur, sed vt vndiquaq; occasionem calumniandi captent, & orbem impijs suis vociferationibus impleant: tamen excitatus vel tandem pijs amicorum cohortationibus, volui hoc scriptum prioribus addere, vt esset iterum publicum in ecclesia filij Dei testimonium, me non solum Cinglianas impietates ex animo detestari, verum etiam me pro mea virili conatū esse, vt vera Domini nostri Iesu Christi maiestas illustraretur, & vera præsentia ac dispensatio corporis & sanguinis Christi in cœna retineat. Sperans fore, vt etiamsi deinceps relinquam Cinglianos suo furori, & iudicio Dei, nō tamen mihi sit apud pios quosq; fraudi: sed nos precibus suis iuuent, vt Deus pater Domini nostri Iesu Christi omnem celsitudinem extollentem sese aduersus veram Dei cognitionē, spiritu oris sui demoliatur, & nos in ea veræ fidei sententia, quam tam toties professi sumus, perpetuò constantes & firmos conferuet.

Appendix

P V B L I C O R V M

TESTIMONIORVM, QVIBVS MANIFESTE OSTENDITVR, CINGLIANOS

nostram, hoc esse, verè piam sententiam de cœna Domini, mala conscientia oppugnare.

Pio Lectori.

Vsum est ad finem huius scripti adijcere quædam publica scripta, quæ testimoniū dicūt, quòd Cingliani, etsi aliud sentiunt de præsentia corporis & sanguinis Christi in cœna, quàm D. Lutherus & nostri, tamè petierint à nobis pro fratribus agnosci & haberi. Hæc autè idcirco addidimus, vt pius Lector intelligat, quæ conscientia Cingliani suum dogma propugnent. Nã si iudicant, nostram sententiam de cœna esse piam, & apud nos esse veram ecclesiam, cuius membra esse cupiant, quid est, quòd suum dogma, quod cum nostro ex diametro pugnat, & ex quo multi horrendi errores oriuntur, quemadmodum in hoc scripto ostensum est, defendere & tueri pergant?

Si

Si autem iudicant nostram sententiam esse impiam, qua fronte cupiunt sese cum Ecclesia, quæ impiam doctrinam sectatur, coniungere, & ab ipsa fratrum loco haberi? Quod consortiū, inquit Paulus, iustitiæ cum iniustitia, aut quæ communitio luci cum tenebris, aut quæ concordia Christo cum belial, aut quæ pars fideli cum infideli? Itaque si verè & seriò hoc petunt, manifestè significant, se doctrinam Religionis habere ludibrio, quod iuxta referat, quam secteris: tantummodo, vt in pace & tranquillitate vitam ducas. Si autem hoc petunt, fictè & simulate, nil potest ipsis esse malitiosius, & magis veteratorium, quòd alienam impietatem simulatione sua approbent & foueant. Porro si sunt cupidi pacis & tranquillitatis publicæ, calamitates superiorum annorum, quas in multis prouincijs perpeffa est Ecclesia Dei, ipsos admonere debebat, quantum in Deum pariter & Ecclesiam eius hæctenus peccauerint. Negare enim neque debent, neque possunt, quòd iam inde ab initio renati Euangelij hostibus veræ doctrinæ ad opprimendos pios, animum addiderint, dissensione de Cœna Domini, cuius ipsi, ipsi inquam, authores fuerunt. Huius mali tamen in nos causam impudenter deriuare audent, quos cum viderent constanter doctrinam veritatis tueri, sibi malè conscij, societatem tamen & fraternam cõiunctionem nostrorū petierūt, nihil obstante hoc certamine, quo Ecclesiam Dei miserè lacerant. Hæc commemoratio si maximè authores & propagatores huius impij dogmatis non mouebit, excitabit tamē, vt speramus, mul-

torum animos, vt hac Cinglianorum inconstantia & improbitate perspecta & cognita, ei doctrine sese tuto coniungant, que non modo Christi & Apostolorum testimonijs confirmata est, & vndiquaq; munita, sed ne quidē ab hostibus suis, qui diuersam & planē contrariam sententiam sequebantur, tanquam impia damnata est, qui horum societatem & amicitiam tam sollicitē ambierunt. Neq; etiam negare possunt, nos planē eandem sententiam & doctrinam defendere, & quam ij nobis quasi per manus tradiderint, quibus cum ipsi ante tot annos se piam pacem constituere posse existimarunt. Eam si hæreticam esse iudicant, sicut eius assertores horribilium & damnatarum hæreseⁿ reos agunt, vt qui cum Euty chete, Marcione, & alijs hæreticis faciant, temeritatis, & impudentiæ notam nunquam effugere possunt, dum eos pro fratribus agnoscunt, seq; vicissim agnosci, & fratrum loco haberi auidē & vnicē desiderant, quos pro manifestis hæreticis habent. Quoquo igitur modo, Christiane Lector, hoc Cinglianorum studium consideres, Cinglianos mala conscientia suum dogma hæcenus defendisse, re ipsa comperies.

Sed audiamus nunc te

stimonia.

Optimo

OPTIMO ET
 SYNCERO SERVO CHRISTI, DO.
 MINO IACOBO PROVEST, THEOLOGO

Licentiato, ministro verbi in Brema, fratri suo

Charissimo.

Cribo Comiti Frisæ consolatorias, vt pe-
 ris. Deinde mendacia Carlstadij, quæ antea
 misisti, Principi tradidi. Et arbitror comiti
 à Principe esse scriptum. Ego quoq; idem
 tibi significauî literis, quod scio certò. Miror si non
 acceperis. Porrò quòd Sacramentarij iactant, me esse
 Marburgi victum, faciunt more suo. Sunt enim
 non solum mendaces, sed ipsum mendacium, fu-
 cus & simulatio, quod testatur Carlstadius & Cin-
 glius ipsis factis & verbis suis. Vides autem hos
 Marburgi reuocasse in articulis positis, ea quæ de
 Baptismo, Sacramentorum vsu, similiter externo
 verbo, & alia, quæ hætenus editis libris pestilen-
 ter docuerunt. Nos nihil reuocamus. At cum victi
 essent etiam in cœna Dominica, noluerunt reuocare
 hunc articulum, etiamsi viderent sese non subsistere.
 Metuebant enim plebes suas, ad quas non licuisset re-
 uerti, si reuocassent. Et quî non vincerentur? Cum
 Cinglij vnicum & totum argumentum fuerit, cor-
 pus non posse esse sine loco & dimensione: Cui ego
 ex philosophia opposui, ipsum cœlum esse natu-
 raliter

naturaliter sine loco, tam magnum corpus, nec dissoluere potuerunt. Oecolampadij verò vnicum fuit argumentum, Patres appellant signum, ergò nō est corpus ibi. Multis verò verbis promiserunt, se velle nobiscum eatenus dicere, Christi corpus veraciter esse in cœna præsens (at spiritualiter) tantum vt fratres dignaremur appellare, & simulare ita concordiam. Hoc quod Cinglius palàm lachrymans coram Landgrauio & omnibus rogabat, dicens in hæc verba: *Es seind keine Leut auff erden / mit den ich lieber wolt eins seyn / dann mit den Wittenbergern.* Summo studio & contentione egerunt, vt viderentur nobiscum concordēs, ita vt hanc vocem nunquã ex me possent ferre: Vos habetis alium spiritum quàm nos. Ardebant toti quoties hæc audiebant. Tandem id concessimus, vt articulo vltimo ponitur, vt fratres quidem non essent, sed tamen charitate (quæ etiam hosti debetur) nostra non spoliarentur. Ita indignissimè adfecti sunt, quòd fratris nomen non potuerunt obtinere, sed pro hæreticis discedere, tamen sic, vt pacem interim haberemus mutuis scriptis, si fortè Deus illis aperuerit cor. Hæc securè narrabis. Si ego sum Christi prædicator, imò si Christus est veritas, hæc etiam vera scribo, vt habeas quod mendacibus, si nolint quiescere, opponas. Incredibili enim humilitate & humanitate sese gesserunt erga nos. Sed, vt nunc apparet, omnia fictè, vt nos traherent in simulatam concordiam, & participes ac patronos facerent sui erroris. O astutum Satanam, sed sapientiozem Christum, qui seruauit

seruauit nos. Ego iam desij mirari, si impudēter mentiantur. Video eos aliud non posse: atq; gloriōr isto casu, videns eos satana regnante, iam non insidijs, sed palam sese mendacijs prodere. Anno 1530.

Martinus Lutherus.

Ein bericht Philippi Melanthonis vnd Joannis Brentij / an den Durchleuchtigen vnd Hochgeborenen Fürsten vnd Herren / Herrn Philippen Landtgrauen zu Hessen / etc.
Ob die Sacramentierer für Brüder zuerkennen vnd anzunehmen / gestellt Anno

1530.

Durchleuchtiger / hochgeborener Fürst / gnediger Herr / wir haben die schrift / vns zugefelt / die Bruderschaft belangende / mit fleiß gelesen. Vnd bitten in aller vnderthanigkeit / E. S. G. wolle vnser antwort gnediglich vernemen / dann Gott ist vnser zeug / das wir ja / sonderlich in disem sahl / niemandt zu lieb oder zu laid handeln / dann dise zwyspalt ist vns von hertzen laid / haben auch auff erden kein grösser betrübnuß / dann von diser sacht
u das

Das wir sehen / wie man züfelt auff vngegründte opinionones / daraus grosse spaltung in der Kirchen / darzu vnrichtigkeit im Gewissen volget / dardurch man hernach weiter fellt auff andere schädliche gedandten / wie wir dan sehen / das vilen jetzo widersaren / welche erstlich vom Abendtmal habē Allegorisiert / Kommen nun / vnd Allegorisiern von andern articckeln / Als namlich Campanus, Martinus Cellarius, Carolstatt / Felinus, darüber kein rē, haben / sonder Practica machen / wie man solche mit gwalt hinauff stire. Daraus nicht allein ein gros gewlich blütnergiessen zübesorgen / sonder auch grosse spaltung in geistlichen sachen / vnd zerrüttung der Regiment / das sie in hundert jaren / ja nimmer / bis zü end der welt / wider züflicken seyn. Ach Herr Gott / wie schrecklich anblick ist / solches gewlich ding zübedendten. Derhalb mag vns E. J. G. glauben / das wir warlich in grosser betrübnuß seind / vn nicht lust haben / wie man vileicht gedendt / das wir vnsero rhümbis halbē vil zandten. Darumb bittē wir ganz vndertheniglich / E. J. G. wöll vnser antwort gnädiglich vernemē / die wir auff das kürzest gefasset haben / E. J. G. nicht lang auffzühaltē. So achten wir / es sey nicht nott auff alle stück der schrifft / so vns zügestelt / züantworten.

Erstlich der Brüderschafft halber / mag seyn / das man Chasten / so irren / als Brüder / dulden soll / wie Christus selber seine Jünger geduldet hat / aber die jenigen / so vngegründte lehr fürgeben vnd vertheidigen /

digen/Kan man nicht für Brüder haben. Dann man soll ja nicht willigen in vnrecht vnd vngewisse lehr. Darum alles/so in gedachter gschufft nach der leng disputiert wirt/das man die schwachen dulden soll/Kan nicht anders gedeut werden / dann auff solche schwachen/so ire vngewisse lehr nicht vertheidigen/wie auch Paulus die Galater angenommen / hatt aber daneben von den jhenigen / so vnrecht lehr fürgeben/gesprochē/Ich wolt/das die/so euch beschneiden/weggeschnitten wurden.

Das ist vnser einfeltige meinung/ wie wir es gegen Gott gedencen zäuerantworten. Dann wie könden wir doch Brüderschafft mit vnser widerparth machen/vnd also willigen/das sie jr lehr vertheidigen für recht vnd gwis / so doch vnser Gwissen anders fület vnd helt / vnd wirt durch jr disputation nit gestilt? Der Schreiber gedachter gschufft mag es villeicht güt meinen / aber er redt leider vom glauben züschwach/ meint es lige nicht groß daran/ ob man schon in etlichen articl̄eln / so in der schufft sein/ jrre / vnnnd es sey nit nott das man gewis sey/was man helt oder lehr. Aber warlich/ wann das hertz vngwis ist / vnd sol also vngwis fürgeben / so ist es vbel verwart wider Gottes gericht/wie Paulus sagt: Was nicht auß glauben ist/das ist sünd/hie bedarff es güter erfahrung / wie der glaub gwis soll seyn/so er vor Gottes Gericht bestehn soll. So seind auch die articl̄el vō Sacrament / als die wir teglich müssen brauchen/ mit zügering züachtē / wir könden

aber wol abnehmen/woher solche Theologia kommet/die da vermeint / es lige nicht groß daran was man lehre / es sey gnüg vor Gott/freündtlich vñ erbarlich leben / also werend vil Philosophi auch gült Christen gewesen. Auff das ander stuck / das züarbeiten auff ein Cöcilium/so Kay. May. der massen/wie geschribē/procediert/möcht es wol für ein Concilium gehalten werden. Es sey aber im Concilio oder sunst/so seind wir schuldig/andern nicht züweren/die lehr/so wir gewislich für recht haltē/züverbieten. Zü dem ist auch nott/ das wir bedencē/das wir nicht andere güte vnd gewisse lehr/mit diser vngewissen subtilitet stopffen / wie bereyt an zum theil beschicht.

Zum letsten / bitten wir vmb Gottes willen/ K. F. G. wölle in diser grossen hochwichtigen sacht vom Sacrament/ sich nicht abwenden lassen / von Worten Christi/ auff Allegorien/ den in Gottes ordnung müß man der wort eigenschafft behalten. So die rationes / welche Zwinglius füert / das Gwissen stilltetē/dz es sich vor Gott darauff verlassen möcht/wir welten die selben Allegorien auch annemen. Aber wir wissen / das sie das Gwissen nicht zü rüh bringē könden. Nun ist ja schrocklich/ vngewisse lehr für gewisse verthädigen wöllen/vnd ab sollicher vngewisser sacht zü grosser spaltung vnnnd krieg vrsach gebē. Dis vnsere einfeltig bedencen/ wölle K. F. G. nicht vngnediger meinung verstein / dann Gott ist vnsere zeng / das wir hierinn nicht vnsern vortheil sachen/

suchen/sonder mit höchster begir Gott bitten/das er
 E. S. G. behüt vor irthumb vñ allem schaden. Wir
 sehen das der Teufel ein grewlich spil im sinn hat/
 darumb ist nott / das wir nicht freyenlich handeln.
 Wir haben E. S. G. kurtz wöllen antworten / wo
 aber E. S. G. lenger bericht von vns begert/wöllen
 wir vns schuldig erkennen/ mit allem fleiß nach der
 lenge bericht züthün. Gott beware E. S. G. alle zeyt.
 Amen.

Iudicium

D. PHILIPPI ME.

LANTHONIS, ET IOANNIS BRENTII: NVM SACRAMENTARII PRO

fratribus agnoscendi recipiendiq; sint: scriptum ad illustrissimum

Principem Philippum Landgrauum Hassie Anno

XXX. Ex Germanico in Latinam

linguam translatum.

Illustrissime princeps, Domine
 clementissime, Scriptum de ineun-
 da, cum Cinglianis societate, siue
 fraternitate nobis redditum, stu-
 diosè, diligenterq; legimus: &
 C. V. humilimè oramus, vt nostrū
 responsum clementer accipiat. Possumus enim Deum

vocare testem, nos nullius hominis, nec studio, nec odio in hoc negotio elaborare: imò dissensiones illæ ex animo nos perturbant, ita vt nobis in hac vita, nihil ad acerbissimi doloris sensum grauius posset accedere, quàm hoc ipsum. Videmus enim multos fingendis opinionibus ludere, ex quibus postea in ecclesia, & animorum distractiones, & perturbationes conscientiarum maiores exoriuntur, per quas etiã, subinde ad alios errores, maioricum periculo coniunctos, homines delabuntur: cuius rei iam multa exempla extant. Quidam enim, qui initio duntaxat de cœna, allegorias in medium attulerant, iam easdem, in alijs articulis quærunt, nempe Campanus, Martinus Cellarius, Carolostadius, Felinus: & in hoc omni animi cõtentione elaborãt, vt per factiones, & vim, si aliter nõ possint, erroribus suis patrocinentur. Qui conatus nõ solum cruenta bella, sed distractiones in ecclesia, & dissipationes Imperiorum, aliquot seculis, imò ad finẽ vsq; mundi non instaurandas minantur. Deũ immortalem, quàm triste spectaculum est, horrenda ista, vel tacitis duntaxat cogitationibus persequi. Persuadeat ergò C. V. sibi de nobis, nos ita non his rebus delectari, vt serio etiam perturbemur, nec (de quo fortasse suspecti quibusdam esse possumus) captandæ laudis gloriæq; causã lites contentionesq; mouere. Atq; ideo etiam humiliter C. V. oramus, vt responsum nostrũ clementer audiat. Breuitati enim studuimus, ne C. V. detineremus longius. Deinde etiã, quòd non iudicaremus operę precium nos facturos, si ad singula capita scripti

scripti nobis propositi responderemus. Initio autem quod ad fraternitatem attinet, fortassis fratres, qui aliquo errore impliciti sunt, tollerari possint, vt & ipse seruator Christus discipulos errantes ferebat. At qui doctrinas prodigiosas non modo introducunt in ecclesiam, sed etiam defendunt, pro fratribus agnoscendi non sunt, nullo enim modo impijs et incertis dogmatibus assentiendum est. Quare quæ in eo scripto, quod nobis redditum est, de tollerandis infirmis prolixè agitantur, de ijs demum intelligenda sunt, qui incerta dogmata non conantur defendere. Etenim D. quidam Paulus Galatas in fraternitatem suscepit; de ijs autem, qui errores defendebant, dixit: Utinam & abscindantur, qui vos labefactant. Hæc nostra est de hac re simplex sententia, quam etiam speramus nos Deo approbaturus. Quomodo enim coniungere cum aduersarijs fraternam amicitiam possumus, & consentire, vt errores suos pro vera & pia doctrina propugnent, cum & conscientiam vulnera statim sensuri, nec medicinam ex ipsorum scriptis (quæ illi satisfaciat) inuenturi simus. Bono fortassis animo candidoq; author huius scripti disputationem istam instituit; sed nimis frigidè de theologicis rebus loqui videtur, quia & errorem in articulis fidei scripturæ testimonijs suffultis, approbat, & certitudinem de iisdem in ecclesia non putat esse necessariam. At quando conscientiam inter certum & incertum fluctuant, in iudicio Dei seueriori illo consistere nequeunt. D. enim Paulus dicit: Quicquid non sit ex fide, peccatum esse. Magna ergo cura diligentiq; rerum sacrarum experientia
opus

opus est, vt fides, in seuerissimo illo iudicio firma immotaq; possit consistere. Et propterea articuli de Sacramentis, quibus quotidie vtimur, nequaquam contemnendi aut aspernandi sunt. Sed facile coniecturam facere possumus, vnde noua hæc Theologia proficiscatur, quæ parùm referre existimat, quicquid tandem in ecclesia doceatur: ac Deo satisfactum esse iudicat, si primùm quidem otio paciç studeamus, deinde vitam virtutibus politicis vtuncq; exornemus. Sed si ea perfecta & absoluta ad benè beateq; viuendum ratio est, multi Philosophi Ethnici, in numerum Christianorum erunt referendi. Quantum ad secundam partem propositi negotij attinet, de Concilio instituendo, si ijs rationibus cogereç ab Imperatore, sicut scriptum est, posset pro Concilio agnosci. At siue Conciliũ instituatur siue non instituatur, certè nemo cogendus est, vt verè & piè doctrinæ, quam profiteamur, renunciet. Præterea diligenter cauendum est, ne nimia subtilitate, quæ tamen nihil habet certi, cursus doctrinæ veræ & certissimæ impediatur, quod sanè iam etiam aliqua ex parte fieri experimur. Postremò C. V. obsecramus, ne in hoc magno & arduo negotio de cœna dominica patiatur se à verbis institutionis, ad nescio quas allegorias abduci. Nam in ordinationibus diuinis, proprietates verborum tenenda est. Et quidem si rationes, quibus Cinglius mouetur, conscientijs ita satisfacerent, vt in iudicio Dei, ijs niti possint, facile nos allegorias ipsius adprobaremus. Certum autem est, nõ posse acquiescere conscientias istis argumentis. Deinde ma

de manifestum est, horribiliter eos peccare, qui incerta pro certis defendunt, & occasionem præbent, nõ modo schismatis, sed etiam bellis. Oramus autem C. V. vt sententiam, pro tenuitate nostra, de his rebus scriptam, clementer accipiat. Nam sanctissimè confirmare possumus, nos compendij nostri causa, nihil horũ suscepisse: sed orare Deum Opt. Max. vt C. V. non modo liberam à falsis dogmatibus & erroribus seruet, sed in reliquis etiam periculis clementer tueatur. Videmus enim diabolum magna & horribilia machinari consilia. Quare cauendum est nobis, ne quid temerè agamus. Hæc C. V. breuibus respondere voluimus, quòd si harum rerum explicatio copiosior à C. V. requireretur à nobis, agnoscimus hoc nos debere C. V.

& quidem summo studio: ac paulò fufius, quàm nunc fecimus, sumus facturi. Deus Opt.

Max. C. V. clementer tueatur.

Amen.

x

Kurze

Kurze Verzeichnuß / auß dem vierdten
 Tomo, der bücher D. Martini Lutheri / belangendt
 das Colloqium zu Marpurg / von Philippo Melan-
 thone geschriben an Hertzog Heinrich
 zu Sachsen / &c.

Als ist die Summa der gehalten vnderrede
 kurzlich gefasset / vnd bestünd also D. Luther
 auß seiner meinung / das warer Leyb vñ Blüt
 Christi im Abendmal sey. Sie widerparth wolten
 nicht von irem gefastē Glauben weichen. Begerten
 aber / D. Luther solte sie annemen / als Brüder. Sol-
 ches hat D. Martinus in keinē weg wöllē willigen.
 Hat sie auch hart angeredt / das in sehr wunder-
 nem / wie sie in für ein Brüder halten könden / so sie
 anders ire Lehr für recht halten. Es sey ein
 zeichen / das sie irer sach nicht groß
 achten / &c.

Tomo

TOMO QVARTO OPE-
RVM LVTHERI, CAPITA EA-
RVM RERVM, QVÆ IN COLLOQVIO MAR-
purgensi actæ sunt, à Domino Philippo Melancthone, ad Ducem
Saxonie Heinricum, succincte & dilucide perscripta,
his verbis leguntur.

HÆC summa est (vt multa breuissimis dicamus)
totius colloquij. Lutherus in sua sententia persti-
tit, verum corpus & sanguinem Christi in cœna esse:
aduersa autem pars à sua opinione discedere noluit.
Orabant autem Dominum Lutherum, vt ipsos pro
fratribus agnosceret, in quod ille nullo modo consen-
tire voluit: sed durius illos allocutus est, dicens: Ve-
hementer se mirari, quomodo ipsum fratris loco ha-
bere possint, siquidem suam doctrinam veram &
piam esse iudicent, Sed hoc inditio esse, quod
non existiment etiam ipsi, multum in
hac causa esse si-
tum.

IN HISTORIA DE ORIGINE ET PROCES-
su controuersie Sacramētariae de cœna Domini, Authore
Ludouico Lauatero Tigurino.

PRinceps (Landtgrauus) & multi viri docti, quã-
tum autoritate & consilio anniti atq; efficere po-
terant, nihil prætermittēbant, quò, dum per omnia in
negotio cœnæ conuenire non possent, tamen alij alios
fratrum loco haberent. Hanc conditionem Zuuin-
glius Luthero cum suis vltro obtulit, sed impetrare
ab eis non potuit, &c.

IN ORATIONE DE VITA ET OBITU
Petri Martyris. Authore Iosia Simlero
Tigurino.

Martyr reuersus ex Anglia, ad Argentoratum, respondit Senatui Argen-
toratensi, de subscribenda concordia.

Et inter alia verba dicit auctor.

POSTREMò addebat (Martyr) se vereri, ne concor-
diæ huic ad se allatæ subscribendo videatur eccle-
sias, Tigurinam, Bernatē, Basiliensē, Geneuēsem,
Lauanensē & Anglicanam, omnesq; per Italiam et
Galliã dispersos fratres damnare, quod sanè per ver-
bum Dei, & charitatem erga eos sibi non liceret. Pro-
inde, vt Saxonicas ecclesias, omnesq; illis consentien-
tes veneretur, & suspiciat, sic & alias, quas commē-
morauerit

morauerit, se amplecti in Domino, & vehementer diligere. NON enim hanc quæstionem tanti esse, vt inter fideles communionem & charitatem soluere debeat.

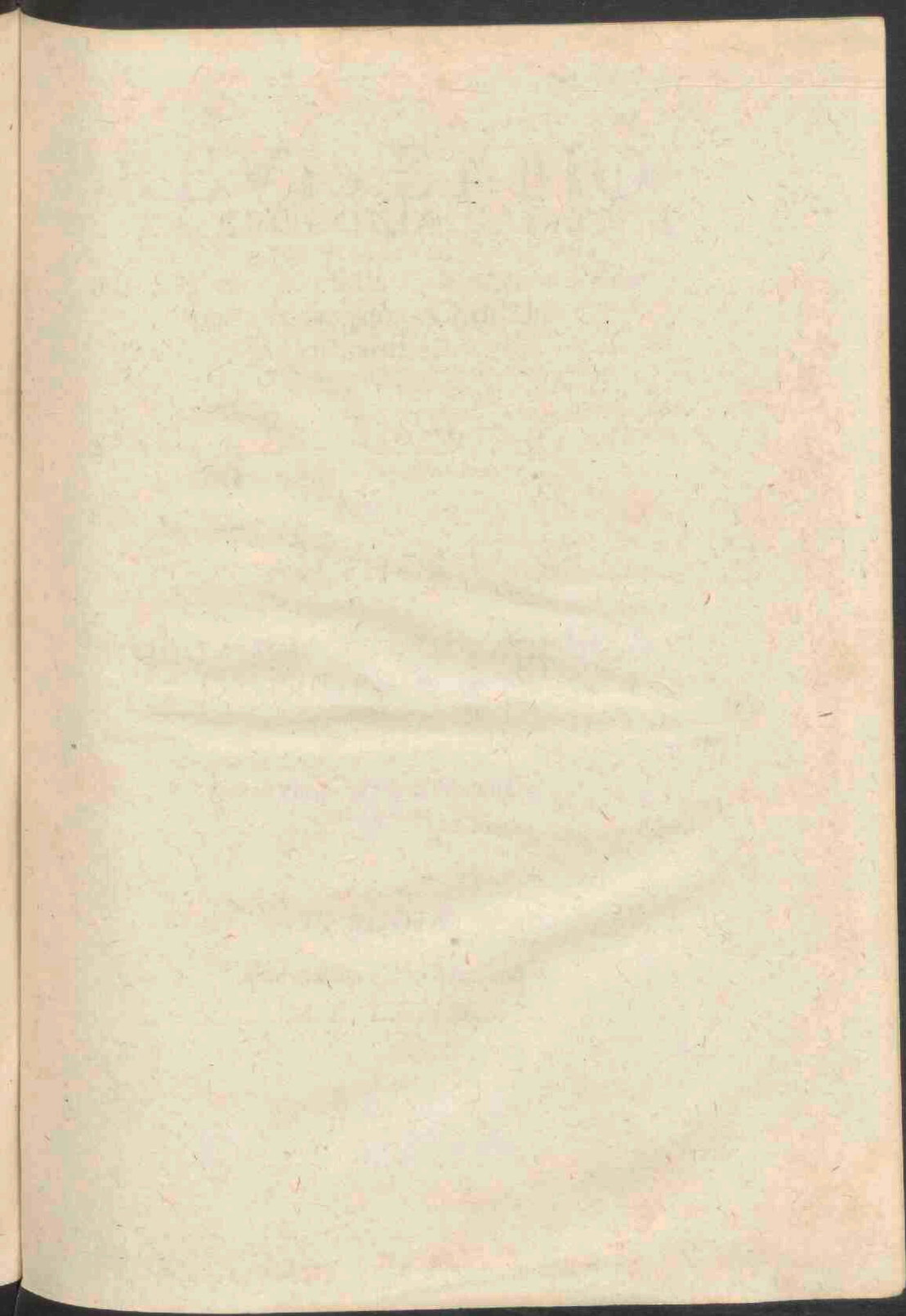
Vides ex his testimonijs, optime Lector, Cinglianos petiisse, vt à nostris pro fratribus agnoscantur. Quod manifestum est argumentum, eos arbitrari, doctrinam de cœna Domini esse inter adiaphora ponendam: ac parum referre, vtram sequaris: ideoq; nostram sententiam de cœna non posse impietatis damnare, suam autem mala conscientia tam pertinaciter & virulenter propugnare.

FINIS.

Errata sic emendentur.

Prior numerus paginam, posterior versum denotat.

Pag. 4. Vers. 25. Maiestate, adde, Christi. 7. 20. lege Nunquid. 11. 26. pro primum
omnium, restitue, iterum. 15. 7. negati. 16. 16. explicatione. 40. 9. Quid autem hoc.
46. 2. occinunt 54. 23. detereret. 65. 7. post illud verbum, Iudicabit, addantur hæc verba.
Sed redeamus ad testimonium Lutheri. 70. 29. paupertaticula. 81. 22. dicant, & 52. das
95. 10. inertius. 97. 22. merum. 117. 3. Non. 120. 1. Deus. 123. 14. Quid. 130. 8. de-
leatur, me. 147. 3. circumscribantur. 188. 20. Is. 194. 11. sint. 207. 11. loquebamur.
213. 5. idque. 234. 13. post illa verba, verum etiam, addantur hæc verba, pro nostro modo.
229. 1. negat. 295. 9. allubeat. 312. 6. externa, 325. 25. iam.

OCN 557681126